PUB.

TERENTIUS

A

M. *ANTONIO MURETO*

EMENDATUS,

Et argumentis in ſingulas fabulas & ſcenas illuſtratus.

Denuò ex collatione optimorum exemplarium emendatiſsimè excuſus.

Acceſſit Index vocum antiquarum apud Terentium.

CANTABRIGIÆ:
Ex Officina *Joannis Field*, celeberrimæ Academiæ Typographi.
Anno Dom. 1662.

PUB. TERENTII
VITA EX
ÆLIO DONATO.

PUB. TERENTIUS Afer, Carthagine natus servivit Romæ Terentio Lucano Senatori: a quo ob ingenium & formam, non institutus modò liberaliter, sed & maturè est manumissus. Quidam captum esse existimant: quod fieri nullo modo potuisse Fenestella docet, cùm in fine secundi belli Punici, & ante initium tertii natus sit, & mortuus. Nec, si a Numidis, aut Getulis captus sit, ad ducem Romanum pervenire potuisset, nullo commercio inter Italicos & Afros nisi post deletam Carthaginem, cœpto. Hic cum multis nobilibus familiariter vixit, sed maximè cum Scipione Africano & cum Lælio: quibus etiam corporis gratiâ conciliatus existimatur; quod & ipsum Fenestella arguit, contendens utroque majorem natu fuisse: quamvis & Cornelius Nepos æquales omnes fuisse tradat, & Porcius suspicionem de consuetudine per hæc faciat:

Dum lasciviam nobilium, & fucosas laudes petit,
Dum Africani voci divinæ inhiat avidis auribus,
Dum ad Furium se cœnitare, & Lælium pulchrum putat,
Dum se amari ab hisce credit, crebrò in Albanum rapi.
Ob florem ætatis suæ, ad summam inopiam redactus est.
Itaque è conspectu omnium abiit Græciam in terram ultimam.
Mortuus est in Stymphali Arcadiæ oppido: nil Publius
Scipio profuit, nihil ei Lælius, nil Furius;
Tres per idem tempus qui agitabant nobiles facillimè.
Eorum ille opera nè domum quidem habuit conductitiam;
Saltem ut esset, quò referret obitum domini servulus.

Scripsit Comœdias sex: ex quibus primam Andriam cùm ædilibus daret, jussus ante Cæcilio recitare, ad cœnantem cùm veniisset, dictus est initium quidem fabulæ, quòd erat contempiore vestitu, subsellio juxta lectulum residens, legisse: post paucos verò versus, invitatus ut accumberet, cœnâsse una, deinde cætera percurrisse, non sine magna Cæcilii admiratione: & hanc autem, & quinque reliquas æqualiter populo probavit. Quamvis Volcatius de enumeratione omnium ita scribit; *Sumetur Hecyra sexta ex his fabula.*

Eunuchus quidem bis acta est, meruitque pretium, quantum nulla antea cujusquam comœdia, id est, octo millia nummûm. Propterea summa quoq; titulo adscribitur. Nam Adelphorum principium Var-

ro etiam præfert principio Menandri. Non obſcura fama eſt, adjutum Terentium in ſcriptis a Lælio & Scipione, quibuſcum familiariter vixit; Eandem ipſe auxit: nunquam enim, niſi leviter, ſe tutari conatur; ut in Prologo Adelphorum:

Nam quod iſti dicunt malevoli, homines nobiles
Hunc adjutare, aſſiduèque una ſcribere;
Quod illi maledictum vehemens exiſtimant:
Eam laudem hic ducit maximam; cùm illis placet,
Qui vobis universi, & populo placent:
Quorum operâ in bello, in otio, in negotio,
Suo quisque tempore uſus eſt ſine ſuperbia.

Videtur autem ſe levius defendiſſe, quia ſciebat, Lælio & Scipioni non ingratam eſſe hanc opinionem: quæ tamen magis, & uſque ad poſteriora tempora valuit. Q. Memmius in oratione pro ſe ait: P. Africanus qui a Terentio perſonam mutuatus, quæ domi luſerat ipſe, nomine illius in ſcenam detulit. Nepos autore certo comperiſſe ſe ait, C. Lælium quondam in Puteolano Calendis Martiis admonitum ab uxore, temporius ut diſcumberet, petiiſſe ab ea, nè interpellaretur: ſerius tandem ingreſſum triclinium, dixiſſe, non ſæpe in ſcribendo magis ſucceſſiſſe ſibi: deinde rogatum ut ſcripta illa proferret, pronuntiaſſe verſus qui ſunt in Heauton.

Sati' pol protervè me Syri promiſſa huc induxerunt.

Santra Terentium exiſtimat, ſi modo in ſcribendo adjutoribus indigueris, non tam Scipione & Lælio uti potuiſſe, qui tunc adoleſcentuli fuêre, quam Sulpitio Gallo, homine docto, & qui conſularibus ludis initium fecerit fabularum dandarum: vel Q. Fabio Labeone, & M. Popilio, conſulari utroque ac poetâ. Ideo ipſum non juvenes deſignâſſe, qui ſe adjuviſſe dicerentur; ſed viros, quorum operam & in bello, & in otio, & in negotio populus ſit expertus. Poſt editas Comœdias nondum quintum atq; trigeſimum egreſſus annum, causâ evitandæ opinionis, quâ videbatur aliena pro ſuis edere, ſeu percipiendi Græcorum inſtituta, morésque quos perinde exprimeret in ſcriptis, egreſſus urbe eſt, neq; amplius rediit. De morte ejus Volcatius tradit:

Sed ut Afer ſex populo edidit Comœdias,
Iter hinc in Aſiam fecit: navim cùm ſemel
Conſcendit, viſus nunquam eſt: ſic vitâ vacat.

Q. Conſetius redeuntem è Græcia periiſſe in mari dicit cum centum & octo fabulis converſis è Menandro. Cæteri mortuum eſſe in Arcadiæ Stymphalo, ſive Leucadia, tradunt, Cn. Cornelio Dolabellâ, & M. Fulvio Nobiliore Conſulibus, morbo implicitum acri, dolore ac tædio amiſſarum fabularum, quas in navi præmiſerat, ac ſimul fabularum quas novas fecerat. Fuiſſe dicitur mediocri ſtaturâ, gracili corpore, colore fuſco. Reliquit filiam, quæ equiti Romano nupſit. Item horculos viginti jugerum, viâ Appiâ, ad Martis villam: quò magis miror Porcium ſcribere: ——*Nil Publius*

Scipio profuit, nihil ei Lælius, nil Furius,
Tres per idem tempus qui agitabant nobiles facillimè.

Eorum

Eorum ille operâ nè domum quidem habuit conductitiam:
Saltem ut esset, quò referret obitum domini servulus.

Hunc Afranius quidem omnibus comicis præfert, scribens in Compitalibus: *Terentio non similem dices quempiam.*

Volcatius autem non solùm Nævio, & Plauto, & Cæcilio, sed Licinio quoque postponit. Cicero in Limone hactenus laudat:

Tu quoque, qui solus lecto sermone Terentî,
Conversum, expressúmque Latinâ voce Menandrum
In medio populi sedatis vocibus effers,
Quicquid come loquens, ac omnia dulcia dicens.

Item C. Cæsar.

Tu quoque tu in summis, ô dimidiate Menander,
Poneris, & meritò, puri sermonis amator.
Lenibus atque utinam scriptis adjuncta foret vis
Comica, ut æquato virtus polleret honore
Cum Græcis, neque in hac despectus parte jaceres!
Unum hoc maceror, & doleo tibi deesse Terentî.

Hæc Suetonius Tranquillus. nam duos Terentios Poetas fuisse scribit Metius: quorum alter Fregellanus fuerit Terentius Libo; alter Libertinus Terentius, Afer patriâ, de quo nunc loquimur. Scipionis fabulas edidisse Terentium, Valgius in Actæone ait:

Hæ quæ vocantur fabulæ, cujus sunt?
Non has, qui jura populis recensens dabat
Summo honore affectus, fecit fabulas?

Duæ ab Apollidoro translatæ esse dicuntur comico, Phormio & Hecyra: quatuor reliquæ à Menandro: ex quibus magno successu, & pretio stetit Eunuchus: Hecyra sæpe exclusa, vix acta est.

ANDRIÆ PERSONÆ
Earúmque interpretatio.

Simo, senex, ἀπὸ τῦ σιμῦ, à simo naso.
Sosia, libertus, ἀπὸ τῦ σώζειν, à conservatione & salute.
Davus, servus, gentile nomen, à Δαοῖς, gente servili.
Mysis, ancilla, etiam gentile.
Pamphilus, adolescens, ἢ πασίφιλος τῖς ὤν, ἢ πάντας φιλῶν, id est, omnibus charus, aut omnium amicus, adversus neminî.
Charinus, adolescens, gratiosum nomen, ἀπὸ τῆς χάριτος.
Byrrhia, servus, ἀπὸ τῦ πυῤῥὸς, id est, rubens, seu rubicundus, mutato π in β.

Lesbia, obstetrix, gentile.

Glycerium, Chremetis filia, ἀπὸ τῆς γλυκερᾶς, à dulcedine,

Chremes, senex, vel à χρέμπτεσθαι, quod est enixè expuere, vel potiùs ἀπὸ τοῦ χρεμετισμοῦ hinnitus: studio enim alendi equos Athenienses maximè delectabantur.

Crito, hospes, ἀπὸ τοῦ κριτοῦ.

Dromo, lorarius, ἀπὸ τοῦ δρομοῦ, id est, cursu.

Atque hi fabulæ sunt interlocutores: reliquarum personarum tantùm mentio fit.

Archillis, ancilla, ἀπὸ τῆς ἀρχῆς, vel veriùs, ἄργυλις ἀπὸ τῆς ἀργίας, id est, segnitie, sive ut alibi reperitur, Achylis, Phrygiam significat,

Chrysis, meretrix, à χρυσοῦ, id est, auro.

Niceratus, adolescens: à voto victoriæ nomen habere videtur.

Pasibula, eadem quæ Glycerium, ἀπὸ τοῦ πᾶσι βουλεύεσθαι id est, omnibus consulens.

M. ANTONII MURETI IN *ANDRIAM TERENTII* ARGUMENTUM.

CHremes & Phania fratres Athenienses fuerunt: eorum Chremes profecturus in Asiam, Pasibulam filiolam, quam tum unicam habebat, fratris fidei credidit: profecto eò, contingit ut in Græcia magni bellorum motus excitarentur: quos fugiens Phania, cùm impositâ secum in nauim puellâ, ad fratrem iter cepisset, vi tempestatis fractâ navi, apud Andrum insulam ejectus est: ibi applicat se ad Andrium quendam hominem haud magna in re, á quo tamen benignè humanitérq; exceptus, non ità multò pòst moritur. Hospes Andrius relictâ apud se puellâ, commutat nomen, & pro Pasibula Glycerii nominat; cúmq; per aliquot annos eam cum filia Chryside, pari utramq; studio educâsset, decedit ipse quoq; de vita. Chrysis, quæ se & orbam & inopem videret, abreptâ secum Glycerio, Athenas navigat, ubi cùm aliquandiu vitam lanâ telâque tolerâsset, ad postremum adolescentûm blanditiis & pollicitationibus uicta, quæstum corpore facere incepit. Ventitabat ad eam intèr cæteros Pamphilus Simonis filius, probus, & liberali præditus ingenio adolescens, qui non Chrysidis ille quidem, sed ipsius Glycerii mirifico quodam amore percussus, primus

solúsque

fólúque cum ea rem habuit, fidémq; jam gravidæ dedit, eam sibi uxorem fore. Susceperat & postea Chremes aliam filiam, Philumenam nomine, eámque (jam enim nubilis erat) Pamphilo, bonâ adolescentis impulsus famâ, collocare cupiebat. Quid multa? ultrò ad Simonem venit, cum eo negotium conficit: insciò Pamphilo, de communi senum sententiâ, faciendis nuptiis constituitur dies. Adhuc hæc erant, cùm Chrysis moritur: ibi primùm Simo de filii amore cognovit; nam cum ambo unà in funus prodiissent, accidit, ut positâ in igneum Chrysidis, Glycerium se, præ doloris impatientia, eôdem conjectura videretur. Accurrit Pamphilus, eámque mediam amplexus, ità consolari cœpit, ut plurimas minimèque dubias totius rei significationes daret: itaq; venit ad Simonem postridie Chremes, conditionem renunciat, comperîsse se Pamphilum peregrinâ illam habere in uxoris loco, nescius ex se natam esse eam, quam ità contumeliæ causâ peregrinam nominaret: gaudere, eâre intellectâ, Pamphilus; dolere contrà ac ringi Simo: advenit interea dies, qui nuptiis initio fuerat præstitutus. Simo, veteratoriâ quâdam calliditate, simulandas sibi, ad pertentandum filii animum, nuptias statuit, hoc cogitans, si abnueret filius, veram sibi objurgandi illius causam fore, quæ ad eum diem nulla satis justa fuerat: sin annueret, facilè se quod vellet à Chremete impetraturum, atq; ità veras nuptias, diis adjuvantibus, factum iri. Præteriens igitur apud forum, securo jam & nihil tale metuenti filio, Pamphile, inquit, abi domum, ac deos comprecare; uxor tibi ducenda hodie est. Hoc dicto velut improviso quodam jaculo sauciatus adolescens, quid ageret, aut quid consilii caperet, nescibat: cùm ad eum Davus, vafro admodum acversuto ingenio servus, animadversâ senis astutiâ, accurrit. Erat tum unà cum Pamphilo Charinus, qui a lolescens miro quodã amore Philumenæ incensus, frustra sæpe tentatis illius nuptiis, ad postremum audito eam eo die nuptiarum Pamphilo, in summam desperationem adductus, eum orabat, si se salvum vellet, ut vel eam nè duceret, vel saltem nuptiis dies aliquot produceret. Pamphilus eum suâ quidem causâ bono esse animo, atque omnia ad impediendas nuptias moliri jubebat: se, quantum in se esset, effecturum, ea ut nè daretur sibi. Advenienti, ut dixi, Davus, Charinum jam spei plenum, abire ad ambiendos senis amicos jubet; deinde seorsum Pamphilo conjecturas suas aperit, persuadétque, ut patri dicat, se paratum esse uxorem ducere: nam eo pacto, inquit, & patri omnem jurgandi occasionem præcideris, & non erit tamen verendum, nè nuptiæ fiant: nunquam enim Chremes tibi, semel repudiato, filiam suam iterum commissurus est. Hæc ità de servi consilio acta, longè aliter cecidêre, ac putabantur: exorat enim Chremetem Simo; ità res in verarum nuptiarum discrimen adducitur. Fortè eo ipso die Glycerium, exactis temporibus, puerum peperit: eum puerum Davus, cùm aliter nuptias disturbare non posset, pro foribus ædium Simonis ab ancilla collocandum curat: in eum cùm incidisset Chremes, & è Pamphilo natum esse cognôsset, rursum abducit animum à nuptiis. Turbæ maximè concitantur, donec advenit Crito Andrius, qui, quòd Chrysidi genere proximus fuisset ad cernendam illius hæreditatem Athenas venerat: ejus interventu Chremes filiam agnoscit: ità summâ omnium lætitiâ, Charino Philumena, Glycerium Pamphilo nubit,

ANDRIÆ
Argumentum,
C. SULP. APOLLINARI
AUTORE.

Sororem falsò creditam meretriculæ,
Genere Andriæ, Glycerium vitiat Pamphilus:
Gravidâque factâ, dat fidem uxorem sibi
Fore hanc: nam aliam pater ei desponderat,
Gnatam Chremetis: atque, ut amorem comperit,
Simulat futuras nuptias, cupiens, suus
Quid haberet animi filius, cognoscere,
Davi suasu non repugnat Pamphilus
Sed ex Glycerio natum ut vidit puerulum
Chremes, recusat nuptias, generum abdicat:
Mox filiam Glycerium insperatò agnitam,
Dat Pamphilo hanc, aliam Charino conjugem.

AN-

ANDRIA TERENTII.

ACTA LUDIS MEGALENSIBUS, M. FULVIO ET M. GLABRIONE ÆDILIBUS CURULIB. EGERUNT L. AMBIVIUS TURPIO, L. ATTILIUS PRÆNESTINUS. MODOS FECIT FLACUS, CLAUDII F. TIBIIS PARIB. DEXTRIS, ET SINISTRIS. ET EST TOTA GRÆCA EDITA M. MARCELLO ET C. SULPITIO COSS.

PROLOGUS.

Prologus hic relativus est, quando maledicta in adversarium regeruntur. Exordium, cogi se ad respondendum adversario.

Iambici trimetri.

POëta, cùm primùm animum ad scribendum appulit,
Id sibi negotî credidit solum dari,
Populo ut placerent, quas fecisset fabulas.
Verùm aliter evenire multò intelligit:
Nam in prologis scribendis operam abutitur,
Non qui argumentum narret, sed qui malevoli
Veteris poëtæ maledictis respondeat.
Nunc, quam rem vitio dent, quæso animum advortite.
Menander fecit Andriam, & Perinthiam;
Qui utramvis vetèrè nôrit, ambas noverit:
Non ità sunt dissimili argumento; sed tamen
Dissimili oratione sunt factæ, ac stylo.
Quæ convenêre, in Andriam ex Perinthia
Fatetur transtulisse, atque usum pro suis.
Id isti vituperant factum, atque in eo disputant,
Contaminari non decere fabulas.
Faciunt næ intelligendo, ut nihil intelligant.
Qui cùm hunc accusant, Nævium, Plautum, Ennium
Accusant, quos hic noster autores habet:
Quorum æmulari exoptat negligentiam
Potiùs quàm istorum obscuram diligentiam.
Dehinc ut quiescant, porrò moneo, & desinant

Male-

Maledicere, malefacta nè noſcant ſua.
Favete, adeſte æquo animo, & rem cognoſcite,
ut pernoſcatis, ecquid reliquum ſit ſpei,
Poſthac quas faciet de integro Comœdias,
Spectandæ, an exigendæ ſint vobis prius.

ACT. I. SCENA I.

Arg. Simo narrat liberto primùm honeſtam filii vitam, deinde amatoriam; ad poſtremum etiam aperit, quo conſilio ſe daturum illi uxorem ſimulare ſtatuerit.

Iambici trimetri.

Simo, Soſia.

SI. *VOs iſthæc intrò auferte: abite. Soſia*
Adeſdum: paucis te volo. So. *dictum puta.*
Nempe ut curentur rectè hæc. Si. *immo aliud.* So. *quid eſt,*
Quod tibi mea ars efficere hoc poſſit amplius?
Si. *Nihil iſthæc opus eſt arte ad hanc rem quam paro:*
Sed ea, quæ ſemper in te intellexi ſitas,
Fide & taciturnitate. So. *expecto quid velis.*
Si. *Ego poſtquam te emi à parvulo, ut ſemper tibi*
Apud me juſta & clemens fuerit ſervitus,
Scis: feci, è ſervo ut eſſes libertus mihi,
Propterea quòd ſervibas liberaliter.
Quod habui, ſummum pretium, perſolvi tibi.
So. *In memoria habeo.* Si. *haud mutofactum.* So. *gaudeo.*
Si tibi quid feci, aut facio, quod placeat. Simo; &,
Id gratum fuiſſe adverſum te; habeo gratiam.
Sed mi hoc moleſtum eſt: nam iſthæc commemoratio
Quaſi exprobatio eſt immemoris beneficî.
Quin tu uno verbo dic, Quid eſt, quod me velis?
Si. *Ità faciam. Hoc primum in hac re prædico tibi,*
Quas credis eſſe has, non ſunt veræ nuptiæ.
So. *Cur ſimulas igitur?* Si. *rem omnem à principio audies,*
Eo pacto & gnati vitam, & conſilium meum
Cognoſces, & quid facere in hac re te velim.
Nam is poſtquam exceſſit ex ephebis, Soſia,
Liberiùs vivendi fuit poteſtas: nam antea
Qui ſcire poſſes, aut ingenium noſcere,

Dum

Dum ætas, metus, magiſter, prohibebant? So. *ità eſt.*
Si. *Quod plerique omnes faciunt adoleſcentuli,*
Ut animum ad aliquod ſtudium adjungant, aut equos
Alere, aut canes ad venandum, aut ad Philoſophos:
Horum ille nihil egregiè præter cætera
Studebat, & tamen omnia hæc mediocriter.
Gaudebam. So. *non injuriâ: nam id arbitror*
Adprime in vita eſſe utile, ut NE QUID *nimis.*
Si. *Sic vita erat: facilè omnes perferre, ac pati,*
Cum quibus erat cumque unà, iis ſeſe dedere,
Eorum obſequi ſtudiis, adverſus nemini,
Numquam præponens ſe aliis: ità facillime
Sine invidia invenias laudem, & amicos pares,
So. *Sapienter vitam inſtituit: namque hoc tempore*
OBSEQUIUM *amicos, veritas odium parit.*
Si. *Interea mulier quædam abhinc triennium*
Ex Andro commigravit huc viciniæ,
Inopiâ, & cognatorum negligentiâ
Coacta, egregiâ formâ, atque ætate integrâ.
So. *Hei! vereor, nè quid Andria apportet mali.*
Si. *Primùm hæc pudicè vitam, parcè ac duriter*
Agebat, lanâ ac telâ victum quæritans.
Sed, poſtquam amans acceſſit pretium pollicens,
Unus, & item alter (ITA ut ingenium eſt omnium
Hominum, à labore proclive ad libidinem)
Accepit conditionem, dein quæſtum occepit.
Qui tum illam amabant, fortè, ità ut fit, filium
Perduxêre illùc ſecum, ut unà eſſet, meum.
Egomet continuò mecum, Certè captus eſt,
Habet. Obſervabam manè illorum ſervulos
Venientes, aut abeuntes: rogitabam, Heus puer,
Dic ſodes, quis heri Chryſidem habuit? nam Andriæ
Illi id erat nomen. So. *teneo.* Si. *Phædrum, aut Cliniam*
Dicebant, aut Niceratum: nam hi tres tum ſimul
Amabant. Eho! quid Pamphilus? quid? ſymbolum
Dedit, cœnavit: gaudebam. Item alio die
Quærebam: comperiebam nihil ad Pamphilum

Quies

Quicquam attinere. enimvero ſpectatum ſatis
Putabam, & magnum exemplum continentiæ.
Nam, qui cum ingeniis conflictatur ejuſmodi,
Neque commovetur animus in ea re tamen,
Cùm id mihi placebat, tum uno ore omnes omnia
Bona dicere, & laudare fortunas meas,
Qui gnatum haberem tali ingenio præditum.
Quid verbis opus eſt? hac famâ impulſus Chremes
ultro ad me venit, unicam gnatam ſuam
Cum dote ſumma filio uxorem ut daret.
Placuit: deſpondi: hic nuptiis dictus eſt dies.
So. *Quid obſtat, cur non veræ fiant?* Si. *Audies:*
Ferè in diebus paucis, quibus hæc acta ſunt,
Chryſis vicina hæc moritur. So. *ô factum bene!*
Beâſti: metui à Chryſide. Sim. *ibi tum filius*
Cum illis, qui amabant Chryſidem, unà aderat frequens,
Curabat unà funus, triſtis interim,
Nonnunquam conlacrumabat: placuit tum id mihi.
Sic cogitabam: hem! hic parvæ conſuetudinis
Causâ mortem hujus tam fert familiariter:
Quid, ſi ipſe amâſſet? quid mihi hic faciet patri?
Hæc ego putabam eſſe omnia humani ingenî
Manſuetique animi officia. Quid multis moror?
Egomet quoque ejus causâ in funus prodeo,
Nihil ſuſpicans etiam mali. So. *hem! quid eſt?* Si. *ſcies.*
Effertur: imus. interea inter mulieres,
Quæ ibi aderant, fortè unam adſpicio adoleſcentulam,
Formâ. So. *bonâ fortaſſe.* Si. *& voltu, Soſia,*
Adeò modeſto, adeò venuſto, ut nihil ſuprà.
Quia tum mihi lamentari præter cæteras
Viſa eſt, & quia erat formâ præter cæteras
Honeſtâ, & liberali; accedo ad pediſſequas;
Quæ ſit, rogo: Sororem eſſe aiunt Chryſidis.
Percuſſit illico animum. at at, hoc illud eſt,
Hinc illæ lacrumæ, hæc illa miſericordia.
So. *Quàm timeo, quorſum evadas!* Si. *funus interim*

Procedit:

Procedit: ſequimur: ad ſepulcrum vénimus:
In ignem poſita eſt: fletur. interea hæc ſoror,
Quam dixi, ad flammam acceſſit imprudentiùs
Satìne cum periclo. Ibi tum exanimatus Pamphilus
Bene diſſimulatum amorem, & celatum indicat:
Accurrit, mediam mulierem complectitur:
Mea Glycerium, inquit, quid agis? cur te is perditum?
Tum illa, ut conſuetum facilè amorem cerneres,
Rejecit ſe in eum flens quàm familiariter.
So. *Quid ais?* Si. *redeo indè iratus, atque ægrè ferens.*
Nec ſatis ad objurgandum cauſæ. Diceret,
Quid feci? quid commerui, aut peccavi, pater?
Quæ ſeſe voluit in ignem injicere, prohibui;
Servavi. Honeſta oratio eſt. So. *rectè putas:*
Nam ſi illum objurges, vitæ qui auxilium tulit,
Quid facias illi, qui dederit damnum, aut malum?
Si. *Venit Chremes poſtridie ad me, clamitans,*
Indignum facinus comperiſſe, Pamphilum
Pro uxore habere hanc peregrinam. Ego illud ſedulò
Negare factum: ille inſtat factum. Denique
Ità tum diſcedo ab illo, ut qui ſe filiam
Neget daturum. So. *non tu ibi gnatum?* Si. *nè hæc quidem*
Satis vehemens cauſa ad objurgandum. So. *quî, cedo?*
Si. *Túte ipſe his rebus finem præſcripſti, pater;*
Propè adeſt, cùm alieno more vivendum eſt mihi:
Sine nunc meo me vivere interea modo.
So. *Quis igitur relictus eſt objurgandi locus?*
Si. *Si propter amorem uxorem nolit ducere,*
Ea primùm ab illo animadvertenda injuria eſt,
Et nunc id operam do, ut per falſas nuptias
Vera objurgandi cauſa ſit, ſi deneget:
Simul, ſceleratus Davus ſi quid conſilî
Habet, ut conſumat nunc cùm nihil obſint dolî:
Quem ego credo manibus pedibúsque obnixè omnia
Facturum, magìs id adeò, mihi ut incommodet.
Quàm ut obſequatur gnato. So. *quapropter? Si. rogas?*
MALA *mens, malus animus: quem quidem ego ſi ſenſero?*

Sed

Sed quid opu'ſt verbis? ſin eveniat, quod volo,
In Pamphilo ut nil ſit moræ, reſtat Chremes,
Qui mihi exorandus eſt: & ſpero conſore.
Nunc tuum eſt officium, has bene ut adſimules nuptias,
Perterrefacias Davum, obſerves filium,
Quid agat, quid cum illo conſilî captet. So. *Sat eſt:*
Curabo: eamus jam nunc intrò. Si. *i præ, ſequar.*
Non dubium eſt, quin uxorem nolit filius:
Ità Davum modò timere ſenſi, ubi nuptias
Futuras eſſe audivit. Sed ipſe exit foras.

ACT. I. SCENA II.

Arg. Filii amorem explorat pater: ſimulat futuras nuptias: interminatur Davo piſtrinum, ſi quid fallaciæ in ipſis conatus fuerit nuptiis.

Iambici ſenarii & octonarii, unus quaternarius, omnes acatalectici.

Davus, Simo.

Mirabar, hoc ſi ſic abiret: & heri ſemper lenitas,
Verebar, quorſum evaderet.
Qui poſtquam audierat non datum iri filio uxorem ſuo,
Nunquam cuiquam noſtrûm verbum fecit, neque id ægrè tulit.
S. *At nunc faciet: neque ut opinor, ſine tuo magno malo.*
D. *Id voluit, nos ſic opinantes duci falſo gaudio,*
Sperantes jam amoto metu, interea oſcitantes opprimi,
Ut nè eſſet ſpatium cogitandi ad diſturbandas nuptias:
Aſtutè. S. *carnifex quæ loquitur?* D. *herus eſt, neq; prævideram.*
S. *Dave.* D. *hem! quid eſt?* S *ehodum, ad me.* D. *quid hic volt?*
S. *quid ais?* D. *qua de re?* S. *rogas?*
Meum gnatum rumor eſt amare. D. *id populus curat ſcilicet.*
S. *Hoccine agis, an non?* D. *ego verò iſthuc.* S. *ſed, nunc ea me exquirere,*
Iniqui patris eſt: nam, quod antehac fecit, nihil ad me attinet.
Dum tempus ad eam rem tulit, ſivi animum ut expleret ſuum:
Nunc hic dies aliam vitam adfert, alios mores poſtulat. (*viam.*
Debinc poſtulo, ſive æquum eſt, te oro, Dave, ut redeat jam in
D. *Hoc quid ſit?* S *omnes qui amant, graviter ſibi dari uxorem ferunt.* (*bum,*
D. *Ità aiunt.* S. *tum ſiquis magiſtrum cepit ad eam rem impro-*
Ipſum animum ægrotum ad deteriorem partem plerunque applicat.

D. *Non*

D. *Non hercle intelligo.* S. *non?* *hem!* D. *non:* DAVUS *sum, non Oedipus.*
S. *Nempe ergò apertè vis, quæ restant, me loqui.* D. *sanè quidem.*
S. *Si sensero hodie, quidquam in his te nuptiis*
Fallaciæ conari, quo fiant minùs,
Ut velle in ea re ostendere, quàm sis callidus,
Verberibus cæsum te in pristinum, Dave, dedam usq; ad necem.
Eâ lege, atque omine, ut sit indè exemerim, ego pro te molam.
Quid! hoc intellexti'n'? *an nondum etiam nè hoc quidem?*
D. *immo callidè.*
Ità apertè ipsam rem modò locutus: nihil circuitione usus es.
S. *Ubivis facilius passus sim, quàm in hac re, me deludier.*
D. *Bona verba quæso.* S *irrides? nihil me fallis, sed dico tibi,*
Nè temerè facias, neque tu hoc dicas tibi non prædictum, cave.

ACTUS I. SCENA III.

Arg. In hac Scena deliberat Davus, velitne Pamphilo esse adjutor, an auscultare seni.

Iambici octonarii & senarii.

Davus.

Enimvero, Dave, nihil loci est segnitiæ, neque socordiæ,
Quantum intellexi modò senis sententiam de nuptiis:
Quæ si non astu providentur, me, aut herum pessundabunt.
Nec, quid agam, certum est, Pamphilúmne adjutem, aut auscultem seni.
Si illum relinquo, ejus vitæ timeo: sin opitulor, hujus minas:
Cui verba dare, difficile est: primùm jam de amore hoc comperit:
Me infensus servat, nè quam faciam in nuptiis fallaciam.
Si senserit, perii: aut si libitum fuerit, causam ceperit,
Quo jure, quâque injuriâ præcipitem me in pristinum dabit.
Ad hæc mala hoc mihi accedit etiam: hæc Andria,
Sive ista uxor, sive amica est, gravida è Pamphilo est:
Audiréque eorum est operæ pretium audaciam:
Nam inceptio est amentium, haud amantium:
Quicquid peperîssет, decreverunt tollere:
Et fingunt quandam inter se nunc fallaciam,
Civem Atticam esse hanc. Fuit olim quidam senex
Mercator: navem is fregit apud Andrium insulam:

Is obiit mortem: ibi tum hanc ejectam, Chrysidis
Patrem recepisse orbam, parvam, Fabulæ.
Mihi quidem non hercle sit verisimile.
Atqui ipsis commentum placet.
Sed Mysis ab ea egreditur. At ego hinc me ad forum, ut
Conveniam Pamphilum, ne de hac re pater imprudentè opprimat.

ACTUS I. SCENA IV.

Arg. Narrat Mysis quamobrem a Glycerio exierit: & hic docet Terentius immoderatum vini usum fugiendum esse iis qui seriis præsunt negotiis. Nihil est enim, quod rectè agi ab ebrio possit.

Trochaici, octonarii, catalectici.

Mysis, Archillis.

Audivi, Archillis, jamdudum: Lesbiam adduci jubes,
Sane pol illa temulenta est mulier, & temeraria,
Nec sati' digna, cui committas primo partu mulierem:
Tamen eam adducam: importunitatem spectate aniculæ:
Quia compotrix ejus est. Di date facultatem, obsecro,
Huic pariundi, atque illi in aliis potiùs peccandi locum.
Sed quidnam Pamphilum exanimatum video? vereor quid siet.
Opperiar, ut sciam, num quidnam hæc turba tristitiæ adferat.

ACT. I. SCENA V.

Arg. Habet hæc scena Pamphili dolorem de nuptiis: fidem datam Glycerio servaturum pollicetur, vel invito, si resexigat, patre.

Iambici & trochaici octonarii, variè mixti, binarius unus, quaternarii quatuor.

Pamphilus, Mysis.

Hoccine est humanum factum, aut inceptum? hoccine officiũ
M. *Quid illud est.* (*patris?*
P. *Pro Deûm atque hominum fidem! quid est, si non hæc contumelia est?*
Uxorem decrêrat dare sese mî hodie: nónne oportuit
Præscîsse me anté? nónne priùs communicatum oportuit?
M *Miseram me! quod verbum audio?* P *quid? Chremes qui denegaverat*
Se commissurum mihi gnatam suam uxorem, mutavit id,
Quoniam me immutatum videt?
Itáne obstinatè operam dat, ut me à Glycerio miserum abstrahat?
Quod si sit, perco funditus. (*ego sum?*
Adeón' hominem invenustum esse, aut infelicem quenquam, ut

Prô

Prô Deûm atque hominum fidem! nullón' ego
Chremetis pacto affinitatem effugere potero quot modis
Contemptus, ſpretus? facta, tranſacta omnia. hem!
Repudiatus repe or. quamobrem? niſi ſi id eſt, quod ſuſpicor:
Aliquid monſtri alunt: ea quoniam nemini obtrudi poteſt,
Itur ad me. M. *oratio hæc me miſeram exanimavit metu.*
P. *Nam quid ego nunc dicam de patre? ah!*
Tantámne rem tam negligenter agere præteriens modò
Mihi apud forum, Uxor tibi ducenda eſt Pamphile hodie, inquit; para,
Abi domum. Id mihi viſus eſt dicere, Abi citò & ſuſpende te.
Obſtupui. conſén' ullum me verbum potuiſſe proloqui?
Aut ullam cauſam, ineptam ſaltem, falſam, iniquam? obmutui.
Quòd ſi ego priùs id reſciſſem, quid facerẽ, ſi quis nunc me roget
Aliquid facerem, ut hoc nè facerem. Sed nunc primùm quid exequar?
Tot me impediunt curæ, quæ meum animum diversè trahunt;
Amor, miſericordia hujus, nuptiarum ſollicitatio,
Tum patris pudor, qui me tam leni paſſus eſt animo uſque adhuc
Quæ meo cunque animo libitum eſt, facere: eine ego ut advorſer? hei mihi!
Incertum eſt quid agam. M. *miſera timeo, hoc incertum quorſum accidat.*
Sed nunc peropu' eſt, aut hunc cum ipſa, aut me aliquid de illa advorſum hunc loqui.
Dum in dubio eſt animus, paulo momento huc illùc impellitur.
P. *Quis hîc loquitur? Myſis, ſalve.* M. *ô ſalve Pamphile.* P. *quid agit?* M. *rogas?*
Laborat è dolore: atque ex hoc miſera ſollicita eſt, diem
Quia olim in hunc ſunt conſtitutæ nuptiæ: tum autem hoc timet
Nè deſeras ſe. P. *hem! egône iſtuc conari queam?*
Ego propter me illam decipi miſeram ſinam,
Quæ mihi ſuum animum, atque omnem vitam credidit,
Quam ego animo egregiè charam pro uxore habuerim?
Bene, & pudicè ejus dictum, atque eductum, ſinam
Coactum egeſtate ingenium immutarier?
Non faciam. M. *haud vereor, ſi in te ſolo ſit ſitum:*

Sed vim ut queas ferre. P. *adeón' me ignavum putas?*
Adeón' porrò ingratum, aut inhumanum, aut ferum,
Ut neque me consuetudo, neque amor, neque pudor
Commoveat, neque commoneat, ut servem fidem?
M. *Unum hoc scio, hanc meritam esse, ut memor esses sui.*
P. *Memor essem? ô Mysis, Mysis! etiam nunc mihi*
Scripta illa dicta sunt in animo Chrysidis
De Glycerio. Jam ferme moriens me vocat:
Accessi. vos semotæ, nos soli: incipit;
Mi Pamphile, hujus formam atque ætatem vides.
Nec clam te est, quàm illi utræque res inutiles
Et ad pudicitiam, & ad tutandam rem sient.
Quòd ego per hanc te dextram oro, & ingenium tuum,
Per tuam fidem, pérque hujus solitudinem
Te obtestor, nè abs te hanc segreges, neu deseras:
Si te in germani fratris dilexi loco,
Sive hæc te solum semper fecit maxumi,
Seu tibi morigera fuit in rebus omnibus,
Te isti virum do, amicum, tutorem, patrem:
Bona nostra hæc tibi committo, & tuæ mando fidei.
Hanc mihi in manum dat: mors continuò ipsam occupat.
Accepi: acceptam servabo. M. *ità spero quidem.*
P. *Sed cur tu abis ab illa?* M. *obstetricem accerso.* P. *propera:*
Atque audín'? verbum unum cave de nuptiis,
Nè ad morbum hoc etiam. M. *tenco.*

ACTUS II. SCENA I.

Arg. Charinus intelligit Pamphilo nupturam Philumenam: idem rogat Pamphilum, ne ducat. Hic Charinus & Byrrhia fabulæ adjiciuntur, ne spreta relinquatur Philumena.

Iambici senarii & octonarii, & unus quaternarius:
Item trochaici Iambicis permixti.

Charinus, Byrrhia, Pamphilus.

Quid ais, Byrrhia?
Datúrne illa Pamphilo hodie nuptum? B. *sic est.* C. *quî scis, Byrrhia?*
B. *Apud forum modò de Davo audivi.* C. *væ, væ misero mihi!*
Ut animus in spe atque in timore usque antehac attentus fuit,
Ità, postquam adempta spes est lassus, curâ confectus stupet.
B. *Quæso,*

B. *Quæso, ædepol, Charine, quoniam id fieri, quod vis, non potest,*
Velis id quod possit C. *nihil aliud, nisi Philumenam volo.*
B. *Ah! quantò satius est, te id operam dare,*
Quî istum amorem ex animo amoveas tuo, quàm id loqui
Quo magis libido frustra incendatur tua!
C. *FACILE omnes, cùm valemus, recta consilia ægrotis damus:*
Tu si hîc sis, aliter sentias. B *age, age, ut lubet.* C. *sed Pamphilum*
Video. omnia experiri certum est priùs quàm pereo. B. *quid hic agit?*
C. *Ipsum hunc orabo, huic supplicabo, amorem huic narrabo meum:*
Credo, impetrabo, ut aliquot saltem nuptiis prodat dies.
Interea fiet aliquid, spero. B. *id aliquid nihil est.* C. *Byrrhia,*
Quid tibi videtur? adeón' ad eum? B. *quid ni? si nihil impetres,*
Ut te arbitretur sibi paratum mœchum, si illam duxerit.
C. *Abi hinc in malam rem cum suspicione isthac, scelus,*
P. *Charinum video, salve.* C. *ô salve Pamphile:*
Ad te advenio, spem, salutem, auxilium, consilium expetens.
P. *Neque pol consilii locum habeo, neque auxilii copiam.*
Sed istuc quidnam est? C. *hodie uxorem ducis?* P. *aiunt.*
C. *Pamphile,*
Si id facis, hodie postremum me vides. P. *quid ità?* C. *hei mihi!*
Vereor dicere. huic dic, quæso Byrrhia. B. *ego dicam.* P. *quid est?*
B. *Sponsam hic tuam amat.* P. *næ iste haud mecum sentit. ehodum dic mihi,*
Num quidnam amplius tibi cum illa fuit, Charine? C. *ah! Pamphile,*
Nihil. P. *quàm vellem!* C. *nunc te per amicitiam, & per amorem obsecro,*
Principiò ut nè ducas. P. *dabo equidem operam.* C. *sed si id non potes,*
Aut tibi nuptiæ hæ sunt cordi. P. *cordi?* C. *saltem aliquot dies*
Profer, dum proficiscor aliquò, nè videam. P. *audi nunc jam:*
Ego, Charine, neutiquam officium esse liberi puto,
Cùm is nil promereat, postulare id gratiæ apponi sibi.
Nuptias effugere ego istas malo, quàm tu adipiscier.
C. *Reddidisti animum.* P. *nunc, si quid potes aut tu, aut hic, Byrrhia,*

Faci e, fingi e, invenite, effi ite, quî detur tibi.
Ego id aga n, mihi quî nè detur. C. *sat habeo.* P. *Davum optumè*
I ideo: h jus consilio fretus sum. C. *at tu hercle haud quidquam*
mihi, (*bens.*
Nisi ea quæ nihil opus sunt sciri: fugín' hinc? B. *ego verò ac lu-*

ACTUS II. SCENA II.

Arg. Davus cùm ex vultu conjecturis & signis comperisset, nuptias non cohærere, Pamphilum toto quærens oppido, exultat insolentius.

Iambici octonarii catalectici.

Davus, Charinus, Pamphilus.

DI boni, boni, quid porro! Sed ubi inveniam Pamphilum, ut metum, in quo nunc est, adimam, atque expleam animum gaudio?
C. *Lætus est, nesc io quid.* P. *nihil est, nondum hæc rescivit mala.*
D. *Quem ego nunc credo, si jam audîverit sibi paratas nuptias.*
C. *Audîn' tu illum?* D. *toto me oppido exanimatum quærere.*
Sed ubi quæram? aut quò nunc primùm intendã? C. *cessas alloqui?*
D. *Abeo.* P. *Dave ades; resiste.* D. *quis homo est, qui me? ô Pamphile,*
Teipsum quæro. euge ô Charine! ambo opportunè: vos volo.
P. *Dave, perii.* D. *quin tu hoc audi.* P. *interii.* D. *quid timeas, scio.*
C. *Mea quidem hercle certè in dubio vita est.* D. *& tu quid, scio.*
P. *Nuptiæ mihi.* D. *& id scio.* P. *hodie.* D. *obtundis, tametsi intelligo.*
Id paves, nè ducas tu illam: tu autem, ut ducas. C. *rem tenes.*
P. *Isthuc ipsum.* D. *atque istuc ipsum, nil periculi est; me vide.*
P. *Obsecro te, quamprimum hoc me libera miserum metu.* D. *hem!*
Libero: uxorem tibi jam non dat Chremes. P. *quî scis?* D. *scio.*
Tuus pater modò me prehendit: ait, tibi uxorem dare
Se hodie, item alia multa, quæ nunc non est narrandi locus.
Continuò ad te properans percurro ad forum, ut dicam tibi hæc.
Ibi te non invenio, ibi ascendo in quendam excelsum locum:
Circumspicio: nusquam fortè ibi hujus video Pyrrhiam;
Rogo: negat vidisse. mihi molestum: quid agam, cogito.
Redeunti interea ex ipsa re mihi incidit suspicio: hem!
Paululum obsonî, ipsus tristis, de improviso nuptiæ:

Non

Non cohærent. P. *quorſum nam iſthuc?* D. *ego me continuò ad Chremem.*
Cum illo advenio, ſolitudo ante oſtium, jam id gaudeo.
P. *Rectè dicis, perge.* D. *maneo: interea intro ire neminem*
Video, exire neminem, matronam nullam: in ædibus
Nihil ornati, nihil tumulti; acceſſi, introſpexi. P. *ſcio.*
Magnum ſignum. [illegible]. *num videntur convenire hæc nuptiis?*
P. *Non opinor, Dave.* D. *opinor, narras? non rectè accipis,*
Certa res eſt: etiam puerum indè abiens convêni Chremis,
Olera, & piſciculos minutos ferre obolo in cœnam ſeni.
C. *Liberatus ſum, Dave, hodie tuâ operâ.* D. *at nullus quidem.*
C *Quid ità? nempe huic prorſus illam non dat.* D. *ridiculum caput:*
Quaſi neceſſe ſit, ſi huic non dat, te illam uxorem ducere.
Niſi vides, niſi ſenis amicos oras, ambis. [illegible]. *bene mones,*
Ibo: etſi hercle ſæpe jam me ſpes hæc fruſtrata eſt. Vale.

ACTUS II. SCENA III.

Arg. Suaſet Pamphilo, atque etiam perſuadet Davus, ut patri dicat, uxorem ſe ducturum.

Trochaici octonarii catalectici, iambici ſenarii & octonarii acatalectici.

Pamphilus, Davus.

Quid iſitur ſibi volt pater? cur ſimulat? D. *ego dicam tibi.*
Si id ſuccenſeat nunc, quia non dat tibi uxorem Chremes,
Ipſus ſibi eſſe injurius videatur: neque id injuriâ, (rit:
Priùs quàm tuum animum, ut ſeſe habeat ad nuptias, perſpexe-
Sed ſi tu negâris ducere, ibi culpam in te tranſferet:
Tum illæ turbæ fient. P. *quid? vis patiar?* D. *Pater eſt, Pamphile:*
Difficile eſt. tum hæc ſola eſt mulier. dictum ac factum, invenerit
Aliquam cauſam, quamobrem ejiciat oppidò, P. *ejiciat?* D. *cito.*
P. *Cedo igitur, quid faciam, Dave?* D. *dic te ducturum.* P. *hem!*
D. *quid eſt? (nega.*
P. *Egone dicam?* D. *cur non?* P. *nunquam faciam, Dave.* D. *nè*
P. *Suadere noli.* D *ex ea re quid fiat, vide.*
P. *Ut ab illa excludar, huc concludar.* D. *non ità eſt.*
Nempe hoc ſic eſſe opinor dicturum patrem,
Ducas volo hodie uxorem: tu, Ducam, inquies:

Cedo, quid jurgabit tecum? hîc reddes omnia,
Quæ nunc sunt certa ei consilia, incerta ut sient,
Sine omni periculo: nam hocce haud dubium est, quin Chremes
Tibi non det gnatam: nec tu eâ causâ minueris
Hæc quæ facis, nè is mutet suam sententiam.
Patri dic velle: ut cùm velit tibi jure irasci non queat.
Nam quod tu speres propulsabo facilè: uxorem his moribus
Dabit nemo: inopem inveniet potiùs quàm te corrumpi sinat:
Sed si te æquo animo ferre accipiet, negligentem feceris.
Aliam otiosus quæret: interea aliquid acciderit boni.
P. Itán' credis? D. haud dubium id quidem est. P. vide quò in-
ducas. D. quin taces?
P. *Dicam: puerum autem nè resciscat mihi esse ab illa, cautio est:*
Nam polliciti sum suscepturũ. D. ô facinus audax! P. Hanc fidem
Sibi me obsecravit, quî se sciret non deserturum, ut darem.
D. *Curabitur. sed pater adest. cave, te esse tristem sentiat.*

ACT. II. SCENA I.

Arg. Hæc scena consiliorum executionem habet. Monet Pamphilum Davus, apud patrem ne titubet, sed animo præsenti loquatur.

Iambici senarii.

Simo, Davus, Pamphilus.

Revisо quid agant, aut quid captent consili.
D. *Hic nunc non dubitat, quin te ducturum neges.*
Venit meditatus alicunde ex solo loco;
Orationem sperat invenisse se,
Quâ differat te: proin' tu face, apud te ut fies.
P. *Modo ut possim.* D. *crede mihi hoc, inquam, Pamphile,*
Nunquam hodie tecum commutaturum patrem
Unum esse verbum, si te dices ducere.

ACT. II. SCENA V.

Arg. Pamphilum Byrrhia observat: ille Pamphilus patri respondet, se facturum quæ velit ille omnia. Charino eadem renunciat Byrrhia.

Ejusdem generis.

Byrrhia, Simo, Davus, Pamphilus.

Herus me, relictis rebus, jussit Pamphilum
Hodie observare, ut quid ageret de nuptiis
Scirem. Ipsum adeò præsto video cum Davo. hoc agam.
S. *Utrumque adesse video.* D. *hem! serva.* S. *Pamphile*

D. *Quasi*

D. *Quasi de improviso respice ad eum.* P. *hem pater.*
D. *Probè.* S. *hodie uxorem ducas, ut dixi, volo.*
B. *Nunc nostræ parti timeo, quid hic respondeat.*
P. *Neque istîc, neq: alibi tibi usquam erit in me mora.* B. *Hem!*
D. *Obmutuit.* B. *quid dixit?* S. *facis, ut te decet,*
Cùm isthuc, quod postulo, impetro cum gratia.
D. *Sum verus?* B. *herus, quantum audio, uxore excidit.*
S. *I jam nunc intro, nê in mora, cùm opus sit, fies.*
P. *Eo.* B. *nullâne in re esse homini cuiquam fidem?*
Verum illud verbum est, vulgò quod dici solet,
OMNES sibi melius malle esse, quàm alteri.
Ego illam vidi virginem: formâ bonâ
Memini videre: quò æquior fum Pamphilo,
Si sc illam in somnis, quàm illum, amplecti maluit.
Renuntiabo, ut pro hoc malo mihi det malum.

ACT. II. SCENA VI.

Arg. Davus, Simonem, & Davum Simo fallit; quæ res non injucunda est.

Ejusdem metri.

Davus, Simo.

HIc nunc me credit aliquam sibi fallaciam
Portare, & eâ me hîc restitisse gratiâ.
S. *Quid Davus narrat?* D. *æquè quicquam nunc quidem*
S. *Nihilne? hem!* D. *nihil prorsus.* S. *atqui expectabam quidem.*
D. *Præter spem evênit: sentio: hoc malè habet virum.*
S. *Potin' es mihi verum dicere?* D. *nihil facilius.*
S. *Num illi molestæ quippiam hæ sunt nuptiæ,*
Hujusce propter consuetudinem hospitæ?
D. *Nihil hercle: aut si adeò, bidui est aut triduî*
Hæc sollicitudo: Nôstin'? deinde desinet:
Etenim eam secum rem rectâ reputavit viâ.
S. *Laudo.* D. *dum licitum est illi, dúmque ætas tulit,*
Amavit: tum id clám: cavit, nè unquam infamiæ
Ea res sibi esset, ut virum fortem decet.
Nunc uxore opus est: animum ad uxorem appulit.
S. *Subrisisti visus est esse aliquantulùm mihi.*
D. *Nihil propter hanc rem: sed est, quod succenseat tibi.*

S. *Quidnam est?* D. *puerile est.* S. *quid est?* D. *nihil.* S. *quin dic, quid est?*
D. *Ait nimiùm parcè facere sumptum.* S. *mène?* D. *te.*
Vix, inquit, drachmis obsonatus est decem:
Num filio videtur uxorem dare?
Quem, inquit vocabo ad cœnam meorum æqualium
Potissimùm nunc? &, quod dicendum hîc fiet,
Tu quoque perparcè nimiùm: non laudo. S. *Tace.*
D. *Commovi.* S. *ego, ist hæc rectè ut fiant, videro.*
Quidnam hoc rei est? quidnam hic volt velerator sibi?
Nam si hîc mali est quicquam, hem illîc est huic rei caput.

ACTUS III. SCENA I.

Arg. Simo præmimia sagacitate mirum in modum fallitur, partum simulari credens, qui verus erat.

Ejusdem mansuræ

Mysis, Simo, Davus, Lesbia, Glycerium.

M. *Tà pol quidem res est, ut dixti, Lesbia:*
Fidelem haud ferme mulieri invenias virum.
S. *Ab Andria est ancilla hæc: quid narras?* D. *ità est.*
M. *Sed hic Pamphilus.* S. *quid dicit?* M. *firmat fidem.* S. *hem!*
D. *Utinam aut hic surdus, aut hæc muta fuit!*
M. *Nam quod peperisset, jussit tolli.* S. *ô Juno!*
Quid ego audio? actum est, siquidem hæc vera prædicat.
L. *Bonum ingenium narras adolescentis.* M. *optumum.*
Sed sequere me intrò, nè in mora illi sis. L. *sequor.*
D. *Quod remedium nunc huic malo inveniam?* S. *quid hoc?*
Adeón' est demens? ex peregrina? jam scio: ah!
Vix tandem sensi stolidus. D. *quid hic sensisse se ait?*
S. *Hæc primùm affertur jam mihi ab hoc fallacia.*
Hanc simulant parere, quò Chremetem absterreant.
G. *Juno Lucina, fer opem: serva me, obsecro.*
S. *Hui! tam citò? ridiculum. postquam ante ostium*
Me audivit stare, approperat. Non sat commodè
Divisa suut temporibus tibi, Dave, hæc. D. *mihin'?*
S. *Num immemor es discipuli?* D. *ego, quid narres, nescio.*
S. *Hiccine me si imparatum in veris nuptiis*
Adortus esset, quos mihi ludos redderet?
Nunc hujus periclo fit. Ego in portu navigo.

ACT.

ACTUS III. SCENA II.

Arg. Lesbia egrediens narrat, quo in statu sit Glycerium puerpera; simul agit de danda illi potione, imitata medicos, qui præscribere solent ægrotis omnia ad esum potúm que pertinentia: deinde Simo & Davus de puero nato calide altercantur.

Trochaici, iambici, mixti senarii & octonarii, acatalectici & catalectici, quibus interspersi sunt locis bini quaterna ii.

Lesbia, Simo, Archillis, Davus.

L. ADhuc, *Archillis, quæ assolent, quæque opertet*
Signa ad Salutem esse, omnia huic esse video.
Nunc primum fac, ut hæc ut lavet: pòst deinde,
Quod jussi, ei date bibere; & quantum imperavi,
Date: mox ego hùc revertor.
Perecastor scitus puer natus est Pamphilo.
Deos quæso, ut sit superstes: quandoquidem ipse est ingenio bono,
Cúmque huic veritus est optumæ adolescenti facere injuriam.
S. *Vel hoc quis non credat, qui nôrit te, abs te esse ortum? D quidnam id est?*
S. *Non imperabat coràm, quid opus facto esset puerperæ:*
Sed postquam egressa est, illis, quæ sunt intus, clamat de via.
O Dave, itán' contemnor abs te? aut itáne tandem idoneus
Tibi videor esse, quem tam apertè fallere incipias dolis?
Saltem accuratè, ut metui videar, certè si resciverim.
D. *Certè hercle nunc hic se ipsus fallit, haud ego.* S. *edixín' tibi?*
Interminatus sum, nè faceres? num veritus? quid retulit?
Credón' tibi hoc, nunc peperisse hanc è Pamphilo?
D. *Tenco, quid erret: quid ego agam, habeo.* S. *quid taces?*
D. *Quid credas? quasi non tibi renuntiata sint hæc sic fore.*
S. *Mihín' quisquam?* D. *eho! an túte intellexti hoc assimulari?*
S. *irridcor.*
D. *Renuntiatum est: nam quî isthæc tibi suspicio incidit?*
S. *Quî? quia te nôram. D quasi tu dicas, factum id consilio meo.*
S. *Certè enim scio.* D. *nón scis me pernôsti etiam, qualis sim, Simo*
S. *Egóne?* D. *sed, si quid narrare occœpi, continuò dari*
Tibi verba censes. S. *falsó* D. *itaq; hercle nihil jam mutire audeo*
S. *Hoc ego scio unum, neminem peperisse hîc.* D. *intellextin'?*
Sed nihilò seciùs mox deferent puerum huc ante ostium.

Id

Id ego jam nunc tibi renuntio, here futurum, ut fis sciens?
Nè tu hoc posteriùs dicas, Davi factum consilio, aut dolis.
Prorsus à me opinionem hanc tuam ego esse amotam volo.
S. *Unde id scis?* D. *audivi, & credo.* S. *multa concurrunt simul,*
Qui conjecturam hanc nunc faciam: jam primum hæc se à Pamphilo
Gravidam dixit esse: inventum est falsum: nunc, postquam videt
Nuptias domi apparari, missa est ancilla illico
Obstetricem accersitum ad eam, & puerum ut afferret simul.
D. *Hoc nisi sit, puerum ut tu videas, nil moventur nuptiæ.*
S. *Quid ais? cum intellexeras*
Id consilii capere, cur non dixti extemplo Pamphilo?
D. *Quis igitur cum ab illa abstraxit, nisi ego? nam omnes nos quidem*
Scimus, quàm miserè hanc amârit: nunc sibi uxorem expetit.
Postremò id mihi da negotii. tu tamen idem has nuptias
Perge facere ità ut facis: & id spero adjuturos Deos.
S. *Immo abi intrò: ibi me opperire: & quod parato opus est, para.*
Non impulit me, hæc nunc omnino ut crederem;
Atque haud scio an, quæ dixit, sint vera omnia:
Sed parvi pendo. illud mihi multò maximum est,
Quod mihi pollicitus est ipsus gnatus. nunc Chremem
Conveniam: orabo gnato uxorem: id si impetro,
Quid aliàs malim, quàm hodie has fieri nuptias?
Nam gnatus quod pollicitus est, haud dubium est mihi,
Si nolit, quin cum meritò possim cogere.
Atque adeò in ipso tempore eccum ipsum obviam!

ACT. III. SCENA III.

Arg. Congressu duorum senum, ex falsis veræ fiunt nuptiæ.
Iambici octonarii, & senarii acatalectici, unus quaternarius, ad finem octonarii catalectici.

Simo, Chremes.

Jubeo Chremetem. C. *oh! teipsum quærebam.* S. *& ego te.*
C. *optatò advenis.*
Aliquot me adiêre, ex te auditum qui aiebant, hodie filiam
Meam nubere tuo gnato: id viso, tùne an illi insaniant.
S. *Ausculta paucis: & quid ego te velim, & tu quod quæris, scies.*
C. *Ausculto: loquere quid velis.*

S. *Per*

S. Per ego te Deos oro, & noſtram amicitiam, Chreme,
Quæ incepta à parvis cum ætate accrevit ſimul;
Perque unicam gnatam tuam, & gnatum meum,
Cujus tibi poteſtas ſumma ſervandi datur;
Ut me adjuves in hac re, atque ità, utì nuptiæ
Fuerant futuræ, fiant. C. ah! nè me obſecra:
Quaſi hoc te orando à me impetrare oporteat.
Aliud eſſe cenſes nunc me, atque olim, cùm dabam?
Si in rem eſt utriquè, ut fiant, accerſi jube:
Sed ſi ex ea re plus mali eſt, quàm commodi
Utriquè; id oro te, in commune ut conſu'as,
Quaſi illa tua ſit, Amphilique ego ſim pater.
S. Immò ità volo, itáque poſtulo ut fiat, Chreme:
Neque poſtulem abs te, niſi ipſa res moneat. C. quid eſt?
S. Iræ ſunt inter Glycerium & gnatum. C. audio.
S. Ità magnæ, ut ſperem poſſe avelli. C. fabulæ.
S. Profectò ſic eſt. C. ſic hercle, ut dicam tibi:
AMANTIUM iræ, amoris integratio eſt.
S. Hem! id te oro, ut antè eamus, dum tempus datur,
Dúmque ejus lubido occluſa eſt contumeliis:
Priuſquam harum ſcelera, & lacrumæ conſictæ dolis
Reducant animum ægrotum ad miſericordiam,
uxorem demus. ſpero conſuetudine, &
Conjugio liberali devictum, Chreme,
Dehinc facilè ex illis ſe emerſurum malis.
C. Tibi ità videtur: at ego non poſſe arbitror
Neque illum hanc perpetuò habere, neque me perpeti.
S. Quì ſcis ergò iſthuc, niſi periculum feceris?
C. At iſthuc periculum in filia fieri, grave eſt.
S. Nempe incommoditas denique huc omnis redit:
Si eveniat, quod dî prohibeant, diſceſſio:
At ſi corrigitur, quot commoditates, vide:
Principiò amico filium reſtitueris,
Tibi generum firmum, & filiæ invenies virum.
C. Quid iſthuc? ſi iſthuc animum induxti eſſe utile,
Nolo tibi ullum commodum in me claudier.
S. Meritò te ſemper maxumi feci, Chreme.

C. Sed

C. *Sed quid ais?* S. *quid?* C. *quî scis eos nunc discordare inter sc?*
S. *Ipsus mihi Davos, qui intimus est eorum consiliis, dixit:*
Et is mihi suadet, nuptias, quantum queam, ut maturem.
Num censes facerem, filium nisi scirem eadem hæc velle?
Túte adeo jam ejus verba audies. heus! evocate huc Davum.
Sed eccum! video ipsum foras exire.

ACTUS III. SCENA IV.

Arg. Davus senem insultans, hortatur eum ad faciendas nuptias; non enim putabat fore, ut sic agerentur: cùm igitur videt herum serio de tradenda filia colloqui cum Chremete, anxius & exanimatus redditur.

Iambici octonarii, & unus quaternarius.

Davus, Simo, Chremes.

AD te ibam. S. *quidnam est?*
D. *Cur non accersitur? jam adveſperascit.* S. *audin' tu illũ?*
Ego dudum non nihil veritus sum, Dave, abs te, nè faceres idem
Quod volgus servorum solet, dolis ut me deluderes,
Propterea quòd amat filius. D. *egón' isthuc facerem?* S. *credidi,*
Idq, adeò metuens vos eclavi, quod nunc dicam. D. *quid?* S. *scies*
Nam propemodum habeo jam tibi fidẽ. D. *tandẽ cognósti, qui siem*
S. *Non fuerant nuptiæ futuræ.* D. *quid? non?* S. *sed eâ gratiâ*
Simulavi, vos ut pertentarem. D. *quid ais?* S. *sic est res.* D. *vide*
Nunquam quivi ego istuc intelligere vah! consilium callidum.
S. *Hoc audi: ut hinc te jussi introire, opportunè hic fit mihi obviám.* [*râsti mihi.*
D. *Hem! numnam periimus?* S. *narro huic, quæ tu dudum nar-*
D. *Quidnã audio?* S. *gnatam ut det oro, vixq; id exoro.* D. *occidi.*
S. *Hem! quid dixti?* D. *optumè, inquam, factum.* S. *nunc per hunc*
nulla est mora.
C. *Domum modò ibo: ut apparentur dicam: atque huc renuntio.*
S. *Nunc te oro, Dave, quoniam solus mihi efficisti has nuptias.*
D. *Ego verò solus.* S. *corrigere mihi gnatum porrò enitere.*
D. *Faciam hercle seduló.* S. *potes nunc, dum animus irritatus est.*
D. *Quiescas.* S. *age igitur: ubi nunc est ipsus?* D. *mirum ni*
domi est.
S. *Ibo ad eum, atque eadem hæc, quæ tibi dixi, dicam itidem illi.*
D. *nullus sum.*
Quid causæ est, quin hinc in pistrinum rectâ proficiscar viâ?
Nihil est preci loci relictum, jam perturbavi omnia:

Herum

Herum fefelli; in nuptias conjeci herilem filium;
Feci hodie, ut fierent, inferante hoc, atque invito Pamphilo:
Hem aſtutias! quòd ſi quieſſem, nihil evenifſet mali.
Sed eccum! ipſum video: occidi:
Utinam mihi eſſet aliquid hîc, quo nunc me præcipitem darem.

ACT. III. SCENA V.

Argumentum. Stomachatur Pamphilus, quòd dolosum Davi conſilium ſecutus, reſponderit patri ſe ductum uxorem.

Iambici octonarii, permixti trochaicis.

Pamphilus, Davus.

UBi illic ſcelus eſt, qui me perdidit? D. *perii.* P. *atque hoc confiteor*
Fure obtigiſſe: quandoquidem tam iners, tam nulli conſilî
Sum, ſervón' fortunas meas me commiſiſſe futili? (*auferet.*
Ergò pretium ob ſtultitiam fero: ſed inultum id nunquam à me
D. *Poſthac incolumem ſat ſcio fore me, nunc ſi hoc devito malum*
P. *Sed quid ego nunc dicam patri? negabón' velle me, modò*
Qui ſum pollicitus ducere? quâ fiduciâ id facere audeam?
Nec, quid me nunc faciam, ſcio. D. *nec quid de me, atque id ago ſedulò.*
Dicam aliquid jam inventurum, ut huic malo aliquam producam moram. P. *Oh!* (*tuîs*
D *Viſus ſum.* P. *ehodum bone vir, quid ais? vidén' me conſiliis*
Miſerum impeditum eſſe? D. *at jam expediam.* P. *expedies?*
D. *certè Pamphile.*
P. *Nempe ut modò.* D. *immo meliùs, ſpero.* P. *Oh! tibi ego ut credam, furcifer?*
Tu rem impeditam, & perditam reſtituas? hem quo fretus ſim,
Qui me hodie ex tranquilliſſima re conjeciſti in nuptias.
An non dixi hoc eſſe futurum? D. *dixti.* P. *quid meritus es?*
D. *crucem.*
Sed paululùm ſine ad me ut redeam: jam aliquid diſpiciam.
P. *hei mihi?*
Cur non habeo ſpatium, ut de te ſumam ſupplicium, utì volo?
Namque hocce tempus præcavere mihi me haud te ulciſci ſinit.

ACT. IIII. SCENA I.

Argumentum. Hæc ſcena potiſſimum continet jurgium Charini in Pamphilum.

Initio cretici, poſtea octonarii trochaici, & iambici, demum iambici ſenarii, & rurſus octonarii. Cha-

Charinus, Pamphilus, Davus.

Hoccine credibile eſt, aut memorabile,
Tanta vecordia innata cuiquam ut ſiet,
Ut malis gaudeat, atque ex incommodis
Alterius ſua comparet ut commoda? ah!
Idne eſt verum? immo id genus eſt hominum peſſumum.
In denegando adò queis pudor eſt paululùm:
Poſt ubi jam tempus eſt promiſſa perfici,
Tum coacti neceſſario ſe aperiunt & timent,
Et tamen res cogit eos denegare. Ibi
Tum impudentiſſima eorum oratio eſt:
Quis tu es? quis mihi es? cur meam tibi? heus:
PROXIMUS ſum egomet mihi. attamen, ubi fides eſt,
Si roges, nihil pudet: hic ubi opus eſt,
Non verentur: illic ubi nihil opus eſt, ibi verentur. (ſtulem?
Sed quid agam? adeámne ad eum, & cum eo injuriam hanc expo-
Mala ingeram multa. Atqui aliquis dicat, Nihil promoveris.
Multùm moleſtus certè ei fuero, atque animo morem geſſero.
P. *Charine, & me & te imprudens, niſi quid di reſpiciunt, perdidi.*
C. *Itáne imprudens? tandem inventa eſt cauſa: ſolviſti fidem.*
P. *Quid tandem?* C *etiam nunc me ſeducere iſtis dictis poſtulas?*
P. *Quid iſthuc eſt?* C. *poſtquàm me amare dixi, complacita eſt tibi*
Heu me miſerum, qui tuum animum ex animo ſpectavi meo!
P. *Falſus es.* C. *non tibi ſatis eſſe hoc viſum ſolidum eſt gaudium,*
Niſi me lactâſſes amantem, & falſâ ſpe produceres?
Habeas. P. *habeam? ah! neſcis quantis in malis verſer miſer,*
Quantásque hic ſuis conſiliis mihi confecit ſollicitudines
Meus carnifex. C. *quid? iſthuc tam mirum eſt? de te exemplum capit.*
P. *Haud iſthuc dicas, ſi cognôris vel me, vel amorem meum.*
C. *Scio: cum patre altercâſti dudum; & is nunc propterea tibi*
Succenſet, nec te quivit hodie cogere, illam ut duceres.
P. *Imamo etiam, quò tu minus ſcis ærumnas meas,*
Hæ nuptiæ non apparabantur mihi,
Nec poſtulabat nunc quiſquam uxorem dare.
C. *Scio: coactus tuâ voluntate es.* P. *mane.*

Non-

Nondum ſcis. C. *ſcio equidem illam ductarum eſſe te.*
P. *Cur me enecas? hoc audi. nunquam deſtitit*
Inſtare ut dicerem eſſe ductarum patri,
Suadere, orare, uſquè adeò donec perpulit.
C. *Quis homo iſt huc!* P. *Davos.* C. *Davos?* P. *Davos omnia.*
C. *Quamobrem?* P. *neſcio, niſi mihi Deos ſatis*
Scio fuiſſe iratos, qui auſcultaverim.
C. *Factum eſt hoc, Davе?* D. *factum eſt.* C. *hem! quid ais, ſcelus?*
At tibi di dignum factis exitium duint.
Eho! dic mihi, Si omnes hunc conjectum in nuptias
Inimici vellent, quod, ni hoc, conſilium darent?
D. *Deceptus ſum, at non defatigatus.* C. *ſcio.*
D. *Hâc non ſucceſſit, aliâ aggrediemur viâ:*
Niſi id putas, quia primò proceſſit parùm,
Non poſſe jam ad ſalutem converti hoc malum.
P. *Immo etiàm: nam ſatis credo, ſi advigilaveris,*
Ex unis geminas mihi conficies nuptias.
D. *Ego, Pamphile, hoc tibi pro ſervitio debeo,*
Conari manibus, pedibus, noctéſque & dies
Capitis periculum adire, dum proſim tibi.
Tuum eſt, ſi quid præter ſpem evenit, mihi ignoſcere.
Parùm ſucceſſit quod ago: at facio ſeduló.
Vel melius tu aliud reperi: me miſſum face.
P. *Cupio, reſtitue, in quem me accepiſti locum.*
D. *Faciam.* P. *at jam hoc opus eſt.* D. *hem, ſt, mane:*
Crepuit à Glycerio oſtium.
P. *Nihil ad te.* D. *quæro.* P. *hem! nunc demum?*
D. *at jam hoc tibi inventum dabo.*

ACT. IV. SCENA II.

Arg. Pollicetur hic Pamphilus Myſidi, nunquam ſe deſerturum Glycerium, etiamſi omnes homines ſibi ob id infeſtos ſit habiturus.

Iambici octonarii catalectici.

Myſis, Pamphilus, Charinus, Davus.

JAm, ubi ubi erit, inventum tibi curabo, & mecum adductum
Tuum Pamphilum: tu modò, anime mi, noli te macerare.
P. *Myſis.* M. *quid eſt? hem Pamphile! optumè mihi te offers.*
P. *quid eſt?*

M. *Orare*

M. *Orare jussit, si se ames, hera, jam ut ad sese venias:*
Videre ait te cupere. P. *vah perii: hoc malum integrascit.*
Siccine me atque illam operâ tuâ nunc miseros sollicitarier?
Nam idcirco accersor, nuptias quòd mî apparari sensit.
C. *Quibus quidem quàm facilè poterat quiescere, si hic quiêsset.*
D. *Age, si hic non insanit satis suâ sponte, instiga.* M. *a, quædepol*
Ea res est, propter quam nunc misera in mœrore est. P. *Mysis,*
Per omnes tibi adjuro deos, nunquam eam me deserturum;
Non, si capiundos mihi sciam esse inimicos omnes homines.
Hanc mihi expetivi; contigit: conveniunt mores, VALEANT
Qui inter nos dissidium volunt. hanc, nisi mors, mihi adimet nemo.
C. *Resipisco.* P. *non Apollinis magis verum atq; hoc responsum est*
Si poterit fieri, ut nè pater per me stetisse ut credat,
Quò minus hæ fierent nuptiæ, volo: sed si id non poterit,
Id faciam, in proclivi quod est, per me stetisse ut credat.
Quis videor? C. *miser æquè atque ego.* D. *consilium quæro.*
C. *fortis es.*
Scio quid conere. D. *hoc ego tibi profectò effectum reddam.*
P. *Jam hoc opus est.* D. *quin jam habeo.* C. *quid est?* D. *huic, non tibi, habeo. nè erres.*
C. *Sat habeo.* P. *quid facies? cedo.* D. *dies hic mî ut satis sit vereor*
Ad agendum: nè vacuum esse me nunc ad narrandum credas.
Proinde hinc vos amolimini: nam mî impedimento estis.
P. *Ego hanc visam.* D. *quid tu? quò hinc te agis?* C. *verum vis dicam?* D. *immo etiam*
Narrationis incipit mihi initium. C. *quid me fiet?*
D. *Eho tu impudens, non satis habes, quod tibi dieculam addo.*
Quantũ huic promoveo nuptias? C. *Dave, attamen.* D. *quid ergò.*
C. *Ut ducam.* D. *ridiculum.* C. *hoc face, ad me ut venias, si quid poteris.*
D. *Quid veniam? nihil habeo.* C. *attamen si quid* D. *age, veniam.* C. *si quid,*
Domi ero. D. *tu Mysis, dum exeo, parumper me hîc opperire.*
M. *Quapropter?* D. *ità facto opus est.* M. *matura.* D. *jam, inquam, hîc adero.*

ACT.

ACTUS IV. SCENA III.

Arg. Mysis heræ suæ de Pamphilo male, ut videbatur, metuenti, fortunam deplorat.

Iambici senarii.

Mysis.

Nihíne esse proprium cuiquam? Dî vostram fidem!
Summum bonum esse heræ putabam hunc Pamphilum,
Amicum, amatorem, virum in quovis loco
Paratum: verùm ex eo nunc misera quem capit
Dolorem! facilè hîc plus mali est, quàm illîc boni.
Sed Davus exit. mi homo, quid istuc, obsecro, est?
Quò portas puerum?

ACT. IV. SCENA IV.

Arg. Consistit hæc scena in gestu potissimum: Davus enim puerum ad ostium Simonis defert, ut ita Chremes à nuptiis deterreatur.

Ejusdem mensuræ.

Davus, Mysis.

Mysis, nunc opus est tuâ
Mihi ad hanc rem expromptâ memoriâ, atque astutiâ.
M. *Quidnam incepturus?* D. *accipe à me hunc ocyùs,*
Atque ante nostram januam appone. M. *obsecro,*
Humine? D. *ex ara hinc sume verbenas tibi,*
Atque eas substerne. M. *quamobrem id túte non facis?*
D. *Quia, si fortè opus ad herum jusjurandum mihi*
Non apposuisse, ut liquidò possim. M. *intelligo.*
Nova nunc religio unde te isthæc incessit? cedo.
D. *Move ocyùs te, ut, quid agam, parrò intelligas.*
Prò Jupiter! M. *quid?* D. *sponsæ pater intervenit.*
Repudio consilium, quod primùm intenderam.
M. *Nescio quid narres.* D. *ego quoque hinc ab dextera*
Venire me assimulabo: Tu, ut subservias
Orationi, utcunque opus sit verbis, vide.
M. *Ego, quid agas, nihil intelligo: sed, si quid est,*
Quod meâ operâ opus sit vobis, aut tu plus vides,
Manebo, nè quid vostrum remorer commodum.

ACT. IV. SCENA V.

Arg. In hac scena Chremes puerum ex Glycerio natum audit, & illam civem esse Atticam, ut sic a nuptiis deterreatur.

Iambici senarii, quibus permixti videntur bini septenarii.

Chremes, Myſis, Davus.

Revertor, poſtquam, quæ opus fuêre ad nuptias
Gnatæ, paravi, ut jubeam accerſi. ſed quid hoc?
Puer hercle eſt. mulier, tún' appoſuiſti hunc? M. *ubi*
Illic eſt? C. *non mihi reſpondes?* M. *hem! nuſquam eſt. væ*
miſeræ mihi!
Reliquit me homo, atque abiit. D. *Dî voſtram fidem!*
Quid turbæ eſt apud forum? quid illîc hominum litigant?
Tum annona cara eſt quid dicam aliud, neſcio.
M. *Cur tu, obſecro, hîc me ſolam?* D. *hem! quæ hæc eſt fabula?*
Eho Myſis, puer hic unde eſt? quisve huc attulit?
M. *Satin' ſanus es, qui me id rogites?* D. *quem igitur rogem,*
Qui hîc neminem alium video? C. *miror unde ſit.*
D. *Dicturan' quod rogo?* M. *au!* D. *concede ad dexteram.*
M. *Deliras: non túte ipſe?* D. *verbum ſi mihi*
Unum, præterquam quod te rogo, faxis, cave.
M. *Malè dicis.* D. *unde eſt? dic claré.* M. *à vobis.* D. *ha ha he.*
Mirum verò impudenter mulier ſi facit.
C. *Ab Andria eſt ancilla hæc, quantum intelligo.*
D. *Adeón' videmur vobis eſſe idonei,*
In quibus ſic illudatis? C. *veni in tempore.*
D. *Propera adeò puerum tollere hinc ab janua.*
Mane: cave quóquam exiſthoc excéſſis loco.
M. *Dî te eradicent, ità me miſeram territas.*
D *Tibi ego dico, an non?* M. *quid vis?* D *at etiam rogas?*
Cedo, cujum puerum hîc appoſuiſti, dic mihi?
M. *Tu neſcis?* D *mitte id quod ſcio: dic quod rogo.*
M. *Veſtri.* D. *cujus? noſtri?* M. *Pamphili.* D. *hem! quid? Pamphili?*
M. *Eho! an non eſt?* C. *rectè ego ſemper fugi has nuptias.*
D. *O facinus animadvertendum!* M. *quid clamitas?*
D. *Quémne ego herì vidi ad vos afferri veſperi?*
M. *O hominem audacem!* D. *verum vidi Canthara*
Suffarcinatam. M. *Diis pol habeo gratias,*
Cùm in pariundo aliquot affuerunt liberæ.
D. *Næ illa illum haud novit, cujus causâ hæc incipit,*
Chremes ſi poſitum puerum ante ædes viderit,
Suam gnatam non dabit: tanto hercle magis dabit.
C. *Non hercle faciet.* D. *nunc adeò, ut tu ſis ſciens,*

Ni

Ni puerum tollis. jam jam ego hunc mediam in viam
Provolvam, téque ibidem pervolvam in luto.
M. *Tu pol homo non es sobrius.* D. FALLACIA
Alia aliam trudit: jam susurrari audio,
Civem Atticam esse hanc. C. *hem!* D. *coactus legibus*
Eam uxorem ducet. M. *au! obsecro, an non civis est?*
C. *Jocularium in malum insciens pènè incidi.*
D. *Quis hic loquitur? ô Chreme, per tempus advenis?*
Ausculta. C. *audivi jam omnia.* D. *áne tu omnia?*
C. *Audivi, inquam, à principio.* D. *audistin' obsecro? hem*
Scelera! hanc jam oportet in cruciatum hinc abripi.
Hic ille est: non te credas Davum ludere.
M. *Me miseram! nihil pol falsi dixi, mi senex.*
C *Novi rem omnem: sed est Simo intus?* D. *intus est.*
M. *Nè me attingas, sceleste. Si pol Glycerio non omnia hæc!*
D. *Eho inepta, nescis quid sit actum.* M. *quid sciam?*
D. *Hic socer est: alio pacto haud poterat fieri,*
ut sciret hæc, quæ volumus. M. *hem! prædiceres.*
D. *Paulùm interesse censes, ex animo omnia,*
ut fert natura, facias, an de industria?

ACT. IV. SCENA VI.

Arg. Crito veniens ex Andro Athenas, de Glycerio percontatur, an parentès reperit suos: audiens nondum reperisse dolet, quod videat hoc sibi obfuturum in adeunda hæreditate.

Iambici senarii.

Crito, Mysis, Davus.

IN hac habitâsse platea dictum est Chrysidem,
Quæ inhonestè optavit hîc parare divitias
Totius quàm in patria honestè pauper vivere.
Ejus morte ea ad me lege redierunt bona.
Sed quos perconter video: salvete. M. *obsecro,*
Quem video? éstne hic Crito sobrinus Chrysidis?
Is est. C. *ô Mysis, salve.* M. *salvos sis, Crito.*
C. *Itán' Chrysis? hem!* M. *nos quidem pol miseras perdidit.*
C. *Quid vos? quo pacto hîc? satísne rectè?* M. *nósne? SIC*
Ut quimus, aiunt quando, ut volumus, non licet.
C. *Quid Glycerium? jam hîc suos parentes repperit?*
M. *Utinam!* C. *an nondum etiam? haud auspicatò huc me appuli?*

Nam pol, si id scîssem, nunquam huc retulissem pedem:
Semper enim ejus dicta est hæc, atque habita est soror:
Quæ illius fuerunt, possidet: nunc me hospitem
Lites sequi, quám hîc mihi sit facile, atque utile,
Aliorum exempla commonent: simul arbitror,
Jam esse aliquem amicum, & defensorem ei: nam ferè
Grandiuscula jam profecta est illinc: clamitent,
Me sycophantam hæreditatem persequi,
Mendicum: tum ipsam despoliare non libet.
M. *O optume hospes pol Grito, antiquum obtines.*
C *Duc me ad eam, quando huc veni, ut videam.* M. *maxumé.*
D. *Sequar hos: nolo me in tempore hoc videat senex.*

ACT. V. SCENA I.

Arg. Simo cupit fieri nuptias: generum recusat Chremes, ob natum ex Glycerio puerum.

Trochaici octonarii catalectici.

Chremes, Simo.

Satîs jam, satîs, Simo, spectata erga te amicitia est mea:
Satîs periculi cepi adire: orandi jam finem face.
Dum studeo obsequi tibi, penè illusi vitam filiæ.
S. *Immo enim quàm maxumè abs te oro, atque postulo, Chreme,*
Ut beneficium, verbis initum dudum, nunc re comprobes.
C. *Vide quàm iniquus sis præ studio, dum efficias id quod cupis,*
Neque modum benignitatis, neque quid me ores cogitas:
Nam si cogites, remittas jam me onerare injuriis. (tulo
S. *Quibus?* C. *ah! rogitas? perpulisti me, ut homini adolescen-*
In alio occupato amore, abhorrenti ab re uxoria,
Filiam davem in seditionem, atque incertas nuptias;
Ejus labore, atque ejus dolore gnato ut medicarer tuo.
Impetrâsti: incepi, dum res tetulit: nunc non fert, feras,
Illam hinc civem esse aiunt, puer est natus: nos missos face.
S. *Per ego te Deos oro, ut nè illis animum inducas credere,*
Quibus id maxumè utile est, illum esse quàm deterrimum.
Nuptiarum gratiâ hæc sunt ficta, atque incepta omnia.
Ubi ea causa, quamobrem hæc faciunt, erit adempta his, desinent.
C. *Erras: cum Davo egomet vidi jurgantem ancillam.* S. *scio.*
C *at*
Vero voltu, cùm ibi me adesse, neuter tum præsenserat.
S. *Credo:*

S. *Credo, & id facturos Davus dudum prædixit mihi:*
Et neſcio quid tibi ſum oblitus hodie, ac volui dicere.

ACT. V. SCENA II.

Arg. In hac ſcena Simo cùm audit veniſſe, qui Glycerium dicat civem eſſe Atticam, irâ accenſus, Davum intro raptum conjicit in vincula; & miro hîc artificio patris ac domini offenſi conſuetudinem exprimit Terentius.

Trochaici octonarii catalectici, & ad finem Iambici ſenarii.

Davus, Chremes, Simo, Dromo.

ANimo jam nunc otioſo eſſe impero. C. *hem Davom tibi.*
S. *Unde egreditur?* D. *meo præſidio, atque hoſpitis.*
S. *quid illud mali eſt?*
D. *Ego commodiorem hominem, adventum, tempus non vidi.*
S. *ſcelus,* (*loqui?*
Quemnam hic laudat? D. *omnis res eſt jam in vado.* S. *ceſſo al-*
D. *Herus eſt: quid agam?* S. *ô ſalve, bone vir.* D. *hem Simo, ô noſter*
Omnia apparata jam ſunt intus. C. *curâſti probé.* (*Chreme,*
D. *Ubi voles, accerſe.* S. *bene ſané: is enimvero hîc nunc abeſt.*
Et jam tu hoc reſpondes? quid iſthîc tibi negotii eſt? D. *mihin'?*
S. *itá.*
D. *Mihine?* S. *tibi ego.* D. *modò introii.* S. *quaſi ego, Quàm du-*
dum rogem.
D. *Cum tuo gnato unâ.* S. *ánne eſt intus Pamphilus? crucior miſer.*
Eho! non tu dixti eſſe inter eos inimicitias, carnufex? (*gat.*
D. *Sunt.* S. *cur igitur hîc eſt?* C. *quid illum tenſes? cum illa liti-*
D. *Immo verò indignum, Chreme, jam facinus faxo ex me audias.*
Neſcio quis ſenex modò venit: ellum! confidens, catus:
Cùm faciem videas, videtur eſſe quantivis pretî:
Triſtis ſeveritas inſt in voltu, atque in verbis fides. (*cere.*
S. *Qui dnam apportas?* D. *nil equidem, niſi quod illum audivi di-*
S. *Quid ait tandem?* D. *Glycerium ſe ſcire eſſe hanc civem Atticam*
S. *Hem Dromo, Dromo.* D. *quid eſt?* S. *Dromo.* D. *audi* S. *verbum*
ſi addideris. Dromo. (*quantum potes.*
D. *Audi obſecro.* Dr. *quid vis?* S. *Sublimem hunc intrò rape*
Dr. *Quem?* S. *Davom.* D. *quamobrem?* S. *quia lubet: rape, in-*
D. *Quid feci?* S. *rape.* (*quam.*
D. *Si quidquam mentitum invenies, occidito.* S. *nihil audio.*
Ego jam te commotum reddam. D. *tametſi hoc verum eſt?* S. *tu*
tamen

Cura asservandum vinctum: atq; audin'? quadrupedem constrin-
Agè nunc: jam ego pol hodie, si vivo tibi (gito.
Ostendam, herum quid sit pericli fallere, &
Illi patrem. C. ah! nè sævi tantopere. S. Chreme,
Pietatem gnati! nónne te miseret mei,
Tantum laborem capere ob talem filium?
Agè Pamphile, exi Pamphile: ecquid te pudet?

ACT. V. SCENA III.

Arg. Simo acriter objurgat filium: confessus crimen filius, veniam petit, ac se totum paternæ subjicit voluntati: nimis commotum Simonem placare nititur Chremes.

Iambici senarii, & ad finem trochaici octonarii.

Pamphilus, Simo, Chremes.

Quis me volt? perii: pater est. S. quid ais, omnium? C. ah!
Rem potiùs ipsam dic, ac mitte male loqui.
S. Quasi quicquam in hunc jam gravius dici possiet.
Ain' tandem? civis Glycerium est? P. ità prædicant.
S. Ità prædicant? ingentem confidentiam!
Num cogitat quid dicat? num facti piget?
Num ejus color pudoris signum usquam indicat?
Adeón' impotenti esse animo, ut præter civium
Morem, atque legem, & sui voluntatem patris,
Tamen hanc habere studeat cum summo probro?
P. Me miserum! S. modóne id demum sensti, Pamphile?
Olim istuc, olim, cùm ità animum induxti tuum,
Quod cuperes, aliquo pacto efficiendum tibi,
Eodem die istuc verbum vere in te accidit.
Sed quid ago? cur me excrucio? cur me macero?
Cur meam senectam hujus sollicito amentiâ? an
Pro hujus ego ut peccatis supplicium sufferam?
Immo habeat, valeat, vivat cum illa. P. mi pater.
S. Quid, mi pater? quasi tu hujus indigeas patris:
Domus, uxor, liberi inventi, invito patre:
Adducti, qui illam civem hinc dicant: vicerit.
P. Pater, licétne pauca? S. Quid dices mihi?
C. Attamen, Simo, audi. S. Ego audiam? quid ego audiam,
Chreme? C. attamen dicat sine. S. agè, dicat sino.
P. Ego me amare hanc fatear: si id peccare est, fateor id quoque.

Tibi

Tibi pater me dedo: quidvis oneris impone: impera:
Vis me uxorem ducere? hanc amittere? ut potero, feram.
Hoc modò te obsecro, ut nè credas à me allegatum hunc senem.
Sine me expurgem, atque illum huc coràm adducam. S. *adducas?* P. *sine, pater.*
C. *Æquum postulat: da veniam.* P. *sine te hoc exorem.* S. *sino.*
Quidvis cupio, dum nè ab hoc me falli comperiam, Chreme.
C. *PRO peccato magno paulum supplicii satis est patri.*

ACT. V. SCENA IV.

Arg. Hæc scena continet Andrii Critonis cum Simone & Chremete congressum, in quo error omnis fabulæ aperitur: nam Glycerium ostenditur hic filia esse Chremetis.

Trochaici & iambici octonarii, hi acatalectici, illi catalectici, iambicus quaternarius unus.

Crito, Chremes, Simo, Pamphilus.

Mitte orare: una harum quævis causa me, ut faciam, monet,
Vel tu, vel quòd verum est, vel quòd ipsi cupio Glycerio.
Ch. *Andrium ego Critonem video? & certè is est. Salvos sis, Crito*
Quid tu Athenas insolens? Cr. *evenit, sed hiccine est Simo?*
Ch. *Hic est. S. méne quæris? eho! tu Glycerii hinc civem esse ais?*
Cr. *Tu negas?* S. *itáne huc paratus advenis?* Cr. *quare?* S. *rogas?*
Tunc impune hæc facias? túne hic homines adolescentulos
Imperitos rerum, eductos libere, in fraudem illicis?
Sollicitando & pollicitando eorum animos lactas? Cr. *sanún' es?*
S. *Ac meretricios amores nuptiis conglutinas?*
P. *Perii: metuo ut substet hospes.* Ch. *si, Simo, hunc nôris satis,*
Non ità arbitrere: bonus hic est vir. S. *hic vir sit bonus?*
Itáne attemperate venit hodie in ipsis nuptiis,
ut veniret antehac nunquam? est verò huic credendum, Chreme?
P. *Ni metuam patrem, habeo pro illa re, illum quod moneam probé.*
S. *Sycophanta.* Cr. *hem!* Ch. *sic, Crito, est hîc: mitte.* Cr. *videat, qui siet.*
Si mihi pergit, quæ vult, dicere; ea quæ non volt, audiet.
Ego isthæc moveo, aut curo? non tu tuum malum æquo animo feres?
Nam ego quæ dixi, vera, an falsa audieris, jam sciri potest:

Atticus quidam olim, navi fractâ, apud Andrum ejectus est,
Et isthæc unà parva virgo. tum ille egens fortè applicat
Primùm ad Chrysidis patrem se. S. *fabulam inceptat.* Ch. *sine.*
Cr. *Itáne verò obturbat?* Ch. *perge.* Cr. *tum is mihi cognatus fuit*
Qui eum recepit. ibi ego audivi ex illo sese esse Atticum.
Is ibi mortuus est. Ch. *ejus nomen?* Cr. *nomen tam citò tibi?*
Phania. Ch. *hem perii!* Cr. *verum hercle opinor fuisse Phaniam:*
Hoc certò scio, Rhamnusium se aiebat esse. Ch. *ô Jupiter!*
Cr. *Eadem hæc, Chreme, multi alii in Andro tum audivêre.*
Ch. *utinam id siet,*
Quod spero! eho! dic mihi, quid is eam tum, Crito,
Suámne aiebat esse? Cr. *non.* Ch. *cujam igitur?* Cr. *fratris filiam.*
Ch. *Certè mea est.* Cr. *quid ais?* S. *quid tu? quid ais?* P. *arrige aures Pamphile.*
S. *Quî credis?* Ch. *Phania ille frater meus fuit.* S. *nôram, & scio.*
Ch. *Is hinc bellum fugiens, méq; in Asiam persequens proficiscitur*
Tum illam hìc relinquere est veritus: post illa nunc primùm audio
Quid illo sit factum. P. *vix sum apud me; ità animus commotus est metu,*
Spe, gaudio, mirando hoc tanto, tam repentino bono.
S. *Næ istam multimodis tuam inveniri gaudeo.* P. *credo, pater.*
Ch. *At mihi unus scrupulus etiam restat, qui me malè habet:*
P. *dignus es* (*istud est?*
Cum tua religione odio: NODUM in scirpo quæris. Cr. *quid*
Ch. *Nomen non convenit.* Cr. *fuit hercle aliud huic parvæ.*
Ch. *quod, Crito?*
Nunquid meministi? Cr. *id quæro.* P. *egóne hujus memoriam patiar meæ*
Voluptati obstare, cùm ego possim in hac re medicari mihi?
Non patiar. heus Chreme, quod quæris, Pasibula. Cr. *ipsa est.*
Ch. *ea est.*
P. *Ex ipsa millies audivi.* S. *omnes nos gaudere hoc, Chreme,*
Te credo credere. Ch. *ità me dî ament, credo.* P. *quid restat, pater?*
S. *Famdudum res reduxit me ipsa in gratiam.* P. *ô lepidum patrem!* (*est,*
De uxore, ità ut possedi, nihil mutat Chremes. Ch. *causa optuma*
Nisi quid pater aliud ait. P. *nempe.* S. *scilicet.* Ch. *do, Pamphile, est*

Decem

Decem talenta. P. *accipio.* Ch. *propero ad filiam, eho mecum Crito:* (*ri jubes?*
Nam illam me haud nôsse credo. S. *Cur non illam huc transfer-*
P. *Rectè admones. Davo isthuc dedam jam negotî.* S. *non potest.*
P. *Quî?* S. *quia habet aliud magis ex sese, & majus.* P. *quidnam?*
S. *vinctus est* (*secvo.*
P. *Pater non rectè vinctus est.* S. *haud ità jussi.* P. *jube solvi, ob-*
S. *Age, fiat.* P. *at matura.* S. *eo intrò.* P. *ô faustum & felicem hunc diem!*

ACT. V. SCENA V.

Arg. Exultat Pamphilus de optato amoris successu.
Iambici & trochaici octonarii permixti.

Charinus, Pamphilus.

PRoviso, *quid agat Pamphilus: atque eccum!* P. *aliquis forsan me putet*
Non hoc putare verum: at mihi nunc sic esse hoc verum lubet.
Ego vitam Deorum propterea sempiternam esse arbitror,
Quòd voluptates eorum propriæ sunt: nam mihi immortalitas
Parta est, si nulla huic ægritudo gaudio intercesserit.
Sed quem ego potissimùm exoptem nunc mihi, cui hæc narrẽ, davi?
C. *Quid illuc gaudî est?* P. *Davom video: nemo est, quem mallem omnium:*
Nam hunc scio mea solidè solum gavisurum esse gaudia.

ACT. V. SCENA VI.

Arg. Narrat Pamphilus Davo & Charino, Glycerium inventam esse civem Atticam, séque illam ducturum uxorem. Petit ab eodem Charinus, uti se & suos amores socero commendet.

Ejusdem mensuræ.

Davus, Pamphilus, Charinus.

PAmphilus *ubinam hic est?* P. *Dave.* D. *quisnam homo est?* P. *ego sum.* D. *ô Pamphile.* (*scio.*
P. *Nescis quid mihi obtigerit.* D. *certè: sed quid mihi obtigerit*
P. *Et quidem ego.* D. *more hominum evenit, ego ut quod sum nactus mali,*
Priùs rescisceres tu, quàm ego, tibi quod evenit boni.
P. *Mea Glycerium suos parentes reperit.* D. *ô factum bene!*
C. *Hem!* P. *pater amicus summus nobis.* D. *quis?* P. *Chremes.*
D. *narras probé.*
P. *Nec mora ulla est, quin eam uxorẽ ducam.* C. *num ille somniat*

Ea,

Ea, quæ vigilâns voluit? P. tum de puero, Dave? D. ah! desine: SOLUS est, quem diligunt dî. C. salvus sum, hæc si vera sunt. Colloquar. P. quis homo est? Charine, in tempore ipso mî advenis. C. Bene factum. P. hem! audistine? C. omnia: agè, me in tuis secundis respice,

Tuus est nunc Chremes: facturum quæ voles scio omnia.

P. Memini: atq; adeò longum est, nos illum expectare, dum exeat. Sequere hàc me: intus apud Glycerium est. nunc tu, Dave, abi domum,

Propera, accerse hinc qui auferant eam: quid stas? quid cessas? D. ço.

Nè expectetis, dum exeant huc: intus despondebitur: Intus transigetur, si quid est quod reflet. Plaudite.

EUNUCHI PERSONÆ
Earúmque interpretatio.

Laches, senex, ἀπὸ τῆς λήξεως ab hæreditate, lite, patrimonio.
Phædria, adolescens, ἀπὸ τῆς φαιδρᾶς, ab hilaritate.
Charea, adolescens, ὁ χαίρων, lætus.
Parmeno, servus, μένων παρὰ πολὺ δεσπότῃ, ab assiduitate.
Dorus, Eunuchus, ἀπὸ τῆς δώρου, à munere, dono.
Dorias, ancilla.
Thais meretrix, διὰ τὸ δοκεῖν ἄγαν θαυμαστὸν ἔχειν τὸ εἶδος de formæ specie, quæ omnium ora in se converteret.
Pythias, ancilla, ἀπὸ τοῦ πυθέσθαι, à sciscitando.
Thraso, miles, ἀπὸ τῆς θρασύτητος, ab audacia.
Sanga lixa, à quodam Phrygio fluvio.
Gnatho, parasitus, ἀπὸ τῶν γνάθων, à buccis,
Chremes, adolescens, *vide* Andr.
Sophrona, nutrix, ἀπὸ τῆς σωφροσύνης, casta & proba.
Antipho, adolescens, ἀπὸ τοῦ ἀντὶ τῆς φάους, lumen contra adferens

Sequentium personarum tantùm hîc mentio fit.

Strato, militis servus, ἀπὸ τοῦ στρατοῦ, exercitu.

Simalio

Simalio, servus, ἀπὸ τῦ σιμᾶ.
Donax, servus, ἀπὸ τῦ δόνακος, fistula, seu calamo pistatorio,
Syriscus, servus, diminutivum à Syro.
Sannio, servus, ἀπο τῦ σαννίω, ab hasta
Pamphila, adolescentula, omnibus amica

M. ANTONII MURETI IN EUNUCHUM TERENTII.

ARGUMENTUM.

CIvis quidam Athenienſis filiam, cui Pamphilæ, & filium, cui Chremeti nomen erat, habuit: ex iis Pamphilã adhuc infantulã prædones rapuêre è Sunio, & mercatori cuidam Rhodio vendidêre: qui, Rhodum advectam meretrici, quam amabat, dono dedit: hæc acceptam puellã pari curâ ac ſtudio, cum Thaide filia cœpit educare, nemo ut eſſet, qui non utramque ex ipſa genitam eſſe arbitraretur. Thais, quæ grandiuſcula erat, cùm ad eam ætatẽ perveniſſet, ut veris placere poſſet; maternam, ut fit, vivendi rationem inſecuta, cum hoſpite quodam Athenas venit, qui eam poſtea moriens hæredem reliquit: interea miles Thraſo nomine, ad eam adjecit animũ: cúmq; cum ea per aliquod tempus conſueviſſet, in Cariam profectus eſt. Thaidis mater per eos dies vitam cum morte commutaverat, fratêrq; ipſius Pamphilã venalẽ propoſuerat, ſperans eam, quòd & formoſa eſſet, & fidibus ſciret, præclare à ſe venditũ iri: fortè accidit, ut eo ipſo tempore Thaidis amator miles eſſet Rhodi; qui harum omnium rerum inſcius, Pamphilã emit, ut eſſet, quod amicæ, Athenas reverſus, dono daret Thais, profecto milite, aliam conditionem quæſierat, adjunxerátq; ſibi Phædriam, adoleſcentem Athenienſem, Lachetis filiũ, inaudiverat interim etiam aliquid de Pamphila: jámque cum fratre ipſius Chremete aliquoties collocuta, eò pervenerat, ut non dubiis indiciis intelligeret, ſororẽ illius eſſe, quæ ſecum in maternis ædibus educata foret. Sũmopere cupiebat igitur occaſionẽ ſibi aliquam dari, quâ Pamphilam ſuis reſtitueret, eodémq; factò, & puellam ſummo afficeret beneficio, & propinquorum illius amicitiâ fortunas conſtabiliret ſuas. Redit miles: ſed, cùm cognoſcit de amore Phædriæ, puellam ſe, niſi eo repulſo, daturam negat. Thais, quid ageret, neſcire: nam & Phædriam amabat ex animo, & Pamphilæ recipiendæ gratiâ quidvis ſibi faciendum putabat. Tandem, cùm ſteraret, ſi poſtea facilè, conſilium ſuum ei ipſi, cujus animum offenderet, probaturũ; Phædriam ut militi gratificaretur, excludit. Poſtridie accerſito ei, atque ægrè feventi, tandem ſe purgat; multísque precibus ab eo impetrat, ut per biduum

um priores partes habere Thraſonem ſineret: ubi primùm eripuiſſet puellam, nihil ſibi cum illo amplùs fore. Phædria, ut hujus biduì moleſtiam æquiore animo ferret, rus ſibi abeundum eſſe ſtatuit: itaque abiens, mandat Parmenoni, ut Eunuchum & Æthiopiſſam ad Thaidem, cuieos emerat, duceret. Pamphilam, cùm ex ædibus Thraſonis ad Thaidem deduceretur, conſpicatus in via Phædriæ frater natu minor Chærea, ità ejus amore flagrare cœpit, nihil ut penſi haberet, dum eâ potiretur: neque priùs conquievit, quàm, ejus reì causâ, ad Thaidem pro Eunucho deductus eſt. Quid plura? Thaide ad cœnam cum milite profectâ, virgini à Chærea per vim vitium offertur: tumultus undique mirabiles, donec totâ re pateſactâ, Thais à Lachete in fidem & clientelam recipitur. Chærea agnitam Pamphilam ducit uxorem. Thraſo diu illuſus, tandem in amoris meritricii partem, Gnathonis paraſiti operâ, admittitur.

C. SULP. APOLLINARIS
PERIOCHA.

Sororem falsò dictitatam Thaidis,
Id ipſum ignorans, miles advexit Thraſo,
Ipsíque donat. Erat hæc civis Attica.
Eidem Eunuchum, quem emerat, tradi jubet
Thaidis amator Phædria, ac rus ipſe abit,
Thraſoni exoratus biduum concederet.
Ephebus frater Phædriæ puellulam
Cùm deperiret dono miſſam Thaidi,
Ornatu Eunuchi induitur: ſuadet Parmeno:
Introiit: vitiat virginem. Sed Atticus
Civis repertus frater ejus collocat
Vitiatam Ephebo. Phædriam exorat Thraſo.

ΑΔΗΑΟΝ.

Meretrix adoleſcentem, cujus mutuo amore tenebatur, excluſit; eique revocato excluſionis cauſas reddidit: ejus frater minor natu virginem, quam miles meretrici dono miſerat, amare cœpit; deductúsque in domum meretricis pro Eunucho, vitiat: re itaque cognitâ, cùm illuſam ſe meretrix doleret, ab eodem adoleſcente placatur: interventúque fratris ejus civem cognitam Athenienſem ducit uxorem: miles quoque in partem meretricii amoris receptus illuditur.

EUNUCHUS TERENTII.

ACTA LUDIS MEGALENSIBUS, L. POSTHUMIO ALBINO ET L. CORNELIO MERULA AED. CUR. EGERE L. AMBIVIUS TURPIO ET L. ATTILIUS PRAENESTINUS. MODULAVIT FLACCUS CLAUDII F. TIBIIS DUABUS, DEXTRA ET SINISTRA. GRAECA MENANDRU, ACTA II. M. VALERIO ET C. FANNIO COSS.

PROLOGUS.

Si quisquam est, qui placere se studeat bonis
Quamplurimis, & minimè multos lædere:
In his Poeta hic nomen profitetur suum.
Tum si quis est, qui dictum in se inclementius
Existimavit esse, sic existimet,
Responsum, non dictum esse: quia læsit prior,
Qui bene vertendo, & easdem describendo malè, ex
Græcis bonis Latinas fecit non bonas:
Idem Menandri Phasma nunc nuper dedit,
Atque in Thesauro scripsit, causam dicere
Priùs, unde petitur, aurum quare sint suum;
Quàm illic, qui petit, unde is sit thesaurus sibi,
Aut unde in patrium monumentum pervenerit.
Dehinc nè frustretur ipse se, aut sic cogitet;
Defunctus jam sum, nihil est quod dicat mihi:
Is nè erret moneo, & definat lacessere:
Habeo alia multa, quæ nunc condonabitur;
Quæ proferentur post, si perga lædere,
Ità ut facere instituit. Nunc quam acturi sumus
Menandri Eunuchum, postquam ædiles emerunt,
Perfecit, sibi ut inspiciundi esset copia.
Magistratus cùm ibi adesset, occæpta est agi.
Exclamat, furem, non poetam, fabulam
Dedisse, & nihil dedisse verborum tamen:
Colacem esse Nævî, & Plauti veterem fabulam,
Parasiti personam indè ablatam, & militis.
Si id est peccatum, peccatum imprudentiâ est

Poetæ

Poetæ: non qui furtum facere ſtuduerit
Id ità eſſe vos jam judicare poteritis
Colax Menandri eſt; in ea eſt paraſitus Colax,
Et miles glorioſus: eas ſe non negat
Perſonas tranſtuliſſe in Eunuchum ſuam
Ex Græca: ſed eas fabulas factas priùs
Latinas ſcîſſe ſe, id verò pernegat
Quòd ſi perſonis iiſdem uti aliis non licet:
Quî magìs licet currentes ſervos ſcribere,
Bonas matronas facere, meretrices malas,
Paraſitum edacem, glorioſum militem,
Puerum ſuppoſi, falli per ſervum ſenem,
Amare, odiſſe, ſuſpicari? denique
NULLUM eſt jam dictum, quod non dictum ſit priùs
Quare æquum eſt vos cognoſcere, atque ignoſcere,
Quæ veteres fecerunt, ſi faciunt novi.
Date operam, & eum ſilentio animadvertite,
Ut ſervoſcatis, quid ſibi Eunuchus velit.

ACTUS I. SCENA I.

Arg. Phædria excluſus conſultat, an redire debeat ad Thaidem: huic Parmeno ſuadet, ut animo æquo amoris moleſtias ferat.

Iambici ſenarii

Phædria, Parmeno.

Quid igitur faciam? non eam? nè nunc quidem
Cùm accerſor ultro? an potiùs ità me comparem
Non perpeti meretricum contumelias?
Excluſit? revocat, Redeam? non ſi me obſecret.
Pa. *Siquidem hercle poſſis, nil prius neque fortius:*
Verùm ſi incipies, neque perficies gnaviter,
Atque ubi pati non poteris, cùm nemo expetet,
Infectâ pace, ultro ad eam venies indicans
Te amare, & ferre non poſſe: actum eſt, ilicet,
Perîſti: excludet, ubi te victum ſenſerit.
Proinde, dum eſt tempus; etiam atque etiam cogita
Id ere QUÆ res in ſe neque conſilium, neque modum
Habet ullum, eam conſilio regere non potes.
IN AMORE hæc omnia inſunt vitia, injuriæ,
Suſpiciones, inimicitiæ, induciæ,

Bellum

Bellum, pax rursum: incerta hæc si tu postules
Ratione certa facere, nihilo plus agas,
Quàm si des operam, ut cum ratione insanias.
Et quod nunc tibi tecum iratus cogitas
Egóne illam? quæ illum? quæ me? quæ non! sine modo.
Mori me malim: sentiet qui vir siem.
Hæc verba mehercule una falsa lacrumula,
Quam, oculos terendo miserè, vix vi expresserit
Restinguet: & te ultro accusabis, & ei dabis
Ultro supplicium. Th. indignum facinus! nunc ego &
Illam scelestam esse, & me misérum sentio
Et tædet, & amore ardeo: & prudens, sciens,
Vivus vidénsque pereo: nec, quid agam, scio.
Pa. *Quid agas, nisi ut te redimas captum quàm queas*
Minimo? si nequeas paululo, at quanti queas:
Et nè te affligites. Ph. *itáne suades?* Pa. *si sapis:*
Neque, præterquam quas ipse amor molestias
Habet, addas; & illas, quas habet, rectà feras.
Sed ipsa egreditur nostri fundi calamitas:
Nam quod nos capere oportet, hæc intercipit.

ACTUS I. SCENA II.

Arg. Thaidis blando sermone victus Phædria, pollicetur se biduum rus concessurum, ut Thrasoni interim locus sit apud illam.

Iambici senarii.

Thais, Phædria, Parmeno.

Miseram me! vereor nè illud gravius Phædria
Tulerit, néve aliorsum, atque ego feci, acceperit,
Quòd herì intromissus non est. Ph. *totus, Parmeno*
Tremo horreóque, postquam adspexi hanc. Pa. *bono animo es.*
Accede ad ignem hunc, jam calescet plùs satis.
T. *Quis hîc loquitur? hem! tún' eras, mi Phædria?*
Quid hîc stabas? cur non rectà introibas? Pa. *cæterùm*
De occlusione verbum nullum. T. *quid taces?*
Ph. *Sanè quia verò hæ mihi patent sémper fores:*
Aut quia sum apud te primus. T. *missa ista hæc face.*
Ph. *Quid? missa? ô Thais, Thais utinam esset mihi*
Pars æqua amoris tecum: ac pariter fieret, ut
Aut hoc tibi doleret itidem ut mihi dolet

Aut ego iſthuc abs te factum nihili penderem!
T. *Nè cruciate obſecro, anime mi, mi Phædria.*
Non pol, quò quenquam plùs amem, aut plùs diligam
Eò feci: ſed ità erat res: faciundum fuit.
Pa. *Credo, ut fit, miſera præ amore excluſit hunc foras,*
T. *Siccine ais. Parmeno? agè ſed huc quâ gratiâ*
Te accerſi juſſi, auſculta. Ph. *fiat.* T. *dic mihi*
Hoc primum, potin' eſt hic tacere. Pa. *egóne! optumè.*
Verùm heus tu, lege hac tibi meam adſtringo fidem:
Quæ vera audivi, tacco, & continco optumè.
Sin falſum, aut vanum, aut fictum eſt, continuò palàm eſt:
Plenus rimarum ſum, hàc atque illàc perfluo
Proin tu, tacere ſi vis, vera dicito.
T. *Samia mihi mater fuit: ea habitabat Rhodi.*
Pa. *Poteſt taceri hoc.* T. *ibi tum matri parvolam*
Puellam dono quidam mercator dedit,
Ex Attica hinc abreptam. Ph *civémne?* T. *arbitror:*
Certum non ſcimus: matris nomen & patris
Dicebat ipſa, patriam, & ſigna cætera
Neque ſciebat, neque per ætatem etiam potuerat
Mercator hoc addebat, è prædonibus
Unde emerat, ſe audiſſe, abreptum è Sunio
Mater ubi accepit, cœpit ſtudiosè omnia
Docere, educare ità uti ſi eſſet filia.
Sororem plerique eſſe credebant meam
Ego cum illo, quócum uno rem habebam tum, hoſpite,
Abii huc: qui mihi reliquit hæc habeo, omnia.
Pa. *Utrumque hoc falſum eſt: effluet.* T. *quî iſthuc?* Pa. *quia*
Neque tu uno eras contenta, neque ſolus dedit
Nam hic quòque bonam magnámque partem ad te attulit
T. *Ità eſt: ſed ſine me pervenire quo vòlo.*
Interea miles, qui me amare occeperat,
In Cariam eſt profectus: te interea loci
Cognovi: túte ſcis, poſt illa, quàm intumum
Habeam te, & mea conſilia ut tibi credam omnia.
Ph. *Neque hoc quidem tacebit Parmeno.* Pa. *oh! dubitámne id eſt?*
T. *Hoc agite, amabó. Mater mea illic mortua eſt.*

Nuper:

Nuper: ejus frater aliquantùm ad rem est avidior:
Is ubi hancce formâ videt honestâ virginem,
Et fidibus scire, pretium sperans, illico
Producit, vendit. Forte fortunâ affuit
Hic meus amicus: emit eam dono mihi,
Imprudens harum rerum ignarúsque omnium.
Is venit: postquam sensit me tecum quoque
Rem habere, fingit causas, ne det, seduló:
Ait, si fidem habeat se ei præpositum tibi
Apud me, ac non id metuat, ne, ubi eam acceperim,
Sese relinquam, velle se illam mihi dare:
Verùm id vereri: sed ego quantum suspicor,
Ad virginem animum adjecit. Ph. etiámne amplíu?
T. Nil: nam quæsivi: nunc ego eam, mi Phædria,
Multæ sunt causæ, quamobrem cupio abducere:
Primùm, quod soror est dicta: præterea, ut suis
Restituam, ac reddam: sola sum: habeo hîc neminem
Neq; amicum, neq; cognatum: quamobrem, Phædria,
Cupio aliquos parare amicos beneficio meo.
Id amabò adjuta me, quò id fiat faciliús.
Sine illum priores partes hosce aliquot dies
Apud me habere: nihil respondes? Ph. pessuma,
Ego quicquam cum istis factis tibi respondeam?
Pa. Hei nostri! laudo: tandem perdoluit: vir es
Ph. At ego nescibam quorsum tu ires: Parvula
Hinc est abrepta: eduxit mater pro sua:
Soror est dicta: cupio abducere, ut reddam suis.
Nempe omnia hæc nunc verba huc redeunt denique:
Excludor ego, ille recipitur: quâ gratiâ?
Nisi illum plùs amas, quàm me: & istam nunc timer,
Quæ advecta est, ne illum talem præripiat tibi.
T. Egón' id timeo? Ph. quid te ergo sollicitat? cedo.
Num solus ille dona dat? nuncubi meam
Benignitatem sensisti in te claudier?
Nónne ubi mihi dixti cupere te ex Æthiopia
Ancillulam, relictis rebus omnibus,
Quæsivi? Eunuchum poscò dixti velle te,

Quia ſolæ utuntur his reginæ. Repperi:
Herì minas viginti pro ambobus dedi.
Tamen contemptus abs te. Hæc habui in memoria:
Ob hæc facta abs te ſpernar. T. quid iſthuc Phædria?
Quanquam illam cupio abducere, atq; hac re arbitror
Id fieri poſſe maxumè: veruntamen,
Potiùs quàm te inimicum habeam: faciam ut juſſeris.
Ph. *Utinam iſthuc verbum ex animo ac verè diceres,*
POTIUS quàm te inimicum habeam: ſi iſtuc crederem
Sincerè dici, quidvis poſſem perpeti.
Pa. *Labaſcit, victus uno verbo, quàm citò!*
T Ego non ex animo miſera dico? Quam joco
Rem voluiſti à me tandem, quin perfeceris?
Ego impetrare nequeo hoc abs te, biduum
Saltem ut concedas ſolùm. Ph. *ſiquidem biduum:*
Verùm nè fiant iſti viginti dies.
T. Profectò non plùs biduum, aut. Ph *aut? nihil moror.*
T. Non fiet: hoc modò ſine te exorem. Ph. *ſcilicet*
Faciundum eſt, quod vis. T. meritò amo te. Ph. *bene facis:*
Rus ibo: ibi hoc me macerabo biduum.
Ità facere certum eſt: mos gerundus eſt Thaidi.
Tu huc, Parmeno, fac illi adducantur. Pa. *maxumè.*
Ph. *In hoc biduum, Thais vale. T. mi Phædria,*
Et tu: nunquid vis aliud? Ph. *egóne quid velim?*
Cum milite iſto præſens abſens ut ſies:
Dies noctésque ames me: me deſideres:
Me ſomnies: me expectes: de me cogites:
Me ſperes: me te oblectes: mecum tota ſis:
Meus fac ſis poſtremò animus, quando ego ſum tuus.
T. Me miſeram! forſitan hic mihi parvam habeat fidem,
Atque ex aliarum ingeniis nunc me judicet.
Ego pol, quæ mihi ſum conſcia, hoc certò ſcio,
Neque me finxiſſe falſi quicquam, neque meo
Cordi eſſe quenquam chariorem hoc Phædriâ:
Et quicquid hujus feci, causâ virginis
Feci: nam me ejus ſpero fratrem propemodum
Jam repperiſſe adoleſcentem adeò nobilem, Et

Is hodie venturum ad me constituit domum.
Concedam hinc intrò, atque expectabo dum venit.

ACT. II. SCENA I.

Arg. Phædria rus concedit, id quod Thaidi se facturum dixerat: illius ex amore immutationem miratur Parmeno, & militis donum ita laudat, ut heri sui eunucho præferat.

Trochaici permixti iambicis, cum octonarii tum senarii, unus quaternarius.

Phædria, Parmeno.

Fac ità, ut jussi: deducantur isti. Pa. *faciam.* Ph. *at diligenter.*
Pa. *Fiet.* Ph. *at maturè.* Pa. *fiet.* Ph. *satin' hoc mandatum est tibi?*
Pa. *Ah! rogitare? quasi difficile fiet, utinam*
Tam aliquid facilè invenire possis, Phædria,
Hoc quàm peribit. Ph. *ego quoque unà pereo, quod mi est charius:*
Ne isthuc tam iniquo patiare animo. Pa. *minimè, quin*
Effectum dabo: sed nunquid aliud imperas?
Ph. *Munus nostrum ornato verbis, quod poteris: & Istum æmulum, quod poteris, ab ea pellito.*
Pa. *Memini; tametsi nullus moneas.* Ph. *ego rus ibo, atque ibi manebo.*
Pa. *Censeo.* Ph. *sed heus tu!* Pa. *quid vis?* Ph. *censén' posse me obstirmare, &*
Perpeti, nè redeam interea? Pa. *tène? non hercle arbitror:*
Nam aut jam revertére, aut mox noctu te adigent horsum insomnia
Ph. *Opus faciam ut defatiger usque; ingratiis ut dormiam.*
Pr. *Vigilabis lassus: hoc plus facies.* Ph. *ah! nihil dicis, Parmeno*
Ejusmodi hercle hæc mollities animi: nimis me indulgeo.
Tandē ego non illâ caream, si sit opus, vel totum triduum. Pa. *hui!*
Universum triduum? vide quid agas. Ph. *stat sententia.*
Pa. *Dii boni? quid hoc morbi est? adeón' homines immutarier*
Ex amore, ut non cognoscas eundem esse? hoc nemo fuit
Minùs ineptus, magis severus quisquam, nec magis continens:
Sed quis hic est, qui huc pergit? at at, hic quidem est parasitus Gnatho
Militis: ducit virginem secum unà huic dono: papæ!

Facie honestâ: mirum, ni ego me turpiter hodie hìc dabo
Cum meo decrepito hoc cunucho. Hæc superat ipsam Thaidem.

ACT. II. SCENA II.

Arg. Quasi ambulantem Gnathonis personam inducit, sub cujus verbi corrupti hominum mores ostenduntur, maxime assentatorum qui patellam sequuntur, & ad epulas præsto sunt.

Trochaici & iambici octonarii, catalectici, additis aliquot iambicis.

Gnatho, Parmeno.

Dii immortales! homini homo quid præstat! stulto intelligens
Quid interest! hoc adeò ex hac re venit in mentem mihi:
Convêni hodie advenienes quendam mei loci hinc atque ordinis.
Hominem haud impurum, itidem patria quî abligurierat bona.
Video sentum, squalidum, ægrum, pannis annisque obsitum.
Quid isthuc, inquam, ornati est? Quoniam miser, quod habui, perdidi,
Hem! quò redactus sum? Omnes noti me atque amici deserunt.
Hìc ego illum contempsi præ me: Quid homo, inquam, ignaviſſime?
Itâne parâsti te, ut spes nulla reliqua in te siet tibi?
Simul consilium cum re amîsti? viden' me ex eodem ortum loco?
Qui color, nitor, vestitus, quæ habitudo est corporis?
OMNIA habeo, neque quicquam habeo: nil cùm est, nil desit tamen.
At ego infelix neque ridiculus esse, neque plagas pati
Possum. Quid tu his rebus credis fieri? Totâ erras viâ.
Olim isti fuit generi quondam quæstus apud seculum prius.
Hoc novum est aucupium: ego adeò hanc primus invêni viam.
Est genus hominum qui esse primos se omnium rerum volunt,
Nec sunt: hos consector: hisce ego non paro me ut rideant,
Sed hìc ultro arrideo, & eorum ingenia admiror simul:
Quicquid dicunt laudo: id rursus si negant, laudo id quoque.
Negat quis, nego: ait, aio: postremo imperavi egomet mihi
Omnia assentari: is quæstus nunc est multò uberrimus.

P. *Scitum hercle hominem! Hic homines prorsum ex stultis insanos facit.*

G. *Dum hæc loquimur, interea loci ad macellum ubi venimus,*

Concur-

Concurrunt læti mî obviàm cupedinarii omnes,
Cetarii, lanii, coqui, fartores, piſcatores, aucupes,
Quibus & re ſalvâ & perditâ profueram, & proſum ſæpe:
Salutant: ad cœnam vocant: adventum gratulantur.
Ille ubi miſer famelicus videt me eſſe in tantum honorem,
Et tam facilè victum quærere; ibi homo cœpit me obſecrare,
Ut ſibi liceret diſcere id de me. Sectari juſſi:
Si pote, tanquam philoſophorum habent diſciplinæ ex ipſis
Vocabula, paraſiti itidem ut Gnathonici vocentur.
P. *Vidén' otium, & cibu' quid faciat alienus?* G. *ſed ego ceſſo*
Ad Thaidem hanc deducere, & rogitare ad cœnam ut veniat?
Sed Parmenonem ante oſtium Thaidis triſtem video,
Rivalis ſervum. Salva res eſt: nimirum hîc homines frigent.
Nebulonem hunc certum eſt ludere. P. *hîce hoc munere arbitrantur*
Suam Thaidem eſſe. G. *plurimâ ſalute Parmenonem,*
Summum ſuum impertit Gnatho. Quid agitur? P. *ſtatur.* G. *video:*
Nunquidnam hîc, quod nolis, vides? P. *te.* G. *credo: at nunquid aliud?*
P. *Quî dum?* G. *quia triſtis es.* P. *nihil equidem.* G. *nè ſis; ſed quid videtur*
Hoc tibi mancipium? P. *non malum hercle.* G. *uro hominem.*
P. *ut falſus animi eſt.*
G. *Quàm hoc munus gratum Thaidi arbitrare eſſe?* P. *hoc nunc dices,*
Ejectos hinc nos. OMNIUM rerum heus viciſſitudo eſt.
G. *Sex ego te totos, Parmeno, hos menſes quietum reddam:*
Nè ſurſum deorſum curſites; néve uſque ad lucem vigiles.
Ecquid beo te? P. *mén'? papæ!* G. *ſic ſoleo amicos.* P. *laudo.*
G. *Detineo te fortaſſe: tu profecturus aliò fueras.*
P. *Nuſquam.* G. *tum tu igitur paulum da mihi operæ, fac ut admittar*
Ad illam. P. *agè modò, nunc tibi patent fores hæ, quia iſtam ducit.*
G. *Num quem evocari hinc vis foras?* P. *ſine biduum hoc præterear:*
Qui mihi nunc uno digitulo fores aperis fortunatus,
Næ tu iſtas, faxo, calcibus ſæpe inſultabis fruſtra.

G. *Etiam nunc hîc ſtas, Parmeno? eho! numnam tu hîc relictus cuſtos,*
Nè quis fortè internuncius clàm à milite ad iſtam curſitet?
P. *Facetè dictum: mira verò, militi quæ placeant.*
Sed video herilem filium minorem huc advenire.
Miror quî ex Piræeo abierit: nam ibi cuſtos publicè eſt nunc.
Non temerè eſt: & properans venit: neſcio quid circumſpectat.

ACTUS II. SCENA III.

Arg. Chærea laudat fortè conſpectam Virginem: queritur ſubductam: Parmeno oſtendit, quî fieri poſsit, ut illâ potiatur.

Iambicioctonarii & ſenarii, item trochaici octonarii, & unus iambicus quaternarius.

Chærea, Parmeno.

Occidi.
Neque virgo eſt uſquam, neque ego, qui illam è conſpectu amiſi meo. (am?
Ubi quæram? ubi inveſtigem? quem perconter? quam inſiſtam viIncertus ſum: una hæc ſpes eſt, ubi ubi eſt, diu celari non poteſt.
O faciem pulchram! deleo omnes dehinc ex animo mulieres:
Tædet quotidianarum harum formarum. P. *ecce autem alterum!*
De amore neſcio quid loquitur: ó infortunatum ſenem!
Hic verò eſt, qui ſi amare occœperit; ludum, jocúmque
Dices fuiſſe illum alterum, præut hujus rabies quæ dabit.
C. *Ut Dî illum Deæque ſenium perdant, qui me hodie remoratus eſt:*
Neque adeò, qui reſtiterim, tum autem qui illum ſtocci fecerim.
Sed eccum Parmenonem! ſalve. P. *quid tu es triſtis? quidve es alacris?*
Unde is? C. *ego hercle neſcio neq; unde eam, neq; quorſum eam:*
Ità prorſum oblitus ſum mei.
P. *Quî quæſo?* C. *amo.* P. *el em!* C. *nunc Parmeno te oſtendes qui vir ſies.*
Scis te mihi ſæpè pollicitum eſſe: Chærea, aliquid inveni
Modò quod ames: in ea re utilitatem ego faciam ut noſcas meam:
Cùm in cellulam ad te patris penum omnem congereham clanculum.
P. *Agè inepte.* C. *hoc hercle factum eſt: fac ſis nunc promiſſa appareant.*

Sive

Sive adeò digna res eſt, ubi tu nervos intendas tuos:
Haud ſimilis virgo eſt virginum noſtrarum, quas matres ſtudent
Demiſſis humeris eſſe, vincto pectore, ut graciles ſient.
Siqua eſt habilior paulo, pugilem eſſe aiunt: deducunt cibum.
Tametſi bona eſt natura, reddunt curaturâ junceas:
Itaque ergò amantur. P. *quid tua iſthæc?* C. *nova figura oris.*
P. *papæ!*
C. *Color verus, corpus ſolidum, & ſucci plenum.* P. *anni?* C. *ſedecim.*
P. *Flos ipſe.* C. *hanc tu mihi vel vi, vel clàm, vel precariò*
Fac tradas: meâ nihil refert, dum potiar modò.
P. *Quid virgo? cuja eſt?* C. *neſcio hercle.* P. *unde eſt?* C. *tantundem.* P. *ubi habitat?*
C. *Nè id quidē.* P. *ubi vidiſti?* C. *in via.* P. *quâ ratione amiſiſti?*
C. *Id equidem adveniens mecum ſtomachabar modo:*
Neque quenquam eſſe ego hominem arbitror, cui magìs bonæ
Felicitates omnes adverſæ ſient.
P. *Quid hoc eſt ſceleris?* C. *perii.* P. *quid factum eſt?* C. *rogas?*
Patris cognatum atque æqualem Archidemidem
Nôſtin'. P. *quid ni?* C. *is, dum ſequar hanc, ſit mihi obviàm.*
P. *Incommodè hercle.* C. *immo enimverò infeliciter:*
Nam incommoda alia ſunt dicenda, Parmeno,
Illum liquet mihi deperare his menſibus
Sex vel ſeptem prorſum non vidiſſe proximis,
Niſi nunc, cùm minimè vellem, miniméque opus fuit.
Eho! nónne hoc monſtri ſimile eſt? quid au? P. *maxume.*
C. *Continuò accurrit ad me, quàm lenge quidem,*
Incurvus, tremulus, labiis demiſſis, gemens:
Heus, heus tibi dico Chærea, inquit. Reſtiti.
Scin' quid ego te volebam? Dic. Cras eſt mihi
Judicium. Quid tum? Ut diligenter nuncies
Patri, advocatus mane mihi eſſe ut meminerit.
Dum hæc dicit, abiit hora: rogo nunquid velit.
Rectè, inquit: abeo. Cùm huc reſpicio ad virginem,
Illa ſeſe interea commodùm huc advorterat
In hanc noſtram plateam. P. *mirum, ni hanc dicit, modò*
Huic quæ data eſt dono. C. *huc cùm advenio, nulla erat.*
P. *Comites ſecuti ſcilicet ſunt virginem?*

C. *Verùm parasitus cum ancilla.* P. *ipsa est, scilicet.*
Desine: jam conclamatum est. C. *alias res agis.*
P. *Isthuc ago quidem.* C. *nôstin' quæ sit? dic mihi: aut*
Vidistin'? P. *vidi, novi: scio quò adducta sit.*
C. *O Parmeno mi, nôstin'?* P. *novi.* C. *& scis ubi siet?*
P. *Huc deducta est ad Thaidem: ei dono datam est.*
C. *Quis is est tam potens cum tanto munere hoc?* P. *miles Thraso,*
Phædriæ rivalis. C. *duras fratris partes prædicas.*
P. *Immo enim, si scias quod donum huic dono contrà comparet,*
Tum magis id dicas. C. *quodnam, quæso hercle?* P. *eunuchum.*
C. *illúmne, obsecro,*
Inhonestum hominem, quem mercatus est heri, senem, mulierem?
P. *Isthunc ipsum.* C. *homo quatietur certè cum dono foras.*
Sed istam Thaidem non scivi nobis vicinam. P. *haud diu est.*
C. *Perii: nunquámne etiam me illam vidisse? ehodum! dic mihi,*
Estne, ut fertur, forma? P. *sanè.* C. *at nihil ad nostram hanc.*
P. *alia res est.*
C. *Obsecro te hercle, Parmeno, f c ut potiar.* P *faciam sedulò, ac*
Dabo operam, adjutabo: nunquid me aliud vis? C. *quò nunc is?*
P. *domum.*
Ut mancipia hæc, ità ut jussit frater, deducam ad Thaidem.
C. *O fortunatum istum eunuchum, qui quidem in hanc detur domum!*
P. *Quid ità?* C. *rogitas? summâ formâ semper conservam domi*
Videbit, colloquetur, aderit unà in unis ædibus,
Cibum nonnunquam capiet cum ea, interdum propter dormiet.
P. *Quid si nunc túte fortunatus fias?* C. *quâ re, Parmeno?*
Responde. P. *capias tu illius vestem.* C. *vestem? quid tum postea?*
P. *Pro illo te ducam.* C. *audio.* P. *te esse illum dicam.* C. *intelligo.*
P. *Tu illis fruare commodis, quibus tu illum dicebas modò:*
Cibum unà capias, adsis, tangas, ludas, propter dormias.
Quandoquidem illarum neque quisquam te novit, neque scit qui sies.
Præterea forma, ætas ipsa est; facilè ut te pro eunucho probes.
C. *Dixisti pulchrè: nunquam vidi melius consilium dari.*
Agè, eamus intrò: nunc jam orna me, abduc, duc, quantum potes.

P. *Quid*

P. *Quid agis? jocabar equidem.* C. *garris.* P. *perii: quid ego egi miser?*
Quò trudis? perculeris jam tu me? tibi equidem dico, mane.
C. *Eamus.* P. *pergin'?* C. *certum est.* P. *vide ne nimium calidum hoc sit modò.*
C. *Non est profectò: sine.* P. *at enim isthæc in me cudetur faba: ah!*
Flagitium facimus. C. *an id flagitium est, si in domum meretriciam*
Deducar, & illis crucibus, quæ nos, nostrámque adolescentiam
Habent despicatam, & quæ nos semper omnibus cruciant modis,
Nunc referam gratiam, atq; eas itidē fallam, ut ab illis fallimur?
An potiùs hæc pati? Æquum est fieri, ut à me ludatur dolis.
Quod qui rescierint, culpent? Illud meritò factum omnes putent.
P. *Quid isthuc? si certum est facere, facias: verùm nè pòst conferas*
Culpam in me. C. *non faciã.* P. *jubésne?* C. *jubeo, cogo, atq; impero.*
P. *Nunquam desugiam autoritatem: sequere.* C. *dii vortant bene!*

ACT. III. SCENA I.

Arg. Assentatur Gnatho, assentatori credit Thraso, séque & facta sua immodice jactat: consulit item Gnatho, ne miles purget se Thaidi de amore Pamphilæ, imo potiùs augeat suspicionem, ita par pari relaturus. *Iambici senarii.*

Thraso, Gnatho, Parmeno.

Magnas verò agere gratias Thais mihi?
G. *Ingentes.* T. *ain' tu? læta est?* G. *non tam ipso quidem*
Dono, quàm abs te datum esse: id verò sertò
Triumphat. P. *huc provisò, ut, ubi tempus fiet,*
Deducam: sed eccum militem! T. *est isthuc datum*
Profectò mihi, ut sint grata, quæ facio, omnia.
G. *Advorti hercle animum.* T. *vel rex semper maximas*
Mihi agebat quidquid feceram: aliis non item.
G. *Labore alieno magnam partam gloriam*
Verbis sæpe in se transmovet, qui habet salem,
Qui in te est. T. *habes.* G. *rex te ergò in oculis.* T. *scilicet.*
G. *Gestire.* T. *verùm credere omnem exercitum,*
Consilia. G. *mirum.* T. *tum sicubi eum satietas*
Hominum, aut negotii si quando odium ceperat,
Requiescere ubi volebat, quasi: nóstin'? G. *scio.*
Quasi ubi illam expueret miseriam ex animo. T. *tenes.*
Tum me convivam solum abducebat sibi. G. *hui!*

Regem

Regem elegantem narras. **T.** *immo sic homo est*
Perpaucorum hominum. **G.** *immo nullorum arbitror,*
Si tecum vivit. **T.** *invidere omnes mihi.*
Mordêre clanculum: ego non flocci pendere:
illi invidere miserè: verùm unus tamen
Impensè, elephantis quem Indicis præfecerat,
Is ubi molestus magis est, Quæso, inquam, Strato,
Eóne es ferox, quia habes imperium in belluas?
G. *Pulchrè mehercle dictum, & sapienter: papæ!*
Fugulâras hominem: quid illa? **T.** *mutus illico.*
G. *Quid ni esset?* Pa. *Dii vestram fidem! hominem perditum,*
Miserúmque, & illum sacrilegum! **T.** *quid? Illud Gnathe,*
Quo pacto Rhodium tetigerim in convivio
Nunquid tibi dixi? **G.** *nunquam: sed narra obsecro.*
Plùs millies jam audivi. **T.** *unà in convivio*
Erat hic, quem dico, Rhodius adolescentulus.
Fortè habui scortum: cœpit ad id alludere,
Et me irridere. Quid ais, inquam, homo impudens?
LEPUS túte es, & pulpamentum quæris. **G.** *ha, ha, he!*
T. *Quid est?* **G.** *facetè, lepidè, lautè, nihil suprà.*
Tuúmne, obsecro, hoc dictum erat? vetù credidi.
T. *Audieras?* **G.** *sæpe, & fertur in primis.* **T.** *meum est.*
G. *Dolet dictum imprudenti adolescenti, & libero.*
P. *At te Dii perdant!* **G.** *quid ille quæso?* **T.** *perditus,*
Risu omnes, qui aderant, emoriri: denique
Metuebant omnes jam me. **G.** *non injuriâ.*
T. *Sed heus tu! purgón' ego me de isthac Thaidi,*
Quòd eam me amare suspicatur? **G.** *nihil minùs.*
Immo magis auge suspicionem. **T.** *cur?* **G.** *rogas?*
Scín'? si quando illa mentionem Phædriæ
Facit, aut si laudat, te ut male urat. **T.** *sentio.*
G. *Id ut ne fiat, hæc res sola est remedio.*
Ubi nominabit Phædriam: Tu Pamphilam
Continuó. Si quando illa dicet, Phædriam
Commessatum intromittamus: Tu, Pamphilam
Cantatum provocemus. Si laudabit hæc
Illius formam: Tu, hujus contrà. Denique

Tu

Tu par pari referto, quod eam mordeat.
T. Siquidem me amaret, tum istuc prodesset, Gnatho.
G. Quando illud, quod tu das, expectat, atque amat,
Jamdudum amat te; jamdudum illi facile sit
Quod doleat: metuet semper, quem ipsa nunc capit
Fructum, nè quando tratus tu alio conferas.
T. Bene dixti: at mihi isthuc non in mentem venerat.
G. Ridiculum; non enim cogitâras: cæterùm
Idem hoc túte meliùs quantò inveniſſes, Thraſo!

ACTUS III. SCENA II.

Arg. Parmeno Eunuchum & Æthiopiſſam, Phædriæ munera, tradit Thaidi, &, uti juſſus erat, verbis ornat: eidem Thraſo & paraſitus inſultant.

Ejuſdem generis.

Thais, Thraſo, Parmeno, Gnatho, Pythias.

Audire vocem viſa ſum modò militis:
Atque eccum! ſalve, mi Thraſo. Thr. *ô Thais mea,*
Meum ſuavium, quid agitur? ecquid nos amas
De fidicina iſthac? Pa. *quàm venuſtè! quod dedit*
Principium adveniens! Tha. *plurimum merito tuo.*
G. *Eamus ergò ad cœnam: quid ſtas?* Pa. *hem alterum!*
Ex homine hunc natum dicas. Tha. *ubi vis, non moror.*
Pa. *Adibo, atque aſſimulabo, quaſi nunc exeam.*
Iuráne, Thais, quopiàm es? Tha *ehem Parmeno,*
Bene feciſti: hodie itura Pa. *quó?* Tha. *ecquid hunc vides?*
Pa. *Video, & me tædet: ubi vis, dona adſunt tibi*
A Phædria. Thr. *quid ſtamus? cur non imus hinc?*
Pa. *Quæſo hercle ut liceat, pace quod fiat tuâ,*
Dare hæc quæ volumus, convenire & colloqui.
Thr. *Perpulchra credo dona, haud noſtris ſimilia:*
Pa. *Res indicabit: heus jubete iſtos foras*
Exire, quos juſſi, ocyus: procede tu huc.
Ex Æthiopia eſt uſque hæc. Thr. *hîc ſunt tres minæ.*
G. *Vix.* Pa. *ubi tu es, Doro? accede huc: hem eunuchum tibi,*
Quàm liberali facie, quàm ætate integrâ!
Tha. *Ità me di ament, honeſtus eſt.* Pa. *quid tu ais, Gnatho?*
Nunquid habes quod contemnas? quid tu autem, Thraſo?

Tacent.

Tacent: satis studeant: fac periculum in literis,
Fac in palæstra, in musicis: quæ liberum
Scire æquum est adolescentem, solertem dabo.
Thr. *Ego illum eunuchum, si sit opus, vel sobrium.*
Par. *Atque hæc qui misit, non sibi soli postulat*
Te vivere, & suâ causâ excludi cæteros:
Neque pugnas narrat, neque cicatrices suas
Ostentat: neque tibi obstat; quod quidam facit.
Verùm, ubi molestum non erit, ubi tu voles,
Tibi tempus tibi erit, sat habet, si tum recipitur.
Thr. *Apparet servum hunc esse domini pauperis,*
Miserique. G. *nam hercle nemo posset, sat scio,*
Qui haberet, quî pararet alium, hunc perpeti.
Par. *Tace tu, quem ego puto esse infra omnes infimos*
Homines: nam, qui huic animum assentari induxeris,
E flamma te petere cibum posse arbitror.
Thr. *Famne imus?* Tha. *hos priùs introducam: ea, quæ volo,*
Simul imperabo: postea continuò exeo.
Thr. *Ego hinc abeo: tu istam operire.* P. *haud convenit*
Unà cum amica ire imperatorem in via.
Thr. *Quid tibi ego multa dicam? Domini similis es.*
G. *Ha, ha, he!* Thr. *quid rides?* G. *ist hunc, quod dixti modò,*
Et illud de Rhodio dictum in mentem venit.
Sed Thais exit. Thr. *abi: præcurre, ut sint domi*
Parata. G. *fiat.* Tha. *diligenter, Pythias,*
Fac cures si Chremes huc fortè advenerit,
Vt ores, primùm ut maneat; si id non commodum est,
Vt redeat: si id non poterit, ad me adducito.
Jy. *Ità faciam.* Tha. *quid, quid aliud volui dicere?*
Hem! curate istam diligenter virginem,
Domi adsitis facite. Thr. *eamus.* Tha. *vos me sequimini.*

ACT. III. SCENA III.

Arg. Chremes probus adolescens amari se a Thaide suspicatur, quem amorem effugere studet.

Iambici senarii.

Chremes, Pythias.

Profectò quantò magis magisque cogito,
Nimirum dabit hæc Thais mihi magnum malum:

Ità me video ab ea astutè labefactarier,
Jam tum, cùm primùm jussit me ad se accersier,
(Roget quis, Quid tibi cum illa? Nè nôram quidem)
Ibi veni; causam, ut ibi manerem, reperit:
Ait rem divinam fecisse, & rem seriam
Velle agere mecum. Jam tum erat sufficio
Dolo malo hæc fieri omnia: ipsa accumbere
Mecum, mihi sese dare, sermonem quærere.
Ubi frigeт, huc evasit, quàm pridem pater
Mihi & mater mortui essent: dico, Jam diu.
Rus Sunii ecquod habeam, & quam longè à mari.
Credo ei placere hoc: sperat se à me avellere.
Postremò, ecqua inde parva perîsset soror,
Ecquis cum ea unâ: quid habuisset, cùm perît;
Ecquis eam posset noscere. Hæc cur quæreret?
Nisi illa fortè, quæ olim periit parvola
Soror, hanc se intendit esse, ut est audacia.
Verùm ea si vivit, annos nata est sedecim,
Non major: Thais, ego quàm sum, majuscula est.
Misit porrò orare, ut venirem serió.
Aut dicat quod volt, aut molesta nè siet.
Non hercle veniam tertió. Heus, heus! Py. hîc quis est?
C. *Ego sum Chremes.* Py. *ô capitulum lepidissimum!*
C. *Dico ego mi insidias fieri.* Py. *Thais maximo*
Te orabat opere, ut cras redires. C. *rus eo.*
Py. *Fac, amabô.* C. *non possum, inquam.* Py. *at apud nos hîc mane,*
Dum redeat ipsa. C. *Nihil minùs.* Py. *cur mi Chremes?*
C. *Malam rem! abi hinc?* Py. *si isthuc ita certum est tibi,*
Amabò, ut illuc transeas ubi illa est. C. *eo.*
Py. *Abi Dorias, citò hunc deduce ad militem.*

ACT. III. SCENA IV.

Arg. Inducit personam, cui narraturus est Chæreas, quæ intus patrârit: hoc ideo fit, ut populus percipiat auribus, quod honestis oculis subjici nequit.

Iambici octonarii catalectici.

Antipho,

HErì aliquot adolescentuli coiimus in Piræco,
In hunc diem ut de symbolis essemus. Chæream ei rei

Præfe-

Præfecimus: dati annuli: locus, tempus constitutum est:
Præteriit tempus: quo in loco dictum est, parati nihil est.
Homo ipse nusquam est: neq; scio quid dicam. aut quid conjectẽ,
Nunc mihi hoc negotî cæteri dedêre, ut illum quæram:
Idque adeò visam, si domi est: quisnam hinc à Thaide exit?
Is est, an non est? ipsus est, quid hoc hominis? qui est hic ornatus?
Quid illud mali est? nequeo satìs mirari, neque conjicere.
Nisi quicquid est, procul hinc libet priùs, quid sit, sciscitari.

ACT. III. SCENA V.

Arg. Chærea foras prosiliens exultat, quòd virgine potitus sit: quid intus patrarit, narrat fortè obvio Antiphoni.

Trochaici & jambici octonarii acatalectici, & catalectici.

Chærea, Antipho.

Nunquis hîc est? nemo est: nunquis hinc me sequitur? nemo homo est.
Jámne erumpere hoc licet mihi gaudium? prô Jupiter!
Nunc est profectò interfici cùm perpeti me possum:
Né hoc gaudium contaminet vita aliquâ ægritudine.
Sed neminémne curiosum intervenire nunc mihi,
Qui me sequatur, quóque eam rogitando obtundat, enecet?
Quid gestiam, aut quid lætus sim, quò pergam, unde emergam ubi siem
Vestitum hunc nactus, quid mihi quæram, sanus sim, ánne insaniam?
A. *Adibo, atque ab eo gratiam hanc, quam video velle, inibo.*
Chærea, quid est quod sic gestis? quid sibi hic vestitus quærit?
Quid est qvòd lætus sis? quid tibi vis? satí' ne sanus? quid me
Aspectas? quid taces? C. *ô festus dies hominis! amice*
Salve; nemo omnium est quem ego magìs nunc cuperem videre
A. *Narra istuc, quæso, quid siet.* C. *immo ego te obsecro hercle ut audias*
Nostín, hanc quam frater amat? A. *novi, nempe opinor Thaidem.*
C. *Istam ipsam.* A. *sic commemineram.* C. *quædam hodie est ei dono data*
Virgo: quid ego ejus tibi nunc faciem prædicem, aut laudem Antipho,
Cùm ipsum me nôris, quàm elegans formaram spectator siem?
In hac commotus sum. A. *aín' tu?* C. *primam dices, scio, si viderit*

Qui

Quid multa verba? amare cœpi: fortè fortunâ domi
Quidam erat eunuchus, quem mercatus fuerat frater Thaidi:
Neque is deductus etiam tum ad eam: summonuit me Parmeno
Ibi servus, quod ego arripui. A. quid id est? C. tacitus citiùs audies:
Ut vestem cum illo mutem, & pro illo jubeam me illuc ducier.
A. Pro eunuchón'? C. sic est. A. quid tandem ex ea re ut caperes commodi?
C. Rogas? viderem, audirem, essem unà quâ cum cupiebam, Antipho.
Num parva causa, aut parva ratio est? traditus sum mulieri.
Illa illico ubi me accepit, læta verò ad se abducit domum,
Commendat virginem A. cui? tibinc? C. mihi. A. saìs tutò tamen
C. Edicit, nè vir quisquam ad eam adeat, & mihi, nè abscedam, imperat:
In interiore parte ut maneam solus cum sola. Annuo. (eo,
Terram intuens modestè. A. miser. C. ego, inquit, ad cœnam hinc
Abducit secum ancillas: paucæ, quæ circum illam essent, manent,
Novitiæ puellæ: continuò hæc adornant, ut lavet.
Adhortor properent: dum apparatur, virgo in conclavi sedet,
Suspectans tabulam quandam pictam; ubi inerat pictura hæc, Jovem
Quo pacto Danaæ missse aiunt quondam in gremium imbrem aureum.
Egomet quoque id spectare cœpi: & quia consimilem luserat
Jam olim ille ludum; impendiò magis animu' gaudebat mihi,
Deum sese in hominem convertisse, atque per alienas tegulas
Venisse clanculum, per impluvium fucum factum mulieri.
At quem Deum! Qui templa cœli summa sonitu concutit,
Ego homuncio hoc non faceremego illud verò ità feci ac lubens
Dum hæc mecum reputo, accersitur lavatum interea virgo.
It, lavit, redit: deinde illam in lecto illæ collocârunt.
Sto expectans, si quid mihi imperent: venit ancilla, Heus tu, inquit, Dore,
Cape hoc flabellum, & ventulum huic sic facito, dum lauamur.
Vbi nos laverimus, si voles, lavato: accipio tristis.
A. Tum equidè isthuc os tuum impudens videre nimiùm vellem
Status quis esset, flabellum tenere te asinum tantùm.

C. Vix

C. *Vix elocuta est hoc, foras simul omnes proruunt se:*
Abeunt lavatum. PERSTREpunt.ità ut fit,domini ubi absunt.
Interea somnus virginem opprimit: ego limis adspecto
Sic per flabellum clanculum, & simul alia circumspecto
Satin explorata sint: video esse: pessulum ostio obdo.
A. *Quid tum?* C. *quid tum. fatue!* A. *fateor.* C *egón' occasionem*
Mihi ostentatam, tam brevem, tam optatam, tam insperatam.
Amitterem? tum pol ego is essem verè qui assimulabar.
A. *Sanè hercle, ut dicis: sed interim de symbolis actum est?*
C. *Paratum est.* A. *frugi es: ubi? domín'?* C. *immo apud libertum Discum.*
A. *Perlongè est: sed tantò ocyùs properemus; muta vestem.*
C. *Ubi mutem? perii: nam domo exulo nunc: metuo fratrem,*
Nè intus sit: porrò autem, pater nè rure redierit jam.
A. *Eamus ad me: ibi proximum est ubi mutes.* C. *rectè dicis.*
Eamus: & de istac simul, quo pacto porrò possim
Potiri, consilium volo capere unà tecum. A. *fiat.*

ACTUS IV. SCENA I.

Arg. Dorias ancilla hic narrat, quid in convivio militis actum sit: *Ejusdem generis.*

Dorias,

ITà me dii bene ament, quantū ego illum vidi, nonnihil timeo
Misera, nè quam ille hodie insanu' turbam faciat, aut vim Thaidi.
Nam postquam iste advenit Chremes adolescens frater virginis,
Rogat illum admitti ut jubeat: ille continuò irasci, neque
Negare audere: Thais porrò instare, ut hominem invitet: id
Faciebat retinendi illius causâ; quia illa quæ cupiebat
De sorore ejus indicare, ad eam rem tempus non erat.
Invitat tristis: manstit ibi: illa cum illo sermonem illico.
Miles verò sibi putare adductum ante oculos æmulum.
Veluit facere contrà huic ægrè: Heus, heus, inquit, puer! huc Pamphilam
Accerse, ut delectet hîc nos: illa exclamat, Minimè gentium,
Tún' in convivium illam? miles tendere indè ad jurgium.
Interea aurum sibi clàm mulier demit, dat mihi ut auferam.
Hoc est signi: ubi primùm poterit, sese illinc subducet, scio.

ACT.

ACTUS IV. SCENA. II.

Arg. Secum cogitans Phædria quæ ſit: intercepto amore paſſurus incommoda, ſi totum biduum ruri manſerit, vincente amore in urbem venit. *Iambici ſenarii*

Phædria

Dum rus eo, cœpi egomet mecum inter vias,
Ità ut fit, ubi quid in animo eſt moleſti,
Aliam rem ex aliâ cogitare, & ea omnia in
Pejorem partem: quid opu'ſt verbis? dum hæc puto,
Præterii imprudens villam, longè jam abieram:
Cùm ſenſi, redeo rurſum, malè verò me habens.
Ubi ad ipſum veni diverticulum, conſtiti:
Occœpi mecum cogitare: hem! biduum hîc
Manendum eſt ſoli ſine illa? quid tum poſtea?
Nihil eſt: quid! nihil! ſi non tangendi copia eſt,
Eho! ne videndi quidem erit? ſi illud non licet,
Saltem hoc licebit: certè extremâ lineâ
Amare, haud nihil eſt: villam prætereo ſciens.
Sed quid hoc, quòd timida ſubitò egreditur Pythias.

ACTUS IV. SCENA III.

Arg. Pamphilam ab eunucho vitiatam magnopere queritur Pythias: miratur Phædria: atque ità ex illius querela, & hujus errore, multum delectationis ſpectator capit.

Iambici octonarii, quibus adſunt trochaici, iambicus ſenarius unus.

Pythias, Dorias, Phædria.

Ubi illum ego ſceleroſum miſera, atque impium inveniam? aut ubi
Quæram? hoccine tam audax facinus facere eſſe auſum? Ph. *petrii: hoc quid ſit, vereor.*
Py. *Quin inſuper etiam ſcelus, poſtquam ludificatus eſt virginem,*
Veſtem omnem miſeræ diſcidit, tum ipſam capillo conſcidit.
Ph. *Hem!* Py. *Qui nunc ſi detur mihi,*
Ut ego unguibus facile illi in oculos involem venefico.
Ph. *Profectò neſcio quid abſente nobis turbatum eſt domi:*
Adibo: quid iſthuc? quid feſtinas? aut quem quæris, Pythias?
Py. *Hem Phædria, egón' quem quæram! abi hinc quò dignus es cum donis tuis*
Tam lepidis. Ph. *quid iſtuc eſt rei?*
Py. *Rogas me! eunuchum quem dediſti nobis, quas turbas dedit.*

Vitiavit virginem, quam heræ dederat dono miles. Ph. *quid ais?*
Py. *Perii.* Ph. *temulenta es.* Py. *utinam sic sient, mihi qui malè volunt!*
D. *Au obsecro, mea Pythias, quid isthucnam monstri fuit?*
Ph. *Insanis: quî isthuc facere eunuchus potuit?* Py. *ego illum nescio,*
Qui fuerit: hoc, quod fecit, res ipsa indicat.
Virgo ipsa lacrumat; neque, cùm rogites quid sit, audet dicere.
Ille autem, bonus vir, nusquam apparet, etiam hoc misera suspicor,
Aliquid domo abiuntem abstulisse. Ph. *neq; eo mirari satis,*
Quò abire ignavos ille possit longiùs, nisi domum
Fortè ad nos rediit. Py. *Vise amabo num sit.* Ph. *jam faxo scias.*
D. *Perii: obsecro, tam infandum facinus, mea tu, nê audivi quidem.*
Py. *At pol ego amatores audieram mulierum esse eos maxumos,*
Sed nihil potesse: verùm miseræ non in mentem venerat.
Nam illum aliquò conclûssem, neque illi commisissem virginem.

ACT. IV. SCENA IV.

Arg. Hic ridiculo quodam & perniciando errore spectatores oblectantùr. Phædria enim credit eunuchum quæri, quem dono Thaidi dederat, & hunc iratus adoritur, ut virginis stupratorem: signis tandem, & argumentis comperit a Chærea fratre perpetratum scelus. *Iambici senarii. & trochaici octonarii.*

Phædria, Dorus, Pythias, Dorias.

EXi foras, sceleste: at etiam restitas?
Fugitive, prodi: malè conciliate. D. *obsecro.* Ph. *oh!*
Illud vide os ut sibi distorsit carnufex.
Quid huc reditio est? quid vestis mutatio est?
Quid narras? paulùm si cessâssem, Pythia,
Domi non offendissem: ità jam ornabat fugam.
Py. *Habésne hominem, amabo?* Ph. *Quid ni?* Py. *ô factum bene!*
D. *Isthuc pol verò bene.* Py. *ubi est?* Ph. *rogitas? non vides?*
Py. *Videam, obsecro, quem?* Ph. *hunc scilicet.* Py. *quis hic est homo?*
Ph. *Qui ad vos deductus hodie est.* Py. *hunc oculis suis,*
Nostrarum nunquam quisquam vidit, Phædria,
Ph. *Non vidit!* Py. *an tu hunc credidisti esse, obsecro,*
Ad nos deductum? Ph. *namq; alium habui neminem.* Py. *au!*
Nè comparandus hic quidam ad illum est: ille erat

Honest.

Honestâ facie & liberali. Ph, *Ità visus est*
Dudum, quia variâ veste xornatus fuit:
Nunc tibi videtur fœdus, quia illam non habet.
Py. *Tace, obsecro: quasi verò paulùm intersit.*
Ad nos deductus hodie est adolescentulus,
Quem tu verò videre velles, Phædria
Hic est vetus, vietus, veternosus, senex,
Colore mustelino. Ph. *hem, quæ hæc est fabula?*
Eò redi is me, ut quid egerim egomet nesciam.
Eho tu? emín' ego te? D. *emisti.* Py. *jube mihi denuo*
Respondeat. Ph. *roga* Py. *venistín' hodie ad nos? ne at.*
At ille alter venit annos natus sedecim
Quem secum adduxit Parmeno. Ph. *agedum, hoc mihi expedi:*
Primùm unde habes istam quam habes vestem? taces?
Monstrum hominis! non dicturus? D. *venit Charea.*
Ph. *Fratérne?* D *ità est.* Ph. *quando?* D. *hodie.* Ph. *quàm dudum?* D. *modó.*
Ph. *Quîcum?* D. *cum Parminone.* Ph. *nôrásne eum prius?*
D. *Nôn: nec quis esset unquam audieram dicier.*
Ph *Unde igitur meum fratrem esse scicbas?* D. *Parmeno*
Dicebat eum esse: is dedit hanc mihi vestem. Ph. *occidi.*
D. *Meam ipse induit: pòst unà ambo abierunt foras.*
Py. *Jam satìs credis sobriam esse me, & nil mentitam tibi?*
Jam satis certum est virginem vitiatam esse? Ph *agè nunc bellua,*
Credis huic quod dicat? Py. *quod isti credam? res ipsa indicat.*
Ph. *Concede isthuc paululùm: audín'? etiam paululùm: sat est.*
Dic dum hoc rursùm: Charcán' tuam vestem detraxit tibi?
D. *Factum.* Ph. *& eâ est indutus?* D. *factum.* Ph. *& prote huc deductus est* D. *ità.*
Ph. *Jupiter magne, ô scelestum atque audacem hominem.* Py. *væ mihi!*
Etiam nunc non credis indignis nos esse irrisas modis?
Ph. *Mirum, ni tu credas quod iste dicat: qui lâgam nescio.*
Heus tu negato rursùm: possúmne ego hodie ex te excúlpere
Verum? vidistín fratrem Charcam? D. *non.* Ph. *non potest fine*
Malo fateri, vidco: sequere hâc: modò ait, modò negat.

Ora me. D. *obsecro te verò, Phædria.* Ph. *I intrò nunc jam.*
D. *hoi, hei!*
Ph. *Alio pacto honestè quomodo hunc nunc abeam, nescio;*
Actum est siquidem, tu me hîc etiam nebulo ludificabere?
Py. *Parmenonis tam scio esse hanc technam, quàm me vivere.*
D. *Sic est.* Py. *inveniam hodie, parem ubi pol referam gratiam,*
Sed nunc quid faciendum censes, Dorias? D. *de istâc rogas*
Virgine? Py *ità: utrùm taceam, an prædicem.* D. *POL, si sapis,*
Quod scis nescis, neque de eunucho, neque de vitio virginis:
Hac re & omni turba evolves te, & illi gratum feceris.
Id modò dic, abîsse Dorum. Ph. *ità faciam.* D. *sed videón'*
Chremem?
Thais jam aderit. Py. *quid ità?* D. *quia cùm indè abeo, jam nunc*
inceperat
Turba inter eos. Py. *auferaurum hoc: ego scibo ex hoc, quid fiet.*

ACT. IV. SCENA V.

Arg. A cœna militis vino semigravis egreditur Chremes adolescens, in cujus persona Terentius exprimit egregiè temulentorum consuetudinem, qui priorum memores, in præsentibus titubant.

Iambici octonarii.

Chremes, Pythias.

At, data hercle verba mihi sunt: vicit vinum quod bibi.
At dum accubabam, quàm videbar mihi esse pulchrè sobrius!
Postquam surrexi neque pes, neq; mens satis suum officium facit.
Py. *Chreme.* C. *quis est?* *ehem Pythia, vah! quanto nunc formosior*
Videre, quàm dudum! Py. *certè quidem tu pol multò alacrior*
C. *Verbum hercle verum hoc est: SINE Cerere & libero friget Venus.*
Sed Thais multò antè venit? Py. *ánne abiit jam à milite?*
C. *Jamdudum, ætatem. Lites sunt inter eos factæ maximæ.*
Py. *Nil dixit tum, ut sequerêre sese?* C. *nihil, nisi abiens mihi*
innuit.
Py. *Eha! nónne id sat erat?* C. *at nesciebam id dicere illum, nisi quia*
Correxit miles, quod intellexi minùs: nam me extrusit foras,
Sed eccam ipsam! miror ubi huic ego antevorterim.

ACT.

ACTUS IV. SCENA VI.

Arg. Colloquuntur Thais & Chremes: contra militem se muniunt, quem venturum putant, ut virginem eripiat. Timidior hic Chremes inducitur, quàm Thais.

Trochaici & iambici dimetri acatalectici, trochaicus quaternarius, & iambicus quaternarius.

Thais, Chremes, Pythias.

Credo equidem illum jam affuturum esse, illam ut eripiat: sine
Veniat: atqui si illam digito attigerit uno, oculi illico
Effodientur: usquè eò ego illius ferre possum ineptias,
Et magnifica verba, verba dum sint: verùm enim si ad rem conferentur, vapulabit.
C. *Thais, ego jamdudum hîc adsum.* T. *ô mi Chreme, teipsum expectabam:*
Scîn tu turbam hanc propter te esse factam? & adeò ad te attinere hanc
Omnem rem? C. *ad me! qui? quasi istuc.* T. *quia dum tibi sororem studeo*
Reddere, & restituere, hæc atque hujusmodi sum multa passa.
C. *Ubi ea est?* T. *domi apud me.* C. *ehem!* T *quid est?*
Educta ità, utì téque illâque dignum est. C. *quid ais?* T. *id quod res est:*
Hanc tibi dono do, neque repeto pro illa abs te quicquam pretii.
C. *Et habetur, & referetur à me, Thais, tibi, ità uti merita es,*
Gratia. T. *at enim cave, nè priùs, quàm hanc à me accipias, amittas*
Chreme: nam hæc ea est, quàm miles à me vi nunc venit ereptum.
Abi tu, cistellam, Pythias, domo effer cum monumentis.
C. *Vidén' tu illum, Thais?* P. *ubi sita est?* T. *in risco odiosa, cessas?*
C. *militem secum ad te quantas copias adducere!*
At at. T. *num formidolosus obsecro, es mihi homo?* C. *apagesis.*
Ego formidolosus! nemo est hominum qui vivat minùs.
T. *Atque ità opus est.* C. *au! metuo, qualem tu me esse hominem existumes*
T. *Immo hoc cogitato: quî cum res tibi est, peregrinus est,*
Minus potens quàm tu, minùs notus, amicorum hîc habens minus.
C. *Scio istuc. Sed TU quod cavere possis, stultum admittere est.*
Malo ego nos prospicere, quàm hunc ulcisci acceptâ injuriâ.

Abi tu, atque ostium obsera intus, dum ego hinc transcurro ad forum.

Volo ego adesse hîc advocatos nobis in turba hac. T. *mane.*

C. *Melius est.* T. *mane.* C. *omitte, jam adero.* T. *nil opus est istâc, Chreme:*

Hoc dic modò, Sororem illam tuam esse, & te parvâm virginem Amisisse, nunc cognôsse: signa ostende. P. *adsunt.* T. *cape.*

Si vim faciet, in jus ducito hominem: intellextin'? C. *probè.*

T. *Fac animo hæc præsenti dicas.* C. *faciam.* T. *atto e pallium.*

Perii: HUIC ipsi opus patrono est, quem defensorem paro.

ACT. IV. SCENA VII.

Arg. Inepti militis vanitatem optimè hic exprimit Terentius, cùm furenti similis ad amicam, tanquam ad hostilem pergit excursum.

Iambici & trochaici octonarii.

Thraso, Gnatho, Sanga, Chremes, Thais.

Hanccine ego ut contumeliam tam insignem in me accipiam, Gnatho?

Mori me satius est. Simalio, Donax, Syrisce, sequimini.

Primùm ædes expugnabo. G. *rectè.* Thr. *virginem eripiam.* G. *probè.*

Thr. *Malè mulcabo ipsam.* G. *pulchrè.* Thr. *in medium huc agmen cum vecti Donax;*

Tu, Simalio, in sinistrum cornu; tu, Syrisce, in dexterum.

Cedo alios: ubi centurio est Sanga, & manipulus furum? S. *ecum! adest.*

Th. *Quid, ignave? peniculón' pugnare, qui istum huc portes, cogitas?*

S. *Egóne? imperatori virtutem noveram, & vim militum:*

Sine sanguine hoc fieri non posse qui abstergerem vulnera.

Thr. *Ubi alii?* S. *qui malum, alii? solus Sannio servat domum.*

Thr. *Tu hosce instrue: hîc ego ero post principia: indè omnibus signum dabo.*

G. *Illuc est sapere: ut hosce instruxit, ipsus sibi cavit loco.*

Thr. *Idem hocce Pyrrhus facitavit.* C. *viden' tu, Thais, quam hic rem agit?*

Nimirum consilium istud rectum est de occludendis ædibus.

Tha. *Sanè, quòd tibi nunc vir videatur esse, hic nebulo magnus est:*

Nè

Nè metuas. Thr. *quid videtur?* G. *fundam tibi nunc nimis vel-*
lem dari,
Ut t[illegible] os procul hin[illegible] e[illegible] acculto cæderes: facerent fugam.
Thr. *Sed eccam Thaidem! ipſam video.* G. *quàm mox irruimus!*
Thr. *mane.*
OMNIA priùs experiri verbi, quàm armis, ſapientem decet.
Quî ſcis, an quæ ju[illegible]cam, ſine vi faciat? G. *Dî voſtram fidem!*
Quàm i eſt ſapere! nunquam accedo, quin abs te a eam doctior.
Thr. *I hais, primùm hoc mihi reſponde: cùm tibi do iſtam vir-*
ginem,
Dixtín' mihi hos dies ſoli dare te? Tha. *quid tum poſtea?*
Thr. *rogas,*
Quæ mihi ante oculos a[illegible]atorem coràm addux'ti tuum?
Tha. *Quid cum illo ut agas?* Thr. *& cum eo te clàm ſubduxi-*
ſti mihi.
Tha. *Libuit* Th *Pamphilam ergò huc redde, niſi vi mavis eripi.*
C *Tibi illam reddat? aut [illegible]u eam tangas, omnium?* G. *ah! quid*
ais? tace.
C. *Quid tu tibi vis?* Thr. *Ego non tangam meam?* C. *tuam au-*
tem furcifer?
G. *Cave ſis: neſcis, cui [illegible]eledicas nunc viro.* C. *non tu hinc abis?*
Scín' tu, [illegible]t tibi res ſe habeat? ſi quicquam hodie hîc turbæ cæ?
peris,
Faciam ut hujus loci, dicíque, meíque ſemper memineris, (tibi
G. *Miſeret tui me, qui hunc tantum hominem facias inimicum*
C. *Diminuam ego caput tuum hodie, niſi abis.* G. *ain' verò canis?*
Siccine agis? Thr. *quis tu es homo? quid ibi vis? quid cum illa*
rei tibi eſt?
C. *Scibis: principiò eam eſſe dico liberam.* Thr. *hem!* C. *civem*
Atticam. Thr. *hui!*
C. *Meam ſororem.* Thr. *os durum.* C. *miles, nunc adeò dico tibi.*
Nè vim f[illegible]ias ullam in illam. Th is, ego eo ad Sophronam
Nutricem, ut eam adducam, & ſigna oſtendam hæc. Thr. *tún'*
me prohíbeas,
Manè[illegible]angam? C. *prohibeo, inquam.* G. *audín' tu? hic fur-*
ti ſe allìgat.
C. *Satín' hoc eſt tibi?* Thr. *hoc idem tu ais, Thais?* Tha. *quære*
qui[illegible]ondeat.

Thr. *Quid nunc agimus?* G. *Quin redeamus: jam hæc tibi aderit ſupplicans*
Ultro, Thr. *credin'?* G. *immo certè: novi ingenium mulierum:*
NOLUNT, ubi velis; ubi nolis, cupiunt ultro. Thr. *bene putas*
G. *Jam dimitto exercitum?* Thr. *ubi vis.* G. *Sanga, ità uti fortes decet*
Milites, domique focique fac viciſſim ut memineris.
S. *Jamdudum EST animus in patinis.* G. *frugi es.* Thr. *vos me hàc ſequimini.*

ACTUS V. SCENA I.

Arg. Ex Pythia ancilla Thais à Chærea vitiatam cognoſcit Pamphilam.

Iambici ſenarii.

Thais, Pythias.

PErgin' ſceleſta mecum perplexè loqui?
Scio, neſcio: abiit: audivi: ego non affui.
Non tu iſthuc mihi dictura apertè es, quicquid eſt?
Virgo conſciſſâ veſte lacrumans obticet:
Eunuchus abiit, quamobrem? quid factum eſt? taces?
P. *Quid tibi ego dicam miſera? illum eunuchum negant*
Fuiſſe. T. *quis fuit igitur?* P. *iſte Chærea.*
T. *Qui Chærea.* P. *iſte ephebus frater Phædriæ.*
T. *Quid ais, venefica!* P. *atqui certò comperi.*
T. *Quid is, obſecro, ad nos? quamobrem adductus eſt?* P. *neſcio.*
Ni ſi amâſſe credo Pamphilam. T. *hem miſera occidi.*
Infelix, ſiquidem tu iſthæc vera prædicas.
Num id lacrumat virgo? P. *id opinor.* T. *quid ais, ſacrilega?*
Iſthuccine interminata ſum hinc abiens tibi?
P. *Quid facerem? ità ut tu juſſiſti, ſoli credita eſt,*
T. *Sceleſta, OVEM lupo commiſiſti: diſpudet,*
Sic mihi data eſſe verba: quid hominis illic eſt?
P. *Hera mea, tace, obſecro: ſalvæ ſumus: hominem*
Habemus ipſum. T. *ubi is eſt?* P. *hem! ad ſiniſtram: non vides?*
En! T. *video.* P. *comprehendi jube, quantum poteſt.*
T. *Quid illi facies, ſtulta?* P. *quid faciam, rogas?*
Vide amabò, ſi non, cùm adſpicias, os impudens
Videtur. T. *non.* P. *tum, quæ ejus conſidentia eſt.*

ACT.

ACT. V. SCENA II.

Arg. Thais cum Chærea contendit ob vitiatam Pamphilam: deinde condonat noxam petenti uxorem, quam vitiaverat.

Ejusdem generis.

Chærea, Thais. Pylhias.

APud Antiphonem uterque, mater & pater,
Quasi deditâ operâ, domi erant, ut nullo modo
Introire posſem, quin viderent me, interim
Dum ante ostium sto, notus mihi quidam obviàm
Venit; ubi vidi, ego me in pedes, quantum queo,
In angiportum quoddam desertum; indè item
In aliud, indè in aliud: ità miserrimus
Fui fugitando, ne quis me cognosceret.
Sed éstne hæc Thais, quam video? ipsa est: hæreo.
Ah! quid faciam? quid mea autem? quid faciet mihi?
T. *Adeamus. Bone vir, Dore, salve: dic mihi,*
Ausugistin'? C. *hera, factum.* T. *satin'id tibi placet?*
C. *Non.* T *credin' te impunè habiturum?* C. *unam hanc noxiam*
Mitte: si aliam unquam admisero ullam, occidito.
T. *Num meam sævitiam veritus es?* C. *non.* T. *quid igitur?*
C. *Hanc metui, ne me criminaretur tibi.* (*pudens?*
T. *Quid feceras?* C. *paululum quiddam.* P. *eho! paululum im-*
An paululum esse hoc tibi videtur virginem
Vitiare civem? C. *conservam esse credidi.*
P. *Conservam? vix me contineo quin involem in*
Capillum: monstrum! etiam ultro derisum advenit
T. *Abi hinc, insana.* P. *quid ità verò? debeam,*
Credo, isti quicquam furcifero, si id fecerim;
Præsertim cùm se servum fateatur tuum.
T. *Missa hæc faciamus. Non te dignum Charea*
Feciſti: nam si ego digna hâc contumeliâ
Sum maximè, at tu indignus qui faceres tamen.
Neque ædipol, quid nunc consili capiam, scio,
De virgine isthac: ità conturbâsti mihi
Rationes omnes, ut eam non possim suis,
Ità ut æquum fuerat, atque ut studui, tradere, ut
Solidum parerem hoc mihi beneficium, Charea.
C. *At nunc dehinc spero æternam inter nos gratiam*
Fore Thais: sæpe ex hujusmodi re quapiam, &

MALE

MALO ex principio magna familiaritas
Conflata est. Quid, si hoc quispiam voluit Deus?
T. *Equidem pol in eam partem accipióque, & volo.*
C. *Imo itá quæso: unum hoc scito, contumeliæ*
Non me fecisse causâ, sed amoris. T. *scio.*
Et pol propterea magis nunc ignoscо ibi.
Non adeò inhumano ingenio sum, Chærea,
Neque tam imperita, ut, quid amor valeat, nesciam.
C. *Te quoque jam, Thaïs, ità me dî bene ament, amo.*
P. *Tum pol ab isto tibi, hera, cavendum intelligo.*
C. *Non ausim.* P. *nihil tibi quicquam credo.* T. *desinas.*
C. *Ego me tuæ commendo & committo fidei*
Nunc ego te in hac re mihi oro ut adjutrix fies:
Te mihi patronam cupio, Thaïs, te obsecro.
Emoriar, si non hanc uxorem duxero.
T. *Tamen, si pater.* C. *quid? ah! volet, certò scio,*
Civis modò hæc sit. T. *paululùm opperiri*
Si vis, jam frater ipse hîc aderit virginis:
Nutricem accersitum iit, quæ illam aluit parvolam:
In cognoscendo tûte ipse aderis, Chærea.
C. *Ego verò maneo.* T. *vísne interea, dum is venit,*
Domi operiamur potiùs quàm hîc ante ostium?
C. *Immo, percupio.* P. *quam tu rem curatura, obsecro, es?*
T. *Nam quid ità?* P. *rogitas? hunc tu in ædes cogitas*
Recipere post hac? T. *cur non?* P *crede hoc meæ fidei,*
Dabit hic aliquam pugnam denuo. T. *aul! tace, obsecro.*
P. *Parùm perspexisse ejus vidêre audaciam.*
C *Non faciam, Pythias.* P. *Non pol, credo, Chærea,*
Nisi si commissum non erit. C *quin, Pythias,*
Tu me servato. P. *neque pol servandum tibi*
Quicquam dare ausim, neque te servare: apage te.
T. *Optumè, adest ipse frater.* C. *perii hercle: obsecro,*
Abeamus intrò Thaïs: nolo me in via
Cum hac veste videat. T. *quamobrem tandem? an quia pudet?*
C. *Idipsum.* P. *idipsum? vi go verò.* T. *í præ, sequar.*
Tu istî hîc mane, ut Chremem introducas, Pythias.

ACT.

ACT. V. SCENA III.

Arg. Pythias secum cogitat, quo dolo Parmenonem ulcisci possit.

Iambici senarii.

Pythias, Chremes, Sophrona.

Quid? quid venire in mentem nunc possit mihi,
Quidnam quî referam illi sacrilego gratiam,
Qui hunc supposuit nobis? C. move verò ocyùs
Te, nutrix. S. moveo. C. video, sed nil promoves.
P. Fámne ostendisti signa nutrici? C. omnia.
P. Amabò, quid ait? cognoscîtne? C. ac memoriter.
P. Bene ædipol narras: nam illi faveo virgini.
Ite intrò: jamdudum hera vos expectat domi.
Virum bonum eccum Parmenonem incedere
Video: vide ut otiosus sit, si diis placet.
Spero me habere, quî hunc meo excruciem modo.
Ib intrò, de cognitione ut certum sciam:
Pòst exibo, atque hunc perterrebo sacrilegum.

ACTUS V. SCENA IV.

Arg. Gloriatur Parmeno, quòd Chæream pro eunucho ad Thaidem deduxerit: meretricum sordes commemorat, quam rem iniquo fert animo Pythias.

Ejusdem rationis.

Parmeno. Pythias.

Reviso quidnam Chærea hîc rerum gerat.
Quòd si astu rem tractavi (di vostram fidem!)
Quantam, & quàm veram laudem capiet Parmeno!
Nam ut omittam, quòd ei amorem difficillimum, &
Carissimum ab meretrice avara, virginem
Quam amabat, eam confeci sine molestia,
Sine sumptu, sine dispendio, tum hoc alterum,
Id verò est quod ego mihi puto palmarium,
Me repperisse, quomodo adolescentulus
Meretricum ingenia & mores possit noscere;
Maturè ut cùm cognôrit perpetuò oderit.
Quæ dum foris sunt, nihil videtur mundius,
Nec magis compositum quicquã, nec magis elegans:
Quæ, cum amatore suo cùm cœnant, liguriunt.
Harum videre ingluviem, sordes, inopiam,
Quàm inhonestæ solæ sint domi, atque avidæ cibi,

Quo

Quo pacto ex jure hesterno panem atrum vorent,
Nosse omnia hæc, salus est adolescentulis
P. *Ego pol te pro istis dictis & factis, scelus,*
Ulciscar, ut ne impunè in nos illuseris.

ACT. V. SCENA V.

Arg. Parmenonem terret Pythias, confingens intus colligatum à Chremete Chæream, propter oblatum Pamphilæ vitium.

Trochaici octonarii catalectici,

Pythias, Parmeno.

PRô deûm fidem! *facinus fœdum: ô infelicem adolescentulum!*
O sceleſtum Parmenonem, qui istum huc adduxit? Pa. *quid est?*
Py. *Miseret me: itaque, ut nè viderem, misera huc effugi foras.*
Quæ futura exempla dicunt in eum indigna? Pa. *ô Jupiter!*
Quæ illæc turba est? numnâ ego perii? adibo: quid ist huc, Pythias?
Quid ais? in quem exempla ficnt? Py. *rogitas, audacissime? (as?*
Perdidisti istum quem adduxti pro eunucho adolescentulum,
Dum studes dare verba nobis. Pa. *quid ità? aut quid factum est? cedo.*
Py. *Virginem istam, Thaidi hodie, quæ dono data est,*
Scin' eam hinc civem esse? & ejus fratrem apprimè nobilem?
Pa. *Nescio.* Py. *atqui sic inventa est: eam iste vitiavit miser.*
Ille ubi id rescivit factum frater violentissimus.
Pa. *Quidnam fecit?* Py. *colligavit primùm eum miseris modis.*
Pa *Colligavit! hem!* Py. *atque equidem orante, ut nè id faceret, Thaide*
Pa. *Quid ais?* Py. *nunc minatur porrò sese id quod mœchis solet fieri,*
Quod ego nunquam vidi fieri, neque velim Pa. *quâ audaciâ*
Tantum facinus audet? Py. *quid ità tantum?* Pa. *an non hoc maxumum est?*
Quis homo pro mœcho unquam vidit in domo meretricia
Deprendi quenquam? Py *nescio* Pa *at nè hoc nesciatis, Pythias,*
Dico, edico vobis, nostrum esse illum herilem filium. Py. *hem!*
Obsecro, an is est? Pa *nè quam in illum Thrasonem fieri sinat.*
Atque adeò autem cur non egomet intrò eo? Py. *vide Parmeno,*
Quid agas, nè neque illi prosis, & tu pereas: nam hoc putant,
Quicquid factum est, ex te esse ortum. Pa. *quid igitur faciam miser?*

Quîdve

Quidve incipiam? ecce autem video rure redeuntem ſenem.
Dicam huic, an non? dicam hercle: etſi mihi magnum malum
Scio paratum: ſed neceſſe eſt, huic ut ſubveniat. Py. ſapis:
Ego abeo intrò: tu iſti narrato ordine, ut factum ſiet.

ACTUS V. SCENA VI.

Arg. A villa otioſo & quieto redit ad urbem animo hîc ſenex, neq; enim mores ſuorum clamitat, neque mali quidpiam ſuſpicatur: ſed ruſculo ſuo gratias agit, cujus beneficio ignorat, quid in urbe agant filii, quorum amores & facta nunc demum cognoſcit ex Parmenone.

Iambici ſenarii.

Laches, Parmeno

EX meo propinquo rure hoc capio commodi:
Neque agri, neque urbis odium me unquam percipit.
Ubi ſati'as cœpit fieri, commuto locum.
Sed éſtne ille noſter Parmeno? & certè ipſus eſt.
Quem præſtolare, Parmeno hîc ante oſtium?
Pa. *Quis homo eſt? hem! ſalvum te advenire, here, gaudeo.*
L. *Quem præſtolare? P. perii; lingua hæret metu. L. hem!*
Quid eſt quod trepidas? ſati' ne ſalvæ? dic mihi.
P. Here, primùm te arbitrari id quod res eſt, velim:
Quicquid hujus factum eſt, culpâ non factum eſt meâ.
L. *Quid? P. rectè ſanè interrogâſti: oportuit*
Rem prænarrâſſe me. Emit quendam Phædria
Eunuchum, quem dono huic daret. L. cui? Pa. Thaidi.
L. *Emit? perii hercle: quanti? P. vigenti minis.*
L. *Actum eſt, Pa. tum quandam fidicinam amat hic Chæreâ:*
L. *Hem! quid! amat? an ſcit jam ille quid meretrix ſiet?*
An in æſtu venit? ALIUD ex alio malum.
Pa. *Here, né me ſpectes: me impulſore hæc non fecit.*
L. *Omitte de te dicere: ego te, furcifer,*
Si vivo: ſed iſthuc, quicquid eſt, primùm expedi.
Pa. *Is pro illo eunucho ad Thaidem hanc deductus eſt.*
L. *Pro eunuchón! Pa. ſic eſt. hunc pro mœcho poſtea*
Comprehendêre intus, & conſtrinxêre. L. occidi.
Pa. *Audaciam meretricum ſpecta. L. nunquid eſt*
Aliud mali damnive quod non dixeris,
Reliqui? Pa. tantum eſt. L. ceſſón' huc intrò irrumpere?

Pa. *Non*

P. *Non dubium eſt, quin mihi magnum ex hac re ſit malum,*
Niſi, quia neceſſe fuit hoc facere, id gaudeo,
Propter me hiſce aliquid eſſe eventurum mali.
Nam jamdiu aliquam cauſam quærebat ſenex,
Quamobrem inſigne aliquid faceret: is nunc repperit.

ACTUS V. SCENA VII.

Arg. Pythias egrediens irridet Parmenonem plus ſatis credulum; ſimul populum docet, quid intus egerit ſenex.

Iambici octonarii cataleĉtici.

Pythias. Parmeno.

NUnquam ædipol quicquam jamdiu, quod magis vellem evenire,
Mî evénit, quàm quòd modò ſenex intrò ad nos venit errans.
Mihi ſoli ridiculo fuit, quæ, quid timeret, ſcibam.
Pa. *Quid hoc autem eſt?* Py. *nunc id prodeo, ut conveniam Parmenonem.*
Sed ubi obſecro eſt? Py *mén' quærit hæc?* Py. *atq; eccum! video: adibo.*
Pa. *Quid eſt, ineptа? quid tibi vis? quid rides? pergín?* Py. *perii.*
Defeſſa jam ſum miſera te ridendo. Pa. *quid ità?* Py. *rogitas?*
Nunquam ædipol hominem ſtultiorem vidi, nec videbo: ah!
Non poteſt ſatis narrari, quo ludos præbueris intus.
At etiam primò callidum & diſertum credidi hominem.
Quid? illicone credere ea, quæ dixi, oportuit te?
An pœnitebat flagitii, te autore quod feciſſet
Adoleſcens, ni miſerum inſuper etiam patri indicares?
Nam quid illi credis animi tum fuiſſe, ubi veſtem vidit
Illam eſſe eum indutum pater? quid jam ſcis te periiſſe?
Pa. *Ehem! quid dix'ti peſſuma? an mentita es? etiam rides?*
Itán' lepidum tibi viſum eſt ſcelus, nos irridere? Py. *nimiùm.*
Pa. *Siquidem iſthuc impunè habueris.* Py. *verum?* Pa. *reddam hercle.* Py. *credo:*
Sed in diem iſthuc Parmeno eſt foraſſe, quod minitare:
Tu jam pendebis, qui ſtultum adoleſcentulum nobilitas
Flagitiis, & eundem indicas: uterque ita te ixemdla edent.
Pa. *Nullus ſum.* Py. *hic pro illo munere tibi honos eſt habitus: abeo.*
Pa. *Egomet meo indicio miſer, quaſi ſorex, hodie perii.*

ACT.

ACT. V. SCENA VIII.

Arg. Statuit hîc miles ultro se dedere Thaidi, Herculis exemplo, qui Omphalæ servivit in lanificio, pro clava & leonis tegmine, acceptis ab ea calatho & colo.

Trochaici octonarii catalectici.

Gnatho, Thraso.

Quid nunc? quâ spe, aut quo consilio huc imus? quid inceptas, Thraso? (est?
T. Egône? ut Thaidi me dedam & faciam quod jubeat. G. quid
T. Qui minus huic, quàm Hercules servivit Omphalæ? G. exemplum placet.
utinam tibi commitigari videam sandalio caput!
Sed quid? fores crepuêre ab ea: quid autem hoc est mali!
Hunc ego nunquam videram etiam: quidnam properans hinc prosilit?

ACTUS V. SCENA IX.

Arg. Qui aliàs gaudebat à se viriatam puellam Chærea, eandem quod permissu sit patrem habiturus uxorem, nunc exultat: & in partem amoris recipitur à Thaide miles Thraso,

Chærea, Parmeno, Phædria, Gnatho, Thraso.

O Populares, ecquis me vivit hodie fortunatior?
Nemo hercle quisquam: nam in me plane dî patefatē suam
Omnem ostendêre, cui tam subitò tot congruerint commoda.
Pa. *Quid hic lætus est?* C. *ô Parmeno mi, ô mearum voluptatum omnium*
Inventor, inceptor, perfector, scîn' me, in quibus sim gaudiis?
Scis Pamphilam meam inventam civem? Pa. *audivi.* C. *scis sponsam mihi?*
Pa. *Bene, ità me dî ament factum.* G. *audin' tu illum, quid ait?*
C. *tum autem Phædriæ,* (mus.
Meo fratri, gaudeo amorem esse omnem in tranquillo: una est do-
Thaïs patri se se commendavit, in clientelam & fidem
Nobis dedit se. Pa. *fratris igitur Thaïs tota est.* C. *scilicet.*
Pa. *Jam hoc aliud est, quod gaudeamus: miles pellitur foras.*
C. *Tum tu, frater, ubi ubi est, fac quamprimum hæc audiat.*
Pa. *visam domum.*
T. Nunquid, Gnatho, dubitas, quin ego perpetî ò perierim?
G. *sine*
Dubito, opinor, C. *quid commemorem primum? aut quem laudem*
maximè? *Illum*

Illum, qui mihi dedit consilium ut facerem; an me, qui id ausus
Incipere? an fortunam collaudem, quæ gubernatrix fuit, (sim
Quæ tot res, tantas, tam opportunè in unum conclusit diem? an
Mei patris festivitatem & facilitatem? ô Jupiter,
Serva obsecro hæc nobis bona. Ph. *dî vostram fidem! incredibilia*
Parmeno modò quæ narravit: sed ubi est frater? C. *præsto est.*
Ph. *gaudeo.*
C. *Satis credo: nihil est Thaide hac, frater, tuâ dignius*
Quod ametur: ità nostræ est omni fautrix familiæ Ph. *huic mihi*
Illam laudas! T. *perii: quanto sei est minu', tanto magis amo.*
Obsecro, Gnatho, in te spes est. G *quid vis faciam?* T. *perfice hoc*
Precibus pretio, ut hæream in parte aliqua tandem apud Thaidē.
G *Difficile est.* T. *siquid collibuit, novi te: hoc si effeceris,*
Quodvis donum præmium à me optato, id optatum feres.
G. *Itán?* T. *sic erit.* G. *hoc si efficio, postulo ut mihi tua domus*
Te præsente, absente, pateat; invocato ut sit locus (audio?
Semper. T. *do fidem ità futurum.* G. *accingar.* Ph. *quem hîc ego*
O Thraso. T. *Salvete.* Ph. *tu fortasse, quæ facta hîc sient,*
Nescis. T. *scio.* Ph. *cur ergo in his te ego conspicor regionibus?*
T. *Vobis fretus.* Ph. *scin' quàm fretus? miles edico tibi,*
Si in platea hac te offendero pòst unquam nihil quod dicas mihi,
Alium quærebam, iter hàc habui: periisti G. *eia haud sic decet.*
Ph. *dictum est* G. *non cognosco vestrũ tam superbum.* Ph. *sic erit*
G. *Priùs audite paucis: quod cùm dixero, si placuerit,*
Facitote. Ph. *audiamus.* G. *tu concede paulùm istuc, Thraso.*
Principiò ego vos credere ambos hoc mihi vehementer velim,
Me, hujus quicquid facio, id facere maximè causâ mea:
Verùm idem si vobis prodest, vos non facere insciția est.
P. *Quid id est?* G *militẽ rivalẽ ego recipiendum censeo.* P. *hem!*
Recipiendum? G. *cogita modó: tu hercle cum illa Phædria*
Et libenter vivis, ete im bene libenter victitas:
Et quod des paulum: & necesse est multum accipere Thaidem,
Ut tuo amori suppeditare possit sine sumptu tuo.
Ad omnia hæc magis opportunus, nec magis ex usu tuo
Nemo est, principio & habet quod det, & dat nemo largiùs:
Fatuus est, insulsus, tardus, stertit noctésque & dies:
Neq; tu istum metuas nè amet mulier: pellas facilé, ubi velis.
Ph. *Quid agimus?* G *præterea hoc etiam, quod ego vel primum*
puto, *Accipis*

Accipit hominem nemo meliùs prorſus, neque prolixiùs,
P. *Mirum, ni illoc homine quoquo pacto opus eſt.* C. *idem ar bitror*
G. *Rectè facitis: unum etiam hoc vos oro, ut me in voſtrum gre-*
Recipiatis: ſati' diu hoc jam ſaxum volvo. P. *recipimus* (gem.
C. *Ac libenter.* G. *at ego pro iſthoc, Phædria, & tu Chærea,*
Hunc comedendum, & deridendum vobis præbeo. C *placet.*
P *Dignus eſt* G. *Thraſo, ubi vis, accede.* T. *obſecro te, quid agim⁹?*
G, *Quid? iſti te ignorabant: poſtquam eis mores oſtendi tuos,*
Et collaudavi ſecundùm facta & virtutes tuas,
Impetravi. T. *bene feciſti: gratiam habeo maxumam*
Nunquam etiam fui uſquam, quin me omnes amarent plurimùm.
C. *Dixín' ego vobis, in hoc eſſe Atticam eloquentiam?*
P. *Nihil præter promiſſum eſt.* C. *ité hác. Vos valete, & plaudite.*

HEAUTONTIMORUMENI

Perſonæ earúmque interpretatio.

Chremes, ſenex,
Menedemus, ſenex, ἤτοι τὸ τοῦ δήμου κῦρος, ἢ μόνων παρὰ τῷ δήμῳ, vel robur populi, vel apud populum manens.
Clitipho, adoleſcens, κλειτὸν φῶς. *claritas lucis.*
Clinia, adoleſcens, παρὰ τὸ κλεινόν. à celebritate.
Syrus, ſervus, nomen gentile.
Dromo, ſervus.
Bacchis, meretrix, ἀπὸ τοῦ βάκχα.
Antiphila, amaſia, ἡ ἐν τῷ μέσῃ φιλοῦσα, redamans, vel contra amans.
Soſtrata, matrona, τὴν σωτὴν σώζουσα, à ſalute copiarum; fœmininum eſt, de maſculinis factum.
Nutrix.
Phrygia, ancilla, gentile nomen.

Sequentem perſonarum, tantùm hîc mentio ſit.

Archonides, ſenex, ἀπὸ τοῦ ἀρχων παρωνύμως, eſt principatûs in eo nomine ſignificatio.
Phanocrates, ſenex, φανερὸν τὸ κῦρος, manifeſtum ſeu illuſtre robur.

M. ANTONII MURETI IN *HEAUTONTIMORUMENON* TERENTII ARGUMENTUM.

CHremes Soſtratæ uxori gravidæ præceperat, ſi puellam pareret, ut eam ſtatim interficeret. Fuit hæc immanitas in veterum moribus, ut, cum fera nulla ſit, quæ fœtus ſuos non diligat, ipſi, quos alere vellent liberos, eos recens natos aut interficere, aut exponere fas putarent. Soſtrata puellam enixa (ut eſt maternus ſemper animus clementior) vitam ei adimere non ſuſtinuit; ſed pauperculæ cuidam anui Corinthiæ, Philtere nomine, exponendam dedit, etiámq; muliebri quadam ſuperſtitione, annulum de digito detractum ſuo, juſſit, ut unà cum puellâ exponeret; id quod tum ſtultè factum videri poterat, poſtea puellæ ſaluti fuit: ejus enim annuli ope tandem agnita eſt à ſuis. Anus acceptam puellam, Antiphilam nominat, educátq; ut ſuam; eam, cùm adoleviſſet, anúsque illius filia putaretur, Menedemi filius Clinia perdiùè amare cœpit, propè jam ut pro uxore haberet: quod ubi reſcivit pater, ità violenter tulit, ut filium aſſiduitate jurgandi, clàm militatum in Aſiam abire coegerit: tum verò quæ filii amorem iniquo animo tulerat, multò iniquiore ejuſdem abſentiam ferre cœpit. Itaque ut de ſe ſupplicium abſenti filio daret, qui eum ſævitiâ ſuâ exegiſſet ex ædibus, ædes, ſupellectilem, familiam vendit, præter, qui ſervi ad opus ruri faciundum utiles erant: ingentémque ſibi agrum comparat, ubi à prima luce ad noctem non ſervos modò exerceret, verùm etiam homo ſexagenarius, ſenectutem miſeris modis excruciaret ſuam. Profectò Cliniâ, Philtera, quæ, ut dixi, Antiphilæ putabatur mater, extremum vitæ diem morte confecit. Clinia, cùm jam menſes tres abfuiſſet, amicæ deſiderio reverſus, non auſus eſt patri ſe in conſpectum dare, antiquâ illius aſperitatem veritus: ſed ad Clitiphonem, Chremetis filium, divertit, quicum magna ipſi à puero familiaritas interceſſerat. Clitipho, ſodalis reditu lætus, Syrum & Dromonem ſervos (jam autem adveſperaſcebat) in urbem, ad accerſendam Antiphilam mittit. Expoſuerat eo ipſo die Menedemus Chremeti, quanto ſibi deſiderio eſſet filius; parùm ut abfuerit quin Chremes, cùm primùm de reditu Cliniæ accepit, mitteret, qui ei nunciarent: continuit tamen ſe in diem poſterum, quod ità magis è re illius fore cenſeret Syrus, ſummâ ſervus & audaciâ, & aſtutiâ, qui cùm Antiphilam tantùm accerſere juſſus eſſet, etiam Bacchidem adduxit: erat hæc meretrix procax, potens, ſumptuoſa, nobilis, cujus ſe amore haud ità pridem irretierat Clitipho. Quò autem res Chremetem lateret, hoc conſilium capiunt, ut Bacchidem quidem amicam Cliniæ, Antiphilam verò unam ex illius ancillis eſſe ſimularent. Poſtridie manè Chremes ad Menedemum diluculo proficiſcitur, & rediiſſe Cliniam nunciat: ille gaudio amens filium jamjam videre

jamjam

Jamjam amplecti, jamjam ei se ſuáq; omnia permittere cupiebat: at Chremes, Cave, inquit, ſaxis, iſtoc enim modo & te, & eum, & rem unà perdideris tuam! ſimul ei oſtendit, quot incommoda capturus ſit, ſi tam molli eſſe ſe, támq; infracto animo oſtenderit. Cliniæ amicam (eam enim Bacchidem exiſtimabat) non jam pauperculam eſſe, aut parvo contentam, ut antea, ſed ſumptuoſam, gemmis atq; auro collucentem, cum familia numeroſiſſima. Una, inquit, mihi mox tantùm non paupertatem attulit, vedum tu te cenſeas oneri ferundo fore, ſi se illi perpetuò ſumptibus ſuppeditare oporteat: quin tu ità potius agito, humanè quidem & comiter excipito filium: iſtud tamen tam impotens illius deſiderium occultum habeto, tum ſi ille, quod amicæ det, ut habeat, machinam adverſum te aliquam ſtruet, falli te ſinito, ità & eum commodiùs retinebis apud te, & ſumptuum facies minùs. Hæc Chremes, neſcius (ut ſunt homines) oculatum ſuis eſſe ſe, cæcum domi: interea enim meditabatur Syrus, decem minas, quas Bacchidi pollicitus erat dare, eas quomodo illi à Chremete ipſo conficeret; jámq; inibierat, eum cum Chremes arreptum blandè compellat, hortatúrque, aliquam ad Menedemum fallaciam moliatur. Injecit in ſermone Syrus mendacium à ſe pro tempore confictum; annum Corinthiam, Antiphilæ (ità enim putabatur) matrem, mille drachmarum mutuò accepiſſe à Bacchide: eâ mortuâ, puellam pro pecunia illa arrhaboni relictam. Dum hæc aguntur, annulum ſuum agnovit Soſtrata, ejúsque indicio, Antiphilam filiam ſuam eſſe cognovit: gaudio exilient, omnem rem defert ad virum; qui, tâ levitate objurgatâ, repertam tamen filiam, ipſe quoque gaviſus eſt. Jam omnia in tranquillo erant, abſque Bacchide fuiſſet: ſed & illi quoquo modo decem excudendæ erant argenti minæ: & periculum erat, nè aliquà eam Chremes filii amicam eſſe reſciſceret: ibi Syrus audax conſilium init, quomodo & utrique ſeni rem, ut erat, patefeceret, & commodè ſe è tam impedito negotio expediret: primùm igitur Chremeti, Reperi, inquit, quomodo argentum à Menedemo eripiam; dicemus ei, Bacchidem hanc ſui Clitiphonis amicam eſſe: orabimúsque ut eam domi ſuæ dies aliquot eſſe patiatur, tèque id celatum velit: porrò Clinia filiæ tuæ, quæ modo reperta eſt, formam ſibi complacitam eſſe dicat, eámque petat uxorem. Quid tum? Pecuniam, inquit, petet à patre ſuo, qui novæ nuptiæ ornamenta coemat: eam pecuniam numeraturus eſt Bacchidi: jam autem ad Menedemum, Syri hortatu, tranſierat Bacchis, & eò pompam omnem ſuam traduxerat. Chremes primò non ſatis conſilium illud probare; At illam certè, inquit Syrus, pecuniam, pro qua filia tua oppoſita erat pignori, quin diſſolvas, facere honeſtè non potes. Ego verò, inquit Chremes, & libenter quidem. Imò verò, infit Syrus, dato eam Clitiphonis, qui ad Bacchidem deferat: ità enim faciliùs credet Menedemus eam illius eſſe. Sit ità ſanè. Numeratur à patre Clitiphoni pecunia quam ad meretricem perferret: interea totales detegitur: indignari Chremes & fremere, & minitari ſe omnia atrociſſima exempla editurum. Tandem, cum prius Antiphilam Cliniæ collocâſſet, partim Menedemi, partim uxoris precibus delinitus, ignoſcit. Clitipho ſe relictis meretricis amoribus, uxorem ducturum pollicetur. Cum autem cæterarum fabularum argumentum uno die contineri ſoleat, hujus non niſi biduo explicari poteſt.

C. SULP. APOLLINARIS PERIOCHA.

IN militiam proficiſci gnatum Cliniam,
Amantem Antiphilam, compulit durus pater:
Animíque ſeſe angebat, facti pœnitens.
Mox ut reverſu' eſt, clàm patrem divortitur
Ad Clitiphonem: is amabat ſcortum Bacchidem.
Cùm accerſeret cupitam Antiphilam Clinia,
Ut ejus Bacchis venit amica, ac ſervolæ
Habitum gerens Antiphila: factum id, quò patrem
Suum celaret Clitipho; hic technis Syri
Decem minas meretriculæ aufert à ſene.
Antiphila Clitiphonis reperitur ſoror.
Hanc Clinia, aliam Clitipho uxorem accipit.

HEAUTONTIMORUMENOS *TERENTII.*

ACTA LUDIS MEGALENSIBUS, L. CORNELIO LENTULO ET L. VALERIO FLACCO AED. CURUL. EGIT AMBIVIUS TURPIO. MODOS FECIT FLACCUS CLAUDII F. GRAECA EST MENANDRU, ACTA PRIMUM TIBIIS IMPARIBUS, DEINDE DUABUS DEXTRIS. ACTA ETIAM TERTIO, T. SEMPRONIO, M. JUVENTIO COSS.

PROLOGUS.

NE cui sit vestrûm mirum, cur partes scni
Poeta dederit, quæ sunt adolescentium:
Id primùm dicam: deinde, quòd veni, eloquar.
Ex integra Græca integram comœdiam
Hodie sum acturus Heautontimorumenon,
Duplex quæ ex argumento facta est simplici.
Novam esse ostendi, & quæ esset: nunc, qui scripserit,
Et cuja Græca sit, nî partem maximam
Existimarem scire vestrûm, id dicerem.
Nunc, quam ob rem has partes didicerim, paucis dabo
Oratorem voluit esse me, non prologum:
Vestrum judicium fecit: me actorem dedit.
Sed hic actor tantum poterit à facundia,
Quantum ille potuit cogitare commodè,
Qui orationem hanc scripsit, quam dicturu' sum:
Nam quod rumores distulerunt malevoli,
Multas contaminâsse Græcas, dum facit
Paucas Latinas: factum hic esse non negat,
Neque se id pigere; & deinde facturum autumat.
Habet bonorum exemplum: quo exemplo sibi
Licere id facere, quod illi fecerunt, putat.
Tum, quod malevolus vetus poeta dictitat:
Repentè ad studium hunc se applicâsse musicum,
Amicûm ingenio fretum, haud naturâ suâ:
Arbitrium vestrum, vestra æstimatio

Valebit quam ob rem omnes vos oratos volo,
Nè plus iniquûm possit quàm æquûm oratio.
Facite æqui sitis, date crescendi copiam
Novarum, qui spectandi faciunt copiam
Sine vitiis: nè ille pro se dictum existimet,
Qui nuper fecit servo currenti in via
Decêsse populum, cur insano serviat?
De illius peccatis plura dicet, cùm dabit
Alias novas, nisi finem maledictis facit.
Adeste æquo animo: date potestatem mihi.
Statariam agere ut liceat per silentium:
Nè semper servus currens, iratus senex,
Edax parasitus, sycophanta autem impudens,
Avarus leno, assiduè agendi sint mihi
Clamore summo, cum labore maxumo.
Mea causâ, causam hanc justam esse, animam inducite,
Ut aliqua pars laboris minuatur mihi.
Nam nunc novas qui scribunt, nihil parcunt seni:
Laboriosa si qua est, ad me curritur:
Si levis est, ad alium mox defertur gregem.
In hac est pura oratio: experimini
In utramque partem ingenium quid possit meum.
Si nunquam avarè pretium statui arti meæ,
Et eum esse quæstum in animum induxi maxumum,
Quàm maximè servire vestris commodis:
Exemplum statuite in me, ut adolescentuli
Vobis placere studeant potiùs quàm sibi.

ACT. I. SCENA I.

Argg. Menedemum excruciantem sese in agro laboribus Chremes alloquitur, sodulò causam inquirens, cur præter ætatem ille suam id faciat: respondens Menedemus, sui mœroris causam dicit esse filii abirionem, quem jurgiis & contumeliis domo ejectum impotentiùs desiderat.

Iambici senarii.

Chremes, Menedemus, senes.

QUanquam hæc inter nos nupera notitia admodum est;
Indè adeò, quòd agram in proximo hîc mercatus es.
Nec rei ferè sanè amplius quicquam fuit:

Tamen

Tamen vel virtus tua me, vel vicinitas,
(Quod ego in propinqua parte amicitiæ puto)
Facit, ut te audacter moneam, & familiariter,
Quòd mihi videre præter ætatem tuam
Facere, & præterquam res te adhortatur tua.
Nam prò Deûm atq; hominum fidem! quid vis tibi?
Quid quæris? annos sexaginta natus es,
Aut plus eo, ut conjicio. agrum in his regionibus
Meliorem, neque pretii majoris nemo habet:
Servos complures: proinde, quasi nemo siet,
Ità tute attentè illorum officia fungere.
Nunquam tam manè egredior, neque tam vesperè
Domum revertor, quin te in fundo conspicer
Fodere, aut arare, aut aliquid ferre: denique
Nullum remittis tempus, neque te respicis
Hæc non voluptati esse satis certò scio.
At enim me, Quantum hîc operis fiat, pœnitet:
Quod in opere faciundo operæ consumis tuæ,
Si sumas in illis exercendis, plus agas.
M. *Ghreme, tantúmne ab re tua est otii tibi,*
Aliena ut cures, cáque, nihil quæ ad te attinent?
C. *HOMO sum: humani nihil à me alienum puto.*
Vel me monere hoc, vel percontari puta;
Rectum est, ego ut faciam: non, te ut deterream.
M. *Mihi sic est usus, tibi ut opus est facto, face.*
C. *An cuiquam est usus homini, sc ut cruciet?* M. *Mihi est.*
C. *Si quid laboris est, nollem: sed istuc quid mali est?*
Quæso, quid de te tantum meruisti? M. *heu, hoi!*
C. *Nè lacruma: atque istuc, quicquid est, fac me ut sciam.*
Nè retice, nè verêre: crede, inquam, mihi.
Aut consolando, aut consilio, aut re juvero.
M. *Scire hoc vis?* C. *hâc causâ equidem, quâ dixi tibi.*
M. *Dicetur.* C. *At istos rastros interea tamen*
Depone, nè labora. M. *minimé.* C. *quam rem agis?*
M. *Ah! sine me, vacivom tempus nè quod dem mihi*
Laboris. C. *non sinam, inquam.* M. *ah! non æquum facis.*
C. *Hui! tam graves hos, quæso?* M. *sic meritum est meum.*

C. *Nunc loquere.* M. *filium unicum adolescentulum*
Habeo: (ah!) quid dixi? habere me? imò habui, Chreme;
Nunc habeam, necne, incertum est. C. *quid ità istuc?* M. *scies.*
Est è Corintho hîc advena anus paupercula:
Ejus filiam ille amare cœpit perditè,
Propè jam ut pro uxore haberet: hæc clàm me omnia.
Ubi rem rescivi cœpi non humaniter,
Neque ut ægrotum animum decuit adolescentuli,
Tractare, sed vi & viâ pervolgatâ patrum:
Quotidie accusabam: hem! Tibíne hæc diutiùs
Lucre speras facere, me vivo patre.
Amicam ut habeas propè jam in uxoris loco?
Erras si id credis, & me ignoras, Clinia.
EGO, te meum esse, dici tantisper volo,
Dum, quod te dignum est, facies: sed si id non facis,
Ego, quod me in te sit facere dignum, invenero.
Nulla adeò ex re istuc fit, nisi ex nimio otio.
Ego istuc ætatis non amori operam dabam:
Sed in Asiam abii hinc propter paupertem, atque ibi
Simul rem, & gloriam armis belli repperi,
Postremò adeò res rediit: adolescentulus
Sæpe eadem & graviter audiendo victus est:
Ætate me putavit & sapientiâ
Plus scire, & providere, quàm scipsum sibi:
In Asiam ad regē militatum abiit, Chreme. (*abest.*
C. *Quid ais!* M. *clàm me profectus, menses tres*
C. *Ambo accusandi: etsi illud inceptum tamen*
Animi est pudentis signum, & non inverecundi.
M. *Ubi comperi ex iis, qui ei fuêre conscii,*
Domum revertor mœstus atque animo ferè
Perturbato atque incerto præ ægritudine:
Assido, accurrunt servi, soccos detrahunt:
Video alios festinare, lectos sternere,
Cænam apparare; prosè quisque sedulò
Faciebant, quò illam mihi lenirent miseriam.
Ubi video hæc, cœpi cogitare, Hem! tot meâ
Solius solliciti sunt causâ, ut me unum expleant?
Ancillæ tot me vestiant? sumptus domi

Tantus

Tantos ego ſolus faciam? ſed gnatum unicum,
Quem pariter uti his decuit aut etiam ampliùs,
Quòd illa ætas magìs ad hæc utenda idonea eſt,
Ego cum hinc ejeci miſerum injuſtitiâ meâ.
Malo quidem me dignum quovis deputem,
Si id faciam: nam uſquè dum ille vitam illam colet
Inopem, carens patri ob meas injurias,
Interea uſque illi de me ſupplicium dabo,
Laborans, quærens, parcens, illi ſerviens.
Ità facio prorſus: nihil relinquo in ædibus,
Nec vas, nec veſtimentum: corraſi omnia.
Ancillas, ſervos, niſi eos qui opere ruſtico
Faciundo facilè victum exerceant ſuum,
Omnes produxi ac vendidi: inſcripſi illico
Ædes mercede: quaſi talenta ad quindecim
Coegi: agrum hunc mercatus ſum: hìc me exerceo:
Decrevi, tantiſper me minus injuriæ,
Chreme, meo gnato facere, dum fiam miſer:
Nec fas eſſe ullâ me voluptate hìc frui,
Niſi ubi ille huc ſalvus redierit meus particeps.
C. *Ingenio te eſſe in liberos leni puto, &*
Illum obſequentem, ſi quis rectè aut commodè
Tractaret: verùm neque tu illum ſatìs noveras,
Nec te ille: hoc ubi ſit, ibi non verè vivitur.
Tu illum, nunquam oſtendiſti, quanti penderes:
Nec tibi ille eſt credere auſus quæ eſt æquum patri.
Quod ſi eſſet factum, hæc nunquam evenìſſent tibi.
M. *Ità res eſt, fateor: peccatum à me maxumum eſt,*
C. *Menedeme, at porrò rectè ſpero & illum tibi*
Salvum affuturum eſſe hìc confido propediem.
M. *Utinam ità dì faxint!* C. *facient: nunc ſi commodum eſt,*
Dionyſia hìc ſunt, hodie apud me ſis volo.
M. *Non poſſum.* C. *cur non? quæſo tandem aliquantulum*
Tibi parce: idem abſens facere te hoc volt filius.
M. *Non convenit, qui illum ad laborem impulerim,*
Nunc me ipſum fugere. C. *ſiccine eſt ſententia?*
M. *Sic.* C. *bene vale.* M. *& tu.* C. *lacrumas excuſſit mihi,*
Miſerétque me ejus: ſed, ut dici tempus eſt,

Monstra

Monere oportet me hunc vicinum Phaniam,
Ad cœnam ut veniat: ibo, ut visam si domi est.
Nil opus fuit monitore: jamdudum domi
Præstò apud me esse aiunt: egomet convivas moror.
Ibo adeò hinc intrò: sed quid crepuerunt fores?
Hinc à me quisnam egreditur? huc concessero.

ACT. I. SCENA II.

Arg. Clinia domum ex Asia reversus, mirum in modum sollicitus est de amica, quam abiens Athenis reliquerat. De Cliniæ in patriam reditu, magna cum animi voluptate Clitipho nunciat patri suo Chremeti: Chremes filio ex Cliniæ vita & moribus vivendi modum præscribit.

Octonarii iambici trochaicique inter se mixti.

Clitipho, Chremes.

NIhil adhuc est, quod vereare, Clinia: haudquaquam etiam cessant:
Et illam simul cum nuncio tibi hîc affuturam
Hodie scio: proin tu sollicitudinem istam falsam, quæ te
Excruciat, omittas. C. *quîcum loquitur filius?* Cl. *pater adest,*
Quem volui: adibo: pater opportunè advenis.
C. *Quid id est?* Cl. *hunc Menedemum nôstin' nostrum vicinum?*
C. *probé.*
Cl. *Huic filium scis esse?* C. *audivi esse in Asia.* Cl. *non est pater,*
Apud nos est. C. *quid ais!* Cl. *advenientem, è navi egredientem illico*
Adduxi ad cœnam: nam mihi magna cum eo jam indè usque à pueritia
Semper fuit familiaritas. C. *voluptatem magnam nuncias.*
Quàm vellem Menedemum invitatum, ut nobiscum hodie esset ampliùs,
ut hanc lætitiam nec opinanti primus ei objicerem domi!
Atque etiam nunc tempus est. Cl. *cave faxis: non est opus, pater.*
C. *Quapropter?* Cl. *quia enim incertum est etiam, quid sese faciat, modò venit.*
Timet omnia, patris iram, & animum amicæ se erga ut sit suæ.
Eam miserè amat: propter eam hæc turba, atque abitio evenit.
C. *scio.*
Cl. *Nunc servolum ad eam in urbem misit, & ego nostrum unà Syrum.*

C. *Quid*

C. *Quid narrat?* Cl. *quid ille! se miserum esse.* C. *miserum! quem minu' credere est?*
Quid reliqui est, quin habeat, quæ quidem in homine dicuntur bona?
Parentes, patriam incolumem, amicos, genus, cognatos, divitias:
Atque HÆC perinde sunt, ut illius animus, qui ea possidet:
Qui uti scit, ei bona: illi, qui non utitur rectè, mala.
Cl. *Immo ille senex fuit importunus semper & nunc nihil magis*
Vereor, quàm nè quid in illum iratus plùs satìs faxit pater.
C. *Illènc! sed reprimam me: nam, in metu esse hunc, illi est utile.*
Cl. *Quid túte tecum?* C. *dicam: utut erat, mansum tamen oportuit.*
Fortasse aliquantò iniquior erat præter ejus lubidinem:
Pateretur: nam quem ferret, si parentem non ferret suum?
Hunccine erat æquum ex illius more, an illum ex hujus vivere? &
Quod illum insimulat durum, id non est: nam parentum injuriæ
Uniusmodi sunt ferme: paulò qui est homo tolerabilis,
Scortari crebrò nolunt: nolunt crebrò convivarier:
Præbent exiguè sumptum: & ea sunt tamen ad virtutem omnia.
Verùm ubi animus semel se cupiditate devinxit malâ.
Necesse est, Clitipho, consilia consequi consimilia: HOC
Scitum est, Periculum ex aliis facere, tibi quod ex usu siet.
Cl. *Ità credo.* C. *ego ibo hinc intrò, ut videam nobis quid cœnæ siet.*
Tu, ut tempus est diei, vide sis nè quò hinc abeas longiùs.
Cl. *Quàm iniqui sunt patres in omnes adolescentes judices:*
Qui æquum esse censent, nos jam à pueris illico nasci senes,
Neque illarum affines rerum esse, quas fert adolescentia.
Ex sua libidine moderantur, nunc quæ est, non quæ olim fuit.
Mihi si unquam filius erit, næ ille facili me utetur patre:
Nam & cognoscendi & ignoscendi dabitur peccati locus:
Non ut meæ, qui mihi per alium ostendit suam sententiam:
Perii: is mihi, ubi adbibit plus paulo, sua quæ narrat facinora!
Nunc ait, PERIclum ex aliis facito, tibi quod ex usu siet.
Astutus: næ ille haud scit quàm mihi nunc SURDO narret fabulam.

Magis

Magis nunc me amicæ dicta stimulant: Da mihi atq; affer mihi:
Cui quid respondeam, nil habeo: neque me quisquam est miserior:
Nam Clinia hic, etsi is quoque suarum rerum satagit, attamen
Habet bene ac pudicè eductam, ignaram artis meretriciæ.
Mea est potens, procax, magnifica, sumptuosa, nobilis.
Tum, quod dem ei, rectè est: nam nihil esse mihi, relligio est dicere.
Hoc ego mali non pridem inveni: neque etiam dum scit pater.

ACT. II. SCENA I.

Arg. Clinia cessatione & morâ Antiphilæ amicæ nimiùm torquetur: solet enim amantis animus omnis moræ, quantumvis brevis, impatientior esse.

Ejusdem generis.

Clinia, Clitipho.

SI mihi secundæ res de amore meo essent, jamdudum scio
Venissent: sed vereor nè mulier, me absente, hîc corrupta sit.
Concurrunt multæ opiniones, quæ mihi animum exaugeant;
Occasio, locus, ætas, mater, cujus sub imperio est, mala;
Cui nihil præter pretium jam dulce est. Clit. *Clinia.* Clin. *hei misero mihi!*
Clit. *Etiam caves, nè videat fortè hinc te à patre aliquis exire?*
Clin. *Faciam: sed nescio quid profectò mihi animus præsagit mali.*
Clit. *Pergin' istuc prius dijudicare, quàm scis quid veri sit?*
Clin. *Si nihil mali esset, jam hîc adessent.* Clit. *jam aderunt.*
Clin. *quando istuc erit?*
Clit. *Non cogitas hinc longiùs esse: & nôsti mores mulierum;*
Dum moliuntur, dum comuntur, annus est. Clin. *ô Clitipho,*
Timeo. Clit. *respira: eccum Dromonẽ cum Syro! unà adsunt tibi.*

ACT. II. SCENA II.

Arg. Clinia ex Syro intelligit, se absente, pudicè admodum vixisse Antiphilam: qua ex re ingenti gaudio perfunditur. Bacchis Clitiphonis amica ad cœnam adducitur, quæ tamen interim fingitur esse amica Cliniæ.

Octonarii trochaici & iambici, quibus immixti
iambici senarii.

Syrus, Dromo, Clinia, Clitipho.

AIn' tu! D. sic est. S. verùm interea dum sermones cædimus,
Illæ sunt relictæ. C. mulier tibi adest: audin' Clinia?
Cl. *Ego verò audio nunc demum, & video, & valeo, Clitipho.*
D. *Minimè mirum: adeò impeditæ sunt, ancillarum gregem*

Ducunt

Ducunt secum. Cl. *perii: unde illi sunt ancillæ?* C. *mén' rogas?*
S. *Non oportuit relictas: portant quid rerum.* Cl. *hei mihi!*
S. *Aurum, vestem: & vesperascit, & non noverunt viam.*
Factum à nobis stultè est: abi dum tu, Dromo, illis obviám.
Propera: quid stas? Cl. *væ misero mihi, quanta de spe decidi!*
C. *Quid isthuc? quæ res te sollicitat autem?* Cl. *rogitas quid fiet?*
Viden' tu ancillas, aurum, vestem? quam ego cum una ancillula
Hic reliqui, unde esse censes? C. *vah! nunc demum intelligo.*
S. *Dii boni! quid turbæ est? ædes nostræ vix capient, scio.*
Quid comedent, quid ebibent? quid seni erit nostro miserius?
Sed video, eccos quos volebam! Cl. *ô Jupiter! ubinam est fides?*
Dum ego propter te errans patriâ careo demens, tu interea loci
Collocupletâsti te, Antiphila, & me in his deseruisti malis,
Propterquam in summa infamia sum, & meo patri minùs obse-
quens:
Cujus nunc pudet me, & miseret, qui harum mores cantabat
mihi,
Monuisse frustra, neque potuisse eum unquam me ab hac expellere.
Quod nunc faciam tamen: cùm gratum mihi esse potuit, nolui.
Nemo est miserior me. S. *hic de nostris verbis errat videlicet,*
Quæ hìc sumus locuti. Clinia; aliter tuum amorem, atq; est, accipis:
Nam & vita est eadem, & animus te erga idem ac fuit,
Quantum ex ipsa re conjecturam fecimus.
Cl. *Quid est, obsecrò? nam mihi nunc nihil rerum omnium est*
Quod malim, quàm me hoc falsò suspicarier.
S. *Hoc primum, ut nè quid hujus ignores: Anus*
Quæ est dicta mater esse ei antehac, non fuit:
Ea obiit mortem: hoc ipsa in itinere alteræ
Dum narrat, fortè audivi. C. *quænam est altera?*
S. *Mane, hoc, quod cœpi, primùm enarrem, Clitipho:*
Pèst isthìc veniam. C. *propera.* S. *jam primùm omnium,*
ubi ventum ad ædes est, Dromo pultat fores:
Anus quædam prodit: hæc ubi aperuit ostium,
Continò hic se conjecit intrò: ego consequor.
Anus foribus obdit pessulum, ad lanam redit.
Hinc sciri potuit, aut nusquam alibi, Clinia;
Quo studio vitam suam, te absente, exegerit:
Vbi de improviso est interventum mulieri

(*Nam*

(*Nam ea res dedit tum existumandi copiam*
Quotidianæ vitæ consuetudinem;
Quæ, cujusq; ingenium ut sit, declarat maxumè)
Texentem telam studiosè ipsam offendimus,
Mediocriter vestitam veste lugubri,
Ejus anuis causâ, opinor, quæ erat mortua,
Sine auro tum ornatam, ità utì quæ ornantur sibi:
Nullâ malâ re esse expolitam muliebri:
Capillus passus, prolixus, circum caput
Rejectus negligenter: pax. Clin. *Syre mi, obsecro,*
Nè me in lætitiam frustra conjicias. S. *anus*
Subtegmen nebat: præterea una ancillula
Erat: ea texebat unà pannis obsita,
Neglecta, immunda illuvie. Clit. *si hæc sunt, Clinia,*
Vera, ità utì credo, quis te est fortunatior?
Sciù tu hanc, quam dicit sordidatam & sordidam?
Magnum hoc quoque signum est dominam esse extra noxiam,
Cùm ejus tam negliguntur internuncii:
Nam disciplina est, eisdem, munerarier
Ancillas primùm, ad dominas qui affectant viam.
Clin. *Perge, obsecro te, & cave nè falsam gratiam*
Studeas inire: quid ait, ubi me nominas?
S. *ubi dicimus rediisse te, & rogare utì*
Veniret ad te, mulier telam deserit
Continuò, & lacrumis opplet os totum sibi, ut
Facilè scires desiderio id fieri tuo.
Clin. *Præ gaudio (ità me dî ament) ubi sim nescio:*
Ità timui. Clit. *at ego nihil esse scibam, Clinia.*
Agedum vicissim, Syre, dic, quæ illa est altera?
S. *Adducimus tuam Bacchidem.* Clit. *hem! quid Bacchidem?*
Eho! sceleste, quo illam ducis? S. *quò illam ego! ad nos scilicet.*
Clit. *Ad patrémne?* S. *ad eum ipsum.* Clit. *ó hominis impudentem audaciam!* S. *heus*
Tu! NON *fit sine periculo facinus magnum & memorabile.*
Clit. *Hoc vide: in mea vita tu tibi laudem is quæsitum scelus:*
ubi si paululum modò quid te fugerit, ego perierim.

Quid

Quid illo facias? S. at enim. Clit. quid enim? S. si sinas, dicam.
Clin. sine.
Clit. Sino. S. ità res est, hæc nunc quasi cum. Clit. quas, malúm, ambages mihi
Narrare occipit! Clin. Syre, verum hic dicit: mitte: ad rem redi.
S. Enimvero reticere nequeo: multimodis injurius
Clitipho est: neque ferri potis est. Clin. audiendum hercle est: tace.
S. Vis amare: vis potiri: vis, quod des illi, effici:
Tuum esse in potiundo periclum non vis. HAUD stultè sapis:
Siquidem id sapere est, velle te id, quod non potest contingere.
AUT hæc cum illis sunt habenda, aut illa cum his amittenda
Harum duarum conditionum nunc utram malis vide:
Etsi consilium, quod cepi, rectum esse & tutum scio:
Nam tua apud patrem amica tecum sine metu ut sit, copia est:
Tum, illi argentum quod pollicitus es, eâdem hâc inveniam viâ.
Quod ut efficerem, orando surdas jam aures reddideras mihi.
Quid aliud tibi vis? Clit. siquidem hoc sit. S. siquidem! experiundo ſies.
Clit. Agè, agè, cedo isthuc tuum consilium: quod id est? S. assimulabimus,
Tuam amicam hujus esse amicam. Clit. pulchrè: cedo: quid hic faciet suâ?
An ea quoque hujus dicetur, si hæc unà dedecori est parúm.
S. Immo ad tuam matrem abducetur. Clit. quid eó? S. longum est, Clitipho,
Tibi si narrem, quam ob rem id faciam: vera causa (st
Clit. fabulæ.
Nihil satis firmi video, quam ob rem accipere hanc mihi expediat mecum.
S. Mane habeo aliud, si isthuc metuis, quod ambo confiteamini
Sine periclo esse. Clit. hujusmodi, obsecro aliquid reperi S. maxumbo obviam hinc: dicam, ut revortantur domum. Clit hem! (mè:
Quid dix'ti! S. ademptum tibi jam faxo omnem metum.
In aurem utramvis otiosè ut dormias. (mo ò
Clit. Quid ago nunc? Clin. tune? quod boni est. Clit. Syre, dic
Verum. S. agè modó: hodie se ò ac nequicquam voles.
Clin. Datur modó: fruere dum licet: nam nescias,
Ejus sit potestas posthac, an nunquam, tibi.

Clit:

Clit. *Syre, inquam.* S. *perge porrò: tamen isthuc ago.*
Clit. *Verùm hercle isthuc est: Syre, Syre inquam, heus, heus Syre.*
S. *Concaluit: quid vis?* Clit. *redi, redi.* S. *adsum: dic, quid est? Jam hoc quoque negabis tibi placere.* Clit. *immo, Syre, Et me, & meum amorem, & fumam permitto tibi. Tu es judex: nè quid accusandus sis, vide.*
S. *Ridiculum est, te istuc me admonere, Clitipho: Quasi isthìc minor mea res agatur, quàm tua Hìc si quid nobis fortè adversi evenerit, Tibi erunt parata verba, huic homini verbera, Quapropter neutiquam hæc res neglectu est mihi. Sed istum exora, ut suam esse assimulet:* Clin. *scilicet Facturum me esse: in eum jam res rediit locum, ut sit necesse.* Clit. *meritò amo te, Clinia.*
Clin. *Verùm illa nè quid titubet.* S. *perdocta est probè.*
Clit. *At hoc demiror, quî tam facilè potueris Persuadere illi, quæ solet quos spernere!*
S. *IN TEmpore ad eam veni, quod omnium rerum est Primum: nam miserum quendam offendi ibi militem Ejus noctem orantem: hâc arte tractabat virum, Cupidum ut illius animum inopiâ incenderet, Eaque enque ut esset apud te hoc quàm gratissimum: Sed heus tu: vide sis, nè quid imprudens tuas. Patrem novisti, ad has res quàm sit perspicax: Ego te autem novi, quàm esse soleas impotens: Inversa verba, eversas cervices tuas, Gemitus, screatus, tusses, risus abstine.*
Clit. *Laudabis.* S. *vide sis.* Clit. *tutémet mirabere.*
S. *Sed quàm citò sunt consecutæ mulieres!*
Clit *ubi sunt? cur retines?* S *jam nunc hæc non est tua.*
Clit. *Scio, apud patrem: at nunc interim.* S. *nihil ò magis.*
Clit. *Sine.* S. *non sinam, inquam.* Clit. *quæso paulisper.*
S. *veto.*
Clit. *Saltem salutare.* S. *abeas, si sapis.* Clit. *eo: quid Isthic?* S. *manebit.* Clit. *ô felicem hominem!* S. *ambula.*

ACT.

ACTUS II. SCENA III.

Arg. Meretricia conditio per eam exprimitur, quæ meretrix est. Habet deinde hæc scena jucundum Cliniæ & Antiphilæ congressum. *Mixti generis, ut scena superior.*

Bacchis, Antiphila, Clinia, Syrus.

Æ *Depol, Antiphila mea, laudo te & fortunatam judico.*
Id cùm studuisti isti formæ mores ut consimiles forent:
Minimèque (ita me dii ament) miror, si te sibi quisque expetit.
Nam mihi, quale ingenium haberes, fuit indicio oratio tua.
Et cùm egomet nunc mecum in animo vitam tuam considero,
Adeóque vostrarum omnium, vulgus quæ ab se segregant;
Et vos esse ejusmodi, & nos non esse, haud mirabile est.
Nam vobis expedit esse bonas: nos quibuscum res est, non sinunt:
Quippe formâ impulsi nostrâ nos amatores colunt:
Hæc ubi immutata est, illi suum animum aliò conferunt.
Nisi si prospectum est interea aliquid, desertæ vivimus.
Vobis cum uno semel ubi ætatem agere decretum est viro,
Cujus mos maximè est consimilis vostrûm, hi se ad vos applicant:
Hoc beneficio utrique ab utrisque vero devincimini;
Ut nunquam ulla amori vostro incidere possit calamitas.
A. *Nescio alios: me quidem semper scio feciſſe sedulò,*
Ut ex illius commodo meum compararem commodum. C. *ah!*
Ergò, mea Antiphila, tu nunc sola reducem me in patriam facis?
Nam, dum abs te absum, omnes mihi labores fuêre, quos cepi, leves,
Præterquam tui carendum quod erat. S. *credo.* C. *Syre, vix suffero.*
Hoccine me miserum non licere meo modo ingenio frui? (*bit.*
S. *Immo, ut patrem tuum vidi esse habitum, diu etiam duras da-*
B. *Quisnam hic adolescens est, qui intuetur nos?* A. *ah! retine me obsecro.*
B. *Amabò, quid tibi est?* A. *disperii.* B. *perii misera quid stupes, Antiphila?* A. *videón' Cliniam, an non?* B. *quem vides?* C. *salve anime mi.*
A. *O mi expectate Clinia, salve.* C. *ut vales?*
A. *Salvum venisse gaudeo.* C. *teneòne te,*
Antiphila, maximè animo exoptatam meo?
S. *Ite intrò: nam vos jamdudum expectat senex.*

ACT. III. SCENA I.

Arg. Chremes Menedemo nunciat ex Asia rediisse filium: ex qua re Menedemus incredibili gaudio perfunditur, & filio posthac indulgere magìs instituit, quod ei magnopere dissuadet Chremes.

Iambici senarii.

Chremes, Menedemus.

Lucescit: hoc jam cesso pultare ostium
Vicini? primùm ex me ut sciat, sibi filium
Rediisse: etsi adolescentem hoc nolle intelligo.
Verùm, cùm videam miserum hunc tam excruciarier
Eju' abitu, celem[illegible]m insperatum gaudium,
Cum illi nihil peric'li ex indicio siet?
Haud faciam: nam, quod potero, adjutabo senem.
Item, ut filium meum amico atque æquali suo
Video inservire, & socium esse in negotiis,
Nos quoque senes est æquum senibus obsequi.
M. *Aut ego profectò ingenio egregio ad miserias*
Natus sum, aut illud falsum est, quod vulgò audio
Dici, DIEM adimere ægritudinem hominibus:
Nam mihi quidem quotidie augescit magìs
De filio ægritudo, & quantò diutiùs
Abest, magì' cupio tantó, & magì' desidero.
C. *Sed ipsum egreßum foras video: adibo, alloquar.*
Menedeme, salve: nuncium apporto tibi,
Cuju' maxumè te fieri participem cupis.
M. *Nunquidnam de gnato meo audisti, Chreme?*
C. *Valet atque vivit.* M. *ubinam est, quæso?* C. *apud me domi.*
M. *Meus gnatus!* C. *sic est.* M. *vênit!* C. *certé.* M. *Clinia*
Mem vênit! C. *dixi.* M. *eamus: duc me ad eum, obsecro.*
C. *Non volt te scire se rediisse: etiam & tuum*
Conspectum fugitat ob peccatum: tum hoc timet.
Nè tua duritia antiqua illa etiam adaucta sit.
M. *Non tu ei dixisti, ut essem?* C. *non:* M. *quam ob rem, Chreme?*
C. *Quia pessumè istuc in te atque in illum consulis,*
Si te tam leni & victo eße animo ostenderis.
M. *Non possum: satìs jam, satìs pater durus fui.* C. *ah!*
Vehemens in utramque partem, Menedeme, es nimis,
Aut largitate nimiâ, aut parsimoniâ.
In eandem fraudem ex hac re atque illa incides!

Primùm

Primùm olim, potiùs commeare filium
Quàm paterere ad mulierculam, quæ paululo
Tum erat contenta, cuique erant grata omnia,
Proterruisti hinc. Ea coacta ingratiis
Post illa cœpit victum volgò quærere.
Nunc, cùm sine magno intertrimento non potest
Habere, quidvis dare cupis. Nam, ut tu scias
Quàm ea nunc instructa pulchrè ad perniciem siet,
Primùm, jam ancillas secum adduxit plùs decem,
Oneratas, veste atque auro. Satrapes si siet
Sufferre amator nunquam ejus sumptus queat.
Nedum tu possis. M. *éstne ea intus?* C. *sit rogas?*
Sensi: nam ei unam cœnam atque ejus comitibus
Dedi: quòd si iterum mihi sit danda, actum siet.
Nam, ut alia omittam, pitissando modò mihi
Quid vini absumpsit! sic, Hoc, dicens, asperum,
Pater, est: hoc aliud lenius: sodes vide,
Relevi dolia omnia, omnes serias.
Omnes habui sollicitos: atque hæc una nox.
Quid te futurum censes, quem assiduè exedent?
Sic me dii amabunt, ut tuarum miseritum est,
Menedeme, fortunarum. M. *faciat, quod lubet:*
Sumat, consumat, perdat, decretum est pati:
Dum illum modò habeam mecum. C. *si certum est tibi*
Sic facere: illud permagni referre arbitror,
Ut nescientem sentiat te id sibi dare.
M. *Quid faciam?* C. *quidvis potiùs quàm quod cogitas:*
Per alium quemvis ut des: falli te sinas
Technis per servulum: etsi subsensi id quoque,
Illos ibi esse, id inter se agere clanculum.
Syru' cum illo vostro consusurrat: conserunt
Consilia adolescentes: & tibi perdere
Talentum hoc pacto satius est, quàm illo minam.
Non nunc pecunia agitur, sed illud quo modo
Minimo periculo id demus adolescentulo.
Nam si semel tuum animum is intellexerit,
Priùs proditurum te tuam vitam, & priùs
Pecuniam omnem, quàm abs te amittas filium huic

Quantam senestram ad nequitiam patefeceris!
Tibi autem porrò ut non sit suave vivere.
Nam DETERIORES omnes sumus licentiâ.
Quodcunque inciderit in mentem, volet: neque id
Putabit, prævúmne an rectum sit quod petet.
Tu, rem perire, & ipsum, non poteris pati.
Dare denegâris: ibit ad illud illico,
Quò maxumè apud te se valere sentiet.
Abiturum se abs te esse illico minabitur.
M. *Vidêre verum, atque, ità ut rès est, dicere.*
C. *Somnum hercle ego hac nocte oculis non vidi meis,*
Dum id quæro, tibi qui filium restituerem.
M. *Credo dextram: porrò te oro idem ut facias, Chreme.*
C. *Paratus sum.* M. *Scín' quid nunc facere te volo?*
C. *Dic.* M. *quod sensisti illos me incipere fallere,*
Id ut maturent facere, cupio illi dare
Quod volt: cupio ipsum jam videre. C. *operam dabo,*
Syrus est prehendendus, atque adhortandus mihi.
A me nescio quis exit: concede hinc domum.
Nè nos inter nos congruere illi sentiant.
Paulum hoc negotî mi obstat: Simus & Crito
Vicini nostri hîc ambigunt de finibus:
Me cepere arbitrum? ibo, ac dicam, ut dixeram
Operam daturum me, hodie non posse his dare.
Continuò hîc adero. M. *ità quæso, dii vostram fidem!*
Itán' comparatam esse hominum naturam omnium,
Aliena ut melius videant, & dijudicent
Quàm sua? an cò fit quia in re nostra aut gaudio
Sumus præpediti nimio, aut ægritudine?
Hic mihi nunc quantò plùs sapit quàm egomet mihi!
C. *Dissolvi me, otiosus operam ut tibi darem.*

ACTUS III. SCENA II.

Arg. Servus herum Chremetem decipit, credentem Menedemo fallaciam intendi, & ità suâ ipsius conjecturâ & solertiâ falsitur.

Ejusdem generis.

Syrus, Chremes.

HAc illàc circumcursas inveniendum est tamen
Argentum, intendenda in senem est fallacia.
C. *Num me fefellit, hosce id struere? videlicet*

Est

Est Clinia ille servus tardiusculus
Idcirco huic nostro tradita est provincia.
S. *Quis hic loquitur? perii numnam hæc audiit?* C. *Syre.* S. *hem!*
C. *Quid tu istîc?* S. *rectè equidem te demiror, Chreme,*
Tam manè, qui herì tantum biberis. C. *nihil nimis,*
S *Nihil narras! visa verò est, quod dici solet,*
A QUILÆ senectus. C. *Eia.* S. *mulier commoda, &*
Faceta hæc est meretrix. C *sanè idem visa est mihi.*
S. *Et quidem hercle forma luculenta.* C. *sic satìs.*
S. *Itâ non ut olim, sed ut nunc, sanè bona:*
Minimèque miror, Clinia hanc si deperit:
Sed habet patrem quendam avidum, miserum, atque aridum,
Vicinum hunc: nôsti'n'? at quasi is non divitiis
Abundet, gnatu' ejus profúgit inopiâ.
Scín' esse factum, ut dico? C. *quid ego nesciam?*
Hominem pistrino dignum! S. *quem?* C. *isthunc servolum*
Dico adolescentis. S. *Syre, tibi timui malè.*
C. *Qui passus est id fieri.* S. *Quid faceret?* C. *rogas!*
Aliquid reperiret, fingeret fallacias,
Unde esset adolescenti, amicæ quod daret,
Atque hunc difficilem invitum servaret senem.
S. *Garris.* C *hæc facta ab illo oportebant, Syre.*
S. *Eho, quæso, laudas qui heros fallunt!* C. *in loco*
Ego verò laudo. S. *rectè sanè.* C. *quippe quia*
Magnarum sæpe id remedium ægritudinum est:
Jam huic manssisset unicus gnatus domi.
S. *Focône an seriò illæc dicat, nescio,*
Nisi mihi quidem addit animum, quò lubeat magis.
C. *At nunc quid expectat, Syre? an dum hinc denuò*
Abeat, cùm tolerare hujus sumptus non queat?
Nónne ad senem aliquam fabricam fingit? S. *stolidus est.*
C. *At te adjutare oportet, adolescentuli*
Causâ. S. *equidem facilè facere possum si jubes;*
Etenim, quo pacto id fieri soleat, calleo.
C. *Tanto hercle melior.* S *NON est mentiri meum.*
C. *Fac ergó.* S. *at heus tu, facito dum eadem hæc memineris,*
Si quid hujus simile fortè aliquando evenerit,
Ut sunt humana, tuus ut faciat filius.

C. *Non usus veniet, spero.* S. *spero hercle ego quoque:*
Neque eà nunc dico, quò quicquam illum senserim:
Sed si quid, nè quid: quæ sit ejus ætas, vides.
Et næ ego te, si usus veniat, magnificè, Chreme,
Tractare possim. C. *de istboc cum usus venerit,*
Videbimus quid opus sit: nunc istbuc age.
S. *Nunquam commodiùs unquam herum audivi loqui,*
Nec, cùm malefacerem, crederem mî impuniùs
Licere. Quisnam à nobis egreditur foras?

ACTUS III. SCENA III.

Arg. Chremes filium objurgat, & immodestiæ arguit, quem cum Bacchide ludentem viderat. Syrus hero id suadet, quod maximè ad extorquendum facit argentum.

Iambici & trochaici catalectici, & acatalectici, senarius unus, quaternarii duo.

Chremes, Clitipho, Syrus.

Quid istbuc, quæso? qui istbic mos est, Clitipho? itáne fieri
Oportet? Cl. *Quid ego feci?* Ch. *vidine ego te modo manum in sinum huic*
Meritrici inserere? S. *acta est res, perii.* Cl. *méne?* Ch. *bisce oculis, nè nega.*
Facis adò indignè injuriam illi qui non abstineas manum:
Nam istbæc quidem contumelia est, hominem amicum ad te recipere,
Atque ejus amicam subagitare: Vel herì in vino quàm immodestus
Fuisti! S. *factum est.* Ch *quàm molestus! ut equidem,*
(Ità me dî ament) metui quid futurum denique esset! novi ego
Amantium animos: grauiter advertunt, quæ non censeas.
Cl. *At mihi fides apud hunc est, nihil me istius facturum, pater.*
Ch. *Esto: at certe concedas ab ore eorum aliquantisper aliquò.*
LIBIDO multa fert: ea facere prohibet tua præsentia.
Ego de me facio conjecturam. N*Emo est meorum hodie,*
Apud quem expromere omnia mea occulta, Clitipho, audeam:
Apud alium prohibet dignitas: apud alium ipsius facti pudet,
Nè ineptus, ne protervus videar: quod illum facere credito.
Sed nostrum est intelligere, utcunque: atque, ubicunque opus sit, obsequi.
S. *Quid istbic narrat?* Cl. *perii.* S. *Clitipho, hæc ego præcipio tibi:*

Homines

Hominis es frugi & temperantis functus officium. Cl. *tace*
Sodes S. *rectè sanè.* Ch. *Syre pudet me* S. *credo: neq; id injuriâ.*
Quin mihi molestum est. Cl. *pergin' bercle?* S. *verùm dico, quod videtur.*
Cl. *Nónne accedam ad illos?* Ch. *cho quæso, una accedundi via est?*
S. *Actum est. hic priùs se indicârit, quàm ego argentum effero.*
Chreme, vín' tu homini stulto mihi auscultare? C. *quid faciam?*
S. *jube hunc*
Abire hinc aliquó. Cl. *quò ego hinc abeam?* S. *quó! quò lubet: da illis locum,*
Abi deambulatum. Cl. *deambulatum! quó?* S. *vah! quasi desit locus.*
Abi sane istbâc, istorsum, quo vis. Ch. *rectè dicit: censeo.*
Cl. *Dii te eradicent, Syre, qui me istbinc extrudas.* S. *at tu pol tibi*
Posthac comprimito istas manus.
Censen' vero? quid illum pórro credis facturum, Chreme,
Nisi eum, quantum dî dant opis tibi, servas, castigas, mones?
Ch. *Ego istuc curabo.* S. *atqui nunc, here, hic tibi asservandus est*
Ch. *Fiet.* S. *si sapias: nam mihi jam minùs minúsq; obtemperat.*
Ch. *Quid tu? ecquid de illo, quod dudum tecum egi, egisti, Syre? aut*
Reperisti tibi quod placeat, an nondum etiam? S. *de fallacia*
Dicis? est. inveni quandam nuper. Ch. *frugi es: cedo, quid id est?*
S. *Dicam: verùm, ut aliud ex alio incidit.* Ch. *quidnam, Syre?*
S. *Pessima hæc est meretrix.* Ch. *ità videtur.* S. *immo, si scias.*
Vah! vide quod inceptet facinus. Fuit quædam anus Corinthia
Hic: huic drachmarum argenti hæc mille dederat mutuum.
Ch. *Quid tum?* S. *ea mortua est: reliquit filiam adolescentulam:*
Ea relicta huic arrhaboni est pro illo argento. Ch. *intelligo.*
S. *Hanc secum huc adduxit, eáque est nunc ad uxorem tuam.*
Ch. *Quid tum?* S. *Clinia orat, sibi uti nunc det illam: illi tamen*
Pòst daturum mille nummûm possit. Ch. *& poscit quidem!*
S. *hui!*
Dubiúmne id est? Ch. *ego sic putavi. quid nunc facere cogitas?*
S. *Egóne! ad Menedemum ibo: dicam hanc esse captam è Caria,*
Ditem, & nobilem: si redimat; magnum inesse in ea lucrum.

C. *Erras.* S. *quid ita?* C. *pro Menedemo nunc tibi ego respondeo,*
Non emo: quid ais? S. *optata loquere.* C. *atqui non est opus.*
S. *Non opus est!* C. *non hercle verò.* S *quid istuc miror.* C. *jam scies.*
Mane, manè quid est, quòd tam à nobis graviter crepuêre fores?

ACT. IV. SCENA I.

Arg. Hæc scena Antiphilæ tenet agnitionem, unde jurgium inter virum & uxorem oritur. Chremes enim jusserat exponi partum, si puellam peperisset ipsa: quòd factum non est. Post agnitam Antiphilam, Syro nouum quæritur de inuenienda pecunia consilium.

Octonarii Iambici & trochaici.

Sostrata, Chremes, Nutrix, Syrus.

Nisi me animus fallit, hic profectò est annulus, quem ego suspicor,
Is, quicum exposita est gnata. C. *quid uolt sibi, Syre, hæc oratio?*
So. *Quid est? isne tibi videtur?* N. *dixi equidem, ubi ostendisti, illico*
Eum esse. So. *at ut sati' contemplata modò sis, mea nutrix.*
N. *sa'is.*
So *Abi nunc jam intrò: atque, illa si jam laverit, mihi nuncia.*
Hic ego virum interea opperibor. Sy. *te volt: videas quid velit.*
Nescio quid tristis est: non temerè est: metuo quid sit. C. *quid fiet?*
Næ ista hercle magno jam conatu magnas nugas dixerit.
So. *Ehem mi vir!* C. *ehem mea uxor!* So. *te ipsum quæro.* C. *loquere quid velis.*
So. *Primùm hoc te oro, nè quid credas me adversus edictum tuum*
Facere esse ausam. C. *vin' tibi me istuc, etsi incredibile est, credere?*
Credo. Sy. *nescio quid peccati portet hæc purgatio.*
So. *Meministin' me esse gravidam, & mihi te maxumo opere dicere,*
Si puellam parerem, nolle tolli? C. *scio quid fecerit:*
Sustulisti. So. *sic est factum.* Sy. *Domina, ergò heru' damno auctus est.*
So. *Minimè: sed hic erat Corinthia anus haud impura: ea dedi*
Exponendam. C. *ô Jupiter! tantam esse in animo inscitiam?*

So. *Peri:*

So. Perii: quid ego feci? C. at rogitas! So. si peccavi, mi Chreme,
Insciens feci. C. id quidem ego, etsi tu neges, certò scio,
Te insciente atque imprudente dicere, ac facere omnia:
Tot peccata in hac re ostendis: nam jam primum, si meum
Imperium exequi voluisses, interemptam oportuit,
Non simulare mortem verbis, reipsâ spem vitæ dare.
At id omitto: misericordia, animus maternus: sino
Quàm bene verò abs te prospectum est! quid voluisti? co ita:
Nempe anui illi prodita abs te filia est planissimè.
Per te vel utì quæstum faceret, vel utì veniret palàm.
Credo, id cogitâsti: quid vis? satis est, dum vivat modò.
Quid cum illis agas, qui neq; jus, neq; bonum, atq; æquũ sciunt,
Melius, pejus, profit, obsit, nil vident, nisi quod lubet?
So. Mi Chreme, peccavi, fâteo: vincar: nunc hoc te obsecro,
Quanto tuus est animus natu gravior, ignoscentior,
Ut meæ stultitiæ justitia tua sit aliquid præsidî.
C. Scilicet equidem isthuc factum ignoscam: verùm, Sostrata,
Malè docet te mea facilitas multa, sed isthuc quicquid est,
Quâ hoc occeptum est causâ, loquere. So. ut stultæ & miseræ omnes sumus
Religiosæ! Cùm exponendam do illi, de digito annulum
Detraho; & eum dico ut unà cum puella exponeret;
Si moreretur, nè expers partis esse denstris bonis.
C. Isthuc rectè conservâsti te atque illam, So. is hic est annulus.
C. Unde habes? So. quam Bacchis secum adduxit adolescentulam. Sy. hem! (dedit
C. Quid ea narrat? So. ea lavatum dum it, servandum mihi
Annulum, non advorti primò: at postquam aspexi, illico
Cognovit: ad te exilui. C. quid nunc suspicâre aut invenis
De illa? So. Nescio, nisi ex ipsa quæras, unde hunc habuerit:
Si potis est reperiri. Sy. interii, plus spei video, quàm volo:
Nostra est, ità si est. C. vivítne illa cui tu dederas? So. nescio.
C. Quid renunciavit olim fecisse? So. id quod jusseram.
C. Nomen mulieris cedo quod sit, ut quæratur. So Philtere,
Sy. Ipsa est, mirum ni illa salva est, & ego perii. C. Sostrata,
Sequere me intrò hàc. So. ut præter spem evenit! quàm timuì malè,
Nè nunc animo ità esses duro, ut olim in tollendo, Chreme!

C. NON

C. NON licèt hominem eſſe ſæpe ità ut volt, ſi res non ſinit.
Nunc ità tempus eſt mî, ut cupiam filiam: olim nil minùs.
S. Niſi fallit me animus, haud multùm à me aberit infortunium.
Ità hercle in anguſtum oppidò nunc meæ coguntur copiæ:
Niſi aliquid video, nè eſſe amicam hanc gnati reſciſcat ſenex.
Nam quod ſperem de argento, aut poſſe poſtulem me fallere,
Nihil eſt: TRIumpho, ſi licet me latere tecto abſcedere.
Crucior, bolum tantum mihi ereptum tam ſubitò è faucibus.
Quid agam? aut quid comminiſcar? ratio de integro ineunda eſt mihi.
NIL tam difficile eſt, quin quærendo inveſtigari poſſiet.
Quid ſi hoc ſic incipiam nunc? Nihil eſt. Si ſic? Tuntundè egero.
At ſic opinor: non poteſt: immo optumè. Euge, habeo optumam.
Retrahàm hercle, opinor, ad me idem illud fugitivum argentum tamen.

ACT. IV. SCENA II.

Arg. Clinia hîc teſtatur, quàm gaudeat de agnita Antiphila: & à Syro admonetur, ut amici etiam Clitiphonis rem curet in ſervanda Bacchide.

Iambici octonarii catalectici, unus ſenarius acatalectticus, reliqui trochaici octonarii.

Clinia, Syrus.

Nulla mihi res poſthac poteſt jam intervenire tanta,
Quæ mihi ægritudinè afferat: tanta hæc lætitia oborta eſt.
Dedo patri me nunc jam, ut frugalior ſim quàm vult.
S. Nil me fefellit: cognita eſt, quantum audio hujus verba.
Iſthuc tibi ex ſententia tua obtigiſſe lætor.
C. O mi Syre, audiſtine, obſecro? S. quidni. qui uſq; unà affuerim?
C. Cui æquè audiſti commodè quicquam eveniſſe? S. nulli.
C. Atque ità me dii ament, ut ego nunc non tam meâpte causâ
Lætor, quàm illius: quam ego ſcio eſſe honore quovis dignam.
S. Ità credo: ſed nunc, Clinia, agè, da te mihi viciſſim:
Nam amici quoque res eſt videnda, in tuto ut collocetur:
Nè quid de amica nunc ſenex. C. ô Jupiter! S. quieſce.
C. Antiphila mea nubet mihi. S. ſiccine me interloquere?
C. Quid faciam, Syre mi? gaudeo: fer me. S. fero hercle verò.
C. Deorum vitam adepti ſumus. S. fruſtra operam hanc, opinor, ſumo.
C. Loquere, audio. S. at jam hoc non ages. C. agam. S. videndum eſt, inquam.

Amici

Amici quoque res, Clinia, tui in tuto ut collocetur:
Nam si nunc à nobis abis, & Bacchidem hîc relinquis.
Senex resciscet illico esse amicam hanc Clitiphonis:
Si abduxeris, celabitur itidem, ut celata adhuc est.
C. *At enim isthuc nihil est magis, Syre, meis nuptiis advorsum:*
Nam quo ore appellabo patrem? tenes quid dicam? S. *quidni?*
C. *Quid dicam? quam causam afferam?* S. *quin nolo mentiare:*
Aperte, ità ut res sese habet, narrato. C. *quid ais!* S. *jubeo,*
Illam te amare, & velle uxorem hanc esse Clitiphonis:
C. *Bonam atque justam rem oppidò imperas, & factu facilem.*
Et scilicet jam me hoc voles orare patrem, ut celet
Senem vostrum. S. *Immo ut rectâ viâ rem narret ordine omnem.*
C *hem!*
Satin' sanus es, aut sobrius? tu quidem illum planè prodis:
Nam quî ille poterit esse in tuto? dic mihi.
S. *Huic equidem consilio palmam do: hîc me magnificè effero,*
Qui vim tantam in me & potestatem habeam tantæ astutiæ.
Vera dicendo ut eos ambos fallam; ut, cùm narrat senex
Vester nostro, esse istam amicam gnati, non credat tamen.
C. *At enim spem isthoc pacto rursum nuptiarum omnem eripis:*
Nam dum amicam hanc meam esse credet, non committet filiam.
Tu fortasse, quid me fiat, parvi pendis, dum illi consulas.
S. *Quid? (malum!) me tandem censes velle id assimulurier?*
Unus est dies, dum argentum eripi, pax, nihil ampliùs.
C. *Tantum sat habes? quid tum, quæso, si hoc pater resciverit?*
S. *Quid si redeo ad illos, qui aiunt, Quid si nunc cœlum ruat?*
C. *Metuo quid agam.* S. *metuis? quasi non ea potestas sit tua,*
Quo velis in tempore ut te exolvas, rem facias palám.
C. *Age, age, traducatur Bacchis:* S. *optumè ipsa exit foras.*

ACT. IV. SCENA III.

Arg. Bacchis irata ob decem minas nondum trâditas, abituram se assimulat: cum Syro expostulat: tandem placata suasu ejusdem, cum omni strepitu ac turba transit ad Menedemum, tantisper dum Chremes fallatur.

Iambici octonarii catalectici.

Bacchis, Clinia, Syrus, Dromo, Phrygia.

Satí' pol protervè me Syri promissa huch induxerunt,
Decem minas quas mihi dare pillicitus est: quod si is nunc me

Dece-

Deceperit, ſæpe obſecrans me ut veniam, fruſtra veniet:
Aut, cùm venturam dixero & conſtituero; cùm is certè
Renunciárit; Clitipho cum ſpe pendebit animi:
Decipiam, ac non veniam: Syrus mihi terga pœnas pendet.
C. *Satìs ſcitè promittit tibi.* S. *atqui tu hanc jocari credis?*
Faciet, niſi caveo. B. *dormiunt: pol ego iſtos commoveo.*
Mea Phrygia, audiſtin' modò iſte homo quam uillã demonſtravit
Charini? P. *audiui.* B. *proxumam eſſe huic fundo ad dextram?*
P. *memini.*
B. *Curriculò percurre: apud eum miles Dionyſia agitat.*
S. *Quid inceptat?* B. *dic me hîc oppidò eſſe invitã, atq; aſſervari:*
Verùm aliquo pacto verba me his duturam eſſe, & venturam.
S. *Perii hercle: Bacchis mane, mane: quò mittis iſthanc, quæſo?*
Jube mancat. B. *abi.* S *quin paratũ eſt argentum.* B. *quin maneo.*
S. *Atqui jam dabitur.* B. *ut lubet: num ego inſto?* S. *at ſcin' quid ſodes?* (pompa
B. *Quid?* S. *tranſeundum nunc tibi ad Menedemum eſt, & tua*
Eò traducenda eſt. B. *quam rem agis, ſcelus?* L. *egone! argentum cudo*
Quod tibi dem. B. *dignam me putas; quam illudas?* S. *non eſt temerè.*
B. *Etiámne tecum hîc res mihi eſt?* S. *minimè: tuum tibi reddo.*
B. *Eatur.* S. *ſequere hác: heus Dromo!* D. *quis me volt?* S. *Syrus.*
D. *quid eſt rei?*
S. *Ancillas omnes Bacchidis traduce huc ad vos properè.*
D. *Quamobrem?* S *nè quæras: & ferant, quæ ſecum huc attule-*
Sperabit ſumptum ſibi ſenex eſſe harum abitu levatum (runt.
Næ ille haud ſcit, hoc paulum lucri quantum ei damni apporter.
Tu neſcis id quod ſcis, Dromo, ſi ſapies. D. *mutum dices.*

ACT. IV. SCENA IV.

Arg. Per fallaciam Syrus ab hero Chremete argentum accipit. Menedemi Chremes rurſum miſeretur ob traductam ad illum cum omni pompa ſumptuoſam Bacchidem, quam Cliniæ, non ſui filii amicam putat. *Iambici ſenarii.*

Chremes, Syrus.

Ità me dî amabunt, ut nunc Menedemi vicem
Miſeret me, tantum deveniſſe ad eum mali.
Illanccine mulierem alere cum illa familia?
Etſi, ſcio, hoſce aliquot dies non ſentiet,

Ità

Ità magno desiderio fuit ei filius:
Verùm ubi videbit tantos sibi sumptus domi
Quotidianos fieri, nec fieri modum,
Optabit rursùm ut abeat ab se filius:
Syrum optumè eccum! S. cesso hunc adoriri? C. Syre.
S. hem!
C. Quid est? S. te mihi ipsum jamdudum optabam dari.
C. Vidêre egisse jam nescio quid cum sene.
S. De illo quod dudum? dictum ac factum reddidi.
C. Bonân' fide? S. bonâ hercle. C. non possum pati
Quin tibi caput demulceam: accede huc, Syre:
Faciam boni tibi aliquid pro ista re, ac lubens.
S. At si scias quàm scitè in mentem venerit.
C. Vah! gloriare evenisse ex sententia?
S. Non hercle verò: verum dico. C. dic, quid est?
S. Tui Clitiphonis esse amicam hanc Bacchidem,
Menedemo dixit Clinia, & câ gratiâ
Secum adduxisse, nè tu id persentiscere.
C. Probè. S. dic sodes. C. nimiùm, inquam. S. immo, si scias.
Sed porrò ausculta quod superest fallaciæ.
Sese ipse dicet tuam vidisse filiam:
Sibi complacitam ejus formam, postquam aspexerit:
Hanc cupere uxorem. C. modóne quæ inventa est? S. eam
Et quidem jubebit posci. C. quamobrem istuc, Syre?
Nam prorsum nihil intelligo. S. vah! tardus es.
C. Fortasse. S. argentum dabitur ei ad nuptias,
Aurum, atque vestem, quí: Tenésne? C. comparet.
S. Id ipsum. C. at ego illi nec do, nec despondeo.
S. Non! quamobrem? C. quamobrem, me rogas! homini fugitivo dabo? S. ut lubet.
Non ego perpetuò dicebam illam illi ut dares,
Verùm ut simulares. C. NON mea est simulatio:
Isà tu isthæc tua miseto, nè me admisceas.
Ego cui daturus non sim, ut ei despondeam?
S. Credebam. C. minimè. S. scitè poterat fieri;
Et ego hoc, quia dudum tu tantopere jusseras,
Eò cæpi. C. credo. S. cæterùm equidem istuc, Chreme,
Æqui bonique facio. C. atqui tum maximè

Volo te dare operam ut fiat : verùm aliâ viâ.
S. Fiat : quæratur æliud : ſed illud quod tibi
Dixi de argento, quod iſta debet Bacchidi,
Id nunc reddendum eſt illi : neque tu ſcilicet
Eò nunc confugias, Quid meâ? num mihi datum eſt?
Num juſſi? num illa oppignerare filiam
Meam me invito potuit? Verum illud Chreme,
Dicunt, JUS ſummum ſæpe ſumma injuria eſt :
C. Haud faciam. S. immò aliis ſi licet, tibi non licet.
Omnes in lauta te & bene parte aucta putant.
C. Quin egomet jam ad eam deferam. S. imò filium
Jube potiùs : C. quamobrem? S. quia enim in eum ſuſpicio eſt
Tranſlata amoris. C. quid tum? S. quia videbitur
Magis veriſimile id eſſe, cùm hic illi dabit :
Et ſimul conficiam faciliùs ego, quod volo.
Ipſe adeò adeſt : abi : effer argentum. C. effero.

ACT. IV. SCENA V.

Arg. Iraſcitur Clitipho, à Syro placatur, eidem præſcribente, quibus uti mox debeat verbis, & oratione apud patrem, pro amica ab illo argentum accepturus.

Iambici ſenarii.

Clitipho, Syrus.

NULLA eſt tam facilis res, quin difficilis fiet.
Quam invitus facias. Vel me hæc deambulatio
Quàm non laborioſa ad languorem dedit :
Nec quicquam magis nunc metuo, quàm nè denuo
Miſer aliquò extrudar hinc, nè accedam ad Bacchidem.
Ut te quidem omnes dî, deæque quantum eſt, Syre,
Iſthoc cum iuvento, cúmque incepto perduint!
Hujuſmodi mihi res ſemper comminiſcere,
Ubi me excarnufices. S. i tu hinc quò dignus es,
Quàm penè tua me perdidit protervitas!
C. Vellem hercle factum : ità meritu'. S. meritu' ! quomodo?
Næ mi iſtuc ex te priùs audiſſe gaudeo,
Quàm argentum haberes, quod daturus jam fui.
C. Quid igitur dicam tibi vis? abiiſti : mihi
Amicam addux'ti, quam non licitum eſt tangere.
S. Jam non ſum iratus : ſed ſcin ubi nunc ſit tibi

Tua Bacchis? C. apud nos. S non. C. ubi ergó? S. apud Clinium.
C. Perii. S bono animo es: jam argentum ad eam deferes
Quod ei es pollicitus, C. garris: unde id? S. à patre.
C. Ludis fortasse me. S. ipsá re experibere.
C. Næ ego fortunatus homó sum: deamo te, Syre.
S. Sed pater egreditur: cave quicquam admiratu' fis,
Quâ causâ id fiat, obsecundato in loco;
Quod imperabit, facito: loquitor paucula.

ACT. IV. SCENA VI.

Arg. Chremes argentum adfert, quod det Clitiphoni: ad postremum queritur de sumptu faciendo filiæ causâ.

Ejusdem generis.

Chremes, Clitipho, Syrus.

UBi Clitipho nunc est? S. eccum me! inque. Cl. eccum hic tibi!
C. Quid rei esset, dix'ti huic? S. dixi pleraque omnia,
C. Cape hoc argentum, ac defer. S. I, quid stas, lapis?
Quin accipis? Cl. cedo sanè. C. sequere hàc me ocyús;
Tu hîc nos, dum eximus, interea opperibere:
Nam nihil est illic quod moremur diutiùs.
C. Minas quidem jam decem habet à me filia;
Quas pro alimentis esse nunc duco datas.
Hasce ornamentis consequentur alteræ.
Porrò hæc talenta dotis apposcent duo.
Quàm multa injusta ac prava fiunt moribus!
Mihi nunc, relictis rebus, inveniendus est
Aliquis, labore inventa mea cui dem bona.

ACT. IV. SCENA VII.

Arg. Jucundum habet errorem Chremetis, qui Menedemum falli putat, dum ipse fallitur.

Ejusdem generis.

Menedemus, Chremes.

MUlto omnium nunc me fortunatissimum
Factum puto esse, gnate, cùm te intelligo
Ipsipisse. C. ut errat! M. teipsum quærebam, Chreme:
Serva, quod in te est, filium, & me, & familiam.
C. Cedo, quid vis faciam? M. invenisti hodie filiam:
C. Quid tum? M. hanc uxorem sibi dari volt Clinia,
C. Quæso quid hominis es? M. quid? C. jamne oblitus es
Inter nos quid sit dictum de fallacia.

Ut eâ viâ abs te argentum auferretur? M. *scio.*
C. *Ea res nunc agitur ipsa.* M. *quid narras, Chreme!*
C. *Erravi, sic res acta est.* M *quantâ spe decidi?*
C. *Immo hæc quidem quæ apud te est, Clitiphonis est*
Amica. M *ità aiunt.* C. *& tu credis?* M. *omnia.*
C. *Et illum aiunt velle uxorem, ut cùm desponderim,*
Des, quî aurum, ac vestem, atque alia, quæ opus sunt, comparet.
M. *Id est profectò: id amicæ dabitur.* C *scilicet*
Daturum. M. *ah! frustra igitur gavisus sum miser.*
Quid vis tamen jam malo, quàm hunc amittere.
Quid nunc renunciem abs te responsum, Chreme,
Nè sentiat me sensisse, atque ægrè ferat?
C. *AEgre! nimium illi, Menedeme, indulges.* M *sine:*
Inceptum est: perfice hoc mihi perpetuum, Chreme.
C. *Dic convenisse, egisse te de nuptiis.*
M. *Dicam: quid deinde?* C. *me factarum esse omnia:*
Generum placere: postremò etiam, si voles,
Desponsam quoque esse dicito, M. *hem! ist huc volueram.*
C *Tantò ocyus te ut poscat, & tu id, quod cupis,*
Quàm ocyssimè ut des. M *cupio* C. *nè tu propediem,*
Ut istam rem video, istius obsaturabere.
Sed hæc utut sunt, cautim & paulatim dabis,
Si sapis M *faciam* C. *abi intrò: vide quid postulet.*
Ego domi ero, si quid me voles. M. *sanè volo:*
Nam te sciente faciam, quicquid egero.

ACTUS V. SCENA I.

Arg. Ad exitum jam pronerante Comœdiâ, Syri fallacia detegitur; ut Cliniæ nubat Antiphila. Bacchidem Clitiphonis esse amicam Menedemus ostendit.

Trochaici octonarii, & Iambici senarii.

Menedemus, Chremes.

EGo me non tam astutum neq; ità perspicacem esse id scio:
Sed hic adjutor meus, & monitor, & prædemonstrator Chremes
Hoc mihi præstat. In me quidvis harum rerum convenit,
Quæ sunt dicta in stultum; CAUdex, stipes, asinus plumbeus.
In illum nil potest nam exuperat ejus stultitia omnia hæc.
C. *Obe! jam desine deos, uxor, gratulando obtundere,*

Tuam

Tuam esse inventam gnatam; nisi illos tuo ex ingenio judicas,
Ut nil credas intelligere, nisi idem dictum est centies,
Sed interim quid jamdudum illîc gnatus cessat cum Syro?
M. *Quos ait homines, Chremes, cessare?* C. *hem! Menedeme. advenis?*
Dic mihi, Clinia, quæ dixi, nunciâstin'? M. *omnia.*
C. *Quid ait?* M. *gaudere adeò occœpit, quasi qui cupiunt nuptias.*
C. *Ha, ha, he!* M. *quid risisti?* C. *servi venêre in mentem Syri*
Calliditates, M. *itâne?* C. *voltus quoq; hominum fingit scelus.*
M. *Gnatus quòd se assimulat lætum, id dicis?* C. *id.* M. *idem isthuc mihi*
Venit in mentem. C. *veterator.* M. *magìn', si magìn' nôris, putes*
Ità rem esse. C. *aín' tu?* M. *quin tu ausculta.* C. *mane: priùs hoc scire expeto,*
Quid perdideris: nam, ubi desponsam nunciâsti filio,
Continuò injeciſſe verba tibi Dromonem scilicet, (dares.
Sponsæ vestem, aurum, atque ancillas opus esse, argentum ut
M. *Non.* C. *quid non!* M. *non inquam.* C. *neque ipse gnatus?*
M. *Nil prorsus, Chreme.*
Magis unum etiam instare, ut hodie conficerentur nuptiæ. (*hil*
C. *Mira narras, quid Syrus meus? nè is quidem quicquam* M. *ni-*
C. *Quamobrem?* M. *nescio equidem: sed te miror, qui alia tam*
planè scias.
Sed tuum ille quoque Syrus idem mirè finxit filium,
Ut nè paululùm quidem suboleat amicam esse hanc Cliniæ.
C. *Quid ais!* M. *mitto jam osculari, atq; amplexari: id nil puto*
C. *Quid est, quod amplius simuletur?* M. *vah!* C. *quid est?* M. *audi modò:*
Est mihi ultimis conclave in ædibus quoddam retro:
Huc est intro latus lectus; vestimentis stratus est.
C. *Quid postquam hoc est factum?* M. *dictum factum, huc abiit Clitipho.*
C. *Solus?* M. *solus.* C. *timeo.* M. *Bacchis consecuta est illico.*
C. *Sola?* M. *sola.* C. *perii.* M. *ubi abiêre intrò, operuêre ostium.*
Clinia hæc fieri videbat? M. *quidni? una mecum simul.* (C. *hem!*
C. *Filii est amica Bacchis, Menedeme: occidi.*
M. *Quamobrem?* C. *decem dierum vix mihi est familia.*
M. *Quid! isthuc times, quòd operam amico ille dat suo?*

C. Immo quòd amicæ. M. si dat. C. an dubium id tibi est?
Quemquámne animo tam comi esse, aut leni putas.
Qui, se vidente, amicam patiatur suam? M. ha, ha, he!
Quidni? quò verba facilius dentur mihi.
C. Derides! meritò mihi nunc ego succenseo.
Quot res dedêre, ubi possem persentiscere.
Ni essem lapis: quæ vidi! væ misero mihi!
At næ illud haud inultum, si vivo, ferent:
Nam jam. M. non tu te cohibes? non te respicis?
Non tibi ego exempli satis' sum? C. præ iracundia,
Mendeme, non sum apud me, M. téne ist huc loqui?
NONNE id flagitium est, te aliis consilium dare,
Foris sapere, tibi non posse auxiliarier?
C. Quid faciam? M. id quod me feciss aiebas parùm:
Fac te esse patrem sentiat: fac ut audeat
Tibi credere omnia, abs te petere, & poscere,
Nè quam aliam quærat copiam, ac te deserat.
C. Immo abeat potius multò quovis gentium,
Quàm hîc per flagitium ad inopiam redigat patrem:
Nam si illi pergo suppeditare sumptibus
Mendeme, mihi illæc verè ad rastros res redit.
M. Quot incommoda tibi in hac re capies, nisi caves!
Difficilem ostendis te esse, & ignoscis tamen
Post: & id ingratum. C. ah! nescis quàm dolcam. M. ut lubet.
Quid hoc, quod volo, ut illa nubat nostro? nisi quid est,
Quod malis. C. immo & gener & affines placent. M. Quid dotis dicam te dixisse filio?
Quid obticuisti? C. dotis! M. ità dico. C. ah! M. Cbreme.
Nè quid vereare, si est minus: nil dos nos movet.
C. Duo talenta pro re nostra ego esse decrevi satis:
Sed ità dictu opus est, si me vis salvum esse, & rem, & filium.
Me mea omnia bona doti dixisse illi M. quam rem agis?
C. Id mirari te simulato, & illum hoc rogitato simul.
Quamobrem id faciam. M. quin ego verò, quamobrem id facias, nescio.
C. Egóne? ut illius animum, qui nunc luxuriâ & lasciviâ
Diffluit retundam, redigam, ut, quo se vortat, nesciat.
M. Quid agis? C. mitte, ac sine me in hac re gerere mihi morem.
M. sino:

Iráne

Itáne vis? C.ità. M. fiat. C.agè jam, ut uxorem accersat, paret.
Hic, ità ut liberos est æquum, dictis consuabitur.
Sed Syrum. M. quid eum? C. egóne? si vivo, adeò exornatum dabo,
Adeò depexum. ut dum vivat, meminerit semper mei:
Qui sibi me pro ridiculo ac delectamento putat.
Non (ità me dî ament) auderet facere hæc viduæ mulieri,
Quæ in me fecit.

ACT. V. SCENA II.

Arg. Clitiphonem filium objurgat propter amicam pater: idq; adeò fit, ut sic admonitus redeat in viam, & Bacchide relictâ, uxorem ducat. Continet hæc scena & callidum Syri consilium, quo catastrophen, id est, exitum, eventúmque negotii machinatur.

Trochaici & iambici octonarii.

Clitipho, Menedemus, Chremes, Syrus.

ITáne tandem quæso, est, Menedeme, ut pater
Tam in brevi spatio omnem de me ejecerit animum patris?
Quodnam ob facinus! quid ego tantum sceleris admisi miser?
Volgò id faciunt. M. scio tibi esse gravius multo, ac durius
Cui fit: verùm ego haud minùs ægrè patior id, qui nescio,
Nec rationem capio, nisi quòd tibi bene ex animo volo. Cl. hîc
Patrem esse aiebas? M. eccum! C. quid me incusas, Clitipho?
Quicquid ego hujus feci, tibi prostexi, & stultitiæ tuæ:
Ubi te vidi animo esse omisso, & suavia in præsentia
Quæ essent, prima habere, neque consulere in longitudinem:
Cepi rationem, ut neque egeres, neque ut hæc posses perdere.
Ubi, cui decuit primò, tibi non licuit per te mihi dare,
Abii ad proxumos tibi qui erant: eis commisi, & credidi,
Ibi tuæ stultitiæ semper erit præsidium, Clitipho
Victus, vestitus, quò in tectum te receptes. Cl. hei mihi!
C. Satius est, quàm te ipso hærede hæc possidere Bacchidem;
S. Disperii: sceleftus quantas turbas conscivi insciens!
C. Emori cupio. C. priùs, quæso, disce quid sit vivere.
Ubi scies, si displicebit vita tum ist hoc utitor.
S. Here, licétne? C. loquere. S. at tutó? C. loquere. S. quæ ista est pravitas,
Quæve amentia est, quod peccavi ego, id obesse huic? C. licet,
Nec te admisce nemo accusat, Syre, te: nec tu aram tibi,
Neque precatorem parâris?. S. quid agis? C. nil succenseo,
Nec tibi, nec huic: nec vos est æquum, quod facio, mihi.

S. *Abiit, vah! rogâſſe vellem.* Cl. *quid, Syre?* S. *unde mihi peterem cibum.*
Ità nos alienavit, tibi jam eſſe ad ſororem intelligo.
Cl. *Adeóne rem rediiſſe, ut periculum etiam fame mihi ſit, Syre?*
S. *Modò liceat vivere, ſpes eſt.* Cl. *quæ?* S. *nos eſurituros ſatis.*
Cl. *Irrides in re tanta, neque me quicquam conſilio adjuvas?*
S. *Immo & ibi nunc ſum, & uſque dudum id egi, dum loquitur pater:* (*longiùs.*
Et, quantum ego intelligere poſſum Cl. *quid?* S. *non aberit.*
Cl. *Quid id ergó?* S. *ſic eſt, non eſſe horum te arbitror.* Cl. *quid iſthuc, Syre?*
Satin' ſanus es? S. *ego dicam, quod mî in mentem: tu dijudica.*
Dum iſtis fuiſti ſolus, dum nulla alio delectatio,
Quæ propior eſſet te, indulgebant, tibi dabant: nunc, filia
Poſtquam eſt inventa vera, inventa eſt cauſa quâ te expellerent.
Cl. *Eſt verisimile.* S. *an tu ob peccatum hoc eſſe illum iratum putas?*
Cl. *Non arbitror.* S. *nunc aliud ſpecta: MATRES omnes filiis*
In peccato adjutrices, auxilio in paterna injuria
Solent eſſe: id non fit. C. *verum dicis: quid ergò nunc, Syre,*
Faciam? S. *ſuſpicionem iſtam ex illis quære: rem profer palam.*
Si non eſt verum, ad miſericordiam ambos adduces citó, aut
Scibis cujus ſis. Cl. *rectè ſuades: faciam.* S. *ſat rectè hoc mihi*
In mentem venit namq; adoleſcens, quàm minimè in ſpe ſitus erit
Tam facillimè boni patris pacem in leges conficiet ſuas.
Et jam haud ſcio anne uxorem ducat, ac Syro nil gratiæ. (*eſt,*
Quid autem hoc? ſenex exit foras: ego fugio: ob hoc factum quod
Miror non juſſiſſe illico me arripi: ad Menedemum hinc pergam: cum
Peccatorem mî paro: ſeni noſtro fidei nihil habeo.

ACTUS V. SCENA III.

Arg. Chremes filii occaſione uxorem objurgat, & mordacibus dictis impetit, ſal bisque non illepidis, & maternum animum in hac ſcena ob oculos ponit Terentius.

Iambici octonarii, & trochaici, iambicus quaternarius unus

Soſtrata, Chremes.

Profectó, niſi caves tu homo, aliquid gnato conficies mali:
Idq: adeò miror, quî tam ineptum quicquam potuerit tibi
Venire in mentem, mi vir. C. *oh! PERGIN' mulier eſſe? ullâmne ego* *Rem*

Rem unquam volui, quin tu in ea mihi advorsatrix fueris, Sostrata? at
Si rogitem jam, Quid est, quod peccem, aut quamobrem id faciam; nescias.
In qua re nunc tam confidenter restas stulta? S. ego nescio.
C. *Immo scis potiùs, quàm quidem redeat ad integrũ eadem oratio.*
S. *Oh! iniquus es, qui me tacere de re tanta postules.*
Ch. *Non postulo. jam LOquere, nihilominus ego hoc faciã tamen.*
S. *Facies?* C. *verum.* S. *non vides quantum mali ex ea re excites?*
Subditum se suspicatur. C. *subditum! aín' tu?* S. *certè sic erit,*
Mi vir. C. *confitere,* S. *ah! obsecro te, ist huc inimicis siet.*
Egon' confitear meum non esse filium, qui sit meus?
C. *Quid? metuis nè non, cùm velis, convincas esse illum tuum?*
S. *Quòd filia est inventa?* C. *non, sed quod magis credendum siet,*
Quod est consimilis moribus,
Facilè convinces ex te natum: nam tui similis est probè:
Nam illi nihil vitii est relictum, quin id itidem sit tibi:
Tum præterea talem, nisi tu, nulla pareret filium.
Sed ipse egreditur; quàm severus! rem cùm videas, censeas.

ACT. V. SCENA IV.

Arg. Clitipho cum matre colloquens, suos sibi parentes commonstrari cupit: quâ oratione hanc admodum reddit solicitam. Chremes contumeliosè filium objurgat.

Trochaici octonarii.

Clitipho, Sostrata, Chremes.

SI unquam ullum fuit tempus, mater, cùm ego voluptati tibi
Fuerim, dictus filius tuus tuâ voluntate, obsecro
Ejus ut memineris, atque inopis nunc te miserescat mei:
Quod peto, & volo, parentes meos ut commonstres mihi.
So. *Obsecro, mi gnate, nè istuc in animum inducas tuum,*
Alienum esse te. Cl, *sum.* S *miseram me! hoccine quæsîsti, obsecro?*
Ità mihi, atq; huic sis superstes, ut ex me, atq; ex hoc natus es.
Et cave post hac, si me amas, unquam istuc verbum ex te audiam. Ch *at*
Ego, si me metuis, mores cave in te esse istos sentiam.
Cl. *Quos?* Ch. *si scire vis, ego dicam: gerro, iners, fraus, helluo,*
Ganeo, damnosus: crede, & nostrum te esse credito.
Cl. *Non sunt hæc parentis dicta.* Cl. *NON, si ex capite sis meo*

Natus, item ut aiunt Minervam esse ex Jove, eâ causâ magis
Patiar, Clitipho, flagitiis tuis me infamem fieri.
S. *Dî istæc.* Ch. *nescio Deos: ego quod potero, enitar sedulò.*
Quæris id quod habes, parentes: quod abest, non quaris, patri
Quomodo obsequare, & serves quod labore invenerit.
Non mihi per fallacias adducere ante oculos? pudet
Dicere, hâc præsente, verbum turpe: at te id nullo modo
Facere puduit. Cl. *heu! quàm ego nunc totus displiceo mihi!*
Quàm pudet, neq; quod principiũ inveniam ad placandum, scio.

ACTUS V. SCENA V.

Arg. Menedemi interventu post turbationes tranquilla fiunt omnia: volenti datur Clitiphoni uxor Archonidis filia: Syroa Chremete ignoscitur.

Iambici, & trochaici octonarii.

Menedemus. Chremes. Clitipho. Sostrata.

Enimvero Chremes nimis graviter cruciat adolescentulum,
Nimisq; inhumanè. Exeo ergò, ut pacem conciliem: optumè
Ipsos video. Ch. *chem! Menedeme, cur non accersi jubes*
Filiam, & quod dixi dotis, firma? S. *mi vir, te obsecro*
Nè facias. Cl. *pater, obsecro ut mî ignoscas.* M. *da veniã, Chreme,*
Sine te exorẽ. Ch. *Egóne mea bona ut dem Bacchidi donoſciens?*
Non faciam. M. *at id nos non sinemus.* Cl. *si me vivum vis, pater,*
Ignosce. So. *agè, Chreme mi,* M. *agè, quæso, nè tam obfirmate,*
Chreme.
Ch. *Quid ist huc? video non licere, ut cœperam, hoc pertendere.*
M. *Facis, ut te decet.* Ch. *eâ lege hoc adeò faciam, si facit*
Quod ego hunc æquum censeo Cl. *pater, omnia faciam: impera.*
Ch. *Uxorem ut ducas.* Cl. *pater.* Ch. *nihil audio.* M. *ad me recipio,*
Faciet. Ch. *nil etiam audio ipsum.* Cl *perii.* S. *an dubitas, Clitipho?*
Ch. *Immo, utrum vult.* M. *faciet omnia.* S. *hæc, dum incipias, gravia sunt,*
Dumque ignores; ubi cognôris, facilia. Cl. *faciam, pater.*
S. *Nate mi, ego puellam tibi pol dabo lepidam, quam tu facilè ames,*
Filiam Phanocratæ nostri, Cl. *rufámne illam virginem,*

Cæsiam,

Cæsiam, sparso ore, adunco naso! non possum, pater.
Ch. *Eiá, ut elegans est! credas animum ibi esse.* S. *aliam dabo.*
Cl. *Quid isthuc? quandoquidem ducenda est, egomet habeo propem dum*
Pol quam volo. S. *nunc te laudo gnate.* Cl. *Archonidis filiam.*
S. *Perplacet.* Cl. *pater, hoc nunc restat.* Ch. *quid?* Cl. *Syro ignoscas volo,*
Quæ meâ causa fecit. Ch *fiat. Vos valete, & plaudite.*

ADELPHORUM PERSONÆ

Earúmque interpretatio.

Mitio, senex, ἀπὸ τῆς μὴ πάθοις, à mente, & consilio: vel ἀπὸ τοῦ μίτια, unde & μικκύλος, quod in eo omnia sint mitia, depressa & placida.
Demea, senex, ἀπὸ τοῦ δήμου, antiquis homo moribus, & popularis statûs amans,
Hegio, senex, ἀπὸ τοῦ ἡγεῖσθαι, à ductu, seu principatu.
AEschinus, adolescens, ἀπὸ τοῦ αἰσχύνης, à pudore. Vide num scribi debeat *AEschines*. quomodo Græcis αἰσχίνης.
Ctesipho, adolescens, τὸ τῆς κτήσεως φῶς, patrimonii splendor.
Sostrata. matrona.
Pamphila, puerpera.
Canthara, nutrix, à cantharo: nomen aptum nutricibus quæ ferè bibulæ sunt. (stea Gothi dicti.
Syrus, servus nomen gentile, ut etiam *Geta* à Getis, qui po-
Dromo, servus.
Sannio. leno, à sannis, vel potiús ἀπὸ τοῦ σαννίου, ab hasta, quâ valere à jocantibus dicebatur.

Sequentium personarum tantùm hîc mentio fit.

Babylo, vel fortè *Babyla*, βαβύλας, futilis videtur trapezitæ nomen fuisse.
Storax, vel *Styrax*, servus olidus, per antiphrasim, cùm styracis odor sit longe optimus.

M. ANTONII MURETI IN *ADELPHOS TERENTII* ARGUMENTUM.

Mitio, & Demea, duo dissimillimi fratres ingenio fuêre: ille urbanam vitam secutus est, hic rusticam: ille cœlebs vixit, hic uxorem duxit: ille ingenio lenissimo, hic asperrimo: ille mitis etiam in alienos, hic sævus etiã in suos: ille etiam in ira placidus, hic etiam citra iram ferox. Erant Demeæ filii duo: ex quibus natu majorem Æschinum sibi adoptavit Mitio, eúmque secum in urbe liberalissimè indulgentissimèque educavit: minorem Ctesiphonem ruri secum severè in primis ac restrictè habuit pater. Æschinus multas meretrices, patre ad omnia connivente, adamavit: multa convivia celebravit: quæ deniq; juventus fert, ea omnia non liberè modò, sed etiam licenter exercuit. Postremò usque eò progressus est, in virginem pauperculam quidem, sed bonam bonis prognatam, Pamphilam nomine. quam mater Sophrona vidua sanctè secum, & pudicẽ, ut poterat, educabat, noctu temulentus cùm incidisset, vim ei attulit, gravidámque fecit: venit postea ad matrem illius, veniam petens, pollicénsque se puellam uxorem ducturum: eâ fide data, & ignotum est, & tacitum. Ctesipho, cùm in urbem interdum ventitaret, ipse quoque citharistriæ cujusdam amore correptus est: totam ejus rei famam, nè quà emanaret, ne perveniret ad Demeam, in sese Æschinus transferebat: tandem cum leno, puellæ dominus, aut pecuniam sibi, quanti ea erat, vellet in manum dari, aut se eam alii venditurum minitaretur, adductus in summam desperationem Ctesipho, jam de relinquenda patria cogitabat: cùm Æschinus, re intellectâ, qui nullo neq; pudore teneretur, neque metu, domum lenonis per vim ingressus est, & ipsum, & familiam contudit pugnis, puellam per vim abreptam tradidit fratri. Spargitur totâ urbe rumor, venit Demea, Mitionem objurgat, inclamat, testatur deos atque homines, quòd dissolutus, quòd intemperatus, quòd vinosus, quòd scortator, quòd nullius bonæ rei Æschinus foret, omnem in Mitione uno hærere culpam: Diis gratias agere, quòd ille saltem, quem ipse ruri haberet, frugi ac temperans esset, rei studeret, & famæ, illarum rerum nihil nè cogitaret quidem: tantum videlicet interesse inter suam, & fratris disciplinam: placat hominem, quantum in se est, Mitio: jámque se ab eo expediverat, cùm supervenit aliud, quod majores etiam tumultus excitaret: raptam ab Æschino citharistriam, perfertur ad matrem Pamphilæ, quæ quidem Pamphila ità erat ad pariendum vicina, ut jam è dolore laboraret. Quid faceret misera? mutatum Æschini animum, se verò filiámq; suam proditas per summam perfidiam, ac desertas putabat. Getam servulum, qui pauperem familiam solus, ut poterat alebat, mittit ad Hegionem,

omem, puellæ cognatum, jubétque ei rem, ut erat, exponere : interea audierat Demea, suum quoq; Ctesiphonem in raptione fuisse : jámque tutus in fermento, ut aiunt, erat ; cùm ei Syrus servus vaserrimus, mendaciolum adspergit : venisse quidem rure Ctesiphonem, sed venisse objurgatum Æschinum, multa ei medio foro mala dixisse, deinde rediisse rus in præfecturã suam : lacrumare gaudio Demea, & gratulari sibi, quòd unum saltem haberet, in quo extaret paternæ severitatis exemplum : dum rus redit, incidit in Hegionem, à quo de consuprata per vim ab Æschino Pamphila intelligit : denuò commotus, dum fratrem, ut in eum iram evomeret, quærit, obviàm habuit mercenarium à villa, ex quo sciscitatus de filio, accipit, non esse ruri : redit ad Syrum ; à quo ei rursus novum mendacium, velut offa in os, nè latraret, objicitur : quærit, ubi fratrem reperire posset : id verò ità indicavit Syrus, ut infelix senex, dum illius verbis fidem habet, nequiquam omne oppidum perceptaverit : interea Mitio omnium ab Hegione curam factus, ipsemet ad mulieres profectus, jacentes jam & afflictas crexerat, timentes & dubias confirmaverat, tristitiâ & mœrore confectas recreaverat, pollicitus, se Æschino Pamphilam uxorem daturum : venit Demea : clamor, jurgium, convicia ; etiam eo præsente, servulus quidam Ctesiphonem per imprudentiam nominat : ille cùm subitò per vim in ædes irrupisset ; quem jampridem putabat ruri fodere, aut arare, aut aliquid serre denique, eum accubantem cum amica, & suaviter potitantem deprehendit : ibi verò tantâ irâ eum diù incitatus est, ut arderet : satis diu vociferatus cùm esset ; tandem placidâ & compositâ Mitionis oratione, eò perducitur, ut depositâ vetere sævitiâ, benignus, affabilis, lepidus esse meditetur : itáque ipso non permittente tantum, sed etiam jubente puerpera domum traducitur : fiunt nuptiæ ; lenoni numeratur argentum ; Mitio ipse Sophronam ducit uxorem : Hegioni datur unde vivat. Syrus unà cum Phrygia uxore manumittitur. Cum Mitio, cæteriq; omnes, sed tamen præcipuè Mitio, illam tantam, tam insperatam, tam subitam mutationem admiraretur, gravi & cordatâ oratione claudit fabulam Demea ; si omnia profundere, si in omni libidine ac nequitia vivere, si totam rem belluationibus, scortationibus, largitionibus consumere lubeat, nihilo id sibi magis, aliquanto etiam minùs, quo sibi minus ætatis superest, quàm aliorum interesse : sin corrigi se in loco, & modicè coerceri, atque admoneri velint, eum esse, qui id præstare possit : permittuntur ei omnia, ità fabula concluditur.

SUL-

C. SULP. APOLLINARIS
PERIOCHA.

Duos cùm haberet Demea adolescentulos,
Dat mitioni fratri adoptandum Æschinum;
Sed Ctesiphonem retinet. Hunc citharistriæ
Lepôre captum, sub duro ac tristi patre,
Frater celabat Æschinus; famam quoque
Amoris in se transferebat: denique
Fidicinam lenoni eripuit. Vitiaverat
Idem Æschinus civem Atticam pauperculam,
Fidémque dederat hanc sibi uxorem fore.
Demea jurgare, & graviter ferre: mox tamen,
Ut veritas patefacta est, ducit Æschinus
Vitiatam: potitur Ctesipho citharistriam,
Exorato suo patre duro Demeâ.

ADELPHI TERENTII.

ACTA LUDIS FUNEBRIBUS L. AEMILII PAULI, Q. FABIO MAXIMO ET P. CORNELIO AFRICANO AED. CURUL. EGERE L. ATTILIUS PRAENESTINUS, ET MINUTIUS PROTIMUS. MODOS FECIT FLACCUS CLAUDII F. TIBIIS SARRANIS. FACTA E GRAECA MENANDRU, L. ANITIO ET M. CORN. COSS.

PROLOGUS.

POstquam poeta sensit scripturam suam
Ab iniquis observari, & adversarios
Rapere in pejorem partem, quam actuari sumus:
Indicio de se ipse erit: vos eritis judices,
Laudine an vitio duci factum id oporteat:
SYNAPOTHNESCONTES Diphili comœdia est.
Eam COMMORIENTES Plautus fecit fabulam.
In Græca adolescens est, qui lenoni eripit

Mere-

Meretricem, in prima fabula: eum Plautus locum
Reliquit integrum: eum hic locum sumpsit sibi
In Adelphos, verbum de verbo expressum extulit.
Eam nos acturi sumus novam: pernoscite,
Furtúmne factum existumetis, an locum
Reprehensum, qui præteritus negligentiâ est:
Nam quod isti dicunt malevoli, homines nobiles
Eum adjutare, assiduéque unà scribere,
Quod illi maledictum vehemens esse exîstumant,
Eam laudem hic ducit maxumam, cùm illis placet,
Qui vobis universis & populo placent:
Quorum operâ in bello, in otio, in negotio,
Suo quisque tempore usu' est sine superbia.
Dehinc nè expectetis argumentum fabulæ;
Senes qui primi venient, hi partem aperient,
In agendo partem ostendent. Facite, æquanimitas
Vestra poetæ ad scribendum augeat industriam.

ACTUS I. SCENA I.

Arg. Admodum est sollicitus Micio, quòd nondum à cœna redierit filius AEschinus. Ostendit in liberis educandis lenitate, plùs quàm asperitate parentes proficere.

Iambici senarii.

Mitio.

STorax, non rediit hac nocte à cœna AEschinus,
Neque servulorum quisquam qui adversum ierant?
Profectò hoc verè dicunt, Si absis usquam,
Aut ubi si cesses evenire; ea satiu' est,
Quæ in te uxor dicit, & quæ in animo cogitat
Irata quàm illa, quæ parentes propitii.
Uxor si cesses; aut te amare cogitat,
Aut tête amari, aut potare, aut animo obsequi,
Et tibi bene esse soli, cùm sibi sit malè.
Ego, quia non rediit filius, quæ cogito!
Quibus nunc sollicitor rebus, nè aut ille alserit,
Aut usquam ceciderit, aut perfregerit
Aliquid! vah! Quenquámne hominem in animo instituere, aut
Parare, quod sit charius, quàm ipse est sibi?
Atqui ex me hic non natus est, sed ex fratre: is adeò

Dissimilis

Dissimili studio est, jam indè ab adolescentia.
Ego hanc clementem vitam urbanam, atque otium
Secutus sum: &, quod fortunatum isti putant,
Uxorem nunquam habui: ille contra hæc omnia,
Ruri agere vitam, semper parcè ac duriter
Se habere: uxorem duxit: nati filii
Duo: inde ego hunc majorem adoptavi mihi:
Eduxi à parvulo, habui, amavi pro meo:
In eo me oblecto: solum id est charum mihi:
Ille ut item contrà me habeat, facio sedulò:
Do, prætermitto, non necesse habeo omnia
Pro meo jure agere: postremò, alii clanculum
Patres quæ faciunt, quæ fert adolescentia,
Ea nè me celet, consuefeci filium:
Nam qui mentiri, aut fallere insuêrit patrem, aut
Audebit; tantò magis audebit cæteros.
PUDORE & liberalitate liberos
Retinere, satius esse credo quàm metu.
Hæc fratri mecum non conveniunt, neque placent.
Venit ad me sæpe clamans, Quid agis, Mitio?
Cur perdis adolescentem nobis? cur amat?
Cur potat? cur tu his rebus sumptum suggeris?
Vestitu nimiù indulges: nimiùm ineptus es:
Nimiùm ipse est durus, præter æquúmq;, & bonum.
Et ERRAT longè meâ quidem sententiâ,
Qui imperium credat gravius esse aut stabilius,
Vi quod fit, quàm illud quod amicitiâ adjungitur.
Mea sic est ratio, & sic animum induco meum.
MALO coactus qui suum officium facit,
Dum id rescitum iri credit, tantisper cavet:
Si sperat fore clàm, rursum ad ingenium redit.
QUEM beneficio adjungas, ille ex animo facit,
Studet par referre, præsens absénsque idem erit.
Hoc patrium est, potiùs consuefacere filium,
Suâ sponte rectè facere, quàm alieno metu.
Hoc pater ac dominus interest. Hoc qui nequit,
Fateatur nescire imperare liberis.
Sed éstne hic ipsus, de quo agebam? & certè is est.

Nescio

Neſcio quid triſtem video: credo jam, ut ſolet,
Surgabit: ſalvum te advenire, Demea,
Gaudemus.

ACTUS I. SCENA II.

Arg. Demea Aeſchinum abſentem petulantiæ graviter accuſat, excuſat eundem Mitio, plus nimio indulgens pater. Hic attende lenem Mitionem, aſperum Demeam induci a Terentio.

Iambici ſenarii.

Demea, Mitio.

EHem! opportunè: teipſum quærito.
M. *Quid triſtis es?* D. *rogas me, ubi nobis Æſchinus*
Siet, quid triſtis ego ſim! M. *dixin' hoc fore?*
Quid fecit? D. *quid ille fecerit! quem neque pudet*
Quicquam, nec metuit quenquam, neque legem putat
Tenere ſe ullam: nam illa, quæ antehac facta ſunt,
Omitto: modò quid deſignavit! M. *quidnam id eſt?*
D. *Forces effregit, atq; in ædes irruit*
Alienas: ipſum dominum, atque omnem familiam
Multavit uſque ad mortem: eripuit mulierem,
Quam amabat. Clamant omnes indigniſſimè
Factum eſſe. Hoc advenienti quot mihi, Mitio,
Dixêre! In ore eſt omni populo, Denique,
Si conferendum exemplum eſt, Non fratrem videt
Rei dare operam, ruri eſſe parcum ac ſobrium?
Nullum hujus ſimile factum. Hæc cùm illi, Mitio,
Dico, tibi dico: tu illum corrumpi ſinis.
M. *HOMINE imperito nunquam quicquam injuſtius,*
Qui, niſi quod ipſe facit, nihil rectum putat.
D. *Quorſum iſthuc?* M. *quia tu Demea, hæc malè judicas.*
Non eſt flagitium, mihi crede, adoleſcentulum
Scortari, neque potare, non eſt, neque fores
Effringere. Hæc ſi neque ego, neque tu fecimus,
Non fuit egeſtas facere nos. Tu nunc tibi
Id laudi ducis, quod tum feciſti inopiâ.
Injurium eſt: nam, ſi eſſet unde id fieret,
Faceremus: & tu illum tuum, ſi eſſes homo,
Sineres nunc facere, dum per ætatem licet,
Potiùs quàm ubi te expectatum ejeciſſet foras:

Alienos

Alienore ætate pòst faceret tamen.
D. *Prô Jupiter! Tu me homo adigis ad insaniam.*
Non est flagitium, facere hæc adolescentulum? M. *ah?*
Ausculta: nè me obtundas de hac re sæpius.
Tuum filium dedisti adoptandum mihi:
Is meus est factus: si quid peccat, Demea,
Mihi peccat: ego illi maximam partem feram.
Obsonat, potat, olet unguenta? De meo.
Amat? Datur à me argentum, ubi erit commodum:
Ubi non erit, fortasse excludetur foras.
Fores effregit? restituentur. Discidit
Vestem? resarcietur. Est diis gratia,
Et unde hæc fiant; & adhuc non molesta sunt.
Postremò, aut desine, aut cedò quemvis arbitrum:
Te plura in hac re peccare ostendam. D. hei mihi!
Pater esse disce ab illis qui verè sciunt.
M. *Naturâ tu illi pater es, consiliis ego.*
D. *Tun' consulis quicquam!* M. *ah! si pergis, abiero.*
D. *Siccine agis?* M. *an ego toties de eadem re audiam?*
D. *Curæ est mihi.* M. *& mihi curæ est: verùm, Demea,*
Curemus æquam uterque partem; tu alterum,
Ego item alterum: nam ambos curare propemodum
Reposcere illum est, quem dedisti. D ah Mitio!
M. *Mihi sic videtur.* D. *quid isthuc? tibi si isthuc placet,*
Profundat, perdat, pereat: nihil ad me attinet.
Jam si verbum unum posthac. M. *rursum Demea.*
Irascere? D. *an non credis? repetón' quem dedi?*
AEgrè est: alienus non sum, Si obsto; hem desino.
Unum vis curem, curo: & est diis gratia,
Cùm ità, ut volo, est. Iste tuus ipse sentiet
Posteriùs: nolo in illum graviùs dicere.
M. *Nec nihil, neque omnia hæc sunt, quæ dicit: tamen*
Nonnihil molesta hæc sunt mihi: sed ostendere,
Me ægrè pati, illi nolui: nam, ità est homo,
Cùm placo, advorsor sedulò, & deterreo:
Tamen humanè vix patitur. verùm si augeam,
Aut etiam adjutor sim ejus iracundiæ,
Insaniam profectò cum illo. etsi AEschinus

Nonnullam in hac re nobis facit injuriam.
Quam hic non amavit meretricem! aut cui non dedit
Aliquid! postremò, nuper (credo, jam omnium
Tædebat) dixit velle uxorem ducere.
Sperabam jam defervisse adolescentiam:
Gaudebam. Ecce autem de integro: nisi quicquid est,
Volo scire, atque hominem convenire, si apud forum est.

ACT. II. SCENA I.

Arg. Senibus omissis, describitur AEschini factum jurgantis cum lenone; nec error est poetæ, quòd hic fiant, quæ fecisse Demea dixit, qui fortasse rumore nuntio acceperat fecisse AEschinum, quod facturum ille se minatus fuerat.

Trochaici & Iambici octonarii, & unus quaternarius.

Sannio, Æschinus.

OBsecro, populares, ferte misero atq; innocenti auxilium:
Subvenite inopi. Æ otiose, nunc jam illico hîc consiste:
Quid respectas? nihil periculi est: nunquam dum ego adero, hic te
Tanget. S. ego istam inviti' omnibus.
Æ. Quanquam est sceleſtus; non committet hodie unquam iterum ut vapulet.
S Audi AEschine: nè ignarum fuisse te dices morum meorum,
Ego leno sum. Æ. scio. S. at ità ut usquam fuit fide quisquam optumâ.
Tu quòd te posteriùs purges, Nolle hanc injuriam mihi
Factam esse hujus non faciam: credè hoc, EGO meum jus prse-
Neq; in verbis solves unquam, quod te mihi malefeceris (quam:
Novi ego vestra hæc. Nollẽ factum, Dabitur jusjurandum esse te
Indigna injuriâ hâc; indignis cùm egomet sim acceptus modis
AE. Abi præstrenuè, ac fores aperi S. cæterum hoc nihil facis.
AE. I intrò nunc jam, S. at enim non sinam. AE. accede illuc Parmeno;
Nimium abiisti isthóc: hîc propter hunc assiste. Hem! sic volo.
Cave nunc jam oculos à meis oculis quoquam dimoveas tuos.
Nè mora sit, si innuero, quin pugnus continuò in mala hæreat.
S. Isthuc volo ergò ipsum experiri. AE. hem! serva: omitte mulierẽ
S. O facinus indignum! AE. geminabit, nisi caves. S. hei misero mihi!
AE. Non innueram: verùm in istam partem potiùs peccato tamen;

I nunc jam. S. quid hoc rei est? Regnúmne AEschine, hîc tu pos-
AE. Si possiderem, ornatus esses ex tuis virtutibus. (*sides?*
S. Quid tibi rei mecum est? AE. nihil. S quid? nostín' qui sim
AE. non desidero.
S. Tetigíne tui quicquam? AE. si attigisses, ferres infortunium.
S. Qui tibi magis licet meam habere, pro qua ego argentum
dedi?
Respónde, AE. ante ædes non feciss e erit melius hîc convitium:
Nam si molestus pergis esse, jam intrò abripiêre, atque i i
Usque ad necem operiêre loris. S. loris liber? AE. sic erit.
S. O hominem impurum! hiccine libertatem aiunt æquam esse
omnibus?
AE. Si satis jam debacchatus es, leno, audi si vis nunc jam.
S. Egóne debacchatus sum autem, an tu in me? AE. Mitte ista,
atque ad rem redi.
S. Quam rem? quò redeam? AE jámne me vis dicere id quod
ad te attinet? *loqui.*
S. Cupio, æqui modò aliquid. AE. vah! leno iniqua me non volt
S. LENO sum, fateor. PERnicies communis adolescentium,
Perjurus, pestis: tamen tibi à me nulla est orta injuria.
AE. Nam hercle etiam hoc restat. S. illuc, quæso, redi quò cœpisti, AEschine.
AE, Minis viginti tu illam emisti: quæ res tibi vortat malè.
Argenti tantum dabitur. S. quid, si ego illam nolo vendere?
Coges me? AE. minimé. S. namque id metui. AE. neq; vendundam censeo.
Quæ libera est: nam ego illam liberali asséro causâ manu.
Nunc vide utrum vis, argentum accipere, an causam meditari
tuam.
Delibera hoc, dum ego redeo, leno. S. prô supreme Jupiter!
Minimè miror, qui insanire occipiunt ex injuria.
Domo me eripuit, verberavit: me invito abduxit meam:
Homini misero plus quingentos colaphos infregit mihi.
Ob malefacta hæc tantidem emptam postulat sibi tradier.
Verùm enim, quando bene promeruit, fiat: suum jus postulat.
Agè, jam cupio, modò si argentum reddat: sed ego hæc hariolor,
Ubi me dixero dare tanti, testes faciet illico,
Vendidisse me: de argento somnium: mox, cras redi.

Id

Id quoq; poſſem ferre, ſi modò reddat: quanquam injurium eſt.
Verùm cogito id quod res eſt, quando eum quæſtum occeperis,
Accipiunda & muſſitanda injuria adoleſcentium eſt.
Sed nemo dabit: fruſtra egomet mecum has rationes deputo:

ACTUS II. SCENA II.

Arg. Sannio quæritur de injuriâ ſibi factâ ab Æſchino, & Syri conſiliis eluditur. *Iambici octonarii.*

Syrus, Sannio,

TAce; egomet conveniam jam ipſum: cupidè accipiat faxo (dio
atque etiam
Bene dicat ſecum eſſe actum: quid iſthuc Sannio eſt, quod te au-
Cum hero neſcio quid concertâſſe? Sa. nunquam vidi iniquiùs
Concertationem comparatam quàm quæ hodie inter nos fuit,
Ego vapulando, ille verberando, uſquè ambo defeſſi ſumus.
Sy. Tua culpa. Sa. quid agerem? Sy. adoleſcenti morem geſtum
oportuit.
Sa. Quid pòtui melius, hodie qui uſquè os præbui? Sy. agè;
ſcis quid loquar?
PECUNIAM in loco negligere, maxumum interdum eſt lu-
crum: hui!
Metuiſti, ſi nunc de tuo jure conceſſiſſes paululùm,
Atque adoleſcenti eſſes morigeratus, hominum homo ſtultiſſime,
Nè non tibi iſthuc fœneraret. Sa. EGO ſpem pretio non emo.
Sy. Nunquam rem facies: abi, neſcis incœpare homines, Sannio.
Sa. Credo iſthuc melius eſſe: verùm EGO nunquam adcò aſtutus
fui,
Quin, quicquid poſſem, mâllem auferre potiùs in præſentia.
Sy. Agè, novi tuum animum: quaſi quicquam tibi ſint viginti
Dum huic obſequare: præterea autem te aiunt proficiſci (minæ,
Cyprum. Sa. hem! (hoc ſcio,
Sy. Coemiſſe hinc, quæ illûc veheres, multa; navem conductam,
Animus tibi prædet: ubi illinc, ſpero, redieris, tamen hoc ages.
Sa. Nuſquam pedem: perii hercle: hâc illi ſpe hoc inceperunt.
Sy. timet:
Injeci ſcrupulum homini. Sa. ô ſcelera! illud vide,
Ut in ipſo articulo oppreſſit: emptæ mulieres
Complures, & item hinc alia, quæ porto Cyprum.
Ni eò ad mercatum veniam, damnum maxumum eſt.

Nunc si hoc omitto, ubi illinc rediero, actum agam;
Nihil est, refrixerit res: Nunc demum venis?
Cur passus? ubi eras? ut sit satius perdere,
Quàm aut hîc manere tam diu, aut tum persequi.
Sy. *Famne enumerâsti id quod ad te rediturum putes?*
Sa. *Hoccine illó dignum est? hoccine incipere AEschinum?*
Per oppressionem ut hanc mî eripere postulet?
Sy. *Labascit: unum hoc habeo: vide, si satis placet,*
Potiùs quàm venias in periculum, Sannio,
Servésne an perdas totum, dividúum face.
Minas decem corradet alicunde. Sa. *hei mihi!*
Etiam de sorte nunc venio in dubium miser.
Pudet nihil: omnes dentes labefecit mihi:
Præterea colaphis tuber est totum caput:
Etiam insuper defra. det? nunquam abeo. Sh, *ut lubet.*
Nunquid vis, quin abeam? Sa. *immo hercle hoc quæso, Syre,*
Ut hæc sunt facta, potiùs quàm lites sequar,
Meum mihi reddat, saltem quanti empta est, Syre.
Scio te non usum antehac amicitiâ meâ:
Memorem me dices esse & gratum. Sy. *sedulò*
Faciam: sed Ctesiphonem video; lætus est
De amica. Sa. *quid quod te oro?* Sy. *paulisper mane.*

ACTUS II. SCENA III.

Arg. Ctesipho fratrem laudat & commendat, agitq; gratias absenti pro accepto beneficio.

Iambici senarii.

Ctesipo, Syrus.

ABS quivis homine, cùm est opus, beneficium accipere gaudeas:
Verùm enimvero id demum juvat, si, quem æquum est facere, is benefacit.
O frater, frater! quid ego nunc te laudem? satis certò scio,
Nunquam ità magnificè quicquam dicam, id virtus quin superet tua.
Itaq; unam hanc rem me habere præter alios præcipuam arbitror,
Fratrem homini nemini esse primarum artium magìs principem.
Sy. *ô Ctesipho.* C. *ô Syre, AEschinus ubi est?* Sy. *ellum! te exspectat domi.* C. *hem!*

Sy. *Quid*

Sy. Quid est? C. quid fit! illius operâ, Syre, nunc vivo festivum caput.
Omnia sibi qui pòst putârit esse præ meo commodo,
Meam dictâ famam, meum laborem, & peccatum in se transtulit,
Nihil pote supra: sed quisnam? foris crepuit. Sy. manc, ipse exit foras.

ACT. II. SCENA IV.

Æg. Colloquuntur fratres: agitur de pecunia reddenda lenoni, & paranda cœna.

Ejusdem generis.

Æschinus, Sannio, Ctesipho, Syrus.

Ubi ille est sacrilegus? Sa. me quærit: num quidnam effert? occidi:
Nil video. Æ. ehem! opportunè: te ipsum quærito: quid fit, Cte-
IN TUTO est omnis res: omitte verò tristitiam tuam (sipho?
Ct. Ego illam verò omitto, qui te fratrem habeam quidem, ô mi Æschine,
O mi germane: (ah!) vereor coram in os te laudare amplius,
Nè id assentandi magis qmàm quod habeam gratum facere existumes.
Æ. Agè inepte, quasi nunc non nôrimus nos inter nos, Ctesipho.
Hoc mihi dolet, nos penè serò scisse, & penè in eum locum
Rediisse, ut, si omnes cuperent, nihil tibi possent auxiliarier.
Ct. Pudebat. Æ. ah! stultitia est isthæc, non pudor, tam ob parvolam (cant.
Rem penè è patria; turpe dictu: deos quæso, ut isthæc prohibe-
Ct. Peccavi. Æ. quid ait tandem nobis Sannio? Sy. jam mitis est.
Æ. Ego ad forum ibo, ut hunc absolvam: tu intro ad illam, Ctesipho.
Sa. Syre, insta. Sy. eamus: namque hic properat in Cyprum. Sa. nè tam quidem,
Quamvis etiam maneo otiosus hîc. Sy. reddetur: nè time.
Sa. At ut omne reddat. Sy. omne reddet: tace modò ac sequere hâc. Sa. sequor.
Ct. Heus heus Syre. Sy. hem quid est? Ct. obsecro hercle, hominem istum impurissimum
Quamprimum absolvito'e, nè, si magis irritatus siet,
Aliquò ad patrem hoc permânet, atq; ego tum perpetuò perierim!

Sy. *Non fiet: bono animo esto: tu cum illâ te intus oblecta interim,*
Et lectulos jube sterni nobis, & parari cætera.
Ego jam transactâ re convortam me domum cum obsonio,
C. *Ità quæso: quando hoc bene successit, hilarem hunc sumamus diem.*

ACT. III. SCENA I.

Arg. Sollicitam inducit Sostratam, ob filiæ, quæ ex AEschino gravida est, vicinum partum.

Iambici & trochaici octonarii.

Sostrata, Canthara.

OBsecro, mea tu nutrix, quid nunc fiet? C. *quid fiet, rogas!*
Rectè ædipol, spero. S. *modò dolores, mea tu, occipiunt primulùm.*
C. *Jam nunc times, quasi nunquam affueris, nunquam túte pepereris!*
S. *Miseram me! neminem habeo; solæ sumus: Geta autem hîc non adest;* (chinum.
Nec habeo quem ad obstetricem mittam, nec qui accersat AEs-
C. *Pol is quidem jam hîc aderit: nam nunquam unum intermittit diem,*
Quin semper veniat. S. *solus mearum miseriarum est remedium.*
C. *E re nata melius fieri haud potuit, quàm nunc factū est, hera:*
Ob natum quando vitium est, quod ad illum attinet potissimum,
Talem, tali genere, tali animo, natum ex tantâ familiâ.
S. *Ità pol est, ut dicis: salvus nobis, deos quæso, ut fiet.*

ACT. III. SCENA II.

Arg. Geta Sostratæ servulus commotior, heræ nunciat AEschinum alio captum amore, puellam eripuisse lenoni.

Ejusdem generis, inserto quaternario.

Geta, Sostrata, Cantharа.

NUnc illud est, quòd, si omnes omnia sua consilia conferant,
Atq; huic malo salutem quærant, auxilii nihil afferant,
Quod mihique heræque, filiæque herili est: væ misero mihi!
Tot res repentè circumvallat, unde emergi non potest;
Vis, egestas, injustitia, solitudo, infamia. (pium!
Hoccine sec'lum? ô scelera! ô genera sacrilega! ô hominem im-
So. *Me miseram! quidnam est, quod sic video timidum & properantem Getam?*

G. *Quem*

G. Quem neq; fides, neque jusjurandum, neq; ulla misericordia
Repressit, neque reflexit: neque quòd partus instabat propè,
Cui miseræ indignè per vim vitium obtulerat. So. non intelligo
Satìs, quæ loquatur. C. propiùs, obsecro, accedamus; Sostrata.
G. ah,
Me miserum! vix sum compos animi: ità ardeo iracundiâ.
Nihil est quod malim, quàm totam familiam dari mihi obviàm,
Ut iram hanc in eos evomã omnem, dum ægritudo hæc est recens:
Satìs mihi id habeam supplicii, dum illos ulciscar modò.
Seni animam primùm extinguerem ipsi, qui illud prodnxit scelus:
Tum autem Syrum impulsorem (vah!) quibus illum lacerarem modis!
Sublimem medium arriperem, capite primùm in terram statuerem.
Ut cerebro dispergat viam:
Adolescenti ipsi criperem oculos, post hæc præcipitem darem:
Cæteros ruerem, agerem, raperem, tunderem, & prosternerem.
Sed cessо hoc malo heram impertiri properé? So. revocemus:
Geta. G. hem!
Quisquis es, sine me. So. ego sum Sostrata. G. ubi ea est? te
ipsam quærito:
Te expecto: oppidò opportunè te obtulisti mî obviám,
Hera, So. quid est? quid trepidas? G. hei mihi! So. quid festinas,
mi Geta?
Animam recipe. G. prorsùm. So. quid isthuc prorsus ergò est?
G. periimus:
Actum est. S. obsecro te quid sit. G. jam. So quid jam, Geta?
G. AEschinus. So. quid ergò is? G. alienus est ab nostra familia.
S. hem!
Perii! quare? G. amare occepit aliam. S. væ miseræ mihi!
G. Neque id occultè fert: à lenone ipsus eripuit palám.
So. Satín' hoc certùm? G. certum: hisce oculis egomet vidi, Sostrata. S. ah,
Me miseram! quid credas jam, aut cui credas? nostrúmne AEschinum,
Nostram vitam omnium in quo nostræ spes opésq; omnes sitæ
Erant, qui sine hac jurabat se unum nunquam victurum diem,

Qui se in sui gremio positurum puerum dicebat patrũ,
Ità obsecraturum, ut liceret hanc uxorem ducere?
G. Hera, lacrumas mitte, ac potiùs quod ad hanc rem opu', porrò prospice,
Patiamúrne, an narremus cuipiam. C. *au, au mi homo, saníne es? an*
Hoc proferendum tibi usquam esse videtur? G. *mihi quidem non placet.*
Jam primúm, illum alieno animo à nobis esse, res ipsa indicat.
Nunc si hoc palàm proferimus, ille inficias ibit, sat scio:
Tua fama, & gnatæ vita in dubium veniet: tum si maximè
Fateatur, cùm amet aliam, non est utile hanc illi dari.
Quapropter quoquo pacto tacito est opus. S. ah! minime gentium:
Non faciam, G. quid ages? S. proferam. G. hem, mea Sostrata, vide quam rem agas.
S. Pejore res loco non potis est esse quàm in hoc, quo nunc sita est.
Primùm, indotata est: tum præterea, quæ secunda ei dos erat,
Periit: pro virgine dari nuptum non potest. Hoc reliquum est,
Si inficias ibit, testis mecum est annulus, quem amiserat.
Postremò, quando ego conscia mî sum, à me culpam hanc procul esse, nec
Pretium, neque rem ullam intercêsse illâ aut me indignam; experiar Geta.
G. Quid isthuc? accedo, ut meliùs dicas. S. tu quantum potes, abi,
Atque Hegioni cognato hujus rem omnem narrato ordine:
Nam is nostro Simulo fuit summùs, & nos coluit maximè.
G. Nã hercle alius nemo respicit nos. S. propera tu, mea Canthara.
Curre, obstetricem accerse: ut, cùm opus sit, ne in mora nobis siet.

ACT. III. SCENA III.

Arg. Malè est Demeæ, quòd filium Cresiphonem audiverit unà adfuisse, cùm eriperet mulierem AEschinus.

Iambici senarii.

Demea.

Disperii: Ctesiphonem audivi filium
Unà fuisse in raptione cum AEschino.
Id misero restat mihi mali, si illum potest,
Qui alicui rei est, etiam cũ ad nequitiam abducere,
Ubi ego illum quæram? credo abductum in ganeum
Aliquó: persuasit ille impurus, sat scio.

Sed eccum ire Syrum video: hinc ſcibò jam ubi ſiet.
Atque hercle hic de grege illo eſt: ſi me ſenſerit
Eum quæritare, nunquam dicet carnufex,
Non oſtendam id me velle.

ACTUS III. SCENA IV.

Arg. Commendatur Cteſipho, vituperantur Mitio & Aeſchinus: callidè utrumque Syrus facit. Demea autem narratione virtutum Cteſiphonis plurimùm gaudet.

Ejuſdem generis.

Syrus, Demea.

OMnem rem modò ſeni,
Quo pacto habere, enarrâmus ordine.
Nil quicquam vidi lætius. D.prô Jupiter
Hominis ſtultitiam! S.collaudavit filium:
Mihi, qui dediſſem conſilium, egit gratias.
D.Diſrumpor. S. argentum adnumeravit illico:
Dedit præ crea in ſumptum dimidium minæ:
Id diſtributum ſanè eſt ex ſententia. D.hem!
Huic mandes, ſi qnid rectè curatum velis.
S.Hem, Demea! haud aſpexeram te: quid agitur?
D.Quid agitur! voſtram nequeo mirari ſatis
Rationem. S. eſt hercle inepta, nè dicam dolo, &
Abſurda. Piſces cæteros purga, Dromo:
Congrum iſtum maxumum in aqua ſinito ludere
Pauliſper: ubi ego rediero, exoſſabitur:
Priùs nolo. D.hæccine flagitia? S.mihi quidem non placent:
Et clamo ſæpe, Salſamenta hac Stephanio
Fac macerentur pulchrè. D. dî voſtram fidem!
Utrùm ſtudióne id ſibi habet, an laudi putat
Fore, ſi perdiderit gnatum? væ miſero mihi!
Videre videor jam diem illum, cùm hinc egens
Profugiet aliquò militatum. S. ô Demea,
ISTHUC eſt ſapere, non, quod ante pedes modò eſt,
Videre, ſed etiam illa, quæ futura ſunt,
Proſpicere. D.quid? iſthæc jam penes vos pſaltria eſt?
S.Ellam intus! D.eho! an domi eſt habiturus? S. credo, ut eſt
Dementia. D.hæccine fieri? S.inepta lenitas
Patris, & facilitas prava. D.fratris me quidem

Pudet, pigétque. S.nimiùm inter vos, Demea; ac
Non, quia ades præsens, dico hoc, pernimiùm interest:
TU, QUANtus quantus, nihil nisi sapientia es:
Ille futilis, somnium: sineres verò illum tuum
Facere hæc? De. sinerem illum! an non sex totis mensibus
Priùs olfeciſſem, quàm ille quicquam cœperit?
Sy. Vigilantiam tuam tu mihi narras? De. sic fiet
Modò ut nunc est. Sy. UT QUIS QUE suum volt esse, ità est.
D. Quid eam? vidistín' hodie? Sy. tuúmne filium?
D Abigam hunc rus. Sy. jamdudum aliquid ruri agere arbitror.
De. Sat' scis ibi esse? Sy. oh! quem egomet produxi. D optumè est.
Metui, nè hæreret hîc. Sy. atque iratum admodum.
De. Quid autem? Sy. adortus jurgio fratrem apud forum
De psaltria isthac. De. aìn' verò? Sy. vah! nil reticuit:
Nam, ut numerabatur fortè argentum, intervenit
Homo de improviso, cœpit clamare AEschine,
Hæccine flagitia facere te? hæc te admittere
Indigna genere nostro? De. oh! lacrumo gaudio.
S. Non tu hoc argentum perdis, sed vitam tuam.
De. Salvos sit: ita vero, est similis majorum suûm. S. hui!
De. Syre, præceptorum plenus istorum ille. S. phy!
Domi habuit unde disceret. De. fit sedulò:
Nil prætermitto: consuefacio: denique
Inspicere, tanquam in speculum, in vitas omnium
Jubeo. atque ex aliis sumere exemplum sibi.
Hoc facito. S. rectè sanè. De. hoc fugito. S. callidè.
De. Hoc laudi est. S. isthæc res est. De. hoc vitio datur.
S. Probissimè. De. porrò autem. S. non hercle otium est
Nunc mihi auscultandi: pisces ex sententia
Nactus sum: hi mihi nè corrumpantur, cautio est:
Nam id nobis tam flagitium est, quàm illa, Demea,
Non facere vobis, quæ modò dix'ti: & quod queo,
Conservis ad eundem istunc præcipio modum.
Hoc falsum est. hoc adustum est, hoc lautum est parùm:
Illud rectè: iterum sic memento: sedulò
Monco quæ possum pro mea sapientia:
Postremò, tanquam in speculum, in patinas, Demea,

Inſpicere jubeo, & moneo quid facto uſu' ſit.
Inepta hæc eſſe, nos quæ facimus ſentio:
Verùm quid facias? ut homo eſt, ità morem geras.
Nunquid vis? D. mentem vobis meliorem dari.
S. Tu rus hinc abis? D. rectâ. S. nam QUID tu hîc agas,
Ubi, ſi quid bene præcipias, nemo obtemperet.
D. Ego verò hinc abeo, quando is, quamobrem huc veneram,
Rus abiit: illum curo unum: ille ad me attinet:
Quando ità volt frater, de iſthoc ipſe viderit,
Sed quis illiceſt, quem video procul? éſtne hic Hegio
Tribulis noſter? ſi ſatis cerno, is hercle eſt: vah!
Homo amicus nobis jam indè à puero: dî boni?
Næ illiuſmodi jam magna nobis civium
Penuria eſt? antiquâ homo virtute ac fide.
Haud citò mali quid ortum ex hoc ſit publicé.
Quàm gaudeo! ubi etiam hujus generis reliquias
Reſtare video! (vah!) vivere etiam nunc lubet.
Opperiar hominem hîc, ut ſalutem, & colloquar.

ACT. III. SCENA V.

Arg. Hegio docet Soſtratæ filiam iniquè ab Æſchino tractatam, ac tandem vitiatam eſſe. Id factum nunc Demea narrat.

Ejuſdem generis.

Hegio, Geta, Demea, Pamphila.

PRÔ dî immortales! facinus indignum. Geta.
Quid narras! G. ſic eſt factum. H. ex illân' familiâ
Tam illiberale facinus eſſe ortum! ô Æſchine,
Pol haud paternum iſthuc dediſti. D. videlicet
De pſaltria hæc audivit! id illi nunc dolet
Alieno: pater is nihili pendit: hei mihi!
Vtinam hîc propè adeſſet alicubi atque audiret hæc!
H. Ni facient quæ illos æquum eſt, haud ſic auferent.
G. In te ſpes omnis, Higio, nobis ſita eſt.
Te ſolum habemus: tu es patronus, tu parens:
Ille tibi moriens nos commendavit ſenex.
Si deſeris tu, periimus. H. cave dixeris:
Nec faciam: neque me ſatis piè poſſe arbitror.
D. Adibo. Salvere Hegionem plurimum
Jubeo. H. oh! te quærebam ipſum: ſalve, Demea.

D. Quid

D. Quid autem? H. major filius tuus AEschinus,
Quem fratri adoptandum dedisti, neque boni,
Neque liberalis functus officium viri est.
D. Quid istuc? H. nostrum amicum nôras Simulum, atque
AEqualem? D. quidni? H. filiam ejus virginem
Vitiavit. D. hem! H. mane, nondum audîsti, D. mea,
Quod est gravissimum. D. an quid est etiam amplius?
H. Verò amplius: nam hoc quidem ferundum aliquo modo est:
Persuasit nox, amor vinum, adolescentia:
Humanum est: ubi scit factum, ad matrem virginis
Venit ipsus ultro, lacrumans, orans obsecrans,
Fidem dans, jurans se illam ducturum domum.
Ignotum est, tacitum est, creditum est: virgo ex eo
Compressa gravida facta est: mensi' hic decimus est:
Ille bonus vir nobis psaltriam, si diis placet,
Paravit, quîcum vivat: illam deserit.
D. Pro certón' tu isthæc dicis? H. mater virginis
In medio est, ipsa virgo, res ipsa, hic Geta
Præterea, ut captus est servorum, non malus,
Neque iners, alit illas, solus omnem familiam
Sustentat: hunc abduce, vinci, quære rem.
G. Immo hercle extorque, nisi ità factum est, Demea:
Postremò, non negabit: coràm ipsum cedo.
D. Pudet: nec quid agam, neq; quid huic respondeã,
Scio. P. miseram me! differor doloribus.
Juno Lucina, fer opem, serva me, obsecro. H. hem!
Numnã illa, quæso, parturit? G. certè Hegio. H. hem!
Illæc fidem nunc vostram implorat, Demea,
QUOD vos jus cogit, id voluntate impetret:
Hæc primùm ut fiant, deos quæso, ut vobis decet.
Sin aliter animus vester est; ego, Demea,
Summâ vi defendam hanc atque illum mortuum.
Cognatus mihi erat: unà à pueris parvoli
Sumus educti: unà semper militiæ, & domi
Fuimus: paupertatem unà pertulimus gravem.
Quapropter nitar, faciam, experiar, denique
Animam relinquam potiùs, quàm illas deseram.
Quid mihi respondes D. fratrem conveniam, Hegio:

Is quod mihi de hac re dederit consilium, id sequar.
H. *Sed. Demea, hoc tu facito cum animo cogites,*
Quàm vos facillimè agitis, quàm estis maximè
Potentes, dites, fortunati, nobiles,
Tam maximè vos æquo animo æqua noscere
Oportet, si vos voltis perhiberi probos.
D. *Redito: fient, quæ fieri æquum est, omnia.*
H. *Decet te facere: Geta, duc me intrò ad Sostratam.*
D. *Non me indicente hæc fiunt: utinam hoc sit modo*
Defunctum! verùm nimia illæc licentia
Profectò evadet in aliquod magnum malum.
Ibo, requiram fratrem, ut in eum hæc evomam.

ACT. III. SCENA VI.

Arg. Hegio Sostratam consolatur, & dilemmate consilium suum concludit.

Iambici senarii.

Hegio.

BOno animo fac sis Sostrata: & istam, quod potes,
Fac consolere: ego Mitionem, si apud forum est,
Conveniam: atque, ut res gesta est narrabo ordine.
Si est, ut facturus officium siet suum,
Faciat: sin aliter de hac re ejus sententia est,
Respondeat mi, ut, quid agam quamprimum sciam.

ACTUS IV. SCENA I.

Arg. Probi adolescentis ingenium morésque hâc scenâ exprimuntur, Syrus Ctesiphonem instituit, quemadmodum respondere debeat patri: initio scenæ ostendit non rarò contingere, ut filii optent parentum absentiam, si quando solutiùs vivere, & genio indulgere statuerint.

Iambici octonarii, & quaternarius.

Ctesipho, Syrus

AIn' patrem hinc abiisse rus? S. jamdudum. C. dic sodes.
S. apud
Villam est: nunc eum maximè operis aliquid facere credo. C. utinam quidem!
Quod cum salute ejus' fiat, ità se defatigârit velim,
Ut triduo hoc perpetuo è lecto prorsus nequeat surgere.
S. *Ità fiat, & istuc si quid potis est rectius. C. ità: nam hunc diē*
Miserè nimi' perpetuum ut cœpi, cupio in lætitia degere:
Et illud rus nullâ aliâ causâ tam male odi, nisi quia
Propè est: quòd si abesset longiùs.

Pri-

Priùs nox oppressisset illîc, quàm huc revertî posset iterum.
Nunc, ubi me illîc non videbit, jam huc recurret, sat scio:
Rogitabit me, ubi fuerim: quem ego hodie toto non vidi die.
Quid dicam? S nihîlne in mentem? C. nunquam quicquam.
S. *tanto nequior.*
Cliens, amicus, hospes nemo est vobis? C. sunt: quid postea?
S. *Hisce opera ut data sit. C. quæ non data sit! non potest fieri.*
S. *potest.*
C. *Interdiu: sed si hîc pernocto, causæ quid dicam? Syre?*
S. *Vah! quàm vellem etiam noctu amicis operam mos esset dari!*
Quin tu otiosus es: ego illius sensum pulchrè calleo.
Cum fervit maximè, tam placidum quàm ovem reddo. C. quomo-
S *Laudarier te audit libenter: facio te apud illum deum: (do?*
Virtutes narro. C. meas! S tuas. Homini illico lacrumæ cadunt,
Quasi puero, gaudio. Hem tibi autem! C. quidnam est? S. LUPUS in fabula.
C. *Pater adest? S. ipsu' est. C. Syre, quid agimus? S fuge modò intrò: ego videro.*
C. *Si quid rogabit; nusquam tu me: audîstîn'? S potîn' ut desinas?*

ACTUS IV. SCENA II.

Arg. Quæritur Demea, quòd fratrem non reperirit: idem à Syro deluditur, locum in quo sit frater, bifariam describente.

Trochaici, octonarii.

Demea, Ctesipho, Syrus,

NAE ego homo infelix, primùm fratrem nusquam invenio gentium:
Præterea autem dum illùm quæro, à villa mercenarium
Vidi: is filium negat esse ruri: nec quid agam scio.
C. *Syre.* S. *quid ais? C mén' quærit? S verum. C. perii. S. quin tu animo bono es.*
D. *Quid hoc (malúm!) infelicitatis? nequeo satî' decernere:*
Nisi me credo huic esse natum rei, ferundis miseriis.
Primus porrò obnuncio: ægrè solus, si quid fit, fero.
S. *Rideo hunc: primum ait se scire: is solus nescit omnia.*
D. *Nunc redeo, si fortè frater redierit, viso. C. Syre,*
Obsecro, vide nè ille huc prorsus se irruat. S etiam taces!
Ego cavebo. C. nunquam hercle hodie ego isthuc committam tibi:
Nam me jam in cellam aliquam cum illa concludam: id tutissimum est. S. *Agè,*

S. *Agè, tamẽ ego hunc amovebo.* D. *sed eccum sceleratum Syrum!*
S *Non hercle hîc quidem durare quisquam, si sic fit, potest.*
Scire equidem volo, quot mihi sint domini: quæ hæc est miseria?
D. *Quid ille gannit? qnid volt? quid ais bone vir? hem! est fra-*
ter domi! (*tibi est?*
S *Quid (malûm!) bone vir, mihi narras? equidem perii* D *quid*
S *Rogitas! Ctesipho me pugnis miserum, & istam psaltriam*
usque occidit. D *hem! quid narras?* S *hem! vide ut discidit la-*
brum.
D. *Quamobrem?* S *me impulsore hanc emptam esse ait.* D *non tu*
cum rus hinc modò
Produxo aiebas? S. *factum: verùm post venit insanicns:*
Nil pepercit: non puduisse verberare hominem senem,
Quem ego modò puerum tantillum in manibus gestavi meis!
D. *Laudo, Ctesipho: patrissas: abi: virum te judico.*
S. *Laudas? næ ille continebit posthac, si sapiet, manus.*
D. *For titer. Sperquam: quia miseram mulierem, & me servo-*
Qui referire non audebam, vicit: hui! perfortiter, (*tum,*
D. *Non potuit melùs: idem sensit quod ego, te esse huic rei caput*
Sed estne frater intus? S *non est.* D. *ubi illum quæram cogito.*
S. *Scio ubi sit: verùm hodie nunquam monstrabo.* D. *hem! quid*
ais? S. *ità*
D. *Diminuetur tibi quidem jam cerebrum.* S. *at nomen nescio*
Illius hominis, sed locum novi ubi sit. D. *dic ergò locum.*
S *Nôstin' porticum apud macellum hanc deorsum* D. *quidni no-*
S. *Præterito hâc rectâ plateâ sursum: ubi eò veneris,* (*verim?*
Clivos deorsum versum est: hâc te præcipitato: postea
Est ad hanc manum saccllum: ibi angiportum propter est.
D. *Quonam?* S *ubi etiam caprificus magna est: nôstin'?* D. *novi.*
S. *hâc pergito*
D. *Id quidẽ angiportum non est pervium.* S. *verum hercle (vah.)*
Censén' hominem me esse? erravi: in porticum rursum redi.
Sanè hâc multò propiùs i is, & minor est erratio.
Scin' Cratini hujus ditis ædes? D *scio.* S. *ubi eas præterieris,*
Ad sinistram hâc rectâ plateâ: ubi ad Dianæ veneris,
Ito ad dextram: priusquam ad portum venias, apud ipsum lacum
Est pistrilla, & ex advorsum est fabrica: ibi est. D. *quid ibi facit.*
S. *Lectulos in sole ilignis pedibus faciundos dedit.*

Ubi

Ubi potetis vos. D. *bene sanè: sed cesso ad eum pergere?*
S. *I sanè: ego te exercebo hodie, ut dignus es, silicernium.*
AEschinus odiosè cessat: prandium corrumpitur:
Ctesipho autem in amore est totus. Ego jam prospiciam mihi:
Nunc jam adibo, atq; unumquodque, quod quidem erit bellissimũ,
Carpam, & cyathos sorbillans paulatim hunc producam diem.

ACT. IV. SCENA III.

Arg. Rogat Mitionem Hegio, ut Sostratam adeat, narraturus illi suspicionem alienati à Pamphila AEschini, ortam esse propter ereptam Ctesiphoni psaltriam.

Iambici octonarii.

Mitio, Hegio.

EGo in hac re nihil reperio, quamobrem lauder tantoperè, Hegio,
Meum officium facio: quod peccatum à nobis ortum est, corrigo:
Nisi si me in illo credidisti esse hominum numero, qui id putant
Sibi fieri injuriam, ultrò si quam fecêre ipsi: expostulant,
Et ultro accusant: id quia non est à me factum, agi' gratias!
H. *Ah! minimè: nunquam te aliter, atq; es, in animum induxi*
Sed quæso, ut unà mecum ad matrem virginis eas, Mitio, (meum.
Atque istæc eadem quæ mihi dix'ti, tute dicas mulieri,
Suspicionem hanc propter fratrem ejus esse, & illam psaltriam.
M. *Si ità æquũ censes, aut si ità opus est facto, eamus.* H. *bene fi-*
Nam & illi animum jam relevabis, quæ dolore ac miseriâ (cis
Tabescit, & tu officio fueris functus: sed si aliter putas,
Egomet narrabo quæ mihi dix'ti. M. *immo ego ibo.* H. *bene facis:*
OMNes, qnibu' res sunt minu' secundæ, magi' sunt nescio quo-
Suspicios: ad contumeliam omnia accipiunt magis (modi
Propter suam impotentiam: se semper credunt negligi.
Quapropter, te ipsum pugnare ipsis corã, placabilius est. (xumẽ.
M. *Et rectè, & verum dicis.* H. *sequere me ergò hàc intrò.* M. *ma-*

ACT. IV. SCENA IV.

Arg. Dolet vehementer AEschinus in suspicionem venisse se apud Sostratam & Pamphilam, quòd amare psaltriam coeperit, quam non sibi, sed fratri ingratum faceret, à lenone eripuerat.

Trochaici & iambici octonarii, trochaicus unus quaternarius abundans syllabâ.

AEschinus.

DIscrucior animi: hoccine de improviso mali mihi objici
Tantum, ut neque quid de me faciam, neque quid agam, certum siet!

Memba

Membra metu debilia ſunt: animus timore obſtupuit: pectore
Conſiſtere nihil conſili quicquam poteſt. Vah! quo modo
Me ex hac turba expediam tanta? Nunc ſuſpicio de me incidit,
Neq; ea immeritò. Soſtrata credit, mihi me emiſſe hanc pſaltriam:
Anus indicium id fecit mihi.
Nam ut hinc fortè ea ad obſtetricem miſſa erat, ubi eam vidi, illico
Accedo: rogito Pamphila quid agat; jam partus adfiet:
Eóne obſtetricem accerſat. Illa exclamat, Abi, abi, jam Æſchine
Sarì' diu dedisti verba, ſat adhuc tua nos fruſtrata eſt fides.
Hem! quid iſthuc, obſecro, inquam, eſt? valeas, habeas illam quæ placet,
Senſi illico id illas ſuſpicari: ſed me repreſſi tamen,
Nè quid de fratre garrulæ illi dicerem, ac fieret palám.
Nunc quid faciam? dicámne fratris eſſe hanc? quod minimè eſt opus
Uſquam efferri: agé, mitto: fieri potis eſt, utì nè quà exeat.
Ipſum id metuo ut credant: tot concurrunt veriſimilia:
Egomet rapui: ipſe egomet ſolvi argentum: ad me abducta eſt domum.
Hæc adeò meâ culpâ fateor fieri: non me hanc rem patri, ut ut
Erat geſta, indicâſſe, exorâſſem ut eam ducerem domum.
Ceſſatum uſque adhuc eſt: nunc porrò Æſchine, expergiſcere:
Nunc hoc primum eſt: ad illas ibo, ut purgem me: accedã ad fores.
Perii: horreſco ſemper, ubi fores pultare haſce occipio miſer.
Heus, heus! Æſchinus ego ſum: aperite aliquis actutum oſtium.
Prodit neſcio quis: concedam huc.

ACT. IV. SCENA V.

Arg. Mirè faceto commento novum incutit Æſchino metum pater, oſtendens alii viro nupturam Pamphilam. Tandem amoto ludo agere ſeriò incipiens, filii animum gaudio explet, futurum promittens, ut illam ipſe duceret uxorem.

Trochaici octonarii, iambici ſenarii & octonarii.

Mitio, Æſchinus.

ITà utì dixi, Soſtrata,
Facito: ego Æſchinum conveniam, ut, quo modo acta hæc ſint, ſciat
Sed quis oſtium hoc pultavit? Æ. pater hercle eſt: perii. M. Æſchine.

Æ. Quid

Æ. Quid huic hîc negotî eſt? M. túne has pepuliſti fores? tacet:
Cur hunc aliquantiſper non ludo? melius eſt:
Quandoquidem hoc nunquam mihi ipſe voluit credere.
Nil mihi reſpondes? Æ. non equidem iſtas, quòd ſciam.
M. Itá! nam mirabar, quid hîc negotî eſſet tibi.
Erubuit: ſalva res eſt. Æ. dic ſodes pater,
Tibi verò quid iſthîc eſt rei? M Nihil mihi quidem.
Amicus quidam me à foro abduxit modò
Huc advocatum ſibi. Æ. quid? M. ego dicam tibi.
Habitant hîc quædam mulieres pauperculæ:
Opinor eas non nôſſe te, & certo ſcio:
Neque enim diu huc commigrârunt. Æ. quid tum poſtea?
M. Virgo eſt cum matre. Æ. ?perge. M. hæc virgo orba eſt patre:
Hic meus amicus illi genere eſt proxumus.
Huic leges cogunt nubere hanc. Æ. perii. M. quid eſt?
Æ. Nil: rectè: perge. M. is venit, ut ſecum avehat:
Nam habitat Mileti. Æ. hem! virginem ut ſecum avehat!
M. Sic eſt. Æ. Miletum uſquè, obſecro? M. itá. Æ. animo malè
eſt.
Quid ipſæ? quid aiunt? M. quid illas cenſes? nihil enim:
Commenta mater eſt, eſſe ex alio viro
Neſcio quo puerum natum, neque eum nominat:
Priorem eße illum, non oportere huic dari,
Æ. Eho! nónne hæc juſta tibi videntur poſſe.?
M. Non. Æ. obſecro, non! an illam hinc abducet pater?
M. Quidni illam abducat? Æ. factum à vobis duriter,
Immiſericorditérque, atque etiam, ſi eſt, pater,
Dicendum magis apertè, illiberaliter.
M Quamobrem? Æ. rogas me! quid illi tandem creditis
Fore animi miſero, qui illi conſuevit priùs,
(Qui infelix, haud ſcio, an illam miſerè nunc amat)
Cùm hanc ſibi videbit præſens præſenti eripi,
Abduci ab oculis? facinus indignum, pater.
M. Qua ratione iſthuc? quis deſpondit? quis dedit?
Cui, quando nupſit? autor his rebus quis eſt?
Cur duxit alienam? Æ. an ſedere oportuit
Domi virginem tam grandem, dum cognatus huc
Illinc veniret, expectantem? hæc, mi pater,

Te dicere æquum fuit, & id defendere.
M. *Ridicule, advorsùmne illum causam dicerem,*
Cui veneram advocatus? sed quid ista, Æschine,
Nostra? aut quid nobis cum illis? abeamus: quid est?
Quid lacrumas? Æ. pater, obsecro, ausculta. M. *Æschine, audivi omnia,*
Et scio; nam amo te: quò magìs, quæ agi', curæ sunt mihi.
Æ. Ità velim me promerentem ames, dum vivas, mi pater,
Ut, me hoc delictum admisisse in me, id mihi vehementer dolet,
Et me tui pudet. M. *credo hercle: nam ingenium novi tuum*
Liberale: sed vereor nè indiligens nimiùm sies.
In qua civitate tandem te arbitrare vivere?
Virginem vitiâsti, quam te jus non fuerat tangere.
Jam id peccatum primùm magnum; at humanum tamen.
Fecêre alii sæpe, item boni: at postquam evenit, cedo,
Nunquid circumspex'ti? aut nunquid tùte prospex'ti tibi,
Quid fieret? quâ fieret? Si te ipsum mihi puduit dicere,
Quâ resciscerem? hæc dum dubitas, menses abierunt decem.
Prodidisti te, & illam miseram, & gnatum, quod quidem in te fuit.
Quid? credebas dormienti hæc tibi confecturos deos?
Et sine tua opera illam in cubiculum iri deductum domum?
Nolim cæterarum rerum te socordem eodem modo.
Bono animo es, duces uxorem hanc. Æ. hem? M. *bono animo es, inquam. Æ. pater,*
Obsecro, non ludis tu nunc me? M. *ego te! quamobrem? Æ. nescio:*
Nisi, quia tam miserè hoc esse cupio verum, eò vereor magis.
M. *Abi domum, ac deos comprecare, ut uxorem accersas: abi.*
Æ. Quid? jam uxorem! M. *jam. Æ. jam!* M. *jam quantum potes. Æ. dì me, pater,*
Omnes oderint, ni magi' te quam oculos nunc amo meos.
M. *Quid! quàm illam! Æ. æqué.* M. *perbenigné. Æ. quid? ille ubi est Milesius?*
M. *Abiit, periit, navem ascendit: sed cur cessas? Æ. abi, pater:*
Tu potiùs Deos comprecare: nam tibi eos certò scio,
Quò vir melior multò es quàm ego sum, obtemperaturos magis.

M. *Ego eo intrò, ut quæ opu' sunt, parentur: fac tu, ut dixi, si sapis.*

AE *Quid hoc negotî! hoc est patrem esse, aut hoc est filium esse! Si frater aut sodalis esset, qui magî morem gereret? Hic non amandus? hiccine non gestandus in sinu est! hem, Itaque adeò magnam mî injecit suâ commoditate curam, Nè fortè imprudens faciam quod nolit: sciens cavebo. Sed cessò ire intrò, nè moræ meis nuptiis egomet sim:*

ACTUS IV. SCENA VI.

Arg. Demea ambulando fatigatus, de Syro queritur, quòd non apertè satis commonstraverit locum, ubi frater esset Mitio.

Iambici senarii.

Demea.

DEfessus sum ambulando: ut, Syre, te cum tua Monstratione magnus perdat Juppiter! Perreptavi usquè omne oppidum, ad portum, ad lacum: Quò non? neque fabrica ulla erat, neque fratrem home Vidisse aiebat quisquam: nunc verò domi Certum obsidere est usquè donec redierit,

ACT. IV. SCENA VII.

Arg. Demea, de vitio virgini oblato, & nuptiis rescisciit: is fingitur jam tum ultuari, sed postea placatur.

Ejusdem generis.

Mitio, Demea.

M. IBo, illis dicam nullam esse in nobis moram.
D. Sed eccum ipsum! te jamdudum quæro, Mitio.
M. *Quidnum?* D. *sero alia flagitia ad te ingentia Boni illius adolescentis.* M. *ecce autem.* D. *nova, Capitalia.* M. *obè, jam!* D. *ah! nescis qui vir sit.* M. *scio.*
D. *O stulte! tu de psaltria me somnias Agere. Hoc peccatum in virginem est civem.* M. *scio.*
D. *Obe! scis & patere?* M. *quidni patiar!* D. *dic mihi, Non clamas? non insanis?* M. *non: malim quidem.*
D. *Puer natu' est.* M. *Dî bene vortant.* D. *virgo nihil habet.*
M. *Audivi.* D *& ducenda indotata est?* M *scilicet.*
D. *Quid nunc futurum est?* M. *id enim, quod res ipsa fert: Illinc huc transferetur virgo.* D. *ô Juppiter!*

Ist hoc

sthoccine pacto oportet ! M. quid faciam ampliùs ?
D. Quid facias, rogitas ! si non re ipsâ tibi dolet,
Simulare certè est hominis. M. quin jam virginem
Despondi : res composita est : fiunt nuptiæ :
Dempsi metum omnem : hæc magis sunt hominis. D. cæterùm
Placet tibi factum, Mitio ? M. non, si queam
Mutare : nunc, cùm non queo, æquo animo fero
ITA VITA est hominum, quasi cùm ludas tesseris ;
Si illud, quod maximè opus est jactu, non cadit,
Illud quòd cecidit fortè, id arte ut corrigas.
D. Corrector ! nempe tuâ arte viginti minæ
Pro psaltria periêre : quæ, quantum potest,
Aliquò abjicienda est, si non pretio, at gratiis.
M. Neque est, neque illam sanè studeo vendere.
D. Quid igitur facies ? M. domi erit. D. prô divûm fidem !
Meretrix & mater familias unâ in domo !
M. Cur non ? D. sanum te credis esse ? M. equidem arbitror.
D. Ità me di ament, ut video ego tuam ineptiam ;
Facturum credo, ut habeas quîcum cantites.
M. Cur non ? D. & nova nupta eadem hæc discet ? M. scilicet.
D. Tu inter eas restim ductans saltabis. M. probè !
Et tu nobiscum unà, si opus sit. D. hei mihi !
Non te hæc pudent ? M. jam verò omitte, Demea,
Tuam istham iracundiam, atque, ità uti decet,
Hilarem ac lubentem fac te gnati in nuptiis.
Ego hos conveniam, pòst huc redeo. D. ô Jupiter !
Hanccine vitam ! hoscine mores ! hanc dementiam !
Uxor sine dote veniet : intus psaltria est :
Domus sumptuosa : adolescens luxu perditus :
Senex delirans : IPSA, si cupiat, Salus
Servare prorsus non potest hanc familiam.

ACT. V. SCENA I.

Arg. Servorum licentiam in hac scena Terentius ostendit. Exit egregiè potus Syrus, multùm exultans, lautè se ac opiparè coenatum esse : hunc Demea ob temulentiam imperit, & objurgat.

Ejusdem generis,

Syrus, Demea.

S. *Æ Depol, Syrisce, te curâsti molliter.*
Lautéque munus administrâsti tuum ?

Abi: sed postquam intus sum omnium rerum satur,
Prodeambulare huc lubitum est. D. *illud sis vide*
Exemplum disciplinæ. S. *Ecce autem hîc adest senex*
Noster: quid fit? quid tu es tristis? D *ohe scelus!*
S. *Eho! jam tu verba fundes hîc sapientia?*
D. *Tún'? Si meus esses.* S. *dis quidem esses, Demea,*
Ac tuam rem constabilîßes. D. *exemplum omnibus*
Curarem ut esses. S *quamobrem? quid feci?* D *rogas?*
In ipsa turba, atque in peccato maxumo,
Quod vix sedatum satis est, potâsti, scelus,
Quasi re bene gestâ. S. *sanè nollem hunc exitum.*

ACT. V. SCENA II.

Arg. Exitu Parasiti cujuspiam Ctesipho Demeæ proditur.

Ejusdem generis.

Dromo, Syrus, Demea.

Dr. *HEus Syre, rogat te Ctesipho ut redeas* S. *abi.*
De. *Quid Ctesiphonem hic narrat?* S. *nihil.* De. *eho carnufex!*
Est Ctesipho intus? S. *non est.* De. *cur hic nominat?*
S. *Est alius quidam parasitaster parvolus.*
Nôstín'? De. *scibo.* S. *quid agis? quò abis?* De. *mitte me.*
S. *Noli, inquam.* De. *non manum abstines, mastigia?*
An tibi jam mavis cerebrum dispergam hic? S. *abît.*
Æ depol comessatorem haud sanè commodum,
Præsertim Ctesiphoni: quid ego nunc agam?
Nisi, dum hæ silescunt turbæ, interea in angulum
Aliquò abeam, atque edormiscam hoc villi. Sic agam.

ACT. V. SCENA III.

Arg. Cognito Ctesiphonis amore Demea exclamat, & Mitionem jurgio adoritur, ut liberorum corruptelam: per quem placatur tandem & Æschino & Ctesiphoni.

Ejusdem generis.

Mitio, Demea.

M. *PArata à nobis sunt, ut dixi, Sostrata,*
ubi vis. Quisnam à me pepulit tam graviter fores?
D. *Hei mihi! quid faciam? quid agam? quid clamem, aut querar?*
O cœlum! ô terra! ô maria Neptuni! M. *hem tibi,*
Rescivit omnem rem: id nunc clamat scilicet.

Paratæ

Paratæ lites: succurrendum est. D. *eccum adest*
Communis corruptela nostrûm liberûm.
M. *Tandem reprime iracundiam, atque ad te redi.*
D. *Repressi, redii, mitto maledicta omnia:*
Rem ipsam putemus: dictum hoc inter nos fuit,
Ex te alcò est ortum, nè tu curares meum,
Néve ego tuum: responde. M. *factum est: non nego.*
D. *Cur nunc apud te potat? cur recipis meum?*
Cur emis amicam, Mitio? nam quî minùs
Mihi idem jus æquum est esse, quod mecum est tibi?
Quando ego tuum non curo, nè cura meum.
M. *Non æquum dicis, non: nam vetus verbum hoc quidem est,*
COMMUNIA esse amicorum inter se omnia.
D. *Faceté: nunc demum isthæc nata oratio est.*
M. *Ausculta paucis, nisi molestum est,* Demea.
Principiò, si id te mordet, sumptum filii
Quem faciunt, quæso facito hoc tecum cogites.
Tu illos duos olim prore tolerabas tua,
Quòd satis putabas tua bona ambobus fore,
Et me tum uxorem credidisti scilicet
Ducturum: eandem illam rationem antiquam obtine:
Conserva, quære, parce: fac quamplurimum
Illis relinquas: gloriam tu istam obtine:
Mea, quæ præter spem evenêre, utantur sine;
De summa nihil decedet: quod hinc accesserit,
Id de lucro putato esse: omnia si hæc voles
In animo verè cogitare, Demea,
Et mihi, & tibi, & illis dempseris molestiam.
D. *Mitto rem: consuetudinem ipsorum.* M. *mane:*
Scio, isthùc ibam. MULTA *in homine,* Demea,
Signa insunt, ex quibus conjectura facilè fit,
Duo cùm idem faciunt, sæpe ut possis dicere,
Hoc licet impunè facere huic, illi non licet:
Non quòd dissimilis res sit, sed quòd, qui facit:
Quæ ego esse in illis video: ut confidam fore ità
Ut volumus: video sapere, intelligere, in loco
Vereri, inter se amare: scire est liberum
Ingenium, atque animum: quovis illos tu die

Reducas? at enim metuas, nè ab re sint tamen
Omissiores paulò: ô noster Demea,
AD OMNIA alia ætate sapimus rectiùs;
SOLUM UNUM hoc vitium affert senectus hominibus
Attentiores sumus ad rem omnes quàm sat est;
Quod illos sat ætas acuet. D. nè nimiùm modò
Bonæ tuæ istæ nos rationes, Mitio,
Et tuus iste animus æquus subvortat. M. tace,
Non fiet: mitte jam istæc: da te hodie mihi,
Expor'ge frontem. D. scilicet, ità tempu' fert,
Faciundum est: cæterum rus cras cum filio
Cum prima luce. M. immo de nocte censeo:
Hodie modò hilarem te face. D. & istam psaltriam
Unà illuc mecum hinc abstraham. M. pugnaveris.
Eo prorsus pacto illi alligâris filium.
Modò facito, ut illam serves D. ego istuc videro:
Atque ibi favillæ plena, fumi, ac pollinis
Coquendo sit faxo, & molendo: præter hæc,
Meridie ipso faciam ut stipulam colligat:
Tam excoctam reddam atque atram, quàm carbo est M. tacet.
Nunc mihi videre sapere: atque equidem filium,
Tum etiam si nolit, cogas, cum illa unà cubet.
D. Derides? fortunatus, qui isto animo sies:
Ego sentio. M. ah! pergisne? D. jamjam desino.
M. I ergò intrò, &, cui rei est, ei rei hunc sumamus diem.

ACT. V. SCENA IV.

Arg. Demea cùm videat non probari vulgò severitatem in liberos, diversam institutionis viam meditatur, in qua persona Terentius indicat mitioribus se favere patribus, seculi sui moribus hoc magis concedens, quàm quòd ità faciendum esse existimet.

Trochaici octonarii catalectici.

Demea.

NUnquam ità quisquam bene subductâ ratione ad vitam fuit,
Quin res, ætas, usus, semper aliquid apportet novi,
Aliquid moneat: ut illa, quæ te scire credas, nescias,
Et, quæ tibi putâris prima, in experiundo repudies.

Quod

Quod mî evenit nunc: nam ego vitam duram, quam vixi usquè adhuc,
Propè jam decurso spatio mitto: id quamobrem? re ipsâ repperi,
FACILITATE nihil esse homini melius, neque clementiâ: id
Esse verum, ex me, atque ex fratre cuivis facile est noscere.
Vitam ille suam semper egit in otio, in conviviis:
Clemens, placidus, nulli lædere os, arridere omnibus:
Sibi vixit, sibi sumptum fecit: omnes bene dicunt, amant.
Ego ille agrestis, sævus, tristis, parcus, truculentus, tenax,
Duxi uxorem: quam ibi miseriam vidi! nati filii,
Alia cura? porrò autem, illis dum studeo ut quamplurimum
Facerem; contrivi in quærendo vitam atq; ætatem meam.
Nunc exactâ ætate hoc fructi pro labore ab iis fero
Odium: ille alter sine labore patria potitur commoda;
Illum amant: mè fugitant: illi credunt consilia omnia,
Illum diligunt, apud illum sunt ambo: ego desertus sum:
Illum ut vivat optant; meam autem mortem expectant scilicet:
Ità eos meo labore eductos maxumo, hic fecit suos
Paulo sumptu: miseriam omnem ego capio; hic potitur gaudia.
Agè, agè, jam experiamur porrò contrà, & quid ego possiem
Blandè dicere, aut benignè facere, quando huc provocat.
Ego quoque à meis me amari & magni pendi postulo.
Si id fit dando atque obsequendo, non posteriores feram.
Deerit: id meâ minimè refert, qui sum natu maxumus.

ACT. V. SCENA V.

Æg. Demea abiurdè contra ingenium suum blandus esse conatur.

Iambici senarii.

Syrus, Demea.

HEus Demea! rogat frater, nè abeas longiùs.
D. Quis homo? ô Syre noster! salve: quid fit? quid agitur?
S. Rectè. D. optimè est: jam nunc hæc tria primùm addidi
Præter naturam: ô noster! quid fit? quid agitur?
Servum haud illiberalem præbes te, & tibi
Lubens bene faxim. S. gratiam habeo. D. atqui, Syre,
Hoc verum est, & ipsâ re experîre propediem.

ACT.

ACT. V. SCENA VI.

Arg. Pergit esse commodus Demea, ut instituerat.

Ejusdem generis.

Geta, Demea.

HEra, ego huc ad vos proviso, quam mox virginem
Accersant: sed eccum Demeam! salvos sies.
D. *Oh! qui vocare.* G. *Geta.* D. *Geta! hominem maximi*
Pretii esse te hodie judicavi animo meo:
Nam is mihi est profectò servus spectatus satis,
Cui dominus curæ est, ità uti tibi sensi, Geta:
Et tibi ob eam rem, si quid usûs venerit,
Lubens benè faxim: meditor esse affabilis
Et bene procedit. G. *bonus es, cùm hæc existumas.*
D. *Paulatim plebem primulùm facio meam.*

ACT. V. SCENA VII.

Arg. Nuptiarum morâ offenditur Æschinus: hunc Demea blandè alloquitur: & maceriam dirui jubet, quâ puerperam traducat.

Ejusdem generis.

Æschinus, Demea, Syrus, Geta.

OCcidunt me quidem, dum nimi' sanctas nuptias
Student facere: in apparando consumunt diem.
D. *Quid agitur, Æschine?* Æ. *hem, pater mi! tu hîc eras!*
D. *Tuus hercle verò & animo, & naturâ pater,*
Qui te plùs quàm oculos hosce: sed cur non domum
Uxorem accersis? Æ. *cupio: verùm hoc mihi moræ est,*
Tibicina, & hymenæum qui cantent. D. *eho?*
Vin' tu hunc seni auscultare? Æ. *quid?* D. *missa hæc face,*
Hymenæum, turbas, lampadas, tibicinas;
Atque hanc in horto maceriam jube dirui,
Quantùm potest: hàc transfer; unam fac domum:
Traduce & matrem, & familiam omnem ad nos. Æ. *placet,*
Pater lepidissime. D. *euge, jam lepidus vocor.*
Fratri ædes sient perviæ: turbam domum
Adducet, sumptum admittet: multa: quid meâ?
Ego lepidus ineo gratiam: jube nunc jam
Dinumerat illi Babylo viginti minas.
Syre, cessas ire, ac facere! S. *quid ago?* D. *dirue:*
Tu, illas, abi, & tradûce. G. *dî tibi, Demea,*
Bene faxint, cùm te video nostræ familiæ
Tam ex animo factum velle. D. *dignos arbitror.*

Tu

Tu quid ais? Æ. sic, opinor. D. multò rectiu' est,
Quàm illam puerperam nunc duci huc per viam
Ægrotam. Æ. nihil enim vidi melius, mi pater.
D. Sic soleo: sed eccum! Mitio egreditur foras.

ACT. V. SCENA VIII.

Arg. Mitioni suadetur, ut uxorem ducat. Sostratam, ac vix tandem persuadetur: & non sine risu spectantium, Demea, præter naturam, facilis esse studet.

Iambici senarii, & octonarii.

Mitio, Demea, Æschinus.

Jubet frater! ubi is est? tu jubes hoc, Demea!
D. Ego verò jubeo, & hac re, & aliis omnibus
Quàm maximè unam facere nos hanc familiam,
Colere, adjuvare, adjungere. Æ. ità quæso, pater.
M. Haud aliter censeo. D. Immo hercle ità nobis decet.
Primùm hujus uxoris est mater. M. quid postea?
D. Proba, & modesta. M. ità aiunt. D. natu grandior.
M. Scio. D. parere jamdiu hæc per annos non potest: (git?
Nec qui eam respiciat, quisquam est: sola est. M. quam hic rem a-
D. Hanc te æquum est ducere, & te operam, ut fiat, dare.
M. Me ducere autem! D. te. M. me! D. te, inquam. M. ineptis.
D. si tu sis homo,
Hic faciat. Æ. mi pater. M. quid? tu autem huic, asine, auscultas! D. nihil agis.
Fieri aliter non potest. M. deliras. Æ. sine te exorem, mi pater.
M. Insanis! aufer. D. agè, da veniam filio. M. satin' sanus es!
Ego novus maritus anno demum quinto & sexagesimo.
Fiam, atque anum decrepitam ducam? ô lne estis autores mihi?
Æ. Fac: promisi ego illis. M. promisti autem! de te largitor, puer.
D. Agè, quid si quid te mijus oret? N quasi non hoc sit maxumum.
D. Da veniam. Æ. nè gravere. D. fac, promitte. M. non omittis!
Æ. Etsi hoc mihi pravum, ineptum, absurdum, atque alienum à
vita mea
Videatur; si vos tantopere isthuc vultis, fiat. Æ. bene facis:
Meritò te amo. D. verùm quid? quid ego dicam? hoc confit quod
volo.
Quid nunc quod restat? Hegio cognatus his est proxumus,
Affinis nobis, pauper: bene nos aliquid facere illi decet

M. Quid

M. *Quid facere?* D. *agelli est hîc sub urbe paulum, quod locitas foras:*
Huic demus, qui fruatur. M. *paulum id autem!* D. *si multum, tamen*
Faciundum est: pro patre huic est, bonus est, noster est; rectè datur.
Postremò, non meum illud verbum facio, quod tu Mitio
Bene & sapienter dix'ti dudum: VIRIUM commune omnium est,
Quòd nimiùm ad rem in senecta attenti sumus: hanc maculam nos decet
Effugere: dictum est verè, & re ipsâ fieri oportet, Mitio.
M. *Quid isthuc? dabitur, quandoquidem hic volt.* Æ. *mi pater.*
D. *Nunc tu mihi germanus es pariter corpore, & animo.* M. *gaudeo.*
D. *Suo sibi hunc gladio jugulo.*

ACTUS V. SCENA IX.

Arg. Servis libertas, filiis dantur uxores. Mitioni narrat Demea, cur tam repentè mores mutaverit, in cujus persona Terentius nobis ridicula prodigalitatis exempla proponit.

Trochaici octonarii.

Syrus, Demea, Mitio, Æschinus.

FActum est, quod jussi, Demea.
D. *Frugi homo es: ego ædepol hodie meâ quidem sententiâ*
Judico, Syrum fieri, æquum, liberum. M. *isthunc liberum!*
Quodnam ob factum? D. *multa.* S. *ô noster Demea, ædepol vir bonus es.*
Ego istos vobis usque à pueris curavi ambos seduló.
Docui, monui, bene præcepi semper quæ potui omnia.
D. *Res appâret, & quidem hæc porrò, Obsonare, cum fide*
Scortum adducere, apparare de die convivium:
Non mediocris hominis hæc sunt officia. S. *ô lepidum caput!*
D. *Postremò, hodie in psaltria ista emunda hic adjutor fuit,*
Hic curavit: prodesse æquum est: alii meliores erunt;
Denique hic volt fieri. M. *vin' tu hoc fieri?* Æ. *cupio.* M. *siquidem*
Tu vis, Syre, ebo accede huc ad me, liber esto. S. *bene facis:*
Omnibus gratiam habeo, & seorsum tibi præterea, Demea.
D. *Gaudeo.* Æ. *Et ego.* S. *credo: utinam hoc perpetuum fiat gaudium, ut*
Phrygiam uxorem meam unà mecum videam liberam! D. *optumam*
Mulierem quidem. S. *& quidem nepoti tuo hujus filio*
Hodie primam mammam dedit hæc. D. *hercle verò feriò,*

Sqigi-

Siquidem primam dedit, haud dubium quin emitti æquum ſiet.
M. *Ob eam rem!* D. *ob eam. Poſtremò, à me argentum, quanti eſt, ſumito.*
S. *Di tibi, Demea, omnes ſemper omnia optata offerant.*
M. *Syre, proceſſiſti hodie pulchrè.* D. *ſiquidem porrò, Mitio. Tu tuum officium facies, atque huic aliquid paulum præ manu Dederis, unde utatur, reddet tibi citò.* M. *iſthoc vilius.*
Æ. *Frugi homo eſt.* S. *reddam hercle: da modò.* Æ. *agè pater.*
M. *jàm conſulam.*
D. *Faciet.* S. *ô vir optume!* Æ. *ô pater mi feſtiviſſime!*
M. *Quid iſthuc? quæ res tam repentè mores mutavit tuos? Quod proluvium? quæ iſthæc ſubita eſt largitas?* D. *dicam tibi. Vt id offenderem, quòd te iſti facilem, & feſtivum putant, Id non fieri ex vera vita, neque adeò ex æquo & bono, Sed ex aſſentando, indulgendo, & largiendo, Mitio. Nunc adeò ſi ob eam rem vobis mea vita inviſa eſt, Æſchine, Quia non juſta injuſta, proſus omnia omnino obſequor: Miſſa facio, effundite, emite, facite quod vobis lubet. Sed ſi id vultis potiùs, quæ vos propter adoleſcentiam Minùs videtis, magìs impensè cupitis, conſulitis parùm, Hæc reprehendere, & corrigere me, obſecundare in loco: Ecce me, qui id faciam vobis!* Æ. *tibi pater permittimus: Plùs ſcis, quid facto opus eſt. Sed de fratre quid fiet?* D. *ſino. Habeat: finem in iſthac faciat.* M. *iſthuc rectè. Plaudite.*

PHORMIONIS PERSONÆ
Earúmque interpretatio.

Phormio, paraſitus, ἀπὸ τῆς φορμῶν, à ſarmentis, & codicibus; vel, ut vult Donatus, à ſparteis fiſcis & ſtramentis nauticis.
Demipho, ſenex, τὸ τοῦ δήμου φῶς, populi claritas.
Chremes, ſenex: vide ſuprà Andr.
Antipho, adoleſcens. Eunuch.
Phædria, adoleſcens. Eunuch.
Geta, ſervus. Adelph.
Dauus, ſervus. Andr.

Do-

Dorio, leno, à gente, unde etiam *Δωριάζειν*.
Sophrona, nutrix. Eunuch.
Nausistrata, matrona, magnificum nomen à copiis navalibus, quarum gloriâ populus Athenienſis aliquando floruit.
Cratinus, advocatus, à robore, quod eſt *κράτος*.
Hegio, advocatus. Adelph.
Crito, advocatus. Andr.

Sequentium perſonarum tantùm hîc mentio fit.

Dorcio, ancilla, ἀπὸ τῆς δορκάδος, à dama.
Phaniam, adoleſcentula, ἀπὸ τοῦ φανοῦ, à facula.

M. ANTONII MURETI IN *PHORMIONEM TERENTII*

ARGUMENTUM.

CHremes & Demipho fratres Athenienſes erant: Chremes Athenis uxorem divitem, ac bene dotatam duxerat Nauſiſtratam, & ex ea ſuſceperat filium Phædriam. Habebat Nauſiſtrata, præter cæteras opes, opima prædia in Lemno: eò igitur Chremes quotannis, ad ea locanda, capiendósque fructus commeabat. Dum illîc reſidet, pauperculæ cujuſdam mulieris amore correptus, eam quamvis ducit uxorem, & ex ea ſuſcepit filiam Phanium: ac nè res emanaret, commutato nomine, Stilphonem ſe Lemni vocari jubet. Detrahebat autem è fructibus prædiorum uxoris Athenienſis, quantùm ſatis eſſet ad illam alteram unà cum filia nutriendam: deinde Athenas reverſus, aut calamitatem, aut vilitatem, aut tale aliquid eauſabatur. Erat Demiphoni filius Antipho. Cùm igitur Phanium quindecim jam haberet annos, conveniunt inter ſe Chremes & Demipho, ut Chremes quidem & Lemniam uxorem, & Phanium Athenas clanculum adduceret, Demipho verò Phanium filio ſuo uxorem daret: ejus rei cauſâ proficiſcitur in Lemnum Chremes: eodem tempore accidit, ut Demiphoni quoque iter eſſet in Ciliciam: abeuntes ambo, Getæ (is Demiphoni ſervus erat) filios committunt ſuos. Profectis ſenibus, Phædria ſe ſtatim cithariſtriæ cujuſdam amore implicat. Sed hoc erat incommodi, quòd, qui à lenone amaret, quod daret, nihil habebat. Interea, uxor è Lemno, quæ, propter paupertatem, viri diutiùs fortè quàm ſolebat morantis adventum expectare non poſſet, conſcenſâ navi, Athenas unà cum filia & nutrice ipſius venit, quæruntque Stilphonem fruſtra Athenis: qui quenquam eo nomine nôſſet, reperiebatur nemo. Ibi mater (tanta eam ægritudo ceperat) moritur: ei funus unà cum nutrice procurantem Phanium cùm aſpexiſſet Antipho, ſubito amore illius exarſit; venit ad nutricem

rem postridie, ut ejus sibi copiam faceret, obsecrans: illa, se, nisi puellam uxorem duceret, facturam negat. Illi, cùm & quidvis facere cuperet, & patrem absentem vereretur, parasitus Phormio hoc consilium dedit: lex erat Athenis, ut orbas puellas, qui eis genere proximi essent, ducerent; aut, si id nollent, dotem eis dare cogerentur: Ego, inquit parasitus, simulabo, me patri virginis amicum fuisse, ideóque causam illius suscipere: vocabo te in judicium, tanquam illius cognatum, tecúmque lege agam ut eam ducas. Tu ità te defendes, ut mihi facilem victoriam præbeas, ità condemnabere: sic fiet, ut & tu potiaris tuâ, & patre reverso paratam excusationẽ habeas. Ità fiunt omnia, ut parasitus suaserat. Confectis jam nuptiis, eodem die ambo redeunt senes: turbati uterque: ille, quòd filius indotatam uxorem se absente duxisset; hic, quòd vereretur, nè, ereptâ sibi hac collocandæ filiæ occasione, tota res fieret pulàm: eo ipso die, leno, citharistriæ, quam Phædria amabat, dominus, nisi sibi pro ea triginta minæ darentur, venditurum se eam minitabatur: ad eas conficiendas hanc fallaciam Geta confingit, ait senibus, se cum Phormione collocutum: Phormionem verò, si sibi dotis triginta minæ darentur, paratum eam uxorem accipere, quam duxisset Antipho: eam pecuniam à Coremete sumptam numerat Phormioni; is eam Phædriæ, Phædria lenoni pro amica tradit. Cùm hæc jam confecta essent, agnoscitur Phanium. Ibi verò senes gaudere, quòd, quas nuptias ipsi facere molichantur, eæ ipsis absentibus atq; inscientibus factæ essent: sed dolebant, sibi periisse triginta minas. Eos, dum à Phormione, primò blanditiis, postea etiam per vim eripere conantur; Phormio, qui jam de duabus Coremetis uxoribus, déq; tota re intellexerat, inclamat Nausistratam, eique aperit omnia. Illa, cùm aliquandiu de viro conquesta esset, tandem placatur, filiáque ipsius judicio omnia se permissuram pollicetur.

C. SULP. APOLLINARIS
PERIOCHA.

CHremetis frater aberat peregrè Demipho,
Relicto Athenis Antiphone filio.
Chremes clam habebat Lemni uxorem, & filiam;
Athenis aliam conjugem, & amantem unicè
Gnatum fidicinam. Mater è Lemno advenit
Athenas, moritur. Virgo sola (aberat Chremes)
Funus procurat. Ibi eam visam Antipho
Cùm amaret, operâ parasiti uxorem accipit.
Pater, & Chremes reversi fremere, dein minas
Triginta dant parasito, ut illam conjugem
Haberet ipse: argento hoc emitur fidicina.
Uxorem retinet Antipho à patruo agnitam.

PHOR-

PHORMIO TERENTII.

ACTA LUDIS ROMANIS, L. POSTHUMIO ALBINO, ET L. CORNELIO MERULA, ÆD. CURUL. EGERE L. AMBIVIUS TURPIO, L. ATTILIUS PRÆNESTINUS. MODOS FECIT FLACCUS CLAUDII F. TIBIIS IMPARIBUS. TOTA GRAECA APOLLODORU EPIDICAZOMENOS ACTA I II. C. FANNIO, ET M. VALERIO COSS.

PROLOGUS.

Postquam poëta vetus poëtam non potest
Retrahere à studio, & transdere hominem in otium;
Maledictis deterrere, nè scribat, parat:
Qui ità dictitat, quas antehac fecit fabulas,
Tenui esse oratione & scripturâ levi,
Quia nusquam insanum scripsit adolescentulum
Cervam videre, fugere, & sectari canes,
Et eam plorare, orare ut subveniat sibi.
Quòd si intelligeret, olim cùm stetit nova,
Actoris operâ magi' stetisse, quàm suâ:
Minùs multò audacter, quàm laedit, laederet;
Et magi' placerent, quas fecisset fabulas.
Nunc si quis est, qui hoc dicat, aut sic cogitet,
Vetu' si poëta non lacessißet prior,
Nullum invenire prologum potuisset novus.
Quem diceret, nisi haberet cui malediceret:
Is sibi respondsum hoc habeat; in medio omnibus
Palmam esse positam, qui artem tractant musicam.
Ille ad famem hunc ab studio studuit revocare:
Hic respondere voluit, non lacessere.
Benedictis si certâsset, audîsset bene:
Quod ab illo allatum est, sibi id esse relatum putet.
De illo jam finem faciam dicendi mihi,
Peccandi cùm ipse de se finem non facit.
Nunc quid velim animum attendite. Apporto novam
EPIDICAZOMENON *quam vocant comœdiam*

Graeci,

Græci, Latinè PHORMIONEM nominant,
Quia primas partes qui aget, is erit Phormio
Parasitus, per quem res agetur maximè.
Voluntas vestra si ad poëtam accesserit,
Date operam, adeste æquo animo per silentium,
Nè similiùs utamur fortunâ, atque usi sumus,
Cùm per tumultum noster grex motus loco est:
Quem actoris virtus nobis restituit locum,
Bonitásque vostra adjutans, atque æquanimitas.

ACT. I. SCENA I.

Arg. Davus exiens dicit adferre se quam debet Getæ pecuniam: & hæc persona extra argumentum inducitur, cui rem gestam narraturus est Geta.

Iambici senarii.

Davus.

AMicus summus meus & popularis Geta
Herì ad me vênit: erat ei de ratiuncula
Jam pridem apud me reliquum pauxillulum
Nummorum: id ut conficerem: confeci: affero.
Nam herilem filium ejus duxisse audio
uxorem: ei, credo, munus hoc corraditur.
QUAM iniquè comparatum est, hi qui minùs habent,
ut semper aliquid addant divitioribus!
Quod ille unciatim vix demenso de suo,
Suum defraudans genium, comparsit miser,
Id illa universum abripiet, haud existumans
Quanto labore partum: porrò autem Geta
Ferietur alio munere, ubi hera pepererit:
Porrò alio autem, ubi erit puero natalis dies:
ubi initiabunt: omne hoc mater auferet:
Puer causa erit mittundi. Sed videón' Getam?

ACT. II. SCENA I.

Arg. Geta narrat, quò sint profecti senes Demipho & Chremes quâ occasione cœperit amare Demiphonis filius Antipho.

Ejusdem generis.

Geta, Davus.

G. *SI quis me quæret rufus. D. præstò est, desine. G. oh!*
At ego obviàm conabar tibi, Dave. D. accipe, hem
Lectum est, conveniet numerus, quantum debui.

G. *Ame*

G. Amo te, & non neglexisse habeo gratiam.
D. Præsertim ut nunc sunt mores: adeò res redit,
SI Quis quid reddit, magna habenda est gratia.
Sed quid tu es tristis? G. egóne! nescis quo in metu, &
Quanto in periclo sim. D. quid istuc est? G. scies,
Modò ut tacere possis. D. abi sis insciens;
Cujus tu fidem in pecunia perspexeris,
Verere ei verba credere! ubi quid mihi lucri est
Te fallere? G. ergò ausculta. D. hanc operam tibi dico.
G. Senis nostri. Dave, fratrem majorem Chremem
Nôstin'? D. quidni? G. quid? ejus gnatum Phædriam?
D. Tanquam te. G. evênit senibus ambobus simul,
Iter illi in Lemnum ut esset, nostro in Ciliciam
Ad hospitem antiquum: is senem per epistolas
Pellexit, modò non montes auri pollicens.
Sic est ingenium. D. oh! regem me esse oportuit.
G. Abeuntes ambo hinc tum senes me filiis
Relinquunt quasi magistrum. D. ô Geta, provinciam
Cepisti duram. G. mî usu vênit, hoc scio.
Memini relinqui me deo irato meo.
Cæpi adversari primò: quid verbis opu'st?
Seni fidelis dum sum, scapelas perdidi.
D. Venêre in mentem istæc mihi: namq; INSCITIA est,
Advorsum stimulum calces. G. cæpi his omnia
Facere, obsequi quæ vellent. SCISTI uti foro.
G. Noster mali nil quicquam primò: hic Phædria
Continuò quandam nactus est puellulam
Citharistriam: hanc amare cæpit perditè.
Ea serviebat lenoni impurissimo:
Neque quod daretur quicquam: id curârant patres,
Restabat aliud nihil nisi oculos pascere,
Sectari, in ludum ducere, & reducere:
Nos otiosi operam dabamus Phædriæ.
In quo hæc discebat ludo, ex advorso illico
Tonstrina erat quædam: hîc solebamus ferè
Plerunque eam operiri, dum indè iret domum.
Interea dum sedemus illîc, intervenit
Adolescens quidam lacrumans; nos mirarier:

Rogamus

Rogamus quid sit: Nunquam æquè (inquit) ac modò
Paupertas mihi onus visum est & miserum, & grave.
Modò quandam vidi virginem hîc viciniæ
Miseram, suam matrem lamentari mortuam.
Ea sita erat ex advorso: neque illi benevolens,
Neque notus, neque cognatus, extra unam aniculam,
Quisquam aderat, qui adjutaret funus: miseritum est.
Virgo ipsa facie egregiâ: quid verbis opu'st?
Commôrat omnes nos: ibi continuò Antipho,
Voltîne eamus visere? alius, Censeo,
Eamus, duc nos sodes. Imus, venimus,
Videmus: virgo pulchra; & quò magi' diceres,
Nihil aderat adjumenti ad pulchritudinem:
Capillus passus, nudus pes, ipsa horrida:
Lacrumæ, vestitus turpis, ut ni vis boni
In ipsa inesset forma, hæc formam extinguerent.
Ille, qui illam amabat fidicinam, tantummodo,
Satis scita, inquit: noster verò. D. *jam scio,*
Amare cœpit. G. *Scîn' quàm! quò evadat vide:*
Postridie ad anum rectà pergit: obsecrat,
Ut sibi ejus faciat copiam, illa enim se negat:
Neq; eum æquum ait facere: illam civem esse Atticam,
Bonam, bonis prognatam: si uxorem velit,
Lege id licere facere: sin aliter, negat.
Noster, quid ageret, nescire: & illam ducere
Cupiebat, & metuebat absentem patrem.
D. *Non si rediisse pater ei veniam daret?*
G. *Ille indotatam virginem atque ignobilem*
Daret illi! nunquam faceret. D. *quid sit denique?*
G. *Quid fiat! est parasitus quidam Phormio,*
Homo confidens: qui (illum dii omnes perduint)
D. *Quid is fecit?* G. *hoc consilium, quod dicam, dedit.*
Lex est, ut orbæ, qui sint genere proximi,
Iis nubant: & illos ducere eadem hæc lex jubet.
Ego te cognatum dicam, & tibi scribam dicam:
Paternum amicum me assimulabo virginis.
Ad judices veniemus: qui fuerit pater,
Quæ mater, quî cognata tibi sit, omnia hæc

Confingam: quod erit mihi bonum, atque commodum.
Cùm tu horum nihil refelles, vincam scilicet.
Pater aderit: mihi paratæ lites: quid mea?
Illa quidem nostra erit. D. jocularem audaciam!
G. Persuasum est homini: factum est: ventum est: vincimur:
Duxit. D. quid narras! G. hoc quod audis. D. ô Geta,
Quid te futurum est? G. nescio hercle: unum hoc scio?
QUOD fors feret, feremus æquo animo. D. placet:
Hem isthuc viri est officium. G. in me omnis spes mihi est.
D. Laudo. G. ad precatorem abeam, credo, qui mihi
Sic oret: Nunc omitte, quæso, hoc? cæterùm
Post hac si quicquam, nihil precor: tantummodo
Non addat, ubi ego hinc abiero, vel occidito.
D. Quid pædagogus ille, qui citharistriam?
Quid rei gerit? G. sic tenuiter. D. non multum habet
Quod det fortasse. G. immo nihil nisi spem meram.
D. Pater ejus rediit, an non? G. nondum. D. quid? senem
Quoad expectatis vestrum? G. non certum scio:
Sed epistolam ab eo allatam esse audivi modò, &
Ad portitores esse delatam: hanc petam.
D. Nunquid, Geta, aliud me vis? G. ut bene sit tibi.
Puer heus, nemon' huc prodiit? cape, da hoc Dorcio.

ACTUS I. SCENA III.

Arg. Contendunt inter se adolescentes, uter eorum magis sit miser, unde tota hæc scena versatur in genere causæ demonstrativo.

Trochaici & Iambici octonarii, & quaternarius unus.

Antipho, Phædria.

ADcòn' rem rediisse, ut, qui mihi consultum esse optumè velit,
Phædria, patrem extimescam, ubi in mentem ejus adventi venit?
Quòd nî fuissem incogitans, ità cum expectarem, ut par fuit,
P. Quid isthuc est. A. rogitas, qui tam audacis facinoris mihi conscius
Sis! quod utinam nè Phormioni id suadere in mentem incidisset,
Neu me cupidum eò impulisset, quod mihi principium est mali.

Non

Non potitus essem: fuisset tum illos mihi ægrè aliquot dies!
At non quotidiana cura hæc angeret animum. P. *audio,*
A. *Dum expecto quàm mox veniat, qui adimat hanc mihi consuetudinem*
P. *Aliis quia deest quod amant, ægrè est; tibi, quia superest, dolet.*
Amore abundas Antipho.
Nam tua quidem hercle certè vita hæc expetenda optandáque est:
Ità me dî bene ament; ut mî liceat tamdiu, quod amo, frui,
Jam depacisci morte cupio: tu conjicito cætera,
Quid ego ex hac inopia nunc capiam, & quid tu ex isthac copia:
Ut nè addam, quòd sine ornatu, ingenuam, liberalem nactus es?
Quòd habes, ità ut voluisti, uxorem sine mala fama: palam
Beatus, ni unum desit, animus qui modeste isthæc ferat.
Quòd si tibi res sit cum eo lenone, quocum mihi est, tum sentias.
ITA PLERIque ingenio sumus omnes: nostrè nosmet pœnitet.
A. *At tu mihi contrà nunc vidêre fortunatus, Phædria,*
Cui de integro est potestas etiam consulendi, quid velis;
Retinere, amare, amittere: ego in eum incidi infelix locum,
Ut neque mî ejus sit amittendi nec retinendi copia.
Sed hic quid est? videón' ego advenire huc currentem Getam?
Is ipsus est: timeo miser, quam nunc mihi hic rem nunciet.

ACTUS I. SCENA IV.

Arg. Geta Antiphoni affert è Cilicia rediisse patrem: quo nuncio timus injicitur metus malè sibi conscio adolescenti, ut subducat illico sese.

Octonarii trochaici iambi iique, senarii iambici, & unus quaternarius cum senario hypercatalectico.

Geta, Antipho, Phædria.

NUllu' es Geta, nisi jam aliquod tibi consilium celerè repereris:
Ità subitò nunc imparatum tanta te impendent mala:
Quæ neque utì devitem scio ne; quo modo me indè extraham:
Nam non potest celari nostra diutiùs jam audacia:
Quæ si non astu providentur, me aut herum pessundabunt.
A. *Quidnam ille commotus venit?* G. *tum, temporis punctum*
Ad hanc rem est: herus adest. A. *quid isthuc est mali?* (*mihi*
G. *Quod cùm audierit, quod ejus remedium inveniâ iracundiæ?*

Loquárne? incendam? taceam? inſtigem? purgem me? LATE-
REM lavem.
Eheu me miſerum! cùm mihi paveo, tum Antipho me excruciat
animi:
Ejus me miſeret: ei nunc timeo: is nunc me retinet: nam abſq; eo
Eſſet, rectè ego mihi vidiſſem, & ſenis eſſem ultus iracundiam:
Aliquid convasâſſem, atque hinc me conjicerem protinam in pedes.
A. Quam hic fugam, aut furtum parat?
P. *Sed ubi Antiphonem reperiam? aut quâ quærere inſiſtam viâ?*
G. *Te nominat. A. neſcio quod magnum hoc nuncio expecto ma-*
Ph. *Ah! ſanù' ne es?* (*lum.*
Gh. *Domum ire pergam: ibi plurimùm eſt.* Ph. *revocemus homi-*
nem. A. ſta illico. G. *hem!*
Satis pro imperio, quiſquis es. A. Geta. G. *ipſe eſt, quem volui*
obviam.
A. Cedo, quid portas, obſecro? atque id, ſi potes, verbo expedi.
G. *Faciam. A. eloquere* G *modò apud portum. A. meúmne? G. in-*
tellex'ti. A. occidi. Ph. *hem!*
A. Quid agam? Ph. *quid ais?* G. *hujù' patrem vidiſſe me, pa-*
truum tuum.
A. Nam quod ego huic nunc ſubito exitio remedium inveniam
miſer?
Quòd ſi eò meæ fortunæ redeunt, Phanium, abs te ut diſtrahar:
Nulla eſt mihi vita expetenda. G. *ergò iſthæc cùm ità ſint, An-*
tipho,
Tantò magi' te advigilare æquum eſt. FORtes *fortuna adjuvat.*
A. Non ſum apud me. G. *atqui opus eſt nunc, cùm maxumè, ut*
ſis Antipho:
Nam ſi ſenſerit te timidum pater eſſe, arbitrabitur.
Commeruiſſe culpam. Ph. *hoc verum eſt. A. non poſſum immuta-*
rier.
G. *Quid ſi aliquid gravius tibi nunc faciendum foret?*
A. Cum hoc non poſſum, illud minù' poſſem. G. *hoc nihil eſt,*
Phædria: ilicet,
Quid conterimus operam fruſtra? quin abeo? Ph. *& quidem ego.*
A. obſecro,
Quid ſi aſſimulabo? ſatin' eſt? G. *garris. A. vultum contem-*
plamini? hem!

Sa-

satin' sic est? G. non. A. quid si sic? G. propemodum. A. quid si sic? G. sat est:
Hem! istuc serva, & verbum verbo, par pari ut respondeas,
Nè tuis te iratus sævis dictis protelet. A. scio.
G. Vi coactum te esse invitum, lege, judicio: tenes?
Sed quis hic est senex, quem video in ultima platea? A. ipsus est.
Non possum adesse. G. ah! quid agis? quò abis, Antipho? mane,
Mane, inquam. A. egomet me novi, & peccatum meum;
Vobis commendo Phanium & vitam meam.
Ph. Geta, quid nunc fiet? G. tu jam lites audies:
Ego plectar pendens, nisi quid me fefellerit.
Sed quod modò hîc nos Antiphonem monuimus,
Id nosmet ipsos facere oportet, Phædria.
Ph. Aufer mihi Oportet: quin tu, quid faciâ, impera.
G. Meministin' olim ut fucrit vostra oratio
In re incipiunda ad defendendam noxiam?
Justam illam causam, facilem, vincibilem, optumam.
Ph, Memini. G. hem! nunc ipsâ est opus, aut, si quid potest,
Meliore, & callidiore. Ph. fiet sedulò.
G. Nunc prior adito tu: ego in insidiis hîc ero
Succenturiatus, si quid deficies. Ph. agè.

ACTUS I. SCENA V.

Arg. Filium Antiphonem se absente uxorem duxisse admodum ægrè fert Demipho: à Phædria ille & Geta servo defenditur: ad postremum Demipho convenire Phormionem constituit, ut injuriam cum eo expostulet, qui ducendæ puellæ auctor fuerit.

Iambici octonarii & senarii.

Demipho, Geta, Phædria.

Tánè tandem, uxorem duxit Antipho injussu meo!
Nec meum imperium (agè, mitto imperium) non simultatem meam
Revereri! saltem non pudere! ô facinus audax! ô Geta
Monitor! G. vix tandem. D. quid mihi dicent? aut quam causam reperient?
Demiror! G. atqui repperi jam: aliud cura. D. an hoc dicet mihi?
Invitus feci: lex coegit: audio, & fateor. G. placet.
D. Verùm scientem, tacitum, causam tradere adversariis,
Etiámne id lex coegit? Ph. illud durum. G. ego expediam: fine.

D. *Incertum eſt quid agam, quia præter ſpem, atque incredibile hoc mihi obtigit.*
Ità ſum irritatus, animum ut nequeam ad cogitandum inſtituere.
Quamobrem OMNES, *cùm ſecundæ res ſunt maximè, tum maximè*
Meditari ſecum oportet, quo pacto adverſam ærumnam ferant:
Periclà damna, exilia peregrè rediens ſemper cogitet,
Aut filî peccatum, aut uxoris mortem, aut morbum filiæ;
Communia eſſe hæc, fieri poſſe: ut nè quid animo ſit novum:
Quicquid præter ſpem eveniat, omne id deputare eſſe in lucro.
G. *O Phædria, incredibile eſt, quantò herum antecco ſapientiâ.*
Meditata mihi ſunt omnia mea incommoda: herus ſi redierit,
Molendum uſquè in piſtrino: vapulandum: habendæ compedes:
Opus ruri faciendum: horum nil quicquam accidit animo novum:
Quicquid præter ſpem evenit, omne id deputabo eſſe in lucro.
Sed quid hominem ceſſas adire, & blandè in principio alloqui?
D. *Mei fratris video filium ire mihi obviam.*
P. *Mi patrue, ſalve.* D. *ſalve: ſed ubi eſt Antipho?*
P. *Salvum venire.* D. *credo: hoc reſponde mihi.*
P. *Valet: hîc eſt: ſed ſatîn' omnia ex ſententia?*
D. *Vellem quidem.* P. *quid iſthuc?* D. *rogitas, Phædria!*
Bonas me abſente hîc confeciſtis nuptias.
P. *Eho! an id ſuccenſes nunc illi?* G. *artificem probum!*
D. *Egóne illi non ſuccenſeam! ipſum geſtio*
Dari mî in conſpectum, nunc ſuâ culpâ ut ſciat
Lenem patrem illum factum me eſſe acerrimum.
P. *Atqui nil fecit, patrue, quod ſuccenſeas.*
D. *Ecce autem* SIMILIA *omnia; omnes congruunt,*
Unum cognôris, omnes nôris. P. *haud ità eſt.*
D. *Hic in noxa eſt, ille ad defendendam cauſam adeſt.*
Cùm ille eſt, hic præſtò eſt: tradunt operas mutuas.
G. *Probè eorum facta imprudens depinxit ſenex.*
D. *Nam nî hæc ità eſſent, cum illo haud ſtares, Phædriâ.*
P. *Si eſt, patrue, culpam ut Antipho in ſe admiſerit,*
Ex quâ re minus rei foret, aut famæ temperans;

Non cauſam dico, quin, quod meritus ſit, ferat:
Sed ſi quis fortè malitiâ fretus ſuâ,
Inſidias noſtræ fecit adoleſcentiæ,
Ac vicit; noſtrân' culpa ea eſt, an judicum,
Qui ſæpe propter invidiam adimunt diviti,
Aut propter miſericordiam addunt pauperi?
Ge. *Nî nôſſem cauſam, crederem vera hunc loqui.*
De. *An quiſquam judex eſt, qui poſſit noſcere*
Tua juſta, ubi tute verbum non reſpondeas,
Ità ut ille fecit? Ph *functus adoleſcentuli eſt*
Officium liberalis: poſtquam ad judices
Ventum eſt, non potuit cogitata proloqui:
Ità eum tum timidum ibi obſtupefecit pudor.
Ge. *Laudo hunc: ſed ceſſo adire quamprimũ ſenem!*
Here, ſalve: ſalvum te advenîſſe gaudeo. De. *ob!*
Bone cuſtos, ſalve; columen verò familiæ,
Cui commendavi filium hinc abiens meum.
Ge. *Famdudum te omnes nos accuſare audio*
Immeritò, & me horum omnium immeritiſſimó.
Nam quid me in hac re facere voluiſti tibi?
Servum hominem cauſam orare leges non ſinunt:
Neque teſtimonii dictio eſt. De. *mitto omnia: adde*
Iſthuc: Imprudens timuit adoleſcens: ſino:
Tu ſervus verùm: ſi cognata eſt maxumè,
Non fuit neceſſe habere: ſed, id quod lex jubet,
Dotem daretis: quæreret alium virum.
Quâ ratione inopem potiùs ducebat domum?
Ge. *Non ratio, verùm argentum deerat.* De. *ſumeret*
Alicunde. Ge. *alicunde!* *Nihil eſt dictu facilius.*
D. *Poſtremó, ſi nullo alio pacto, fœnore.*
Ge. *Hui! dix'ti pulchrè, ſiquidem quiſquam crederet*
Te vivo. D. *non, non ſic futurum eſt: non poteſt.*
Egóne illam cum illo ut patiar nuptam unum diem?
Nil ſuave meritum eſt: hominem commonſtrarier
Mî iſtum volo. aut, ubi habitet, demonſtrarier.
Ge. *Nempe Phormionem.* De *iſtum patronum mulieris.*
Gn. *Fam, faxo, hîc aderit.* De. *Antipho ubi nunc eſt?* Ph. *foris.*
De. *Abi Phædria, eum require, atque adduce huc.* Ph. *eo*

Rectâ viâ quidem illuc. G. *nempe ad Pamphilam.*
D *At ego deos penates hinc salutatum domum*
Divortar: indè ibo ad forum, atque aliquot mihi
Amicos advocabo, ad hanc rem qui adsient,
Ut nè imparatus sim, cùm adveniat Phormio.

ACTUS II SCENA I.

Arg. Adducitur Phormio, ut factum defendat, qui hîc se instruit cum sene litigaturus.

Trochaici octonarii catalectici.

Phormio, Geta.

ITáne patris ais conspectum veritum hinc abiisse! G. *admodum.*
P. *Phaniam relictam solam!* G. *sic.* P. *& iratum senem!*
G. *Oppidó.* P. *ad te summa solum, Phormio, rerum rediit:*
TUTE hoc intrîsti; tibi omne est exedendum? accingere.
G. *Obsecro te.* P. *si rogitabit.* G. *in te spes est.* P. *cave re.*
Quid si reddet? G. *tu impulisti.* P. *sic opinor.* G. *subveni.*
P. *Cedo senem: jam instructa sunt mihi in corde consilia omnia.*
G. *Quid ages?* P. *quid vis, nisi uti maneat Phanium, atque ex crimine hoc*
Antiphonem eripiam, atque in me omnem iram derivem senis?
G. *O vir fortis atque amicus! verùm hoc sæpe, Phormio,*
Vereor, nè istæc fortitudo in nervum erumpat denique. P. *ah!*
Non ità est: FACTUM est periculum: jam PEDUM visa est via
Quot me censes homines jam deverberâsse usque ad necem
Hospites? tum cives? quò magìs' novi, tantò sæpius.
Cedo dum, en unquam injuriarum audisti mî scriptam dicam?
G. *Qui isthuc?* P. *quia NON recte accipitri tenditur neque milvio,*
Qui malè faciunt nobis; illis, qui nil faciunt, tenditur:
Quia enim in illis fructus est, in illis operа luditur.
Aliis aliunde est periculum, unde aliquid abradi potest;
Mihi sciunt nihil esse: dices, Ducent damnatum domum.
Alere nolunt hominem edacem; & sapiunt meâ sententiâ,
Pro maleficio beneficium summum nolunt reddere.
G. *Non potest satìs' pro merito ab illo tibi referri gratia.*
P. *Immo enim nemo satìs' pro merito gratiam regi refert.*

rene asymbolum venire, unctum, atque lautum à balneis,
Otiosum ab animo, cùm ille & curâ, & sumptu absumitur,
Dum tibi sit quod placeat? ille ringitur, tu rideas:
Prior bibas, prior decumbas: cœna dubia apponitur?
G. *Quid isthuc verbi est?* P. *ubi tu dubites, quid sumas potissimum*
Hæc, cùm rationem ineas, quàm sint suavia, & quàm cara sint;
Ea qui præbet, non tu hunc habeas planè præsentem deum?
G. *Senex adest: vide quid agas: prima coitio est acerrima:*
Si eam sustinueris, post illa jam, ut lubet, ludas licet.

ACT. II. SCENA II.

Arg. Hæc scena concertationem habet Demiphonis & parasiti. Clam patre uxorem duxerat Antipho: domum reversus pater illam vult ejicere: contradicit Phormio.

Iambici senarii.

Demipho, Geta, Phormio.

EN unquam cuiquam contumelioſius
Audîstis factam injuriam, quàm hæc est mihi?
Adeste, quæso. G. *iratus est.* P. *quin tu hoc age:*
Jam ego hunc agitabo. prô deum immortalium!
Negat Phanium esse hanc sibi cognatam Demiphonis!
Hanc Demipho negat esse cognatam! G. *negat.*
D. *Ipsum esse opinor, de quo agebam: sequimini.*
P. *Neq; ejus patrem se scire, qui fuerit!* G. *negat*
P. *Nec Stilphonem ipsum scire, qui fuerit!* G. *negat.*
P. *Quia egens relicta est misera, ignoratur parens.*
Negligitur ipsa: VIDĒ, avaritia quid facit.
G. *Si horum insimulabis avaritiæ, malè audies.*
D. *O audaciam! etiámne ultro accusatum advenit?*
P. *Nam jam adolescenti nihil est quod succenseam,*
Si illum minùs nôrat: quippe homo jam grandior,
Pauper, cui in opere vita erat, ruri ferè,
Se continebat: i i agrum de nostro patre.
Colendum habebat: sæpe interea mihi senex
Narrabat, se hunc negligere cognatum suum:
At quem virum! quem ego viderim in vita optumum.
G. *Videas te, atque illum, ut narras,* P. *abi in malam crucem:*
Nam ni ità eum existumâssem, nunquam tam graves

Ob hanc inimicitias caperem in vostram familiam,
Quam is aspernatur nunc tam illiberaliter.
G. *Pergín' hero absenti male loqui. impurissime!*
P. *Dignum autem hoc illo est.* G. *aín' tandem, carcer!* D. *Geta.*
G, *Bonorum extortor, legum contortor.* D. *Geta.*
P. *Responde.* G. *quis homo est? ehem!* D. *tace.* G. *absenti tibi*
Te indignas, séque dignas contumelias
Nunquam cessavit dicere hodie. D. *ohe! desine.*
Adolescens, primum abs te hoc bonâ veniâ peto.
Si tibi placere potis est, mihi ut respondeas:
Quem amicum tuum ais fuisse istum, explana mihi,
Et quî cognatum me sibi esse diceret.
P. *Proinde expiscare quasi non nôsses.* D. *nôssem!* P. *itâ.*
D. *Ego me nego: tu qui ais, redige ad memoriam.*
P. *Eho! tu sobrinum tuum non nôras!* D. *enecas:*
Dic nomen. P. *nomen! maxumé.* D. *quid nunc taces?*
P *Perii hercle, nomen perdidi.* C. *hem, quid ais?* P. *Geta,*
Si meministi quod olim dictum est, subjice: hem,
Non dico: quasi non nôris, tentatum advenis.
D. *Egón' autem tento!* G. *Stilpho.* P. *atque adeò quid mea?*
Stilpho est. D. *quem dix'ti?* P. *Stilphonem, inquam, noveras?*
D. *Neque ego illum nôram, neque mihi cognatus fuit*
Quisquam isto nomine. P. *itáne! non te horum pudet?*
At si talentûm rem reliquisset decem.
D. *Dii tibi malefaciant.* P. *primus esses memoriter*
Progeniem vostram usquè ab avo atque atavo profezens.
D. *Ità ut dicis: ego tum si advenissem, quî mihi*
Cognata ea esset dicerem: itidem tu face:
Cedo quî est cognata? G. *heus noster, rectè: heus tu, cave.*
P. *Dilucidè expedivi, quibus me oportuit*
Judicibus: tum, id si falsum fuerat, filius
Cur non refellit? D. *filium narras mihi,*
Cujus de stultitia dici, ut dignum est, non potest!
P. *At tu, qui sapiens es, magistratus adi,*
Judicium de eadem causa iterum ut reddant tibi:
Quandoquidem solus regnas & soli licet
Hîc de eadem causa bis judicium adipiscier.

D. *Et si*

D. *Etsi facta mihi injuria est, veruntamen*
Potiùs quàm lites fecter, aut quàm te audiam,
Itidem ut cognata si sit, id quod lex jubet
Dotem dare, abduce hanc, minas quinque accipe.
P. *Ha, ha, hæ, homo suavis!* D. *quid est? num iniquum postulo?*
An nè hoc quidem ego adipiscar, quod jus publicum est?
P. *Itáne tandem, quæso, civem ubi abusu' sis,*
Mercedem dare lex jubet ei, atque amittere! an,
Ut nè quid turpe civis in se admitteret
Propter egestatem, proxumo jussa est dari,
Ut cum uno ætatem degeret, quod tu vetas!
D. *Ità, proxumo quidem: at nos unde? aut quamobrem?* P *obe!*
ACTUM, aiunt, nè agas. D. *non agam! immo haud desinam,*
Donec perfecero hoc, P. *ineptis.* D. *sine modó.*
P. *Postremò, tecum nihil rei nobis, Demipho, est:*
Tuus est damnatus gnatus, non tu: nam tua
Præterierat jam ducendi ætas. D. *omnia hæc*
Illum putato, quæ ego nunc dico, dicere:
Aut quidem cum uxore hac ipsum prohibebo domo.
G. *Iratus est.* P. *túte idem meliùs feceris.*
D *Itáne es paratus facere me advorsum omnia,*
Infelix! P. *metuit hic nos, tametsi sedulò*
Dissimulat. G. *bene habent tibi principia.* P. *quin quod est*
Ferendum feras: tuis dignum factis feceris,
Ut amici inter nos simus. D. *egón' tuam expetam*
Amicitiam? aut te visum, aut auditum velim?
P. *Si concordabis cum illa, habebis quæ tuam*
Senectutem oblectet: respice ætatem tuam.
D. *Te oblectet: tibi habe.* P. *minuc vero iram.* D. *hoc age:*
Sati' jam verborum est: nisi tu properas mulierem
Abducere, ego illam ejiciam: dixi, Phormio.
P. *Si tu illam attigeris secùs quàm dignum est liberam,*
Dicam impingam tibi grandem: dixi, Demipho.
Si quid opus fuerit, heus, domo me. G. *intelligo.*

ACT.

ACT. II. SCENA III.

Arg. Consulit Demipho advocatos super filii conjugio; unus suadet, dissuadet alter, tertius nihil dicit, qui se alterutri jungere debuit: versatur autem in deliberativo.

Ejusdem generis.

Demipho, Geta, Hegio, Cratinus, Crito.

Quantâ me curâ & sollicitudine afficit
Gnatus, qui me & se hisce impedivit nuptiis,
Neque mî in conspectum prodit, ut saltem sciam,
Quid de hac re dicat, quidve sit sententiæ,
Abi tu, vise redierîtne jam, an nondum, domum.
G. *Eo.* D. *videtis quo in loco res hæc sit:*
Quid ago? dic, Hegio. H. *ego! Cratinum censeo,*
Si tibi videtur. D. *dic, Cratine.* Cra. *méne vis?*
D. *Te.* Cra. *ego, quæ in rem tuam sint, ea velim facias: mihi*
Sic hoc videtur. Quod te absente hîc filius
Egit, restitui in integrum æquum est, & bonum:
Et id impetrabis: dixi. D. *dic nunc, Hegio.*
H. *Ego sedulò hunc dixisse credo: verùm ità est,*
Quot homines tot sententiæ: suus cuique mos.
Mihi non videtur, quod sit factum legibus
Rescindi posse: & turpe inceptu est. D. *dic, Crito.*
Cri. *ego amplius deliberandum censeo:*
Res magna est. H. *nunquid nos vis?* D *feciſtis probè:*
Incertior sum multò quàm dudum. G. *negant*
Rediisse. D. *frater est expectandus mihi: is*
Quod mihi dederit de hac re consilium, id exequar
Percontatum ibo ad portum, quoad se recipiat.
G. *At ego Antiphonem quæram, ut quæ acta hîc sint sciat:*
Sed eccum ipsum video in tempore huc se recipere.

ACT. III. SCENA I.

Arg. Antipho se vehementer incusat, quòd ità consulto patri se subduxerit, & causam suam aliis tutandam dederit: rem totam denique ex Geta cognoscit.

Iambici catalectici, & acatalectici octonarii, in fine trochaici.

Antipho, Geta.

Enimvero, Antipho, multimodis cum isthoc animo vituperandus es:
Itâne te hinc abiisse, & vitam tutandam dedisse aliis tuam!
Alios tuam rem credidisti, quàm te, animadversuros magis!

Nam,

Nam, ut erant alia, illi certè consuleres, quæ nunc tuæ est domi,
Nè quid propter tuam fidem decepta pateretur mali:
Cujus nunc miseræ spes, opésque sunt in te uno omnes sitæ.
G. *Equidem, here, nos jamdudum hîc te absentem incusamus, qui abieris.*
A. *Te ipsum quærebam.* G. *sed eâ causâ nihilò magìs defecimus.*
A. *Loquere, obsecro: quonam in loco sunt res & fortunæ meæ?*
Nunquid patri subolet? G. *nil etiam.* A. *ecquid spei porrò est?*
G. *nescio.* A. *ah!*
G *Nisi Phædria haud cessavit pro te eniti.* A. *Nihil fecit novi.*
G. *Tum Phormio itidem in hac re, ut in aliis, strenuum hominem præbuit.*
A. *Quid is fecit?* G. *confutavit verbis admodum iratum senem.*
A. *Heu Phormio!* G. *ego quod potui porrò.* A. *mi Geta, omnes vos amo.*
G. *Sic sese habent principia, ut dico: adhuc tranquilla res est:*
Mansurúsque paruum pater est, dum huc adveniat. A. *quid eum?* G. *aiebat,*
De ejus consilio velle sese facere, quod ad hanc rem attinet.
A. *Quantus metus est mihi, venire huc salvum nunc patruum Geta!*
Nam, ut audio, per unam ejus aut vivam, aut moriar sententiam.
G. *Phædria tibi adest.* A. *ubinam?* G. *eccum à sua palæstra exit foras.*

ACT. V. SCENA II.

Arg. Phædria lenonem orat, ut vendi am militi Pamphilam non tam citò abducendam tradat: se intra triduum nummos adnumeraturum, quos pro illius redemptione sit pollicitus.

Trochaici octonarii & iambici, uno addito senario.

Phædria, Dorio, Antipho, Geta.

D. *Orio audi obsecro.* D. *non audio.* P. *parumper.* D. *quin omitte me.*
P. *Audi quid dicam.* D. *at enim tædet jam audire eadem millies.*
P. *At nunc dicam, quod lubenter audias.* D. *loquere: audio.*
P. *Nequeo te exorare, ut maneas triduum hoc? quò nunc abis?*
D. *Mirabar, si tu mihi quicquam afferres novi.*

A. *Heil*

A. *Hei ! metuo lenonem, nè quid ſuo ſuat capiti.* G. *idem ego metuo.*
P. *Non mihi credis !* D. *hariolare.* P. *ſin fidem do* D. *fabulæ.*
P. *Fœneratum iſthuc beneficium tibi pulchrè dices* D. *lugi.*
P. *Crede mihi, gaudebis facto: verum hercle hoc eſt.* D. *omnium!*
P. *Experire, non eſt longum.* D. CANTILENAM *eandem canis.*
Tu mihi cognatus, tu parens, tu amicus, tu. D. *garris nodo.*
P. *Adeón' ingenio te eſſe duro atque inexorabili,*
Ut neque miſericordia neque precibus molliri queas !
D. *Adeón' te eſſe incogitantem atque impudentem, Phædria.*
Ut phaleratis dicti ducas me, & meam ducles gratis ?
A. *Miſeritum eſt* P. *hei ! veris vincor.* G. *quàm ſimilis uterque eſt ſui !*
P. *Neque aliâ Antipho cùm occupatus eſſet ſollicitudine,*
Tum eſſe hoc mî objectum malum ! A. *ah ! quid iſthuc autem eſt, Phædria !*
P. *O fortunatiſſime Antipho!* A, *egóne!* P. *cui quod amas domi eſt;*
Nec cum hujuſmodi unquam uſus vênit ut conflictares malo,
A. *Mihíne domi eſt ! immo id quod aiunt,* AURIBUS *tenco lupum.*
Nam neq; quò amittam à me, invenio, neq; utè retineam ſcio.
D. *Ipſum iſthuc mihi in hoc eſt,* A. *cia, nè parum leno ſies.*
Num quid hic confecit P. *hiccíne! quod homo inhumaniſſimus:*
Pamphilam meam vendidit. G. *quid! vendidit!* A. *aín' vendidit!*
P *Vendidit.* D. *quàm indignum facinus, ancillam ære emptam ſuo !*
P. *Nequeo exorare, ut maneat, & cum illo ut mutet fidem,*
Triduum hoc, dum id, quod eſt promiſſum ab amicis, argentum auſero.
Si non tum dedero, unam præterea horam nè oppertus ſies.
D. *Obtundi'.* A. *haud longum eſt id quod orat, Dorio, exoret ſine.*
Idem hoc tibi, quod bene promeritus fueris, conduplicaverit,
D. *Verba iſthæc ſunt.* A. *Pamphilâmne hac urbe privari ſinas !*
Tum tu præterea horum amorem diſtrahi poterîn pati !
D. *Neq; ego, neq; tu* G. *dii tibi omnes id, quod eſt dignum, duint.*
D. *Ego te complures advorſum ingenium meum menſes tuli,*
Sollicitantem, flentem, & nil ferentem: nunc contrà, omnia hæc

Repperi

Repperi qui det, neque lacrumet: da locum melioribus.
A. *Certè hercle, ego satis' si commemini, tibi quidem est olim dies,*
Quam ad dares huic, præstituta. P. *factum.* D. *num ego istuc*
nego? (*pudet*
A. *Jamne ea præteriit?* D *non, verùm ei hæc anteceſſit.* A *non*
Vanitatis! D. *minimè, dum ob rem.* G. *ſterquilinium!* P. *Dorio,*
Itáne tandem facere oportet! D. *ſic ſum: ſi placeo, utere.*
A. *Siccine hunc decipis!* D. *immo enimvero Antipho hic me*
decipit:
Nam hic me hujuſmodi ſcibat eſſe: ego hunc eſſe aliter credidi.
Iſte me ſi fellit: ego iſti nihilò ſum aliter ac fui.
Sed utut hæc ſunt, tamen hoc faciam: cras manè argentum mihi
Miles dare ſe dixit: ſi mihi prior tu attuleris, Phædria,
Meâ lege utar, ut potior ſit qui prior ad dandum eſt. Vale.

ACTUS III. SCENA III.

Arg. Antipho Getam monet, ut argentum inveniat, quod detur lenoni à Phædria.

Trochaici octonarii & unus iambicus quaternarius.

Phædria, Antipho, Geta.

Quid faciam? unde ego nunc tam ſubitò huic argentum
inveniam miſer,
Cui minus nihilo eſt? quod ſi hic potuiſſet nunc exorarier
Triduum hoc, promiſſum lucrat. A. *itáne hunc patiemur, Geta,*
Fieri miſerum, qui me dudum, ut dixi, adjûrit comiter?
Quin, cùm opus eſt, beneficium rurſum ei experimur reddere?
G *Scio equidem hoc eſſe æquum.* A. *agè ergò, ſolus ſervare hunc*
potes.
G *Quid faciam?* A. *invenias argentum.* G. *cupio: ſed, id unde,*
edoce. (*ſat eſt.*
A. *Pater adeſt hîc.* G. *ſcio: ſed quid tum?* A. *abi dictum ſapienti*
G. *Itáne!* A. *ità.* G *ſanè hercle pulchrè ſuades: etiâ tu hinc abis!*
Non triumpho, ex nuptiis tuis ſi nil nanciſcor mali;
Nî etiam nunc me hujus quærere causâ in malo jubeas crucem!
A. *Verum hic dicit.* P. *quid!* ego *vobis, Geta, alienus ſum!*
G *haud puto:*
Sed parùmne eſt, omnibus quod nunc nobis ſuccenſet ſenex,
Nî inſtigemus etiam, ut nullus locus relinquatur preci!
P. *Alius ab oculis meis illam in ignotum hinc abducet locum!*
Hem! dum igitur licet, dumque adſum, loquimini mecum, Antipho;

Contemplamini me. **A.** *quamobrem? aut quidnam facturus? cedo.*
P. *Quoquo hinc asportabitur terrarum, certum est persequi,*
Aut perire. G. *di bene vortant, quod agas: pedetentem tamen.*
A. Vide, si quid opis potes afferre huic. G. *si quid! quid! A. quære, obsecro,*
Nè quid plus minúsve faxit, quod nos pòst pigeat, Geta.
G. *Quæro: salvos est, ut opinor: verùm enim metuo malum.*
A. Noli metuere: unà tecum bona, mala tolerabimus.
G. *Quantum argenti opus est tibi? loquere.* P. *Solæ triginta minæ.*
G. *Triginta! hui! perchara est, Phædria.* P. *isthæc verò vilis est.*
G. *agè, agè, inventas reddam.* P. *ô lepidum caput!* G. *aufer te hinc.* P. *jam opus est.*
G. *Jam feres: sed opus est mihi Phormionem adjutorem ad rem hanc dari.*
A. Præstò est: audacissimè oneris quidvis impone; & feret:
SOLUS est homo amico amicus. G. *eamus ergò ad eum ocyús.*
P. *Abi: dic, præstò ut sit domi.*
A. Nunquid est, quod operâ meâ vobis opus sit? G. *nil: verùm abi domum, &*
Illam miseram, quam ego nunc intus scio esse exanimatam metu,
Consolare: cessas! **A.** *nihil est æquè quod faciam lubens.*
P. *Quâ viâ isthuc facies?* G. *dicam in itinere: mollò te hinc amove.*

ACT. IV. SCENA I.

Arg. Demipho & Chremes colloquuntur, ambo natu grandes: narrat hic illi, cur in Lemno diutiùs hæserit: fit & mentio nuptiarum Antiphonis.

Iambici senarii.

Demipho, Chremes.

Quid? quâ profectus causâ hinc es Lemnum Chremes?
Addux'tin' tecum filiam? C. *non.* D. *quid ità non?*
C. *Postquam videt me ejus mater esse hîc diutiùs,*
Simul autem non manebat ætas virginis
Meam negligentiam; ipsam cum omni familia
Ad me esse profectam aiebant. D. *quid illic tam diu,*
Quæso, igitur commorabare, ubi id audiveras?
C. *Pol me detinuit morbus.* D. *unde? aut qui?* C *rogas?*
SENECTUS ipsa est morbus: sed venisse eas
Salvas audivi ex nauta qui illas vexerat.

D. Quid gnato obtigerit me absente, audistin' Chremes?
C. Quod quidem me factum consilii incertum facit:
Nam hanc conditionem si cui tulero extraneo,
Quo pacto aut unde mihi sit, dicendum ordine est.
Te mihi fidelem esse æquè atque egomet sum mihi,
Scibam: ille si me alienus affinem volet,
Tacebit, dum intercedet familiaritas:
Sin præverit me, plus, quàm opus est scito, sciet.
Vereórque, nè uxor aliquà hoc resciscat mea.
Quid si fit, ut me excutiam atque egrediar domo,
Id restat: nam ego meorum solus sum meus.
D. Scio ità esse, & isthæc mihi res sollicitudini est:
Neque defetiscar unquam ego experier,
Donec tibi id, quod pollicitus sum, effecero.

ACT. IV. SCENA II.

Arg. Tota hæc scena est Getæ exultantis, duos sibi senes offerri quos fallere possit. *Ejusdem generis.*

Geta.

EGo hominem callidiorem vidi neminem,
Quàm Phormionem: venio ad hominem, ut dicerem
Argento opus esse, & id quo pacto fieret.
Vix dum dimidium dixeram: intellexerat:
Gaudebat: me laudabat: quærebat senem:
Dis gratias agebat, tempus sibi dari,
Ubi Phædriæ se ostenderet nihilo minùs
Amicum esse quàm Antiphoni: hominem ad forum
Jussi opperiri eò me esse adducturum senem.
Sed eccum! quis est ulterior? at at Phædriæ
Pater venit: quid pertimui autem bellua!
An quia, quos fallam, pro uno duo sunt mihi dati!
Commodius esse opinor duplici spe utier.
Petam hinc, unde à primo institui: is si dat, sat est;
Si ab hoc nil fiet, tum hunc adoriar hospitem.

ACT. IV. SCENA III.

Arg. Geta audit argumentum Phædriæ.

Iambici dimensi nis.

Antipho, Geta, Chremes, Demipho.

EXpecto, quàm mox recipiat sese huc Geta:
Sed patruum video cum patre astantem: hei mihi!

Quàm timeo, adventus hujus quò impellat patrem?
G. *Adibo hoſce: ô noſter Chremes!* C. *ſalve, Geta.*
G. *Venire ſalvum, volupe eſt.* Ch. *credo.* G. *quid agitur?*
C. *Multa advenienti, ut fit, nova hîc compluria.*
G. *Ità de Antiphone audiſtin' quæ facta?* C. *omnia.*
G. *Tún' dixeras huic? facinus indignum Chreme,*
Sic circumiri. D. *id cum hoc agebam commodùm.*
G. *Nam hercle ego quoque id quidem agitans mecum ſedulò,*
Invêni, opinor, remedium huic rei. D *quid, Geta?*
Quod remedium? G. *ut abii abs te, fit fortè obviàm*
Mihi Phormio. C. *qui Phormio?* G. *is qui iſti hanc.* C. *ſcio.*
G. *Viſum eſt mihi, ut ejus tentarem ſententiam.*
Prendo hominem ſolum: cur non, inquam, Phormio,
Vides, inter vos ſic hæc potiùs cum bona
ut componantur gratia, quàm cum mala?
Heru' liberalis eſt, & fugitans litium:
Nam cæteri quidem hercle amici omnes modò
Uno ore autores fuêre, ut præcipitem hanc daret.
A. *Quid hic cœptat? aut quò evadet hodie?* G. *an legibus*
Daturum pœnas dices, ſi illam ejecerit?
Jam id exploratum eſt: eia, ſudabis ſatis,
Si cum illo incœptas homine: eâ eloquentiâ eſt.
Verùm pone eſſe victum eum: at tandem tamen
Non capitis ejus res agitur, ſed pecuniæ
Poſtquam hominem his verbis ſentio mollirier,
Soli ſumu' nunc hîc, inquam: eho! dic quod velis dari
Tibi in manum, ut herus his deſiſtat litibus,
Hæc hinc faceſſat, tu moleſtus nè ſies.
A. *Satín' illi dii ſunt propitii?* G. *nam ſat ſcio,*
Si tu aliquam partem æqui bonique dixeris,
ut ille eſt bonus vir, tria non commutabitis
Verba hodie inter vos. D. *quis te iſthæc juſſit loqui?*
C. *Immo non potuit melius pervenier*
Eò quò nos volumus. A. *occidi.* C. *perge eloqui.*
G. *At primò homo inſanibat.* C. *Cedo, quid poſtulat?*
G. *Quid? inimium, quantum lubuit.* C. *dic.* G. *ſi quis daret*

Talentum

Talentum magnum. C. immo malum hercle: ut nil pudet!
G. Quod dixi adeò ei; quæso, quid si filiam
Suam unicam locaret? parvi rettulit
Non suscepisse: inventa est, quæ dotem petat.
Ut ad pauca redeam, ac mittam illius ineptias,
Hæc denique ejus fuit postrema oratio:
Ego, inquit, jam à principio amici filiam,
Ità ut æquum fuerat, volui uxorem ducere:
Nam mihi veniebat in mentem ejus incommodum,
In servitutem pauperem ad ditem dari:
Sed mihi opus erat (ut apertè tibi nunc fabuler)
Aliquantulum quæ afferret, quâ dissolverem
Quæ debeo: & etiam nunc, si volt Demipho
Dare quantum ab hac accipio, quæ sponsa est mihi,
Nullam mihi malim, quàm isthanc, uxorem dari.
A. Utrùm stultitiâ facere ego hunc an malitiâ
Dicam, scientem, an imprudentem, incertus sum.
D. Quid, si animam debet? G. ager oppositus est pignori ob
Decem minas, inquit. D. agè, agè, jam ducat: dabo.
G. Ædiculæ item sunt ob decem alias. D. hoi, hui!
Nimium est C. nè clama: petito hasce à me decem.
G. uxori emunda ancillula est: tum autem plusculâ
Supellectile opus est: opus sumptu ad nuptias:
His rebus pone sanè, inquit, decem minas.
D. Sexcentas proin potiùs scribito jam mihi dicas:
Nil do: impuratus me ille ut etiam irrideat!
C. Quæso, ego dabo, quiesce: tu modò filius
Fac ut illam ducat nos quam volumus. A. hei mihi,
Geta! occidisti me tuis fallaciis.
C. Meâ causâ ejicitur: me hoc est æquum amittere.
G. Quantum potes, me certiorem, inquit, face.
Si istam dant, hanc ut omittam, nè incertus siem:
Nam illi nil dotem jam constituerunt dare.
C. Sim accipiat: illis repudium renunciet:
Hanc ducat. D. quæ quidem illi res vortat malè!
C. Opportunè adeò nunc mecum argentum attuli,
Fructum quem Lemni uxoris reddunt prædia,
Id sumam: uxori, tibi opus esse, dixero.

ACT. IV. SCENA IV.

Arg. Objurgat Antipho Getam, cujus operâ se in periculum veniſſe putat, ſi extrudatur conjux: idem ab eodem placatur.

Ejuſdem generis.

Antipho, Geta.

GEta. G. hem! *A. quid egiſti?* G. *emunxi argento ſenes.*
A. Satín' eſt id? G. *neſcio hercle: tantùm juſſu' ſim.*
A. Eho verbero, aliud mihi reſpondes ac rogo!
G. *Quid ergò narras.* *A. quid ego narrem! operâ tuâ ad*
Reſtim mihi quidem res rediit planiſſimè:
Ut te quidem omnes dii, deæque, ſuperi, inferi
Malis exemplis perdant: hem! ſi quid velis,
Huic mandes, qui te ad ſcopulum è tranquillo inferat.
Quid minùs utile fuit, quàm hoc ulcus tangere,
Aut nominare uxorem? injecta eſt ſpes patri,
Poſſe illam extrudi: cedo, nunc porrò Phormio
Dotem ſi accipiat, uxor ducenda eſt domum:
Quid fiet? G. *non enim ducet.* *A. novi: cæterùm*
Cùm argentum repetent, noſtra cauſa ſcilicet
In nervum potiùs ibit. G. *Nihil eſt, Antipho,*
Quin malè narrando poſſit depravarier.
Tu id quod boni eſt excerpis; dicis, quod mali eſt.
Audi nunc contrà jam, Si argentum acceperit,
Ducenda uxor ut ais: concedo tibi:
Spatium quidem tandem apparandi nuptias,
Vocandi, ſacrificandi dabitur paululum:
Interea amici, quod polliciti ſunt, dabunt:
Indè iſtis reddet. *A. quam ob rem? aut quid dicet?* G. *rogas!*
Quot res poſt illa monſtra evenerunt mihi!
Introiit in ædes ater alienus canis:
Angui' per impluvium decidit de tegulis:
Gallina cecinit: interdixit hariolus:
Haruſpex vetuit ante brumam aliquid novi
Negotî incipere; quæ cauſa eſt juſtiſſima.
Hæc fient. *A. ut modò fiant.* G. *fient: me vide,*
Pater exit: abi, dic eſſe argentum Phædriæ.

ACT.

ACTUS IV. SCENA V.

Arg. Colloquuntur ſenes de tradendo Phormioni argento: Chremes Demiphonem inſtigat, ut argentum ſolvere feſtinet.

Iambici octonarii.

Demipho, Geta, Chremes.

Quietus eſto, inquam: ego curabo, nè quid verborum duint.
Hoc temere nunquam amittam ego à me, quin mihi teſtes adhibeam,
Cui dem, &, quam ob rem dem, commemorabo. G. ut cautus eſt, ubi nil opuſt!
C. Atqui ità opus eſt facto: at matura, dum lubido eadem hæc manet:
Nam ſi altera illa magìs inſtabit, forſitan nos rejiciat.
G. Rem ipſam putâſti. D. duc me ad eum ergó. G. non moror.
C. ubi hoc egeris,
Tranſito ad uxorem, ut conveniat hanc priùs quàm hinc abeat:
Dicat eam dare nos Phormioni nuptum, nè ſuccenſeat;
Et magìs eſſe illum idoneum, qui ipſi ſit familiarior;
Nos noſtro officio nihil egreſſos eſſe; quantum is voluerit,
Datum eſſe dotis. D quid, malùm, tuâ id refert? C. magni, Demipho.
D. Non ſat, tuum officium feciſſe, ſi non id fama approbat?
C. Volo ipſius quoque voluntate hoc fieri, nè ſe ejectam putet.
D. Idem ego iſthuc facere poſſum. C. mulier mulieri magìs congruet.
D. Rogabo. C. ubi nunc illas ego reperire poſſim cogito.

ACT. V. SCENA I.

Arg. Hæc ſcena continet mutuam agnitionem Sophronæ nutricis & Chremetis. Chremes ex eadem nutrice diſcit filiam ſuam Phanium nuptam eſſe Antiphoni, quæ res ingentem ei lætitiam affert: cavet item nè uxor hoc reſciſcat.

Octonarii iambici, catalectici, & acatalectici, & iambicus quaternarius unus, miſtis aliquot trochaicis octonariis.

Quid agam? quem amicum inveniam mihi miſera? aut cui conſilia
Hæc referam? aut unde nunc mihi auxilium petam?
Nam vereor, hera nè ob meum ſuaſum indigna injuriâ afficiatur:
Ità patrem adoleſcentis facta hæc tolerare audio violenter.

C: Nam quæ hæc est anus exanimata, à fratre quæ egressa est meo?
S. Quod ut facerem, me egestas impulit, cùm scirem infirmas
Hasce esse nuptias: ut id consulerem, interea vita
ut in tuto foret. C. certè œdipol, nisi me animus fallit,
Aut parùm prospiciunt oculi, meæ nutricem gnatæ video.
S. Neque ille investigatur. C. quid ago? S. qui est ejus pater.
C. adeón',
An maneo, dum ea, quæ loquitur, magis cognosco? S. quòd si eum nunc
Reperire possim, nihil est quod verear. C. ea ipsa est: colloquar.
S. Quis hîc loquitur? C. Sophrona. S. & meum nomen nominat!
C. ad me respice.
S. Dii, obsecro vos: éstne hic Stilpho? C. non. S. negas!
C. Concede hinc paululùm à foribus isthorsum sodes, Sophrona:
Nè me isthoc posthac nomine appellássis S. quid! non is obsecro es,
Quem semper te esse dictitâsti! C. st. S. quid has metuis fores?
C. Conclusam hîc habeo uxorem sævam: verùm isthoc me nomine
Eò perperam olim dixi, nè vos fortè imprudentes foris
Effutiretis, atque id porrò aliquà uxor mea resciscceret.
S. Hem, Isthoc pol nos te hîc invenire miseræ nunquam potuimus.
C. Eho! dic mihi, quid rei tibi est cum familia hac unde exis? aut ubi
Illæ sunt? S. miseram me! C. hem quid est? vivúntne? S. vivit (gnata.
Matrem ipsam ex ægritudine miseram mors consecuta est.
C. Malè factum S. ego autem, quæ essem anus deserta, egens, ignota,
ut potui nuptum virginem locavi huic adolescenti,
Harum qui est dominus ædium. C. Antiphonine? S. hem isti ipsi
C. quid!
Duásne is uxores habet! S. au! obsecro, unam quidem hanc solam.
C. Quid illa altera, quæ dicitur cognata? S. hæc ergò est. C. Quid ais!
S. Compositò est factum, quo modo hanc amans habere posset
Sine dote. C. dii vostram fidem! quàm sæpe sorte temere
Eveniunt, quæ non audeas optare! offendi advenions,

Quicum

Quàm volebam, atque ut volebam, collocatam filiam:
Quod, nos ambo opere maxumo dabamus operam, ut fieret,
Sine noſtra cura maxuma, ſuâ curâ hæc ſola fecit.
S. *Nunc quid facto ſit opus vide: pater adoleſcentis venit,*
Eúmq; animo iniquo hoc oppidò ferre aiunt. C. *nihil perìc'li eſt.*
Sed per deos atque homines, meam eſſe hanc, cave reſciſcat quiſ-
S. *Nemo ex me ſcibit.* C. *ſequere me: cætera intus audies.* (*quam.*

ACT. V. SCENA II.

Arg. Demipho ſeipſum accuſat, quòd dum avaritiæ maculam ſtudet effugere, in ſtultitiæ reprehenſionem incideret: dolet Phormioni datum eſſe argentum,

Iambici octonarii catalectici.

Demipho, Geta.

NOs noſtrâpte culpâ facimus, ut malos expediat eſſe,
Dum nimiùm dici nos bonos ſtudemus & benignos.
ITA fugias, nè præter caſam, quod aiunt: nonne id ſat erat,
Accipere ab illo injuriam! etiam argentum eſt ultro objectum ei,
Ut ſit quî vivat, dum aliud aliquid flagitii conficiat.
G. *Planiſſimé.* D. *IIS nunc præmium eſt, qui recta prava faciunt*
G. *Veriſſimé.* D. *ut ſtultiſſimè quidem illi rem geſſerimus.*
G. *Modò ut hoc conſilio poſſet diſcedi, ut iſtam ducat.*
D. *Etiámne id dubium eſt?* G. *haud ſcio hercle, ut homo eſt, an*
mutet animum.
D. *Hem, mutet autem!* G. *neſcio: verùm, ſi forte, dico.*
D. *Ità faciam, ut frater cenſuit; uxorem ejus huc adducam,*
Cum iſta ut loquatur: tu abi, Geta: prænuncia hanc venturam.
G. *Argentum inventum eſt Phædriæ: de jurgio ſiletur:*
Proviſum eſt, nè in præſentia hæc hinc abeat: quid nunc porrò?
Quid fiet? IN EODEM luto hæſitas: vorſuram ſolvis (ſcunt,
Geta, præſens quod fuerat malum, in diem abiit: plagæ cre-
Niſi proſpicis: nunc hinc domum ibo: ac Phanium edocebo,
Nè quid vereatur Phormionem, aut ejù' orationem.

ACT. V. SCENA III.

Arg. Apud Demiphonem queritur Nauſiſtrata, ſuum viri Chremetis negligentiâ minui patrimonium.

Iambici octonarii & catalectici.

Demipho, Nauſiſtrata, Chremes.

AGedum, ut ſoles, Nauſiſtrata, fac illa ut placetur nobis;
Ut ſuâ voluntate id, quod eſt faciundum, faciat. N. *faciam.*

D. *Pariter nunc operâ me adjuves ac dudum re opitulata es.*
N. *Factum voto: ac pol queo minùs viri culpâ, quàm me dignum est.*
D. *Quid autem?* N. *quia pol mei patris bene parta indiligenter*
Tutatur: nam ex his prædiis talenta argenti bina
Statim capiebat: hem, vir viro quid præstat! D. *bina, quæso!*
N. *Ac rebus vilioribus multò, tamen talenta bina.* D. *hui!*
N. *Quid hæc videntur?* D. *scilicet.* N. *virum me natam vellem:*
Ego ostenderem. D. *certò scio.* N. *quo pacto?* D. *pare sodes,*
Ut possis cum illa, nè te adolescens mulier defatiget.
N. *Faciam, ut jubes: sed meum virum abs te exire video.* C. *hem Demipho,*
Jam illi datum est argentum! D. *curavi illico.* C *nollem datum.*
Hei! vidco uxorem: penè plus quàm sat erat. D. *cur nolles, Chreme?*
C. *Jam rectè.* D *quid tu? ecquid locutus cum ista es, quamobrem hanc ducimus?*
C. *Transegi.* D. *quid ait tandem?* C. *abduci non potest.* D. *quid non potest?*
C. *Quia utrique utriq; est cordi.* D. *quid ist huc nostra?* C. *magni: præter hæc,*
Cognatam comperi esse nobis. D. *quid! deliras!* C. *sic erit:*
Non temere dico: redi mecum in memoriam. D. *sanè ne sanus es?*
N. *Au obsecro, vide nè in cognatam pecces.* D. *non est.* C. *nè nega:*
Patri aliud nomen dictum est: hoc tu errâsti. D. *non nôrat patrem!*
C. *Nôrat.* D. *cur aliud dixit?* C. *nunquam hodie concedes mihi, neque*
Intelliges! D. *si tu nil narres* C. *pergis!* N. *miror quid hoc siet.*
D. *Equidem hercle nescio.* C. *vin' scire? at ità me servet Jupiter,*
Ut propior illi quàm ego sum ac tu nemo est homo. D. *dii vostram fidem!*
Eamus ad ipsam unà omnes nos: aut scire, aut nescire hoc volo.
C. *abi*

D. *Quid*

D. *Quid eſt?* C. *itáne parvam mihi fidem eſſe apud te!* D. *vín' me credere?*
Vín' ſatìs quæſitum mihi iſthuc eſſe? agè, fiat: quid illa filia
Amici noſtri, quid futurũ eſt? C. *rectè.* D. *hanc igitur mittimus?*
C. *Quidni!* D. *illa maneat.* C. *ſic.* D. *ire igitur tibi licet, Nauſiſtrata.*
N. *Sic pol commodius eſſe in omnes arbitror, quàm ut cæperas,*
Manere hanc: nam perliberalis viſa eſt, cùm vidi, mihi.
D. *Quid iſthuc negotii eſt?* C. *jámne operuit oſtium?* D *jam.*
C. *ô Jupiter!*
Dii nos reſpiciunt: gnatam invêni nuptam cum tuo filio. D. *hem!*
Quo pacto id potuit? C. *non ſatìs tutus eſt ad narrandum hic locus*
D. *At tu intrò abi.* C. *heus, nè filii noſtri quidem hoc reſciſcant, volo.*

ACT. V. SCENA IV.

Arg. Antipho redemptam Phædriæ amicam gratulatur: séq; involutum his malis queritur, unde expediri nequeat.

Iambici octonarii catalectici.

Antipho.

LÆtu' ſum, ut ut meæ res ſeſe habent, fratri obtigiſſe quod volt.
Quàm ſcitum eſt, ejuſmodi parare in animo cupiditates,
Quas, cùm res advorſæ ſient, paulò mederi poſſis?
Hic ſimul argentum repperit, curâ ſeſe expedivit:
Ego nullo poſſum remedio me evolvere ex his turbis,
Quin, ſi hoc celetur, in metu; ſin pateſiat, in probro ſim.
Neque me domum nunc reciperem, ni mihi eſſet ſpes oblenſæ
Hujuſce habendæ: ſed ubinam Getam invenire poſſum, ut
Rogem, quod tempus conveniendi patris me capere jubeat?

ACTUS V. SCENA V.

Arg. Adnumeratam eſſe lenoni pecuniam narrat Phormio: & quaſi re bene geſtâ, nunc ſe curaturum cuticulam dicit.

Iambici octonarii catalectici.

Phormio. Antipho.

ARgentum accepi: tradidi lenonis abduxi mulierem:
Curavi, propriâ eâ Phædria ut potiretur: nam emiſſa eſt manu.
Nunc una mihi res etiam reſtat, quæ eſt conficiunda, otium
A ſenibus ad potandum ut habeam: nam aliquot hos ſumam dies.

A. *Sed*

A. *Sed Phormio est: quid ais?* P. *quid!* A. *quidnam nunc facturus Phædria?*
Quo pacto satietatem amoris ait se velle sumere?
P. *Vicissim partes tuas acturus est.* A. *quas?* P. *ut fugitet patrem.*
Te suam rogavit rursum ut ageres causam, ut pro se diceres:
Nam potaturus est apud me: ego me ire senibus Sunium
Dicam ad mercatum, ancillulam emptum, dudum quam dixit Geta;
Nè, cùm hîc non videant me, conficere credant argentum suum.
Sed ostium concrepuit abs te. A. *vide quis egrediatur.* P. *Geta est.*

ACT. V. SCENA VI.

Arg. Geta Antiphoni nunciat Phanium inventam esse Chremetis filiam.

Trochaici octonarii catalectici, & iambici senarii.

Geta, Antipho, Phormio.

O *Fortuna! ô fors fortuna! Quantis commoditatibus,*
Quàm subitò meo hero Antiphoni ope vestrâ nunc onerâstis diem!
A. *Quidnam hic sibi vult?* G. *nósq; amicos ejus exonerâstis metu!*
Sed ego nunc mihi cesso, qui non humerum huic onero pallio,
Atque hominem propero invenire, ut hæc, quæ contigerint, sciat!
A. *Num tu intelligis hîc quid narret?* P. *num tu?* A. *nil.* P. *tantundem ego.*
G. *Ad lenonem hinc ire pergam: ibi nunc sunt.* A. *heus Geta!*
G. *hem tibi!*
Num mirum aut novum est revocari, cursum cùm constituerîs?
A. *Geta.*
G. *Pergit hercle: nunquam tu odio tuo me vinces.* A. *non manes?*
G. *Vapulabis, curialis vernula est, qui me vocat.*
A. *Id tibi quidem jam fiet, nisi restîstis, verbero.*
G. *Familiariorem oportet esse hunc, qui minitatur malum.*
Sed isne est quem quæro an non? ipsus est. P. *congredere actutum.*
A. *quid est?*
G. *O omnium, quantum est, qui vivant homo hominum ornatissime!*
Nam sine controversia à diis solus diligere, Antipho.
A. *Ità velim: sed quî istuc credam ità esse, mihi dici velim.*
G. *Satin' est, si te delibutum gaudio reddo?* A. *enecas.*
P. *Quin tu hinc pollicitationes aufers; &, quod fers, cedo?* G. *oh!*
Tu quoque hîc aderas, Phormio! P. *aderam: sed cessas!* G. *accipe: hem!*

Ut

ut modò argentum dedimus tibi apud forum, rectà domum
Sumu' profecti: interea mittit herus me ad uxorem tuam.
A. Quamobrem? G. omitto proloqui: nam nihil ad hanc rem
est, Antipho.
Ubi in gynæceum ire occipio, puer ad me accurrit Mida:
Ponè apprehendit pallio, resupinat: respicio: rogo (dere:
Quamobrem retineat me. Ait esse vetitum intrò ad heram acce-
Sophrona modò fratrem huc, inquit, senis introduxit Chremem.
Eumque nunc esse intus cum illa. Hoc ubi ego audivi, ad fores
Suspenso gradu placidè ire perrexi: accessi, astiti,
Animam compressi, aurem admovi: ità animum cœpi attendere,
Hoc modo sermonem captans. A. euge Geta. G. hîc pulcherrimum
Facinus audivi: itaque penè hercle exclamavi gaudio.
P. Quod? G. Quodnam arbitrare? A. nescio. G. atqui mirifi-
cissimum:
Patruus tuus est pater inventus Phanio uxori tuæ: A. hem!
Quid ais! G. cum ejus olim consuevit matre in Lemno clanculum.
P. Somnium: utin' hæc ignoraret suum patrem! G. aliquid credito
Phormio esse causæ: sed me censén' potuisse omnia
Intelligere extra ostium, intus quæ inter sese ipsi egerint!
P. Atque hercle ego quoq; illam audivi fabulam. G. immo etiam
dabo,
Quò magìs credas: patruus interea indè huc egreditur foras:
Haud multò pòst cum patre idem recipit se intrò denuò:
Ait uterque tibi potestatem ejus habendæ se dare:
Denique ego sum missus, te ut requirerem, atque adducerem.
A. Hem! quin ergò rape me: cessas! G. fecero. A. ô mi Phormio,
Vale. P. vale, Antipho: bene ità me dii ament, factum: & gaudeo.
Tantam fortunam de improviso esse his datam!
Summa eludendi occasio est mihi nunc senes,
Et Phædriæ curam adimere argentariam,
Nè cuiquam suorum æqualium supplex siet:
Nam idem hoc argentum ità ut datum est ingratiis,
His datum erit: hoc quî cogam, re ipsâ reperi.
Nunc gestus mihi voltúsque est capiundus novus.
Sed hinc concedam in angiportum hunc proxumum:
Indè hîsce ostendam me, ubi erunt egressi foras:
Quò me assimulâram ire ad mercatum, non eo.

ACT.

ACT. V. SCENA VII.

Arg. Cognitâ Phanio, senes à Phormione pecuniam repetunt. Phormio negat se redditurum: hinc contentio inter eos oritur.

Ejusdem generis.

Demipho, Phormio, Chremes.

Dii magnas meritò gratias habeo atque ago,
Quando evenêre hæc nobis, frater, prosperè.
Quantum potest, nunc conveniendus Phormio est,
Priusquam dilapidet nostras triginta minas,
Ut auferamus. P. *Demiphonem, si domi est,*
Visam, ut quod. D. *at nos ad te ibamus, Phormio.*
P. *De eadem hac fortasse causa* D. *ità hercle.* P. *credidi.*
Quid ad me ibatis? ridiculum: an verebamini,
Nè non id facerem, quod recepissem semel?
Heus, quanta quanta hæc mea paupertas est, tamen
Adhuc curavi unum hoc quidem, ut mî esset fides.
C. *Estne ea ità, ut dixi, liberalis?* D. *oppidò.*
P. *Itaque ad vos venio nunciatum, Demipho,*
Paratum me esse: ubi voltis, uxorem date:
Nam omnes post habui mihi res, ità utì par fuit,
Postquam tantopere id vos velle, animum adverteram.
D. *At hic dehortatus est me, nè illam tibi darem:*
Nam, Qui rumor erit populi, inquit, si id feceris!
Olim cùm honestè potuit, tum non est data:
Nunc viduam extrudi, turpe est; ferme eadem omnia,
Quæ tûte dudum coram me incusaveras.
P. *Satìs superbè illudistis me.* D. *qui?* P. *rogas!*
Quia nè alteram quidem illam potero ducere:
Nam quo redibo ore ad eam quam contempserim!
C. *Tum autem Antiphonem video ab sese amittere*
Invitum eam, inque. D. *tum autem video filium*
Invitum sanè mulierem ab se amittere.
Sed transi sodes ad forum, atque illud mihi
Argentum jube rursum rescribi, Phormio.
P. *Quod? næ ego perscripsi porrò illis quibu' debuî.*
D. *Quid igitur fiet?* P. *si vis mihi uxorem dare,*
Quam despondisti, ducam: sin est, ut velis
Manere apud te illam, hîc dos maneat, Demipho:

Nam non eſt æquum me propter vos decipi;
Cùm ego veſtri honoris causâ repudium alteri
Remiſerim, quæ tantundem dotis dabat.
D. *I hinc in malam rem cum iſthac magnificentia,*
Fugitive: etiam nunc credis te ignorarier,
Aut tua facta adeò! P. *irritor.* D. *túne hanc duceres,*
ſi tibi data eſſet! P. *fac periclum.* D. *ut filius*
Cum illa habitet apud te, hoc veſtrum conſilium fuit.
P. *Quæſo, quid narras!* D. *quin tu mihi argentum cedo.*
P. *Immo verò uxorem tu cedo.* D. *in jus ambula.*
P. *In jus! enimverò ſi eſſe odioſi pergitis.*
D. *Quid facies?* P. *egóne? vos me indotatis modò*
Patrocinari fortaſſe arbitramini:
Etiam dotatis ſoleo. C. *quid id noſtra?* P. *nihil.*
Hic quandam nûram, cujus vir uxorem. C. *hem!* D. *quid eſt?*
P. *Lemni habuit aliam.* C. *nullus ſum.* P. *ex qua filiam*
Suſcepit & eam clàm educat. C. *ſepultus ſum.*
P. *Hæc adeò ego illi jam denarrabo.* C. *obſecro,*
Nè facias. P. *oh! tún' is eras?* D. *ut ludos facit?*
C. *Miſſum te facimus.* P. *fabulæ.* C. *quid vis tibi?*
Argentum quod habes, condonamus te. P. *audio:*
Quid vos, malùm, ergò me ſic ludificamini
Inepti voſtrâ puerili ſententiâ?
NOLO, volo: volo, nolo rurſum: cedo, cape:
Quod dictum, indictum eſt: quod modò erat ratum, irritum eſt.
C. *Quo pacto, aut unde hæc hic reſcivit?* D. *neſcio,*
Niſi Me dixiſſe nemini, id certò ſcio.
C. *Monſtri, ità me dii ament, ſimile.* P. *injeci ſcrupulum.*
D. *hem!*
Hiccine ut à nobis hoc tantum argenti auferat,
Tam apertè irridens! emori hercle ſatius eſt:
Animo virili præſentî ue ut ſis, para.
Vides tuum peccatum eſſe elatum foras,
Neque jam id celare poſſe te uxorem tuam:
Nunc quod ipſa ex aliis auditura ſit, Chreme,
Id noſmet indicare placabilius eſt.
Tum hunc impuratum poterimus noſtro modo
Ulciſci. P. *at, at, niſi mihi proſpicio, hæres*

Hi gladiatorio animo ad me affectant viam.
C. *At vereor, ut placari possit.* D. *bono animo es:*
Ego redigam vos in gratiam, hoc fretus, Chreme,
Cùm è medio excessit, unde hæc susceptа est tibi.
P. *Itáne mecum agitus? satis astitè aggredimini:*
Non hercle ex re istiu' me instigásti, Demipho.
Aín' tu ubi peregrè, quæ libitum fuerit, feceris,
Neque hujus sis veritus fœminæ primariæ,
Novo modo ei quin faceres contumelias;
Venias mihi precibus lautum peccatum tuum!
Hisce ego illam dictis ità tibi incensam dabo,
ut nè restinguas lacrumis, si extillaveris.
D. *Malùm, quod isti dii, deæque omnes duint.*
Tantáne affectum hominem quenquam esse audacia?
Non hoc publicitus scelus hinc deportarier
In solas terras! C. *in id redactus sum loci,*
Ut nesciam prorsus quid agam cum illo. D. *ego scio:*
In jus eamus. P. *in jus! huc, si quid lubet.*
D. *Assequere, ac retine, dum huc ego servos evoco.*
C *Solus enim nequeo: accurre huc.* P. *una injuria est*
Tecum. C. *lege agito ergó.* P. *altera est tecum, Chreme.*
D. *Rape hunc.* P. *itáne agitis! enimvero voce est opus.*
Nausistrata, exi. C *os opprime.* D. *impurum vide,*
Quantum valet. P. *Nausistrata, inquam* C. *non taces!*
P. *Taceam!* D. *ni sequitur, pugnos in ventrem ingere,*
Vel oculum exculpe. P. *est ubi vos ulciscar probè.*

ACT. V. SCENA VIII.

Arg. Phormio Chremetem prodit uxori de altera conjuge: Chremes graviter objurgatur. Phormio exultat, tam probè se ultum esse senes. Demipho pro fratre intercedit, & orat, ut huic uxor factum condonet. Ea neq; se ignoscere dicit, neq; promittere quicquam, sed filii judicio permittere omnia.

Iambici senarii, & trochaici octonarii.

Nausistrata, Chremes, Phormio, Demipho.

Quis nominat me? C. *hem!* N. *quid isthuc turbæ est, obsecro,*
Mi vir? P. *hem quid nunc obticuisti?* N. *quis hic homo est?*
Non mihi respondes! P. *hiccine ut respondeat,*

Qui

Qui hercle, ubi sit, nescit! C. *cave isti quicquam credueis.*
P. *Abi: tange: si non totus friget, me eneca.*
C. *Nihil est.* N. *quid ergó? quid isthic narrat?* P. *jam scies.*
Ausculta. C. *pergin' credere!* N. *quid ego, obsecro,*
Huic credam, qui nil dixit? P. *delirat miser*
Timore. N. *non pol temere est, quod tu tam times.*
C. *Ego timeo!* P. *rectè sanè, quando nihil times.*
Et hoc nihil est quod dico ego: tu narra. D. *scelus,*
Tibi narret! P. *eho tu? factum est abs te sedulò*
Pro fratre. N. *mi vir, non mî narras!* C. *at.* N. *quid at?*
C. *Non opus est dicto.* P. *tibi quidem: at scito huic opu' st.*
In Lemno. C. *hem, quid ais!* D. *non taces!* P. *clam te.* C. *hei mihi*
P. *Uxorem duxit.* N. *mi homo, dii melius duint.*
P. *Sic factum est.* N. *perii misera.* P. *& indè filiam*
Suscepit jam unam, dum tu dormis. C. *Quid agimus?*
N. *Prô dii immortales? facinus indignum & malum.*
P. *Hoc actum est.* N. *an quicquam hodie est factum indignius?*
Qui mî, ubi ad uxores ventum est, tum fiunt senes.
Demipho, te appello: nam me cum hoc ipso distædet loqui.
Hæccine erant itiones crebræ & mansiones diutinæ
Lemni! hæccine erat quæ nostros fructus minuebat vilitas!
D. *Ego, Nausistrata, esse in hac re culpam meritum non nego:*
Sed eam quæ sit ignoscenda P. *VERBA fiunt mortuo.*
D. *Nam neque negligentiâ tuâ, neque odio id fecit tuo.*
Vinolentus ferè abhinc annos quindecim mulierculam
Eam compressit unde hæc nata est, neque pòst illam unquam attigit.
Ea mortem obiit: è medio abiit: quî fit in re hac scrupulus?
Quamobrem te oro, ut alia facta tua sunt, æquo animo hoc feras.
N. *Quid ego æquo animo! cupio misera in hac re jam defungier.*
Sed quid sperem? ætate porrò minu' peccaturum putem?
Jam tum erat senex, senectus si verecundos facit:
An mea forma atque ætas nunc magìs expetenda est, Demipho?
Quid mihi hîc affers, quamobrem expectem aut sperem porrò non fore?
P. *Exequias Chremeti: quibus est commodum ire, hem tempus est.*

Sic

Sic dabo: agè nunc, Phormionem, qui volet, lacessito:
Faxo tali eum mactatum, atque hic est, infortunio.
Redeat sanè in gratiam: jam supplicii satis est mihi:
Hæc habet, ei quod, dum vivat, usque ad aurem obganiat.
N. *At meo merito, credo: quid ego nunc commemorem?, Demipho,*
Singillatim qualis in istum fuerim? D. *novi æquè omnia*
Tecum N. *merito hoc meo hoc videtur factum?* D. *minimè gentium:*
Verùm, quando jam accusando fieri infectum non potest,
Ignosce: orat, confitetur, purgat: quid vis amplius?
P. *Enimvero priùs quàm hæc dat veniam, mihi prospiciam, & Phædriæ.*
Heus Nausistrata, priùs quàm huic respondes temere, audi.
N. *quid est?*
P. *Ego minas triginta ab isto per fallaciam abstuli:*
Eas dedi tuo gnato: is pro sua amica lenoni dedit.
C. *Hem, quid ais!* N. *adeòn' indignum tibi videtur filius*
Homo adolescens unam si habet amicam, tu uxores duas
Nil pudere! quo ore illum objurgabis? responde mihi.
D. *Faciet, ut voles.* N *immo ut meam jam scias sententiam,*
Neque ego ignosco, neque promitto quicquam, neque respondeo,
Priùs quàm gnatum video: ejus judicio permitto omnia: is
Quod jubebit, faciam. P. *mulier sapiens es Nausistrata.*
N *Satin' id est tibi?* P. *Immo verò pulchrè discedo, & probè,*
Et præter spem. N. *tu tuum nomen, dic, quod est?* P. *nihin'? Phormio,*
Vestræ familiæ hercle amicus, & tuo summus Phædriæ
N. *Phormio, at ego ecastor post hac tibi, quod potero, & quæ voles,*
Faciámque, & dicam. P. *benignè dicis.* N *pol meritum est tuum.*
P. *Vin' primùm hodie facere quod ego gaudeam, Nausistrata,*
Et quod tuo viro oculi doleant? N. *cupio.* P. *me ad cœnam voca.*
N. *Pol verò voco.* D. *Eamus intrò hinc.* N. *fiat: sed ubi est Phædria*
Judex noster? P. *jam hic, faxo, aderit. Vos valete, & plaudite.*

HEC[illegible]RÆ

HECYRÆ PERSONÆ
Earúmque interpretatio.

Syra, anus, Syriaci generis mulier.
Philotis, meretrix, ἀπὸ τῆς φιλότιμος, vel ἀπὸ τοῦ δήμου φιλεῖν ὦτα, unde & *Philotion* fieri potest, ut sit in nomine aurium significatio.
Laches, senex. Eunuch.
Sostrata, mulier. Heautont.
Pamphilus, adolescens. Andr.
Parmeno, servus. Eunuch.
Sosia, servus. Andr.
Bacchis, meretrix. Heautont.
Phidippus, senex, à parsimonia equestri; ejus enim studii, ut gloria erat ingens, ità magni sumptus.
Myrrhina, mulier, matronale nomen, à myrto, quâ Magistratus quondam coronabantur.

Sequentium personarum tantùm hîc mentio fit.

Philumena, ἡ φιλουμένη, amabilis.
Scirtus, ἀπὸ τοῦ σκιρτᾶν, à saltatione.

M. ANTONII MURETI IN *HECYRAM TERENTII* ARGUMENTUM.

Pamphilus, Lachetis & Sostrata uxore filius, Bacchidem meretricem deperibat. Is cùm aliquando nocte ad eam temulentus iret, in Philumenam Phidippi & Myrrhinæ filiam, incidit, eámque in via per vim compressit, atq; ità effugit, ut neq; ipse eam, neq; puella ipsum cognoscere potuerit: in illa autem luctatione etiam annulum ei detraxit, eúmq; Bacchidi dono dedit: paulò pòst pater eum, tum ut à meretricio amore averteret, tum ut præsidium suæ senectuti pararet, ad uxorem ducendam perpulit. Contigit, ut ea ipsa uxor ei daretur, quam ipse constupraverat; gaudente admodum puellæ matre, quæ, quia sola conscia erat filiam è stupro gravidam esse, quamprimum eam collocare properabat: ut si fortè pòst aliquot menses pareret, nuptiis, quemadmodùm sæpe fit, obtegeretur stuprum. Cecidit res longè aliter ac putabatur: etenim Pamphilus, qui invitissimus adjecisset animum ad rem uxoriã, quiq; avellere se derepente à Bacchidis amore non posset, ità dormiit cum uxore, ut eam nè attigeret quidem.

Bacchis, quòd eâ vivâ nunquam se uxorem ductúrum, sæpe ei promiserat Pamphilus, nonnullam sibi ab eo factam injuriam putans, multò ei minùs, quàm solebat, placida & obsequens esse cœpit. Eò factum est, ut Pamphilus ei se paulatim subduxerit, quámq; prius spernebat uxorem, ejus mirificum quendam amorem animo conceperit. Interea quiddam accidit, ut iter Pamphilo in Imbrum esset: profecto eo, Philumena, quæ intumescere sibi interum sentiret, cùm aliorum, tum socrûs imprimis suæ conspectum refugiebat: tandem cùm in eo esset, ut celare vix posse amplius videretur, sumptâ occasione, per sacrificandi speciem ad matrem se, uxorem omnium rerum conscium, confert. Post dies compluſculos mittit Soſtratam, qui eam accerſerent: reſpondetur, ægrotam esse. It, ut eam saltem viſeret: non admittitur. Laches accusare uxorem & dicere, hæc omnia illius culpâ contingere. Illa contrà excusare se, & culpam deprecari: nullius se rei conſciam esse, cur sua consuetudo nurui odioſa eſſe debeat: interea redit Pamphilus, atq; ità sors tulit, ut quo die ipse Athenas appulit, eo ipso Philumena partu levaretur. Cùm igitur, videndi cupidus (ægrotare enim acceperat, & ità amabat, ut qui vehementiſsimè) subitò ad eam ingreſſus esset, peperisse deprehendit: ibi eum Myrrhina exeuntem proſecuta, lacrumans obteſtari cœpit, quando ea res nihil ipſi nocitura esset, nè reciperet quidem uxorem, si ità videretur: sed tamen nè famam illius proderet; ità se facturum recipit. Cùm igitur neq; vellet uxorem recipere, neq; rursum veram afferret cauſam, ſuſpicati sunt ſenes, eum Bacchidis adhuc amore impeditum, ea de cauſa ab uxore abhorrere: accerſitam itaque Bacchidem conjurgat Phidippus. Ea, cùm se illi purgâſſet, jubetur ad mulieres ingredi, & eis quoq; illam ſuſpicionem adimere: ingreditur annulum habens in digito, quem olim Philumenæ ereptum, sibi dederat Pamphilus: is annulus effecit, ut vitiatam esse ab ipſo Pamphilo Philumenam, cognoſceretur. Lætus Pamphilus, & uxorem & filium recipit.

C. SULP. APOLLINARIS
PERIOCHA.

UXorem duxit Pamphilus Philumenam,
Cui quondam ignorans virgini vitium obtulit:
Ejuſque per vim quem detraxit annulum,
Dederat amicæ Bacchidi meretriculæ.
Dein profectus in Imbrum eſt: nuptam haud attigit.
Hanc mater utero gravidam, nè id ſciat ſocrus,
Ut ægram ad ſe transfert. Revertit Pamphilus,
Deprehendit; partum celat; uxorem tamen
Recipere non volt. Pater incuſat Bacchidis
Amorem. Dum ſe purgat Bacchis, annulum
Mater vitiatæ fortè agnoſcit Myrrhina.
Uxorem recipit Pamphilus cum filio.

HECYRA

HECYRA TERENTII.

ACTA LUDIS ROMANIS, SEX. JULIO CÆS. ET CN. CORNELIO DOLABELLA, ÆDIL. CUR. NON EST PERACTA TOTA. MODOS FECIT FLACCUS CLAUDII F. TIBIIS PARIBUS CN. OCTAVIO ET T. MANLIO COSS. RELATA EST ITERUM LUDIS FUNEBRIBUS. RELATA EST TERTIO Q. FULVIO, ET L. MARTIO ÆDIL. CURUL.

PROLOGUS.

ECYRA est huic nomen fabulæ. Hæc cùm data est nova, novum intervênit vitium & calamitas: Ut neque spectari, neque cognosci potuerit. Ità populus studio stupidus in funambulo Animum occupârat. Nunc hæc planè est pro nova:
Et is qui scripsit hanc, ob eam rem noluit
Iterum referre, ut iterum possit vendere.
Alias cognôstis ejus: quæso, hanc noscite.

ALTER PROLOGUS.

ORator ad vos venio ornatu prologi:
Sinite exorator sim, eodem ut jure uti senem
Liceat, quo jure sum usus adolescentior,
Novas qui exactas feci ut inveterascerent,
Nè cum poeta scriptura evanesceret.
In his, quas primùm Cæcilî didici novas,
Partim sum earum exactus, partim vix steti.
Quia sciebam dubiam fortunam esse scenicam.
Spe incertâ, certum mihi laborem sustuli.
Eadem agere cœpi, ut ab eodem alias discerem
Novas studiosè, nè illum ab studio abducerem,
Perfeci, ut spectarentur: ubi sunt cognitæ,
Placitæ sunt. Ità poetam restitui in locum,

Propè jam remotum injuriâ advorſariûm
Ab ſtudio, atque ab labore, atque arte muſicâ.
Quòd ſi ſcripturam ſprevíſſem in præſentia, &
In deterrendo voluiſſem operam ſumere,
Ut in otio eſſet, potiùs quàm in negotio:
Deterruiſſem facilè, nè alias ſcriberet.
Nunc quid petam, meâ causâ, æquo animo attendite.
Hecyram ad vos refero, quam mihi per ſilentium
Nunquam agere licitum eſt, ità eam oppreſſit calamitas.
Eam calamitatem voſtra intelligentia
Sedabit, ſi erit adjutrix noſtræ induſtriæ.
Cùm primùm eam agere cœpi, pugilum gloria,
Funambuli eôdem acceſſit expectatio,
Comitum conventus, ſtudium, clamor mulierum
Fecêre, ut ante tempus exirem foras.
Vetere in nova cœpi uti conſuetudine,
In experiundo ut eſſem; refero denuo:
Primo actu placeo. Cùm interea rumor venit,
Datum iri gladiatores: populus convolat,
Tumultuantur, clamant, pugnant de loco:
Interea ego meum non potui tutari locum.
Nunc turba nulla eſt: otium, & ſilentium eſt:
Agendi tempus mihi datum eſt: vobis datur
Poteſtas condecorandi ludos ſcenicos.
Nolite ſinere per vos artem muſicam
Recidere ad paucos: facite, ut veſtra autoritas
Meæ autoritati fautrix adjutrixque ſit.
Si nunquam avare ſtatui pretium arti meæ,
Et eum eſſe quæſtum in animum induxi maxumum,
Quàm maxumè ſervire voſtris commodis:
Sinite impetrare me, qui in tutelam meam
Studium ſuum, & ſe in voſtram commiſit fidem,
Nè eum circumventum iniqui irrideant.
Meâ causâ cauſam hanc accipite & ſilentium
Date, ut lubeat ſcribere aliis, mihíque ut diſcere
Novas expediat poſthac, pretio emptas meo.

ACT.

ACTUS I. SCENA I.

Arg. Philotis & Syra indignè ferunt Pamphilum uxorem duxiſſe, relictâ quam amare videbatur Bacchide, & protaticæ ſunt perſonæ: nam extra fabulæ argumentum inducuntur, ut Parmenoni detur occaſio commemorandi argumenti.

Iambici ſenarii.

Philotis, Syra.

PErpol quàm paucos reperias meretricibus
Fideles evenire amatores, Syra!
Vel hic Pamphilu' jurabat quoties Bacchidi,
Quàm ſanctè ut quivis facilè poſſet credere,
Nunquam illa vivâ ductarum uxorem domum!
En! duxit. S. *ergò propterea te ſedulò*
Et moneo & hortor, nè cujuſquam miſereat,
Quin ſpolies, mutiles, laceres, quemquem nacta ſis.
P. *Utíne eximium neminem habeam?* S. *neminem:*
Nam nemo illorum quiſquam ſcito, ad te venit,
Quin ità paret ſeſe, abs te ut blanditiis ſuis
Quàm minimo pretio ſuam voluptatem expleat.
Hiſcine tu amabò non contrà inſidiabere?
P. *Tamen eandem pol eſſe omnibus, injurium eſt.*
S. *Injurium eſt autem ulciſci advorſarios!*
Ac quâ viâ captent te illi, eâdem ipſos capi!
Eheu me miſeram! cur non aut iſthæc mihi
Ætas & forma eſt, aut tibi hæc ſententia?

ACTUS I. SCENA II.

Arg. Redeunti peregrè Philoti Parmeno totius narrat argumentum fabulæ.

Ejuſdem generis.

Parmeno, Philotis, Syra.

SEncx ſi quæret me, modò îſſe dicito
Ad portum percontatum adventum Pamphili.
Audín' quid dicam, Scirte? ſi quæret me, utì
Tum dicas: ſi non quæret, nullus dixeris;
Aliàs ut uti poſſim causâ hâc integrâ.
Sed videón, ego Philotin? unde hæc advenit?
Philotis ſalve multúm. Ph. *ô ſalve Parmeno.*
S. *Salve mecaſtor, Parmeno.* Pa. *& tu ædepol Syra:*
Dic mihi Philoti', ubi te oblectâſti tam diu?
Ph. *Minimè me equidem oblectavi, quæ cum milite*

Corinthum hinc sum profecta inhumanissimo:
Biennium ibi perpetuum misera illum tuli.
Pa. *Ædepol te desiderium Athenarum arbitror*
Philotium cepisse sæpe, & te tuum
Consilium contempsisse. Ph. *non dici potest,*
Quàm cupida eram huc redeundi, abeundi à milite,
Vosque hîc videndi, antiquâ ut consuetudine
Agitarem inter vos liberè convivium:
Nam illic haud licebat, nisi præfinitò loqui
Quæ illi placerent. Pa. *haud opinor commodè*
Finem statuisse orationi militem.
Ph. *Sed quid negotî hoc? modò quæ narravit mihi*
Hic intus Bacchis! quod ego nunquam credidi
Fore, ut ille hâc vivâ posset animum inducere
Uxorem habere. Pa. *habere autem!* Ph. *eho tu, an non habet?*
Pa. *Habet: sed firmæ hæ vereor ut sint nuptiæ.*
Ph. *Ità dî deæque faxint, si in rem est Bacchidis.*
Sed quî isthuc credam ità esse? dic mihi, Parmeno.
Pa. *Non est opus prolato hoc: percontarier*
Desiste. Ph. *nempe eâ causa, ut nè id fiat palàm.*
Ità me dî amabunt, haud propterea te rogo, ut
Hoc proferam, sed tacita ut mecum gaudeam.
Pa. *Nunquam tam dices commode, ut tergum meum*
Tuam in fidem committam. Ph. *ah! noli,* Parmeno:
Quasi non tu multò malis narrare hoc mihi,
Quàm ego, quæ perconter, scire. Pa. *vera hæc prædicat:*
Et mî illud vitium maximum est. Si mihi fidem
Das te tacituram, dicam. Ph. *ad ingenium redis,*
Fidem do: loquere. Pa. *Ausculta.* Ph. *istîc sum.* Pa. *hanc Bacchidem*
Amabat, ut cum maximè, tum Pamphilus,
Cùm pater uxorem ut duceret, orare occipit:
Et hæc, communia omnium quæ sunt patrum,
Sese senem esse, dicere; illum autem unicum,
Præsidium velle se senectuti suæ.
Ille se primò negare: sed postquam acriùs
Pater instat, fecit animi ut incertus foret,
Pudorin' anne amori obsequeretur magis.

Tan-

Tundendo atque odio denique effecit senex:
Despondit ei gnatam hujus vicini proxumi.
Usque illud visum est Pamphilo neutiquam grave,
Donec jam in ipsis nuptiis, postquam videt
Paratas, nec moram ullam, quin ducat, dari:
Ibi demum ità ægrè tulit, ut ipsam Bacchidem,
Si adesset, credo ibi ejus commiseresceret.
Ubicunque datum erat spatium solitudinis,
Ut colloqui mecum unà posset: Parmeno,
Perii, quid ego egi! in quod me conjeci malum!
Non potero hoc ferre, Parmeno: perii miser.
Ph. *At te dî deæque perduint cum isto odio, Laches.*
Pa. *Ad pauca ut redeam, uxorem deducit domum,*
Nocte illâ primâ virginem non attigit:
Quæ consecuta est nox, eam nihilò magis.
Ph. *Quid ais! cum virgine unà adolescens cubuerit*
Plus potus, se illac abstinere ut potuerit?
Non verisimile dicis: nec verum arbitror.
Pa. *Credo ità videri tibi: nam nemo ad te venit,*
Nisi cupiens tui: ille invitus illam duxerat.
Ph. *Quid deinde fit?* Pa. *diebus sanè pauculis*
Pòst Pamphilus me solum seducit foras,
Narrátque, ut virgo ab se integra etiam tum siet:
Séque, antè eam quàm uxorem duxisset domum,
Speráss e eas tolerare posse nuptias.
Sed quam decrêrim me non posse diutiùs
Habere, eam ludibrio haberi, Parmeno,
Quin integram itidem reddam, ut accêpi à suis,
Neque honestum mihi, neque utile ipsi virgini est.
Ph. *Pium ac pudicum ingenium narras Pamphili.*
Pa. *Hoc ego proferre incommodum esse mihi arbitror:*
Reddi patri autem, cui nihil dicas vitî,
Superbum est: sed illam spero, ubi hoc cognoverit,
Non posse se mecum esse, abiturum denique.
Ph. *Quid interea? ibáne ad Bacchidem?* Pa. *quotidie:*
Sed, ut fit, postquam hunc alienum ab sese videt,
Maligna multò & magìs procax facta illico est.
Ph. *Non ædepol mirum.* Pa. *atque ea re multò maxumè*

Disjunxit illum ab illa, postquam & ipse se,
Et illam, & hanc, quæ domi erat, cognovit satis,
Ad exemplum ambarum mores earum æstimans.
Hæc, ità uti liberali esse ingenio decet,
Pudens, modesta, incommoda atque injurias
Viri omnes ferre, & tegere contumelias.
Hic animus partim uxoris misericordiâ
Devictus, partim victus hujus injuriis,
Paulatim ela sus si Bacchidi, atque huc transtulit
Amorem, postquam par ingenium nactus est.
Interea in Imbro moritur cognatus senex
Horunc': ea ad hos redibat lege hæreditas.
Eò amantem invitum Pamphilum extrudit pater.
Reliquit cum matre hîc uxorem: nam senex
Rus abdidit se: huc rarò in urbem commeat.
Ph. *Quid adhuc habent infirmitatis nuptiæ?*
Pa. *Nunc audies, primùm dies compluſculos*
Bene conveniebat sanè inter eas: interim
Miris modis odisse cœpit Sostratam,
Neque lites ullæ inter eas, postulatio
Nunquam. Ph. *quid igitur?* Pa. *si quando ad eam accesserat*
Confabulatum, fugere è conspectu illico,
Videre nolle: denique, ubi non quit pati,
Simulat se à matre accersi ad rem divinam: abit.
Ubi illîc est dies complures, accersi jubet.
Dixere causam tunc nescio quam: iterum jubet:
Nemo remisit postquam accersunt sæpius,
Ægram esse simulant mulierem: nostra illico
It visere ad eam: admisit nemo: hoc ubi senex
Rescivit, herì eâ causâ rure advenit huc,
Patrem continuò convenit Philumenæ.
Quid egerint inter se, nondum etiam scio:
Nisi sanè curæ est, quorsum eventurum hoc fiet.
Habes omnem rem: pergam quo cœpi hoc iter.
Ph. *Et quidem ego: nam constitui cum quodam hospite*
Me esse illum conventurum. Pa. *dî vortant bene*
Quod agas. Ph. *vale.* Pa. *& tu bene vale, Philotium.*

ACT.

ACTUS II. SCENA I.

Arg. Soſtratam uxorem accuſat Laches, quod nurum Philumenam duritie ſuâ & morum incommoditate domo ejecerit: ſocrus contrà nihil à ſe peccatum eſſe contendit.

Iambici octonarii, & pauci ſenarii admixti trochaicis octonariis.

Laches, Soſtrata.

PRô Deûm atque hominum fidem! quod hoc genus eſt, quæ hæc conjuratio,
Ut omnes mulieres eadem æquè ſtudeant, nolintque omnia,
Neque declinatam quicquam ab aliarum ingenio ullam reperias?
Itaque adeò una animo omnes ſocrus oderunt nurus; viris
Eſſe advorſas æquè ſtudium eſt, ſimilis eſt pertinacia.
In eodem omnes mihi videntur ludo doctæ ad malitiam: &
Ei ludo, ſi ullus eſt, magiſtram hanc eſſe ſatis certò ſcio.
S. *Me miſeram, quæ nunc quamobrem accuſer neſcio!* L. *hem!*
Tu neſcis! S. *non, ità me dî bene ament, mi Laches,*
Itáq; unà inter nos agere ætatem liceat. L. *dî mala prohibeant.*
S. *Méq; abs te immeritò eſſe accuſatam poſtmodo reſciſces* L. *ſcio.*
Te immerito! an quicquam pro iſtis factis dignum te dici poteſt,
Quæ me, & te, & familiam dedecoras, filio luctum paras:
Tum autem, ex amicis inimici ut ſint nobis affines facis,
Qui illum decrêrunt dignum, ſuos cui liberos committerent?
Tu ſola exorere, quæ perturbes hæc tuâ impudentiâ
S. *Egóne?* L. *tu, inquam, mulier, quæ me omnino lapidem haud hominem, putas.*
An, quia ruri eſſe crebrò ſolco, neſcire arbitramini,
Quo quæque pacto hîc vitam voſtrarum exigat?
Multò meliùs, hîc quæ fiunt, quàm illîc ubi ſum aſſiduè, ſcio:
Ideo quia, utì vos mihi domi eritis, proinde ego ero famâ foris.
Jampridem equidem audivi cepiſſe odium tui Philumenam:
Miniméque adeò mirum: &, ni id feciſſet, magìs mirum foret.
Sed non credidi adeò, ut etiam totam hanc odiſſet domum:
Quod ſi ſciſſem, illa hîc maneret potiùs, tu hinc iſſes foras.
At vide, quàm immeritò ægritudo hæc oritur mî abs te, Soſtrata,
Rus habitatum abii, concedens vobis, & rei ſerviens;
Sumptus voſtros otiúmque ut noſtra res poſſet pati,
Meo labori haud parcens, præter æquum atque ætatem meam.
Non te pro his curâſſe rebus, nè quid ægre eſſet mihi?

S. Non

S. *Non meâ operâ, neque pol culpâ evênit.* L. *immo maxumè.*
Sola hîc fuisti: in te omnis hæret culpa solâ, Sostrata,
Quæ hîc erant, curares; cùm ego vos solvi curis cæteris.
Cum puella anum suscepisse inimicitias non pudet!
Illius dices culpâ factum. S. *haud equidem dico, mi Laches.*
L. *Gaudeo, ità me dii ament, gnati causâ, nam de te quidem*
Satìs scio, peccando detrimenti nil fieri potest.
S. *Quî scis, an eâ causâ, mi vir, me odisse assimulaverit,*
Ut cum matre unà plus esset? L. *quid ais! non signi hoc sat est,*
Quòd heri nemo voluit visentem te ad eam intromittere!
S. *Eam lassam oppidò tum aiebant: eò ad eam non admissa sum.*
L. *Tuos esse illi mores morbum magìs quàm ullam aliam rem arbitror*
Et meritò adeò: nam vostrarum nulla est, quin gnatum velit
Ducere uxorem, & quæ vobis placita conditio est: datur:
Ubi duxêre impulsu vostro, vostro impulsu eàdem exigunt.

ACT. II. SCENA II.

Arg. Laches remitti cupit nurum suam: pater Phidippus dicit non posse eam perdurare apud socrum, absente Pamphilo.

Iambici octonarii catalectici.

Phidippus, Laches, Sostrata.

ETsi scio, Philumena, meum jus esse, ut te cogam,
Quæ ego imperem, facere: ego tamen patrio animo victus faciam,
Ut tibi concedam, neque tuæ libidini advorsabor. (*siet.*
L. *Atq; eccum Phidippum optumè video: ex hoc jam scibo quid*
Phidippe, esse ego meis omnibus scio me apprimè obsequentem:
Sed non adeo, ut facilitas mea illorum corrumpat animos.
Quòd si tu idem faceres, magìs in rem & nostram, & vostram id esset.
Nunc video in illarum potestate esse te. P. *eia verò.*
L. *Adii te herì de filia, ut veni, itidem incertum amìsti.*
Haud ità decet, si perpetuam vis esse affinitatem hanc,
Celare te iras. Si quid est peccatum à nobis, profer:
Aut ea refellendo, aut purgando vobis corrigemus,
Te judice ipso: sin ea est causa retinendi apud vos,
Quia ægra est: te mî injuriam facere arbitror, Phidippe,
Si meruis, satìs ut meæ domi curetur diligenter:

At,

At, ità me dii ament, haud tibi hoc concedo, etſi illi pater es,
Ut tu illam ſalvam magì' velis, quàm ego, id adeò gnati causâ,
Quem ego intellexi illam haud minùs, quàm ſeipſum magnificare
Neq; adeò me clàm eſt, quàm eſſe eum graviter laturum credam,
Hoc ſi reſcierit: eo domum: ſtudeo hæc priùs, quàm ille huc redeat.
P. *Laches, & diligentiam veſtram, & benignitatem*
Novi: & quæ dicis, omnia eſſe ut dicis, animum induco;
Et te hoc mihi cupio credere: illam ad vos redire ſtudeo,
Si facere poſſim ullo modo. L. *quæ res te facere id prohibet?*
Eho! nunquidnam accuſat virum? P. *minimé: nam poſtquam at-*
Magìs, & vi cœpi cogere ut rediret, ſanctè adjurat (tendi
Non poſſe apud vos Pamphilo ſe abſente perdurare.
Aliud fortaſſe alii vitii eſt: leni ego animo ſum natus:
Non poſſum adverſari meis. L. *hem Soſtrata.* S. *heu me miſeram!*
L. *Certúmne eſt iſthuc?* P. *nunc quidem, ut videtur: ſed nunquid*
vis? (*una.*
Nam eſt, quod me tranſire ad forum jam oportet. L. *eo tecum*

ACT. II. SCENA III.

Arg. Soſtrata queritur genus mulierum nimis eſſe ſuſpectum viris.

Trochaici octonarii.

Soſtrata.

Æ Depol næ nos æquè ſumus omnes inviſæ viris,
Propter paucas; quæ omnes faciunt dignæ ut videamur
malo.
Nam, ità me ament dii, quod me accuſat nunc vir, ſum extra
noxiam.
Sed non facile eſt expurgatu: ità animum induxerunt, ſocrus
Omnes eſſe iniquas. Haud pol me quidem: nam nunquam ſecus
Habui illam, ac ſi ex me eſſet nata: nec, quî hoc mî eveniat, ſcio
Niſi pol filium multimodis jam expecto ut redeat domum.

ACT. III. SCENA I.

Arg. Pamphilus queritur ſe abſente uxorem ad ſuos abiiſſe, relictâ ſocru.

Octonarii iambici & trochaici: item iambici ſenarii.

Pamphilus, Parmeno, Myrrhina.

N Emini ego plura eſſe acerba ex amore homini unquam ob-
lata credo,
Quàm mî. Heu me infelicem! Hanccine ego vitam parſi perdere?
Haccine causâ ego eram tantopere cupidus redeundi domum?

Cui quanto fuerat præſtabiliu', ubivis gentium ætatem agere,
Quàm huc redire, atque hæc ità eſſe miſerum me reſcíscere!
Nam nos omnes, quibus eſt alicunde aliquis objectus labos,
Omne quod eſt interea tempus, priùs quàm id reſcitum eſt, lucro
Par. *At ſic, citiùs quî te expedias his ærumnis, reperies.* (*eſt.*
Si non rediiſſes, hæ iræ factæ eſſent multò ampliores:
Sed nunc adventum tuum ambas, Pamphile, ſcio reverituras.
Rem cognoſces, iram expedies, reſtitues rurſum in gratiam.
Levia ſunt hæc quæ tu pergravia eſſe in animum induxiſti tuum.
Pam. *Quid conſolare me? an quiſquam uſquam gentium eſt æquè*
miſer? (*deditum:*
Priùs quàm hanc uxorem duxi, habebam alibi animum amori
Jam in hac re ut taceã cuivis facile ſcitu eſt quàm fuerim miſer
Tamen nunquam auſus ſum recuſare eam, quã mi obtruderet pater.
Vix me illinc abſtraxi, atq; impeditum in ea expedivi animum
meum. (*me abſtrahat.*
Vixque huc contuleram; hem nova res orta eſt, porrò ab hac quæ
Tum matrem ex ea re me aut uxorem in culpa inventurum ar-
bitror: (*ſer?*
Quæ cùm ità eſſe invenero, quid reſtat, niſi porrò ut fiam mi-
Nam matris ferre injurias me, Parmeno, pietas jubet:
Tum uxori obnoxius ſum: ità olim ſuo me ingenio pertulit:
Tot meas injurias quæ nunquam in ullo patefecit loco.
Sed magnum neſcio quid neceſſe eſt eveniſſe, Parmeno,
Unde ira inter eas interceſſit, quæ tam permanſit diu.
Par. *Hoc quidem hercle parvum eſt: ſi vis veram rationem ex-*
equi,
Non maximas, quæ maximæ ſunt interdum iræ, injurias
Faciunt: nam ſæpe eſt, quibus in rebus alius nè iratus quidem eſt,
Cùm de eadem cauſa eſt iracundus factus inimiciſſimus.
Pueri inter ſeſe quàm pro levibus noxiis iras gerunt! (*gerunt.*
Quapropter? quia enim qui eos gubernat animus, infirmum
Itidem mulieres ſunt ferme, ut pueri, levi ſententiâ:
Fortaſſe unum aliquod verbum hanc inter eas iram conjiverit.
Pam. *Abi Parmeno, intrò, ac me veniſſe nuncia* Par. *hem quid*
hoc? Pam. *tace.*
Par. *Trepidari ſentio, curſari ſurſum prorſum; agedum ad foreſ*
Accede propiùs. Hem! ſenſiſtin'? Pam. *noli fabularier.*

Prò

Prô Jupiter! audio clamorem. Par. *túte loqueris, me vetas?*
M. *Tace, obſecro, mea gnata.* Pam. *matris vox viſa eſt Philumenæ;*
Nullus ſum. Par. *quî dum?* Pam. *perii.* Par. *quamobrem?* Pam. *neſcio quod magnum malum*
Profectò, Parmeno, me celas. Par. *uxorem Philumenam*
Pavitare neſcio quid dixerunt: id ſi fortè eſt, neſcio.
Pam. *Interii: cur mihi id non dix'ti.* Par. *quia non potcram unà omnia.*
Pam. *Quid morbi eſt?* Par. *neſcio.* Pam. *quid? nemóne medicum adduxit?* Par. *neſcio.*
Pam. *Ceſſo hinc ire intrò, ut hoc quamprimum, quicquid eſt, certum ſciam?*
Quonam modo, Philumena mea, nunc te offendam affectam?
Nam ſi periculum ullum in te eſt, periiſſe me unà haud dubium eſt.
Par. *Non uſus factus eſt mihi nunc hunc intrò ſequi,*
Nam inviſos omnes nos eſſe illis ſentio:
Here nemo voluit Soſtratam intrò admittere.
Si fortè morbus amplior factus ſiet,
Quod ſanè nolim, maxumè heri causâ mei:
Servum illico intrôiſſe dicent Soſtratæ,
Aliquid tuliſſe comminiſcentur mali,
Capiti, atque ætati illorum, morbus quî auctu' ſit:
Hera in crimen veniet, ego in magnum malum.

ACT. III. SCENA II.

Arg. Pamphilus triſtior egreditur à Philumena, deprehenſo ejus partu, quem modis omnibus celare conatur, ac tegere.

Trochaici octonarii catalectici.

Soſtrata, Parmeno, Pamphilus.

NEſcio quid jamdudum hîc audio tumultuari miſera?
Malè metuo, nè Philumenæ magi' morbus aggraveſcat:
Quod te Æſculapi, & te Salus, nè quid ſit hujus, oro.
Nunc ad eam viſam. Par. *heus Soſtrata.* S. *ehem!* Par. *iterum iſthinc excludêre.*
S. *Ehem Parmeno! túne hîc eras! perii: quid faciam miſera?*
Non viſam uxorem Pamphili, cùm in proximo hîc ſit ægra?
Par. *Non viſas, nec mittas quidem viſendi causâ quenquam.*
Nam qui amat cui odio ipſus eſt, bis facere ſtultè duco:
Labórem inanem ipſus capit, & illi moleſtiam affert.

Tum

Tum autem, filius tuus introiit videre, ut venit, quid agat.
S. *Quid ais! an vênit Pamphilus!* Par. *vênit.* S. *Di tibi gratiam habeo.*
Hem, iſthoc verbo animus mihi rediit, & cura ex corde exceſſit.
Par. *Jam eâ te causâ maxumè huc nunc introire nolo:*
Nam ſi remittent quippiam Philumenæ dolores,
Omnem rem narrabit, ſcio, continuò ſola ſoli,
Quæ inter vos intervênit, unde ortum eſt initium iræ.
Atque eccum video ipſum egredi: quàm triſti' eſt. S. Ô mi gnate!
Pam. *Mea mater, ſalve.* S. *gaudeo veniſſe ſalvum: ſalvân' Philumena eſt?* Pam. *meliuſcula.* S. *utinam iſthuc ità dii faxint!*
Quid tu igitur lacrumas? aut quid es tam triſtis? Pam. *rectè mater.*
S. *Quid fuit tumulti? dic mihi: an dolor repentè invaſit?*
Pam. *Ità factum eſt.* S. *quid morbi eſt?* Pam. *febris.* S *quotidiana?*
Pam. *ità aiunt.*
I ſodes intrò: conſequar jam te, mea mater. S. *fiat.*
Pam *Tu pueris curre, Parmeno, obviàm, atq; his onera adjuta.*
Par. *Quid! non ſciunt ipſi viam, domũ quâ redeant!* Pam. *ceſſas!*

ACT. III. SCENA III.

Arg. Deliberat Pamphilus, velítne uxorem recipere an repudiare.

Trochaici octonarii & iambici aliquot ſenarii.

Pamphilus.

NEqueo mearum rerum initium ullum invenire idoneum,
Unde exordiar narrare, quæ nec opinanti accidunt,
Partim quæ perſpexi his oculis, partim quæ accepi auribus;
Qua me propter exanimatum citiùs eduxi foras.
Namque modò me intrò ut corripui timidus, alio ſuſpicans
Morbo me viſurum affectam, ac ſenſi eſſe, uxorem: (hei mihi)
Poſtquam me aſpexêre ancillæ advenisſe, illico omnes ſimul
Lætæ exclamant, Venit, id quod me repentè aſpexerant.
Sed continuò voltum earum ſenſi immutari omnium,
Quia tam incommodè illis ſors obtulerat adventum meum.
Una illarum interea properè præcurrit nuncians
Me veniſſe: ego eju' videndi cupidus rectà conſequor.
Poſtquam intrò advêni, extemplo ejus morbum cognovi miſer.
Nam neque, ut celari poſſet, tempus ſpatium ullum dabat:

Neque

Neque voce aliâ, ac res moneba', ipſa poterat conqueri.
Poſtquam aſpexi, O facinus indignum, inquam! & corripui illico
Me indè lacrumans, incredibili re, atque atroci percitus.
Mater conſequitur: jam ut limen exirem, ad genua accidit,
Lacrumans miſera. Miſeritum eſt: profectò hoc ſic eſt, ut puto.
OMNIBus nobis ut res dant ſeſe ità magni a'q; humiles ſumus.
Hanc habere orationem mecum à principio inſtitit:
O mi Pamphile, abs te quamobrem hæc abierit, cauſam vides:
Nam vitium eſt oblatum virgini olim ab neſcio quo improbo:
Nunc huc confugit, te atque alios partum ut celaret ſuam.
Sed cùm orata ejus reminiſcor, nequeo quin lacrumem miſer.
Quæque fors fortuna eſt, inquit, nobis quæ te hodie obtulit,
Per eam re obſecramus ambæ, ſi jus, ſi fas eſt, utì
Advorſa ejus per te tecta tacitáque apud omnes ſient:
Si unquam erga te animo eſſe amico ſenſti eam, mi Pamphile,
Sine labore hanc gratiam, te, utì ſibi des pro illa nunc, rogat:
Cæterùm de reducenda id fac, quod in rem ſit tuam,
Parturire eam, neque gravidam eſſe ex te, ſolus conſcius:
Nam aiunt tecum pòſt duobus concubuiſſe eam menſibus:
Tum, poſtquam ad te vênit, menſis agitur hic jam ſeptimus:
Quod te ſcire, ipſa indicat res: nunc ſi potis eſt Pamphile,
Maxumè volo, dòque operam, ut clam partus eveniat patrem;
Atque adeò omnes: ſed ſi fieri id non poteſt quin ſentiant,
Dicam abortum eſſe: ſcio nemini aliter ſuſpectum fore,
Quin, quod veriſimile eſt, ex te rectè cum natum putent.
Continuò exponetur: hîc tibi nihil eſt quicquam incommodi: &
Illi miſeræ indignè factam injuriam concexeris.
Pollicitus ſum, & ſervare in eo certum eſt, quod dixi, fidem.
Nam de reducenda, id verò neutiquam honeſtum eſſe arbitror,
Nec faciam: etſi amor me graviter conſuetudóque tenet.
Lacrumo, quæ poſthac futura eſt vita cùm in mentem venit,
Solitudóque; ô FORTUNA ut nunquam perpetuò es bona!
Sed jam prior amor me ad hanc rem exercitatum reddidit:
Quem ego conſilio miſſum feci, idem nunc operam huic dabo.
Adeſt Parmeno cum pueris: hunc minimè eſt opus
In hac re adeſſe: nam olim ſoli credidi,
Eâ me abſi inuiſſe in principio, cùm data eſt:

Vereor,

Vereor, si clamorem ejus hic crebrò audiat,
Nè parturire eam intelligat, aliquò mihi est
Hinc ablegandus, dum parit Philumena.

ACT. III. SCENA IV.

Arg. Narrat Sosia, quæ adierit maris pericula: servus Parmeno in arcem mittitur, nè parere Philumenam interim audiat.

Iambici senarii.

Parmeno, Sosia, Pamphilus.

A In' tu tibi hoc incommodum eveniſſe iter?
S. *Non hercle verbis, Parmeno, dici poteſt*
Tantum, quàm re ipsâ navigare incommodum eſt.
Par. *Itáne eſt?* S. *O FORTUNATE, neſcis quid mali*
Prætericeris, qui nunquam es ingreſſus mare.
Nam alias ut omittam miſerias, unam hanc vide:
Dies triginta, aut plùs eo, in navi fui,
Cùm interea ſemper mortem expectabam miſer:
Ità uſque adversâ tempeſtate uſi ſumus.
Par. *Odioſum* S. *haud clam me eſt: denique hercle aufugerim*
Potiùs quàm redeam, ſi eò mî redeundum ſciam.
Par. *Olim quidem te cauſæ impellebant leves.*
Quod nunc minitare facere, at faceres, Soſia.
Sed Pamphilum ipſum video ſtare ante oſtium:
Ite intrò ego hunc adibo, ſi quid me velit.
Here, etiam tu hîc ſtas! Pam. *equidem te expecto.* Par. *quid eſt?*
Pam. *In arcem tranſcurſo opus eſt.* Par *cui homini?* Pam. *tibi.*
Par. *In arcem! quid eó?* Pam *Callidemidem hoſpitem*
Myconium, qui mecum unà advectus eſt, conveni.
Par. *Perii, voviſſe hunc dicam, ſi ſalvus domum*
Rediiſſet unquam, ut me ambulando rumperet.
Pam. *Quid ceſſas?* Par. *quid vis dicam? an Conveniam modò?*
Pam. *Immo, quod conſtitui me hodie conventurum eum,*
Non poſſe, nè fruſtrà illîc expectet: vola.
Par. *At non novi hominis faciem.* Pam. *at faciam ut noveris:*
Magnus, rubicundus, criſpus, craſſus, cæſius,
Cadiverosâ facie. Par. *dî illum perduint.*
Quid ſi non veniet? manéámne uſque ad veſperum?
Pam. *Maneto: curre.* Par. *non queo, ità defeſſus ſum.*
Pam. *Ille abiit: quid agam infelix? prorſus neſcio*

Quo

Quo pacto hoc celem, quod me oravet Myrrhina,
Suæ gnatæ partum: nam me miseret mulieris:
Quod potero faciam tamen, ut pietatem colam:
Nam me parenti potiùs quàm amori obsequi
Oportet: at at eccum Phidippum, & patrem
Video: horsum pergunt: quid dicam hisce, incertus sum.

ACTUS III. SCENA V.

Arg. De reducenda Philumena inter senes agitur: Pamphilus reducturum se negat: fert eam rem indignè Phidippus.

Trochaici octonarii & Iambici senarii.

Laches, Phidippus, Pamphilus.

Dixtin' dudum, dixisse illam se expectare filium?
P. *Factum.* L. *venisse aiunt: redeat.* Pa. *quam causam dicam patri,*
Quamobrem non reducam, nescio. L. *quem ego hîc audivi loquit?*
Pa. *Certum obfirmare est viam me, quam decrevi persequi.*
L. *Ipsus est, de quo hoc agebem tecum.* Pa. *salve, mi pater.*
L. *Gnate mi, salve.* P. *bene factum, te advenisse Pamphile,*
Et adeò, quod maxumum est, salvum atque validum. Pa. *creditur.*
L. *Advenis modò?* Pa. *admodum.* L. *cedo, quid reliquit Phania*
Consobrinus noster? SANE hercle homo voluptati obsequens
Fuit, dum vixit; & qui sic sunt, haud multùm hæredem adjuvant:
Sibi verò hanc laudem reliquit, Vixit, dum vixit, bene.
L. *Tum tu igitur nihil attulisti huc plus unâ sententiâ?*
Pa. *Quicquid est id quod reliquit, profuit.* L. *immo obfuit:*
Nam illum vivum & salvum vellem. Pa. *impunè optare isthuc licet.*
Ille revivisset jam nunquam: & tamen utrum malis scio.
L. *Herè Philumenam ad se accersi hic jussit, dic jussisse te.*
P. *Noli fodere: jussi.* L. *sed eam jam remittet.* P. *scilicet.*
Pa. *Omnem rem scio, ut sit gesta: adveniens audivi omnia.* L. *at*
Istos invidos dî perdant, qui hæc libenter nunciant.
Pa. *Ego me scio cavisse, nè ulla meritò contumelia*
Fieri à vobis posset: idque si nunc memorare hîc velim,
Quàm fideli animo & benigno in illam & clementi fui,
Verè possim, nî te ex ipsa id magè velim rescisces:

Námque eo pacto maxumè apud te meo erit ingenio fides,
Cùm illa, quæ nunc in me iniqua est, æqua de me dixerit.
Neque meâ culpâ hoc dissidium evenisse, id testor Deos.
Sed quando sese esse indignam deputat matri meæ,
Cui concedat, cujus mores toleret sua modestia;
Neque alio pacto potest componi inter eas gratia:
Segreganda aut mater à me est, Phidippe, aut Philumena:
Nunc me pietas matris potiùs commodum suadet sequi.
L. *Pamphile, ad aures haud invitò sermo mihi accessit tuus,*
Cùm te post putâsse omnes res præ parente intelligo:
Verùm vide, nè impulsus irâ pravè insistas, Pamphile.
Pa. *Quibus iris nunc in illam impulsus iniquu' sim,*
Quæ nunquam quicquam erga me commerita est, pater,
Quod nollem, & sæpe, quod vellem, meritam scio!
Amóque, & laudo, & vehementer desidero:
Nam fuisse erga me miro ingenio, expertu' sum:
Illíque exopto, ut reliquam vitam exigat
Cum eo viro, me qui sit fortunatior:
Quandoquidem illam à me distrahit necessitas.
P. *Tibi in manu est, nè fiat.* L. *si sanus sies,*
Jube illam redire. Pa. *non est consilium, pater:*
Matris servibo commodis. L. *quò abis? mane,*
Mane inquam: quò vadis? P. *quæ hæc pertinacia est?*
L. *Dixín', Phidippe, hanc rem ægrè laturum esse eum?*
Quamobrem, te orabam, ut filiam remitteres.
P. *Non credidi ædepol adeò inhumanum fore:*
Ità nunc is sibi me supplicaturum putat?
Si est, ut velit reducere uxorem, licet:
Sin alio est animo, renumeret dotem huc, eat.
L. *Ecce autem, tu quoque protervè iracundus es.*
P. *Percontumax redîsti huc nobis Pamphile.*
L. *Decedet jam ira hæc: etsi meritò iratus est.*
P. *Quia paululum vobis accessit pecuniæ,*
Sublati animi sunt. L. *etiam mecum litigas!*
P. *Deliberet, renunciétque hodie mihi*
Velítne, an non; ut alii, si huic non sit, siet.
L. *Phidippe, ades, audi paucis: abiit: quid meâ?*
Postremò inter se transigant ipsi, ut lubet:

Quando

Quando nec gnatu', neque hic mî quicquam obtemperant:
Quæ dico, parvipendunt: porto hoc jurgium ad
Uxorem, cujus fiunt consilio omnia hæc,
Atque in eam hoc omne, quod mihi ægrè est, evovam.

ACT. IV. SCENA I.

Arg. Objurgat uxorem maritus ob celatum filiæ partum: hoc etiam quod resciscit de puero Phidippus, ad tumultum augendum facit, & ut Pamphilus uxorem recipere cogatur.

Iambici octonarii catalectici, & acatalectici, & unus quaternarius, item trochaici octonarii catalectici & acatalectici.

Myrrhina, Phidippus.

PErii: quid agam? quò me vortam? quid meo respondebo viro
Misera? nam audîsse vocem pueri visu' est vagientis.
Ità corripuit deropente tacitus sese ad filiam:
Quòd si resciverit peperisse, id quâ causâ clam habuisse me
Dicam non ædepol scio
Sed ostium concrepuit: credo ipsum ad me exire: nulla sum.
P. *Uxor ubi me ad filiam ire sensit, se duxit foras.*
Atque eccam video: quid agis, Myrrhina? heus, tibi dico M. *mihîne,*
Mi vir? P. *vir ego tuus! tu virum me, aut hominem adeò esse deputas!*
Nam si utrumvis horum, mulier, unquam tibi visus forem,
Non sic ludibrio tuis factis habitu' essem. M *quibus?* P. *at rogas!*
Peperit filia? hem taces! ex quo? M. *isthuc rogare æquum est patrem!*
Perii: ex quo censes, nisi ex illo, cui data est nuptum, obsecro?
P. *Credo, neque adeò arbitrari patris est aliter: sed demiror*
Quid sit, quamobrem tantopere hunc omnes nos celare volueris
Partum, præsertim cùm & rectè, & suo pepererit tempore.
Adeón' pervicaci est animo, ut puerum præoptares perire,
Ex quo inter nos scires posthac amicitiam fore firmiorem,
Potiùs quàm esset cum illo nupta advorsus animi lubidinem
Tui? ego etiam illorum esse hanc culpam credidi, quæ te est penes.
M *Misera sum.* P. *utinam sciam ità esse isthuc! sed nunc mihi in mentem venit.*

De hac re, quam locuta es olim, cùm illum generum cepimus:
Nam nuptam filiam negabas posse te pati tuam
Cum eo, qui meretricem amaret, qui pernoctaret foris.
M. *Quamvis causam hunc suspicari, quàm ipsam veram, mavolo.*
P. *Multò priùs scivi, quàm tu, illum amicam habere, Myrrhina;*
Verùm id vitium ego nunquam decrevi esse adolescentiæ:
Nam id omnibus innatum est: at pol jam aderit, se quoque cùm oderit.
Sed ut olim te ostendisti eandem esse, nihil cessâsti usque adhuc,
Ut filiam ab eo abduceres: neu, quod ego egissem, esset ratum.
Id nunc res indicium hæc fecit, quo pacto factum volueris.
M. *Adeón' me esse pervicacem censes, cui mater siem,*
Ut eo esem animo, si ex usu esset nostro hoc matrimonium?
P. *Tún' prospicere, aut judicare, nostram in rem quod sit, potes!*
Audîsti ex aliquo fortasse, qui vidisse eum diceret
Exeuntem, aut introeuntem ad amicam: quid tum postea,
Si modestè ac rarò hoc fecit? nonne ea dissimulare nos
Magis humanum est, quàm dare operam id scire, qui nos oderit?
Nam si is posset ab ea sese derepente avellere,
Quicum tot consuêsset annos; non eum hominem duceret,
Nec virum sati' firmum gnatæ. M. *mitte adolescentem, obsecro,*
Et quæ me peccâsse ais: abi, solum solus convoca:
Roga, velítne an non uxorem: si est, ut dicat velle se,
Redde; sin est autem, ut nolit, rectè consului meæ.
P. *Siquidem ille ipse non volt, & tu sen'sti esse in eo, Myrrhina,*
Peccatum: aderam, cujus consilio ea par fuerat prospici:
Quam ob rem incendor irâ, te esse ausam hæc facere injussu meo.
Interdico, nè extuliſſe extra ædes puerum usquam velis,
Sed ego stultior, meis dictis parere hanc qui postulem;
Ibo intrò, atque edicam servis, nè quoquam efferri sinant.
M. *Nullam pol credo mulierem me miseriorem vivere.*
Nam ut hic laturus hoc sit, si ipsam rem, ut fiet, resciverit,
Non æpol clam me est, cùm hoc, quod leviùs est, tam atrocem iracundo tulit:
Nec, quâ viâ sententia ejus mutari possit, scio.
Hoc mî unum ex plurimis miseriis reliquum fuerat malum;

Si

Si puerum ut tollam cogit, cujus qui ſit neſcimus pater:
Nam cùm compreſſa eſt gnata, forma in tenebris noſci non quita eſt:
Neque detractum ei tum quicquam eſt, quî pòſt poſſit noſci, qui fiet:
Ipſe eripuit vi, in digito quem habuit, virgini abiens annulum:
Simul vereor, Pamphilus nè orata noſtra nequeat diutiùs
Celare, cùm ſciet alienum puerum tolli pro ſuo.

ACT. IV. SCENA II.

Arg. Soſtratæ purgatio de Philumenæ abſceſſu: eadem Soſtrata rus abituram ſe filio pollicetur, nè impedimento ſit, quò minùs redeat Philumena filius contrà matri, nè id faciat, diſſuadere conatur.

Iambici octonarii.

Soſtrata, Pamphilus.

NOn clam me eſt, mi gnate, tibi me eſſe ſuſpectam, uxorem tuam
Propter meos mores hinc abiiſſe; etſi ea diſſimulas ſeduló:
Verùm ità me dii ament, itáque obtingant ex te, quæ exopto mihi, ut
Nunquam ſciens commerui, meritò ut caperet odium illam mei:
Téque antè quàm me amare rebar, ei rei firmâſti fidem:
Nam mihi intus tuus pater narravit modò, quo pacto me habueris
Præpoſitam amori tuo: nunc tibi me certum eſt contrà gratiam
Referre, ut apud me præmium eſſe poſitum pietati ſcias.
Mi Pamphile, hoc & vobis, & meæ commodum famæ arbitror:
Ego rus abituram hinc cum tuo me eſſe certò decrevi patre,
Nè mea præſentia obſtet, neu cauſa ulla reſtet reliqua,
Quin tua Philumena ad te redeat. P. *quæſo, quid iſthuc conſilî eſt!*
Illiu' ſtultitiâ victa, ex urbe tu rus habitatum migres?
Haud facies: neque ſinam, ut qui nobis, mater, maledictum velit,
Meâ pertinaciâ eſſe dicat factum, haud tuâ modeſtiâ.
Tum, tuas amicas te & cognatas deſerere, & feſtos dies
Meâ causâ, nolo. S. *nihil pol jam iſtæ res mî voluptatis ferunt:*
Dum ætatis tempus tulit, perfuncta ſatis ſum: ſat'as jam tenet

Studiorum iſtorum hæc mihi nunc cura eſt maxuma, ut nè cui meæ
Longinquitas ætatis obſtet, mortémque exoptet meam,
Hîc video me eſſe inviſam immeritó: tempus eſt concedere:
Sic optumè, ut ego opinor, omnes cauſas præcidam omnibus,
Et me hac ſuſpione exolvam, & illis morem geſſero.
Sine me obſecro, hoc effugere volgus quod malè audit mulierum.
P. *Quàm fortunatus cæteris ſum rebus, abſque una hac foret,*
Hanc matrem habens talem, illam autem uxorem. S. *obſecro, mi Pamphile,*
Non túte incommodam rem, ut quæq; eſt, in animũ indúcas pati.
Si cætera ſunt ità ut tu vis, itáque ut eſſe ego illam exiſtimo,
Mi gnate, da veniam hanc mihi, reduc illam. P. *væ miſero mihi!*
S. *Et mihi quidem: nam hac res non minùs me malè habet, quàm te, gnate mi.*

ACT. IV. SCENA III.

Arg. Reconliantur, & omne bellum inter ſe componunt vir & uxor: monetur Pamphilus, ut uxorem reducat.

Trochaici iambicíque octonarii, ſenarius unus & quaternarius unus.

Laches, Soſtrata, Pamphilus.

Quem cum iſthoc ſermonem habueris procul hinc ſtans accepi, uxor:
Iſthuc eſt ſapere, qui, ubicunque opus ſit, animum poſſis flectere,
Quod faciundum fortaſſe ſit pòſt, idem hoc nunc ſi feceris.
S. *Fors pol fuat.* L. *Abi rus ergò hinc: ibi ego te, & tu me feres.*
S. *Spero, ecaſtor.* L. *I ergò intrò, & compone, quæ tecum ſimul*
Ferantur: dixi. S. *Ità ut jubes, faciam.* P. *pater.*
L. *Quid vis, Pamphile?* P. *hinc abire matrem! minimé.* L. *Quid ità iſthuc vis?* (*eſt?*
P. *Quia de uxore incertus ſum etiam, quid ſim facturus.* L. *quid*
Quid vis niſi reducere? P. *equidem cupio, & vix contineo: ſed*
Non minuam meum conſilium: ex uſu quod eſt, id perſequar.
Credo, ſi non reducam, eâ gratiâ concordes magì' fore.
L. *Neſcias: verùm tuâ refert nihil, utrùm illæ fecerint,*
Quando hæc abierit: odioſa hæc ætas eſt adoleſcentulis:
E medio æquum eſt excedere: poſtremò, nos jam fabulæ
Sumu' Pamphile, ſenex atque anus.
Sed video Phidippum per tempus egredi: accedamus.

ACT.

ACT. IV. SCENA IV.

Arg. Natum puerum Laches resciscit, Pamphilum ad recipiendam uxorem ambo senes hortantur: ille negat: meretricis amorem incusat pater.

Iambici senarii.

Phidippus, Laches, Pamphilus.

Tibi quoque ædipol sum iratus, Philumena,
Graviter quidem: nam hercle abs te factum est turpiter:
Etsi tibi causa est de hac re; mater te impulit:
Huic verò nulla est. L. *opportunè te mihi,*
Phidippe, in ipso tempore ostendis. P. *quid est?*
Pa. *Quid respondebo his? aut quo pacto hoc aperiam?*
L. *Dic filiæ, rus concessuram hinc Sostratam:*
Nè revereatur minùs jam quò redeat domum. P. *ah!*
Nullam de his rebus culpam commeruit tua:
A Myrrhina hæc sunt meâ uxore exorta omnia.
Pa. *Mutatio fit.* P. *ea nos perturbat, Laches.*
Pa. *Dum nè reducam, turbent porrò quàm velint.*
P. *Ego, Pamphile, esse inter nos, si fieri potest,*
Affinitatem hanc sanè perpetuam volo:
Sin est, ut aliter tua fiet sententia,
Accipias puerum. P. *sensit peperisse: occidi.*
L. *Puerum! quem puerum?* P. *natus est nobis nepos:*
Nam abducta à vobis prægnans fuerat filia,
Neque fuisse prægnantem unquam ante hunc scivi diem
L. *Bene, ità me dii ament, nuncias; & gaudeo*
Natum illum, & tibi illam salvam: sed quid mulieris
Uxorem habes, aut quibus moratam moribus?
Nósne hoc celatos tamdiu! nequeo satis,
Quàm hoc mihi videtur factum prave, proloqui.
P. *Non tibi illud factum minùs placet, quàm mihi, Laches.*
Pa. *Etsi jamdudum fuerat ambiguum hoc mihi,*
Nunc non est, cùm eam consequitur alienus puer.
L. *Nulla tibi, Pamphile, hîc jam consultatio est.*
Pa. *Perii.* L. *hunc videre sæpe optabamus diem,*
Cùm ex te esset aliquis qui te appellaret patrem:

Evênit: habeo gratiam diis. Pa. *nullu' sum.*
L. *Reduc uxorem, ac noli advorsari mihi.*
Pa. *Pater, si ex me illa liberos vellet sibi,*
Aut se esse mecum nuptam, satis certò scio,
Non me clam haberet, quæ celâsse intelligo.
Nunc cùm ejus alienum esse à me animum sentiam,
Nec conventuram inter nos posthac arbitrer,
Quamobrem reducam? L. *mater quod suasit sua,*
Adolescens mulier fecit: mirandúmne id est?
Censén' te posse reperire ullam mulierem,
Quæ careat culpâ? an quia non delinquunt viri?
P. *Vosmet videte jam, Lache, & tu Pamphile,*
Remissân' opus sit vobis, an reductâ domum:
uxor quid faciat, in manu non est mea;
Neutra in re vobis difficultas à me erit:
Sed quid faciemus puero? L. *ridiculè rogas.*
Quicquid futurum est, huic reddas, suum scilicet,
ut alamus nostrum. Pa. *quem ipsa neglexit, pater,*
Ego alam? L. *quid dix'ti! cho! an non alemus, Pamphile?*
Prodemus, quæso, potiùs? quæ hæc amentia est!
Enimvero prorsus jam tacere non queo:
Nam cogis ea, quæ nolo, ut præsente hoc loquar.
Ignarum censes tuarum lacrumarum esse me?
Aut, quid sit id, quod sollicitere ad hunc modum?
Primùm hanc ubi dix'ti causam, te propter tuam
Matrem non posse habere hanc uxorem domi;
Pollicita est ea, se concessuram ex ædibus.
Nunc, postquam ademptam hanc quoque tibi causam vides;
Puer quia clam te est natus, nactus alteram es.
Erras, tui animi si me esse ignarum putas.
Aliquando tandem huc animum ut adjungas tuum,
Quàm longum spatium amandi amicam tibi dedi!
Sumptus, quos feci'ti in eam, quàm animo æquo tuli!
Egi atque oravi tecum, uxorem ut duceres:
Tempus dixi esse: impulsu duxi'ti meo.
Quæ tum obsecutus mihi, feci'ti ut decuerat.
Nunc animum rursum ad meretricem indux'ti tuum:
Cui tu obsecutus, facis huic adeo injuriam,

Nam

Nam in eandem vitam te revolutum denuo
Video esse. Pa. *mène?* L. *teipsum: & facis injuriam,*
Cùm fingis falsas causas ad discordiam:
Ut cum illa vivas, testem hanc cùm abs te amoveris:
Sensítque adeò uxor: nam ei causa alia quæ fuit,
Quamobrem abs te abierit? P. *planè hic divinat: nam id est.*
Pa. *Dabo jusjurandum nihil esse istorum tibi.* L. *ah!*
Reduc uxorem, aut quamobrem non opu' sit, cedo.
Pa. *Non est nunc tempus.* L. *puerum accipias: nam is quidem*
In culpa non est: pòst de matre videro.
Pa. *Omnibu' modis miser sum: nec, quid agam, scio:*
Tot nunc me rebus miserum concludit pater.
Abibo hinc, præsens quando promoveo parùm.
Nam puerum injussu, credo, non tollet meo,
Præsertim in ea re cùm sit mihi adjutrix socrus.
L. *Fugis? hem! nec quicquam certi respondes mihi?*
Num tibi videtur esse apud sese? sine:
Puerum, Phidippe, mihi cedo; ego alam. P. *maximè.*
Non mirum fecit uxor, si hoc ægre tulit:
Amaræ mulieres sunt, non facilè hæc ferunt.
Propterea hæc ira est: nam ipsa narravit mihi:
Id ego præsente hoc tibi nolebam dicere:
Neque ei credebam primò: nunc verò palàm est.
Nam omnino abhorrere animum huic video à nuptiis.
L. *Quid ergò agam, Phidippe? quid das consili?*
P. *Quid agas! meretricem hanc primùm adeundam censeo:*
Oremus: accusemus graviùs: denique
Minitemur, si cum illo habuerit rem postea.
L. *Faciam ut mones.* Puer, *cho, curre ad Bacchidem hanc*
Vicinam nostram: huc evoca verbis meis.
Et te oro porrò, in hac re adjutor sis mihi. P. *ah!*
Jamdudum dixi, itidémque nunc dico, Lache,
Manere affinitatem hanc inter nos volo,
Si ullo modo est ut possit, quod spero, fore.
Sed vísne adesse me unà, dum istam convenis?
L. *Immo verò abi: aliquam puero nutricem para.*

ACTUS V. SCENA I.

Arg. Bacchis & Laches colloquuntur: hic illam accusat, quòd ad se recipiat filium; illa constanter negat: mitem autem senem, & meretricem bonam inducit, & occasio est catastrophes.

Iambici octonarii acatalectici & catalectici, trochaici octonarii, & unus quaternarius.

Bacchis, Laches.

NOn hoc de nihilo est, quòd Laches me nunc conve tam esse expetit:
Nec pol me multùm fallit, quin, quod suspicor, sit quod velit.
L. *Videndum est, nè minu' propter iram hanc impetrem, quàm possiem,*
Aut nè quid faciam plus, quod pòst me minù' fecisse satiù' sit.
Aggrediar. Bacchis salve. B. *salve Laches.*
L. *Credo ædepol te nonnihil mirari, Bacchis,*
Quid sit, quapropter te huc foras puerum evocare jussi.
B. *Ego pol quoque etiam timida sum, cùm venit in mentem, quæ sim,*
Nè nomen mihi quæsti obstet: nam mores facilè tutor.
L. *Si vera dicis, nihil tibi peric'li est à me, mulier: nam*
Jam ætate eâ sum, ut non siet peccato mihi ignosci æquum:
Quò magìs omnes res cautiùs, nè temere faciam, accuro:
Nam si facis, facturáve es, bonas quod par est facere:
Inscitum offerre injuriam tibi me immerenti, iniquum est.
B. *Est magna ecastor gratia de hac re quam tibi habeam: nam qui*
Post factam injuriam se expurget, mihi parùm prosit: sed
Quid isthuc est? L. *meum receptas filium ad te Pamphilum.*
B. *ah!*
L. *Sine dicam: uxorem hanc priùs quàm duxit, vostrum amorem pertuli.*
Mane, nondum etiam dixi id quod volui: nunc hic uxorem habet.
Quære alium firmiorem tibi, dum consulendi tempus est:
Nam neque ille hoc animo erit ætatem, neque pol eadem istâ ætate tu.
B. *Quis id ait?* L. *socrus.* B. *méne!* L. *teipsam: & filiam abduxit suam.*
Puerúmque ob eam rem clàm voluit, natus qui est, extinguere.

B. *Aliud*

B. *Aliud si scirem, quî firmare meam apud vos possem fidem,*
Sanctius quàm jusjurandum, id pollicerer tibi, Laches;
Me segregatum habuisse, uxorem ut duxit, à me Pamphilum.
L. *Lepida es: sed scín', quid volo potiùs sodes facias?* B. *quid vis? cedo.*
L. *Eas ad mulieres huc intrò, atque isthuc jusjurandum idem*
Polliceare illis: exple animum iis, téque hoc crimine expedi.
B. *Faciam: quod pol, si esset alia ex hoc quæstu haud faceret, scio,*
Ut de tali causa nuptæ mulieri se ostenderet:
Sed nolo falsâ famâ esse gnatum suspectum tuum,
Nec leviorem vobis, quibus est minimè æquum, viderier
Immeritó: nam meritus de me est, quod queam, illi ut commodem.
L. *Facilem, benevolúmque lingua tua jam tibi me reddidit:*
Nam non sunt solæ arbitratæ hæ: ego quoque hoc etiam credidi.
Nunc cùm ego te esse præter nostram opinionem comperi,
Fac eadem ut sis porró: nostrâ utere amicitiâ, ut voles.
Aliter si facias: sed reprimam me, nè ægrè quicquam ex me audias.
Verùm te hoc moneo unum, qualis sim amicus, aut quid possiem,
Potiùs quàm inimicus, pericúlum facias. B. *faciam seduló.*

ACT. V. SCENA II.

Arg. Quæ dudum Lacheti, eadem hæc Phidippo Bacchis promittit se intrò abituram ad Softratam & Myrrhinam, ut illis purgetur.

Iambici octonarii catalectici, & unus quaternarius acatalecticus.

Phidippus, Laches, Bacchis.

Nihil apud me tibi deficri patiar, quin quod opu' sit,
Benignè præbeatur.
Sed cùm tu satura, atque ebria eris, puer ut satur sit, facito.
L. *Noster socer, video, venit: puero nutricem adducit.*
Phidippo, Bacchis dejerat per sanctè. P. *hæccine ea est?* L. *hæc est.*
P. *Nec pol istæ metuunt Deos: neque has respicere Deos opinor.*
B. *Ancillas dedo: quolibet cruciatu per me exquire;*
Licet: hæc res hîc agitur: me facere Pamphilo ut uxor redeat,
Oportet: quod si perficio, non pœnitet me famæ,
Solam feciſſe id, quod aliæ meretrices facere fugitant.

L. *Phidippe.*

L. *Phidippe, noſtras mulieres ſuſpectas falsò nobis*
In re ipſa invenimus: porrò hanc nunc experiamur: nam ſi
Compererit falſo crimine tua ſe uxor credidiſſe,
Miſſam iram faciet: ſin autem eſt ob eam rem iratus gnatus,
Quod peperit uxor clàm, id leve eſt: citò ab eo hæc ira abſcedet.
Profectò in hac re nihil mali eſt, quod ſit diſſidio dignum.
P. *Velim quidem hercle.* L. *exquire: adeſt: quod ſatìs' ſit, faciet ipſa.*
P. *Quid iſthæc mihi narras? an quia non túte audîſti dudum,*
De hac re animus meus ut ſit, Laches? illis modò exple animum.
L. *Quæſo æpol, Bacchis, quod mihi es pollicita túte, ut ſerves.*
B. *Ob eam rem vis ergò intrò eam?* L. *I, atque exple animum his, ut credant.*
B. *Eo: etſi ſcio pol his fore meum conſpectum inviſum hodie:*
Nam nupta meretrici hoſtis eſt, à viro ubi ſegregata eſt.
L. *At hæ amicæ erunt, ubi, quamobrem adveneris, reſciſcent.*
P. *atqui*
Eaſdem amicas fore tibi promitto, rem ubi cognôrint:
Nam illas errore, & te ſimul ſuſpicione, exolves.
B. *Perii: pudet Philumenæ: me ſequimini intrò huc ambæ.*
L. *Quid mî eſt quod malim, quàm quod huic intelligo evenire,*
Ut gratiam ineat ſine ſuo diſpendio, & mihi unà proſit?
Nam ſi eſt, ut hæc nunc Pamphilum verè ab ſe ſegregârit,
Scit ſibi nobilitatem ex eo, & rem natam, & gloriam eſſe;
Referétque gratiam ei, unâque operâ nos ſibi amicos junget:

ACT. V. SCENA III.

Arg. Per annuli, quem Pamphilus dederat Bacchidi, cognitionem Philumena ab eo compreſſa oſtenditur.

Trochaici iambicique octonarii catalectici.

Parmeno, Bacchis.

Æ *Depol næ eſſe meam herus operam deputat parvi pretî,*
Qui ob rem nullam miſit, fruſtra ubi totum deſêdi diem,
Myconium hoſpitem dum expecto in arce Callidemidem.
Itaque ineptus hodie dum illîc ſedeo, ut quiſque venerat,
Accedebam: adoleſcens, dic dum quæſo, Túne es Myconius?
Non ſum. At Callidemides? Non. Hoſpitem ecquem Pamphilum

Hîc

Hìc habes? Omnes negabant: neque enim quenquam esse arbitror.
Denique hercle jam pudebat: abii. Sed, quid Bacchidem
Ab nostro affine exeuntem video? quid huic hîc est rei?
B. *Parmeno, opportunè te offers, properè curre ad Pamphilum.*
P. *Quid eó?* B. *dic me orare, ut veniat.* P. *ad te?* B. *immo ad Philumenam.*
P. *Quid rei est?* B. *tuâ quod nil refert, percontari desinas.*
P. *Nil aliud dicam?* B. *etiam: cognósse annulum illum Myrrhinam*
Gnatæ suæ fuisse, quem olim mî ipsus dederat. P. *scio.*
Tantúmne est? B. *tantum: aderit continuò, hoc ubi ex te audiverit.*
Sed cessas! P. *minimè equidem: nam hodie mihi potestas haud data est,*
Ità cursando atque ambulando totum hunc contrivi diem.
B. *Quantam obtuli adventu meo lætitiam Pamphilo hodie!*
Quot commodas res attuli! quot autem ademi curas!
Gnatum ei restituo, qui penè harum ipsiúsque operâ periit:
Uxorem, quam nunquam est ratus posthac se habiturum, reddo:
Quâ re suspectus suo patri, & Phidippo fuit, exolvi:
Hic adeò his rebus annulus fuit initium inveniundis.
Nam memini, abhinc menses decem ferè ad me noctè primâ
Confugere anhelantem domum, sine comite, vini plenum,
Cum hoc annulo: extimui illico: mi Pamphile, inquam, amabò,
Quid examinatus es, obsecro? aut unde annulum istum nactus?
Dic mî. Ille alias res agere, se simulare. Postquam id video,
Nescio quid suspicarier: magìs' cœpi instare, ut dicat.
Homo se fatetur vi in via nescio quam compressisse:
Dicítque sese illi annulum, dum luctat, detraxisse:
Eum hæc cognovit Myrrhina in digito modò me habentem:
Rogat unde sit: narro omnia hæc: indè est cognitio facta,
Philumenam compressam esse ab eo, & filium indè hunc natum.
Hæc tot propter me gaudia illi contigisse lætor:
Etsi hoc meretrices aliæ nolunt: neque enim est in rem nostram,
Ut quisquam amator nuptiis lætetur: verùm ecastor
Nunquam animum quæsti gratiâ ad malas adducam partes.
Ego, dùm illo licitum est, usa sum benigno & lepido, & comi.

Incom-

Incommodè mihi nuptiis evênit: factum fateor:
At pol me feciſſe arbitror, nè id meritò mihi eveniret.
MULTA ex quo fuerint commoda, ejus incommoda æquum eſt ferre.

ACT. V. SCENA IV.

Arg. Pamphilus multo gaudio perfunditur ex cognitione annuli quem olim dederat Bacchidi: ejuſdem mirificé laudatur uxor.
Iambici octonarii & ſenarii, quaternarius unus, trochaici aliquot.

Pamphilus, Parmeno, Bacchis.

VIde, mi Parmeno, etiam ſodes, ut mi hæc certa & clara attuleris,
Nè me in breve hoc conjicias tempus, gaudio hoc falſo frui.
Par. *Viſum eſt.* P. certóne? Par. *certé.* P. *Deus ſum, ſi hoc ità eſt.*
Par. *verum reperies*
P. *Manedum, ſodes: timeo nè aliud eſſe credam, atq; aliud nuncies.*
Par. *Manco.* P. *ſic te dixiſſe opinor, invenisſe Myrrhinam,*
Suum annulum habere Bacchidem. Par. *factum.* P. *eum quem ego olim ei dedi?*
Eáq; hoc te nunciare mihi juſſit! itane factum? Par. *ità, inquam.*
P. *Quis me eſt fortunatior, venuſtatiſque adeò plenior! Egóne te*
Pro hoc nuncio quid donem? quid? quid? neſcio. Par. *at ego ſcio.*
P. *quid?*
Par. *Nihil enim: nam neque in nuncio, neque in me ipſo boni quid ſit, ſcio.*
P. *Egóne, qui ab orco mortuum me reducem in lucem feceris,*
Sinam ſine munere à me abire? ah! nimium me ingratum putas.
Sed Bacchidem eccam video ſtare ante oſtium:
Me expectat, credo: adibo. B. *Salve, Pamphile.*
P. *O Bacchis, ó mea Bacchis, ſervatrix mea!*
B. *Bene factum, & volupe eſt.* P. *factis ut credam facis:*
Antiquámque adeò tuam venuſtatem obtines,
Ut voluptati obitus, ſermo, adventus tuus, quocunque adveneris,
Semper ſiet. B. *at tu ecaſtor morem antiquum, atque ingenium obtines,*
Ut unus omnium homo te vivat nunquam quiſquam blandior.
P. *Ha, ha, hæ, tún' mihi iſthuc!* B. *rectè amâſti, Pamphile, uxorem tuam;*
Nam nunquam ante hunc diem meis oculis eam, quod nôſſem, videram:

Per-

Per liberalis visa est. P. *dic verum.* B. *ità me dii ament, Pamphile.*
P. *Dic mihi, harum rerum nunquid dix'ti jam patri?* B. *nil.*
P. *neque opus est.*
Adeò mutito: placet hoc non fieri itidem, ut in comœdiis,
Omnia ubi omnes reciscunt: hi, quos par fuerat rescíscere,
Sciunt: quos non autem scire æquum est, neque rescíscunt, neque scient.
B. *Immo etiam, hoc quî occultari posse facilius credas, dabo:*
Myrrhina ità Phidippo dixit, jurejurando se meo
Fidem habuisse, & propterea te sibi purgatum. P. *est optumè:*
Speróque rem hanc esse eventuram nobis ex sententia.
Par. *Here, licétne me scire ex te, hodie quid sit quod feci boni?*
Aut quid isthuc sit, quod vos agitis? P. *non.* Par. *suspicor tamen.*
Egóne ab Orco hunc mortuum! quo pacto! P. *nescis, Parmeno,*
Quantum hodie pro fueris mihi, & ex quanta ærumna extraxeris.
Par. *Immo verò scio, neque hoc imprudens feci.* P. *ego isthuc satìn' scio.* Par. *an*
Temere quicquam Parmenonem prætereat, quod factu usu' sit?
P. *Sequere me intrò, Parmeno.* Par. *sequor. Equidem plus hodie boni*
Feci imprudens, quàm sciens ante hunc diem unquam.

PLAUDITE.

FINIS.

VOLCATII SEDIGITI de Comicis Latinis, Iambi.

Gell. lib. 15. cap. 24.

Multos incertos certare hanc rem vidimus,
Palmam poetæ comico cui deferant:
Hunc meo judicio errorem dissolvam tibi;
Ut contrà si quis sentiat, nihil sentiat.
Cæcilio palmam Statio do comico:
Plautus secundus facilè exuperat cæteros:
Dein Nævius, qui servet pretium, tertius est:
Si erit quod quarto detur, dabitur Licinio:
Post insequi Licinium facio Atilium.
In sexto consequitur loco hos Terentius:
Turpilius septimum, Trabea octavum obtinet.
Nono loco esse facilè facio Luscium.
Antiquitatis causâ, decimum addo Ennium.

DE PUB. TERENTII vita, & ejusdem Comœdiis ex ipsius persona, Hexasticon.

Excelsæ Carthaginis ædibus altis.

Natus in excelsis tectis Carthaginis altæ,
Romanis ducibus bellica præda fui.
Descripsi mores hominum juvenúmque senúmque;
Qualiter & servi decipiant dominos:
Quid meretrix, quid leno dolis confingat avarus.
Hæc quicunque leget: sic puto, cautus erit.

In

In laudem ejuſdem Octonarius.

Aonides quiſquis Muſas, Latiúmque decorem
Artibus ingenuis excoluiſſe cupit:
Quiſquis laſcivi fugiſſe Cupidinis arma,
Et quicquid ſuadet fœda libido mali:
Urbanos quiſquis mores, vitámque probatam,
Aut magnum quidquam voce ſonare cupit:
Huc ſua convertat celeri veſtigia greſſu;
Hunc unum è multis edidiciſſe juvet.
Hic poſuêre ſuos Nymphæ Libethrides hortos:
Hic reſonâ doctus ludit Apollo chely.
Hic eſt, occultas qui te tranſire Charybdes
Inſtruat, & placidas æquore reddat aquas.
Hic ille eſt, per quem tutò diſrumpere vafros
Scortorum niſus & malefacta queas.
Auſculta monitis hujus, lenonis avari
A turpi tutus ſi cupis eſſe dolo.

JOANNIS MURMELII Ruræmundenſis ad Latinitatis ſtudioſum Hendecaſyllabi.

UNâ vis operâ polire linguam,
Pulchris moribus erudire pectus?
Vis tanquam ſpeculo videre vitam
Humanam? legito Terentianas,
Atque ediſcito fabulas ad unguem.

Index verborum veterum & rarò uſitatorum apud Terentium.

Primus numerus Actum, ſecundus Scenam, tertius verſum indicat.

Abligurire, Eunu. 2.2.4
Abſente nobis, Eunu. 4.3.7
Abſtineo cum accuſat. Heaut. 2.2.132
Abutor cum accuſativo, Prolog. Andr. 5
Ad Dianæ, Adelph. 4.2.43
Adventi, Phorm. 1.3.2
Advorſum, Andr. 1.1.15
Æſculapius, & Salus, Hec. 3.2.3
Ætatem adverbium, Eunu. 4.5.8
Agellus, Adelph. 5.8.26
Age me, Andr. 4.2.25
Aïn' tu, Heaut. 2.2.1
Alteræ, Heaut. 2.2.30
Alterco activè, Andr. 4.1.29
Amittere pro *dimittere*, Heaut. 3.1.71
Andros, Andr. 5.4.20
Angiport. maſc. Phor. 5.6.52
Annicula, Phor. 1.2.48
Anuis, Heaut. 4.2.46
Apollinis reſponſum, Andr. 4.2.15
Appellere ſe, Andr. 4.6.12
Arrhabo, Heaut. 3.3.42
Aſtu, Eunuch. 5.6.17
Aſymbolus, Phor. 2.1.25
Attemperatè, Andr. 5.4.13

B

Babylo, Adelph. 5.7.17
Benevolus, Phor. 1.2.47

C

Cædere ſermones, Heaut. 2.2.1
Capricus, Adelph. 4.2.38
Carco cum Genitivo, Heaut. 2.3.20
Caria, Eunuch, 1.2.46
Heaut. 3.3.47
Catus, Andr. 5.2.14
Caudex, Heaut. 5.1.4
Cedo dum, Phor. 2.1.15
Celere, Phor. 1.4.1
Certè quidem pol, Eunu. 4.5.5
Ciſtella, Eunu. 4.6.16
Clanculum cum accuſat. Adelph. 1.1.27
Coitio, Phor. 2.1.32
Colaphus, Adelph. 2.2.37
Colet vitam, Heaut. 1.1.84
Columen, Phor. 1.5.57
Comeſſator, Adelph. 5.2.8
Comeſſatum Eunuch. 3.1.52
Commôrat, Phor. 1.2.51
Commotus in aliqua. E 3.5.19
Comparari ad aliquem, Eunu. 4.4.14.

Complacita eſt, Andr. 4.1.21
Compluſculi, Hecyr. 1.2.102
Compoſitò, Phor. 5.1.30
Compreſſus pro vitio, Adelph. 3.5.29
Concorda, Phor. 2.2.86
Condono cum ge. accuſ. Phor. 5.7.54
Congruo, Heaut. 3.1.91
Conſit, Adelph. 5.8.23
Conger, Adelph. 3.4.14
Conſueſcere alicui, Ade 4.5.2
Conſueſcere cum aliqua, Phor. 5.6.34. Hec. 4.1.40
Convaſare, Phor. 1.4.13
Creduas, Phor. 5.8.4
Curriculò, Heaut. 4.3.11
Cùm maximè, Hec. 1.2.40
Cyprus, Adelph. 2.2.16. & 22.

D

Danae, Eunuch. 3.5.37
Dare bibere, Andr. 3.2.4
Debacchatus, Adelph. 2.1.30
Decet cum dativo, Adelph 3.5.45. & 5.8.5
De die, Adelph. 5.9.7
Deduce, Eunuch. 3.3.32
Deferviſſe, Adelph. 1.2.72
Defetiſcar, Phor. 4.1.23
Delibutus, Phor. 5.6.17
Demenſum, Phor. 1.1.9
Deſpicatus, Eunuch. 2.3.92
Diecula, Andr. 4.2.27
in diem, Eunuch. 5.7.19
Digitulus, Eunvch. 2.2.54
Diphilus, Prolog. Adelph. 6
Dis, Adelph. 5.1.1
Diſcordare, Andr. 3.3.43
Diſpudet, Eunuch. 5.1.16
Diſtædet, Phor. 5.8.22
Diverticulum, Eunu. 4.2.7
Dividuum, Adelph. 2.2.33
Divitiores, Phor. 1.1.8
Duco, Hecyr. 4.1.7
Duint, And. 4.1 43. Ph. 3.2.34

E

Eccam ipſam, 4.5.12
Eccere, Phor. 2.1.5
Educere, Eunu. 1.2.37
Ehodum, Andr. 1.2.10. & 2.1.17. Eunu. 2.4 68
Elephanti Indici, Eunu 3.1.23
Emergo activè, And. 3.3.30
Emorivi, Eunuch. 3.1.42
Emungere, Phor. 4.4.1
Ergo, Phor. 5.1.29
Ergo propterea, Hec. 1.1.6
E re nata, Adelph. 3.1.8
Erumpo activè, Eunuch 3.5.2
Exadvorſum, Adelph. 4 2.45 Phor. 1.2.38
Exoſſare, Adelph. 3.4.15
Exporge, Adelph. 5.3.53

F

Fabrica pro *fallacia*, Heaut. 3.2.34
Facito dum. Heaut. 3.2.39
Falſus animi, Eunuch. 2.2.44
Famê, Heaut. 5.2.27
Fœnero, Adelph. 2.2.11
Fervet, Adelph. 4.1.18
Flabellum, Eunuch. 3.5.47
Fors fortuna, Hecyr. 3.3.26
Foris nominat. ſingularis. Adelph. 2.3.11
Fructi, Adelph. 5.4.16

Fuat, Hecyr. 4.3.4
Fungor, cum accuſ Adelph. 3. 5.18. Phor. 1.5.51
G
Gynæceum, Phor. 5.6.23
H
Hæc, pro *hæ*, Eunuch. 3.5.34 Heaut. 4.6.10
Hariolor, Adel. 2.1.48. Phor. 3.2.7
Hercules, Eunuch. 5.8.3
Hice, nominativus, Eunuch. 2.2.38
Hilarus, Adelph. 5.3.56
I
Illi, pro *illîc*, Adelph. 1.2.36 Phor. 1.2.41
Ilignus, Adelph. 4.2.46
Illudo aliquem, Heau. 4.3.19 Phor. 5.7.22. *in aliquem*, Eunuch. 5.4.20
Imbrus, Hecyr. 1.2.96
Immiſericorditer, Ade. 4.5.29
Impendere cum accuſ. Phor. 1.4.2
Indicente me, Adel. 3.6.6
Indulgeo cum accuſ. Eunuch. 2.1.16. Heaut. 5.2.35
Inſcitia, Eunu. 5.9.41
In honorem eſſe, Eunu. 2.2.19
Ingratiis, Eunu. 2.1.14 Heaut. 3.1.37
Inque, Heau 4.6.1. Phorm. 5. 7.16
Inſiſto cum accuſ. Eunu. 2.3.3
Introſpicere, Andr, 2.2.28
Interea loci, Eunuc. 1.2.46 2.2.24. Heaut. 2.2.16
Interloqui cum accuſ. Heaut. 4.2.13
Irruo, activè, Adel. 4.2.11
Juſta, pro *jura*, Pho. 1.5.50
Juſta injuſta, Adel. 5.9.32
L
Labos, Hecyr. 3.1.6
Latere tecto, Heaut, 4.1.59
Lavatum, Eunuch. 3.5.44
Lemnus, Phor. 1.2.16
Liberûm, Adelph. 5.3.7
Licitum eſt, Andr. 2.6.11 Hecyr. 5.3.39
Limis, Eunuch. 3.5.53
Logi, Phor. 3.2.8
Luceſcit. Heaut. 3.1.1
Luctat. Hecyr. 5.3.31
Ludere, Adelph. 3.4.14
M
Magnificare, Hec. 2.2.18
Mancipium, Eunu. 2.2.43
Manſum, Heaut. 1.2.26
Maſtigia, Adelph. 5.2.6
Mavolo, Hecyr. 2.1.25
Maximo opere, Eunu. 3.3.26
Mea tu, Adel. 3.1.2
Mediana paſſivè, Pho. 1.5.18
Mercinarius à villa, Ad. 4.2.2
Miletum, Adel. 4.5.20
Minerva Heaut. 5.2.13
Mirificiſſimus, Phor, 5.6.32
Miſeritum, Hea. 3.1.54 Phor. 3.2.16. Hecyr. 2.3.19.
Miſit orare, Eunu. 3.3.22
Modò non, Phor. 1.2.18
Morigera, Andr. 1.5.60
Multare, Eunu. 4.7.4. Adelph. 2.10

Multimodis, An. 5.4.37. Hea. 2. 2.79. Phor. 3,11. Hec. 2.3.7
Muſſitare, Adel. 2.1.53
Mutire, Andr. 3.2.25
Hecyr. 5.4.25

N

Nam quæ, Phor. 5.1.5
Niſi ſi, And. 1.5.15. Eu. 5.2.63
Nõn ſciunt, Hecyr. 3.2.25
Nulli, pro *nullius*, Andr. 3.5.2
Nullus, Andr. 2.2.33 Eunu. 2. 1.10. Hec. 1.2.4

O

Obitus, Hecyr. 5.4.18
Obſitus annis, Eunu. 2.2.5
Obſitus pannis, Eunu. 2.2.5
Obſita pannis, Heaut. 2.2.53
Oedipus, Andr. 1.2.20
Olet unguenta, Adel. 1.2.27
Omphalæ, Eunu. 5.8.3
Ornare fugam, Eunu. 4.4.6
Ornati, And. 2.2.28. Eu. 2.2.6
Oſtenſa, Phor. 5.4.7

P

Pædagogus, Phor. 1.2.94
Papæ, Eunu 2.1.23. & 2.2.48
Parcere, Adel. 5.3.27
Parſi, Hecyr. 3.1.2
Patriſſo, Adel. 4.2.25
Pax, Heaut. 2.2.50. & 4.2.39
Pendeo animi, Heaut. 4.3.5
Peniculus, Eunu. 4.7.7
Penus maſculinum, Eu. 2.3.18
Percuſſit animum, An. 1.1.98
Perduint, Heaut. 4.5.7. Phor. 1 2.73. Hec. 1.2.59. & 3.4.27
Perpetuum, Adelph. 4.1.6
Pertendere, Heaut. 5.5.9
Peſſunda, Phor. 1.4.5
Phalerata dicta, Phor. 3.2.15
Phy. Adelph. 3.4.49
Piræum, Eu. 2.2.59. & 3.41
Piſtrilla, Adelph 4.2.45
Plerique omnes, And. 1.1.28
Phor. 1.3.20
Pluſculæ, Phor. 4.3.60
Poſt illa. Eunu. 1.2.47. Heaut. 3.1.38. Phor. 2.1,33. & 4. 4.24. & 5.8.29.
Poſtremum, Andr. 2.1.14
Pote, Eunuch. 2.2.32
Poteretur, Phor. 5.5.2
Poteſſe, Eunuch. 4.3.24
Potior cum accuſ. Adel. 5.4.17
Prater, Heaut. 1.2.27
Præut, Eunuch. 2.3.9
Prevaricator, Heaut. 5.2.23
Primulum, Adel. 3.1.2 & 5.6.10
Prodeambulare, Adel. 5.1 4
Prodûxe, Adel. 4.2.22
Prolabium, Adel 5.9.27
Promittere, pro *minari*, Heau. 4.3.7
Pro patre, Adel. 5.8.28
Proruo activè, Eunu. 3.5.51
Protelo, Phor. 1.4.37
Protinam, Phor. 1.4.13
Publicitus, Phor. 5.7.85
Pudet cum gemino accuſativo Adelph. 4.7.36
Pulpamentum, Eunuc. 3.1.36
Pulto, Heaut. 2.2.34. & 3. 1.1.
Puto, Eunuch. 4.2.4
Pyrrhus, Eunuch. 4.7.13

Q

Quæsti, Hec. 5.1.9. & 5.3.38
Quantus quantus, Adelph. 3.4.31
Quemquem, Hecyr. 1.1.8
Quidem hercle certè, Phorm. 1.3.12
Quisquam genere fœm. Eunuch. 2.3.82. & 4.4.11
Quita est, Hecyr. 4.1.57
Quivis pro *quovis*, Ad. 2.3.1

R

Raptio, Adelph. 3.3.2
Referire Adelph 4.2.28
Riscus, Eunuch. 4.6.17
Rus activè, Heaut. 2.2.128

S

Salus, Adel 4.7.43. Hec. 3.2.3
Sattagit, Heaut. 1.2.1
Satin'as, Eunuc. 5.6.3
Satrapes, Heaut. 3.1.43
Scibam, Eunuc. 1.2.33. Heaut. 2.2.68
Sciri, And. 2.1.39. & 5.4.19
Scirpus, Andr. 5.4.39
Scirtus, Hecyr. 1.2.3
Senium cum accus. mas. Eunuch. 2.3.10
Sentis, Eunuch. 2.2.5
Seria, Heaut. 3.1.51
Servat domum, Eunu. 4.7.10
Servibo, Hecyr. 3.5.45
Sibi abundat, Adel 5.8.35
Siliscernium, Adel. 4.2.48
Similis cum gen. Eunu. 3.2.43
Socors rerum, Adelph. 4.5.61
Solæ, pro soli, *Eunuch.* 5.7.3
Sorbillans, Adel. 4.2.52
Sperare, pro *timere*, And. 3.3.21
St, silentii nota, Andr. 4.1.59
Phor. 1.1.17
Statim, Phorm. 5.3.7
Sterquilinium, Phor. 2.2.41
Studet se, Prolog. Eunuch. 1
Suffarcinata, Andr. 4.5.31
Subagitare, Heaut. 3.3.6
Subtegmen, Heaut. 2.2.52
Succenturiatus, Phor. 1.4.54
Sunium, Eun. 1.2.35 & 3.3.13
Sycophanta, Andr. 4.6.20
Symbolum, Andr. 1.1.61
de Symbolis esse. Eunuc 3.4.2.

T

Tantidem, Adelph. 2.1.46
Technæ, Eunuch. 4.4.51
Templa cœli, Eunuc. 1.5.42
Tetulit, Andr. 1.6.13
Traducere, Adelph. 5.7.19
Transdere, Prolog. Phorm. 2
Tumulti, Andr. 2.2.28 Hecyr. 3.2.21

V

Vecti, Eunuch. 4.7.4
Ventulus, Eunuch. 5.5.43
Videre somnum, Heaut. 5.1.82
Villam, Adelph. 5.2.11
Volupe, Hecyr. 5.4.16
Usus, pro *opus*, Heaut. 1.1.28

FINIS.